

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

NIYÂZÎ DÎVÂNÇESİ
(İnceleme-Metin)

Tülay TUNÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

NIYÂZÎ DÎVÂNÇESİ
(İnceleme-Metin)

Tülay TUNÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

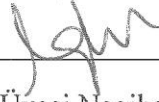
Tülay TUNÇ tarafından hazırlanan “Niyâzî Dîvânçesi (inceleme-metin)” başlıklı bu çalışma, 13. 06. 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN (Başkan)

Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan GÜR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/~~raporum~~ tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/~~Raporumun~~ tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/~~Raporum~~ sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/~~Raporumun~~ 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13.06.2018

Tülay TUNÇ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/~~raporumun~~ tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

~~Tezimin/Raporumun~~ tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etseniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

~~Tezimin/Raporumun~~ 13. 07. 2021 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

05.10.7.../2018

Tülay TUNÇ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Tülay TUNÇ

05 / 07 / 2018

ÖZET

TUNÇ Tülay. *Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Dîvân, Klasik Türk Şiiri şairlerinin yazmış oldukları manzum ürünleri bünyesinde barındıran eserlere denir. Genellikle belirli bir sırayla tertip edilirler, ancak bu türlerin ez az birinin eksik olması veya dîvânın hacminin küçük olması sebebiyle oluşturulan dîvânlarda olabilir. Bu şekilde oluşturulan eserlere “dîvânçe” yani küçük dîvân adı verilmektedir. Bu tez çalışmasında 19. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı şairlerinden Mehmed Niyâzî’nin “Dîvânçe-i Niyâzî” adlı eseri incelenmiş ve dîvânçe’nin çeviriyazılı metni hazırlanmıştır. Tez giriş bölümü ve 3 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde 19. yüzyıl Klasik Türk Şiirinin genel görünümü hakkında bilgi içermektedir. Birinci bölüm, Mehmed Niyâzî’nin hayatı, eseri, edebî kişiliği hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölüm olarak adlandırdığımız inceleme bölümünde “dîvânçe” biçim ve muhteva açısından incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde eserin çeviriyazılı metni hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, 19.yüzyıl, dîvânçe, Mehmed Niyâzî

ABSTRACT

TUNÇ Tülay. Poetry of Niyâzî (Examination-Text), Master Thesis, Ankara, 2018.

Dîvân is a collection of works of poetry written by the poets of classical Turkish poetry. They are usually arranged in a certain order, but they may be due to the lack of one or more of these species or because the volume of the destination is small. The works created in this way are called "dîvânçe" (small religion). In this thesis study, Mehmed Niyâzî's poem "Dîvânçe-i Niyâzî", a 19th century classical Turkish literature poet, was studied and the translational text of the dîvânçe was prepared. The thesis consists of entrance section and 3 sections. The introduction contains information on the general appearance of the 19th century Classical Turkish Poetry. The first section gives information about the life, work, and literary personality of Mehmed Niyâzî. In the examination section which we have called the second chapter, "Dîvânçe" has been examined in terms of form and content. In the third and last section, the transcribed text was prepared.

Keywords: Classical Turkish Poetry, 19th century, dîvânçe, Mehmed Niyâzî

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ÖN SÖZ	xiii
GİRİŞ: 19.YÜZYIL KLASİK TÜRK ŞİİRİNE GENEL BİR BAKIŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MEHMED NİYÂZÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EBEBÎ KİŞİLİĞİ	4
1.1. HAYATI	4
1.2. ESERLERİ	5
1.2.1. Dîvânçe-i Niyâzî	5
1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	5
1.3.1. Nazîrecilik Geleneğine Katkısı ve Tahmîsler	12
İKİNCİ BÖLÜM: DÎVÂNÇENİN İNCELENMESİ	16
2.1. BİÇİM ÖZELLİKLERİ	16
2.1.1. Nazım Şekilleri	16
2.1.1.1. Gazel	16
2.1.1.2. Müstezâd	19
2.1.1.3. Kasîde.....	21
2.1.1.4. Kıt'a	21
2.1.1.5. Murabba'	22
2.1.1.6. Taşîr / Terbî'-i Mutarraf.....	23
2.1.1.7. Tahmîs.....	24
2.1.1.8. Müseddes	26

2.1.1.9. Muaşşer	27
2.1.1.10. Şarkı	29
2.1.1.11. Matla'	30
2.1.1.12. Müfred.....	30
2.1.1.13. Koşma	31
2.1.2. Vezin.....	33
2.1.2.1. Aruz Vezni	33
2.1.2.2. Hece Vezni	36
2.1.3. Kafiye.....	36
2.1.4. Redif.....	38
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	41
2.2.1. Din	41
2.2.1.1. Allah.....	41
2.2.1.2. Peygamberler.....	42
2.2.1.2.1. Hz. Muhammed	42
2.2.1.2.2. Hz. İsa.....	44
2.2.1.2.3. Hz. Âdem.....	44
2.2.1.2.4. Hz. İbrâhim.....	45
2.2.1.2.5. Hz. Yakûp.....	46
2.2.1.2.6. Hz. Yûsuf.....	47
2.2.1.3. Melekler	49
2.2.1.3.1. Cebrâil	49
2.2.1.4. Ayetler ve Hadisler	49
2.2.1.4.1. Ayetler	49
2.2.1.4.2. Hadisler	54
2.2.1.5. Diğer Dinî Şahıslar.....	55
2.2.1.5.1. Hz. Alî	55
2.2.1.5.2. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.....	56
2.2.2. Şahıslar.....	57
2.2.2.1. Tasavvufî Şahıslar.....	57
2.2.2.1.1. Mevlânâ	57
2.2.2.1.2. Hacı Bektâşî Velî.....	59
2.2.2.1.3. Hallâc-ı Mansûr	60
2.2.2.2. Tarihî-Mitolojik Şahıslar.....	60
2.2.2.2.1. Cem/Cemşîd	60
2.2.2.2.2. Gîv	61

2.2.2.2.3. Dârâ	62
2.2.2.2.4. Mânî.....	62
2.2.2.2.5. Bihzâd.....	62
2.2.2.2.6. Nemrûd	63
2.2.2.2.7. İskender/Skender	63
2.2.2.3. Felsefî Şahsiyetler	64
2.2.2.3.1. Eflâtun/Platon	64
2.2.2.3.2. Aristo	64
2.2.2.4. İlmî Şahsiyetler	65
2.2.2.4.1. İbn-i Sînâ	65
2.2.2.5. İkili Aşk Kahramanları.....	66
2.2.2.5.1. Leylâ ve Mecnûn	66
2.2.2.5.2. Ferhâd ile Şîrîn	67
2.2.3. Coğrafi ve Kozmik Unsurlar.....	68
2.2.3.1. Coğrafi Unsurlar.....	68
2.2.3.2. Kozmik Unsurlar	69
2.2.3.2.1. Müşteri.....	69
2.2.3.2.2. Zühâl.....	70
2.2.3.2.3. Mirrîh.....	70
2.2.3.2.4. Zühre	71
2.2.3.2.5. Pervîn/Süreyyâ	71
2.2.3.2.6. Ayyûk	72
2.2.3.2.7. Kehkeşân	72
2.2.4. Sosyal Hayat	73
2.2.4.1. Avrupalılaşıma	73
SONUÇ.....	75
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ.....	77
3.1. NÜSHA TANITIMI.....	77
3.2. ÇEVİRİYAZILI METİN OLUŞTURULURKEN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULAN ESASLAR.....	78
3.3. ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ.....	80
3.4. DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ’NİN ÇEVİRİYAZILI METNİ	81
KAYNAKÇA	255

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	258
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU (İNGİLİZCE)	259
EK 3. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU	260
EK 4. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU (İNGİLİZCE).....	261

KISALTMALAR DİZİNİ

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

DTCF. : Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

G. : Gazel / Gazel Bölümü

H. : Hicri

H.z. : Hazreti, Hazret

h.zl. : Hazırlayan

K. : Kıt'a

Ks. : Kasîde

L. M. : Lugaz ve Muamma / Lugaz ve Muamma Bölümü

s. : Sayfa

T. : Tarih/ Tarih Bölümü

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Gazellerin Arap harflerine göre sıralanışı ve sayıları	17
Tablo 2. Dîvânçede kullanılan aruz vezinlerinin bahirlere ve manzum ürünlere göre sınıflandırılması	33-34
Tablo 3. Millî Kütüphanede yer alan Dîvânçe-i Niyâzî adlı eserlerin özellikleri	77
Tablo 4. Çeviriyazı alfabesi.....	80

ÖN SÖZ

Klasik Türk Şiiri, altı yüz yıl kadar uzun bir sürede edebiyat sahnesinde büyük bir birikim ile yer almıştır. Bu altı yüzyıllık sürede pek çok şair ve yazar eser vermiştir. Başlangıcı olan 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar edebî bir zevk çizgisinde ilerlemiş ancak önceki yüzyıllara göre daha farklı bir eğilime doğru yönelmiştir. Bunun sebebi, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme çabaları neticesinde sosyal hayatta başlayan “modernizm” ve “geleneğe” çatışmasının edebiyata da sirayet etmesidir. Özetle bu yüzyılda Klasik Edebiyatımızda eskinin (geleneğe) ve yeninin (modernizm) bir arada bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda; “Klasik Türk Şiirinin içinde modernizm aranabilir mi?” , “19. yüzyılda verilmiş edebî ürünlerde dil ve üslup özelliklerinde bir farklılık var mıdır?” gibi sorularla karşılaşmaktayız. Bundan hareketle 19. yüzyıl şairlerinden birine ait bir eser üzerinde yapılacak inceleme ve metin içerikli bir çalışma tez konusunun belirlenmesinde en önemli etken olmuştur. Dolayısıyla 19. yüzyıl şairlerinden Mehmed Niyâzî'ye ait olan Dîvânçe-i Niyâzî adlı eserin incelenmesi ve çeviriyazılı metnin hazırlanması tezin konusunu; şairin hayatı, eseri, edebî kişiliği hakkında bilgi verilmesi ve dîvânçe metnin çeviriyazıya aktarımı tezimizin amacının yanı sıra kapsam ve sınırını ortaya koymuştur.

İlk çalışma yöntemi, dîvânçe metnini araştırmak olarak belirlenmiştir. Sözü edilen metin Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphanesi ve TBMM Kütüphanesi'nde yer aldığı saptandıktan sonra matbu metinlerin aynı yıla ait olduğu belirlenmiştir. Daha sonra eserin yazma nüshasının olup olmadığı araştırılarak katalog taraması yapılmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde yazma nüsha tespit edilemediğinden tenkitli metin çalışmasına tez çalışmasında yer verilmemiştir.

Çeviriyazılı metin hazırlanırken vezin ve anlam gereği eksik olan yerler metin tamiri yöntemiyle tamamlanarak köşeli parantez içinde verilmiş, ayrıca aruz ve hece veznine dair büyük hata sayabileceğimiz hatalar dipnotla belirtilmiştir. Her bölümde yer alan manzum ürünler kendi içinde ayrı ayrı numaralandırılmıştır. Gazeller bölümünden önce yer alan murabba', tahmîs, müseddes gibi nazım şekilleriyle kaleme alınmış

manzumeler bir düzen halinde bulunmadığından bu ürünler 1'den 32'ye olacak şekilde numaralandırılıp birinci bölüm olarak adlandırılmıştır.

Dîvânçe metninin tamamı çeviriyazıya aktarıldığında şairin hayatı eseri ve edebî kişiliğini daha net bir şekilde sunmak adına 19. ve 20. yüzyıl, şair tezkirelerinin tamamı incelenmiş, ancak bu eserlerdeki bilgiler çok kısıtlı olduğundan şairin Afyonkarahisarlı olması münasebetiyle Süleyman Gönçer'in "Afyon İli Tarihi (C.2)" adlı eseri esas alınmıştır. İnceleme metni oluşturulurken ise önemli hususların açık bir şekilde belirleneceği konulara yönelinerek araştırma yöntemlerinden fişleyerek tasnif yapma ve karşılaştırma yöntemi uygulanmıştır.

Tez çalışması giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Mehmed Niyâzî'nin 19. yüzyılın bir şairi olmasından dolayı 19. yüzyıl Klasik Türk Şiirinin genel görünümü hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Mehmed Niyâzî'nin hayatı, eseri, edebî kişiliği yer almaktadır. Tezin asıl konusunun işlendiği ilk bölüm olan "dîvânçenin incelenmesi" bölümü adlı ikinci bölümde dîvânçe, biçim ve muhteva özellikleri açısından incelenmiştir. Biçim özellikleri olarak nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif; muhteva olarak ise din, şahıslar coğrafi ve kozmik unsurlar olmak üzere incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise tek nüshanın tanıtımı yapılmış, çeviriyazılı metin hazırlanırken göz önünde tutulan esaslar belirlenmiş ve dîvânçenin çeviriyazılı metni yer hazırlanmıştır.

Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin) adlı tez çalışmasının 19. yüzyıl edebiyatına ışık tutarak bu yüzyılın edebiyatına ve edebiyat tarihi araştırmacılarına ufak bir katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Tez çalışması sırasında benden yardımlarını, bilgisini, desteğini, sabrını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ'a, yapmış olduğu 19. yüzyıl araştırmalarıyla beni yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN'e ve aileme en içten ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tülay TUNÇ

Ankara 2018

GİRİŞ

19.YÜZYIL KLASİK TÜRK ŞİİRİNE GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun “Dağılma ve Çöküş Dönemi”ni kapsayan 19. Yüzyıl, aynı zamanda “Batılılaşma Hareketleri” ile süregelen toplumsal ikililiklerin de başlangıcıdır. Devletin üst kademelerinden topluma uzanan hiyerarşide hissedilen bu toplumsal ikililiğin “edebî” çevreyi de etkilemesi kaçınılmaz olmuştur. Bundan dolayı, temelleri 13. yüzyıla uzanan Klasik Türk Şiiri; 19. yüzyılda, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan toplumsal değişim karşısında kendinden önceki asırlara göre eski gücünü yitirmiş ve değerlerinden kopma durumuna gelmiştir.

Dil, vezin, kullanılan mazmunlar ve verilen edebî türler açısından değerlendirildiğimizde bir farklılık görülmemektedir; ancak yüzyıllardır kendi içinde büyük bir zevki ve yapıyı barındıran Klasik Türk Şiiri bu yüzyılda istenilen başarıya ulaşamamıştır. Yaşanılan bu durumun nedeni şairlerin anlatımda içine düştüğü kısır döngüdür, ancak sadece İstanbul kütüphanelerinde dîvânı olan şairlerin sayısının 114 gibi ciddi bir sayıyı bulması Klasik Türk Edebiyatının bu yüzyılda canlılığını koruduğuna işaret olabilir.

Bunların yanında Klasik Türk Şiiri adına iki önemli olay gerçekleşir. İlki, Klasik Türk Şiiri için büyük bir başarı sayabileceğimiz “Encümen-i Şuara”nın kurulmasıdır. Encümen-i Şuara; klasik zevkin yok olmaması için Hersekli Arif Hikmet Bey'in öncülüğünü üstlendiği bir topluluktur. Bu topluluk, Hersekli Arif Hikmet'in Laleli Çukurçeşmedeki evinde toplanır, toplantıya katılan şairler kendi içinde şiirler okur, şiirle ilgili çeşitli tenkitlerde bulunurlardır.

Üyeleri arasında başta Hersekli Ârif Hikmet olmak üzere Mehmed Lebîb Efendi, Osmân Nûreddin Şems Efendi, Mustafa Gâlip Efendi gibi üyelere sahiptir. Bu topluluğu bir araya getiren sebepler ise Rumeli ile olan bağlantılarından başlayarak aynı meslekte çalışmaları, aynı sosyo-ekonomik düzeyde olmaları gibi pek çok nedene dayandırılabilir. İlk olarak aynı edebî zevk ve fikir içinde birleşmiş olsalar da kendi

eserlerini beğendirme doğrultusunda bir eğilime girdiklerinden bir sene sonrasında üyeler şahsî sebeplerden dolayı topluluktan ayrılmışlardır. (Özgül, 2012, s.107-137)

Klasik Türk Şiiri için bir diğer önemli gelişme ise bu alanda ürün veren kadın şairlerin sayısındaki artıştır. 19. yüzyılda yetişen kadın şair sayısı 20'nin üzerindedir. (Kızıltan, 1994, s.106) Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Tevhîde Hanım, Sırrî Râhile Hanım gibi şairler bu yüzyılda yetişmişlerdir. Hatta bu kadın şairlerden biride saray içinden çıkmıştır. Sözüünü ettiğimiz kişi ise II. Mahmud'un kızı Âdile Sultan'dır.

Çeşitli değişimlere uğrayan Klasik Türk Şiirinde tek bir olgunun ise değişmediği gözlenmektedir: Tasavvuf. Klasik Türk Şiirinin kurulduğu dönemde olduğu gibi son zamanlarını yaşadığı bu asırda da dini-tasavvufî şiire ilgi devam etmiştir. Tasavvufa bağlı olmayan şairler dahi tasavvufun getirdiği mecazlardan yararlanmışlardır.

19. yüzyıl Klasik Türk Şiirini daha iyi değerlendirmek adına bu yüzyılda önem arz eden şairlerin bir kaçını şu şekilde sıralayabiliriz.

Hersekli Ârif Hikmet: Encümen-i Şuara'nın kurucusudur. Mostar doğumlu olan Ârif Hikmet devlet kademesinde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Aynı zamanda hukukçudur. Üslup açısından Nâilî'nin tarzını benimsemiştir. Hem manzum hem de mensur türde eserler vermiştir.

Şeyhülislam Ârif Hikmet: Uzun yıllar kadılık görevinde bulunduktan sonra şeyhülislamlık yapmıştır. Edebiyat ve kültüre oldukça eğilimlidir. Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde yazılmış şiirleri vardır. Aynı zamanda Mecmu'atü't-Terâcim adlı biyografik bir eseri bulunmaktadır. Dönemin şairleri onunla ilgili çok şiirler ve şiirlerine nazîreler yazmıştır. Bu açıdan döneminin ünlü şairi olarak anılmaktadır.

Şeref Hanım: Dönemin kadın şairlerinden olan Şeref Hanım, İstanbulludur. Babası şair ve müderris Nebîl Beydir. Bundan dolayı kültürlü bir aile çevresinde yetişmiştir.

(Kurnaz – İsen, 1998, s.278) Mevlevî tarikatına mensup olduğundan tasavvufî kimliği de vardır. Dîvânında Klasik Türk Şiirinin zevkini büyük ölçüde yansıtmıştır.

Leskofçalı Gâlib: Asıl adı Mustafa Gâlib'dir. Leskofçada dünyaya gelmiştir. İki yıl kadar Veliyüddin Paşa'nın dîvân katipliğini yapmıştır. Van valiliği görevine getirilen babasının yanına gittiğinde Arapça ve Farsça dersleri alıp kendini edebiyat konusunda yetiştirmiştir. Dîvânında mutasavvîf söyleyişin ağır bastığını söyleyebiliriz. Leskofçalı Gâlib döneminin üstat bir şairi olarak kabul edilmektedir.

Elbette ki 19. yüzyılda ürün veren şairler sadece sözünü ettiğimiz isimlerle sınırlı değildir. Başta; Enderunlu Vâsîf, Keçecizâde İzzet Molla, Osman Şems, Yenişehirli Avnî, Âkîf Paşa, Aynî, Pertev Paşa, Koniçeli Musâ Kazım Paşa ve Dâniş. Bu isimlerin dışında ismini sayabileceğimiz isimler:

Abdullah Ferdî Efendi, Aczî, Ahmed Cevdet Paşa, Sâdık Zîver Paşa, Ahmed Talîb İrşâdî, Alî Feyzî, Alî Handî, Aydî, Çuhadârzâde Şâkir, Fatîn, Zihnî-i Çermikî, Fâzıl, Fennî, Giritli Aşkî, Hâlet Bey, Hanyalı Kâmî, Hasan Rüşdî, Hüseyin Hulûsî Efendi, İbret Mehmed Efendi, İzmirli Rûmî Efendi, Kabûlî, Kenzî, Halîl Efendi, Şeyhî Efendi, Mahmûd Nedîm Paşa, Mehmed Ali Hilmî Dede Baba, Mehmed Tâhir Selâm, Molla Murâd, Muhammed Şâkir Efendi, Müştak Baba, Nazîf, Necmî Ömer Efendi, Rahmî-i Harputî, Râşid, Sahaflar Şeyhîzâde Es'ad Mehmed Efendi, Sa'îd-i Gülşenî, Salacıoğlu, Sâlih Baba (Erzincanlı Tüfekçizâde), Selâmî, Sâlih Baba, Senîh-i Mevlevî, Sermed, Seyyid Osmân-ı Adapazarî, Sûzî, Sükûtî, Tayyâr Paşa, Tûrâbî, Tayyârzâde Atâ, Üsküdarlı Sâfi, Yanbolulu Ali Tûrâbî, Yûsuf Muhlis Paşa, Zekâyî, Zillîzâde Hacı Emîn Efendi, Ziyâeddîn Abdurrahmân Hâlis, ve eseri üzerinde tez çalışması yaptığımız Mehmed Niyâzî.

Mehmed Niyâzî, 19. yüzyılda yaşamış ve "Dîvânçe-i Niyâzî" adlı eseri kaleme almış Klasik Türk Şiiri şairlerindedir. Bu tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde, Mehmed Niyâzî'nin hayatı, eseri, edebî kişiliği tanıtılacak, dîvânçe biçim ve içerik açısından incelenip dîvânçe metninin çeviriyazısı hazırlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED NİYÂZÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EBEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

19. yüzyıl şairlerinden olan Mehmed Niyâzî, Afyonkarahisar'ın Hacı Yahya Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Hasan oğlu Süleyman Efendi ulema sınıfındandır. İlk ve orta öğrenimini medresede, Afyonkarahisar'da, daha sonra ise Sivrihisar ve Konya'da devam ederek tamamlamıştır. Afyonkarahisar'da Otpazar Câmî İmamlığı yaptığı sırada 1847 yılında (H.1263) İstanbul'a müderrislik sınavı için gelip başarılı olmasıyla müderrisliğe tayin olmuştur. İlk hocalığını, kardeşi Hüseyin Efendi ile beraber, memleketi olan Afyonkarahisar'ın Şuhut ilçesinde yapmıştır. Uzun zaman medreselerde hocalık görevini yerine getirdikten sonra 1868 (H.1284) yılında Mekteb-i Sultânî, bugünkü adıyla Galatasaray Lisesi, Osmanlı Edebiyatı ve Arapça öğretmenliğine tayin oldu. 1872 Mayıs'ına kadar görevine devam etti. Aynı tarihte ikamet ettiği Molla Gürani Mahallesi'nde vefat etmiştir. (Gönçer, 1991, s.150; İnal, 2000, s.1661-1664)

19. ve 20. yüzyılın tezkirelerinden aldığımız bilgilerden hareketle hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Mehmed Niyâzî'nin kalabalık bir ailesi olduğu ve geçim sıkıntısı çektiği, Şeyhülislam Refik Efendiye yazdığı "îdiyye" den ve Şirvânîzâde Rüşdü Paşaya yazdığı "murabba'"dan anlaşılmaktadır. (İnal, 2000, s.1661-1664)

Hâşılı zank-ma'âş-ı keşret-i evlād u 'ıyāl

Eyledi hāl-i tebāh kālîmi āh rîş-i sefîd

(18/24)

Kām alıp gitdi nice sâyede Afğanlı vü Kürd

Kayrılıp her biri bir vech ile kalmadı zügürd

Hâşılı kesb-i refāh etdi hezārān türd mürd

Ayağ altında birağma beni ey kân-ı kerem

(29/3)

1.2. ESERLERİ

1.2.1. Dîvânçe-i Niyâzî

Mehmed Niyâzî'nin günümüze ulaşan tek eseri dîvânçesidir. Tek nüsha olarak tespit edebildiğimiz eser 120 sayfadan oluşmaktadır. Dîvânçenin ön sözünde yer alan “Mekteb-i Sultânî Arabî Hocalarından Merhum Niyâzî Efendînin eseridir” ibaresinden, eserinin ölümünden sonra basıldığı anlaşılmaktadır.

Dîvânçede, Gazel, Tarih, Lugaz ve Muamma ile Kıt'a bölümleri bir düzen halinde sıralanmış; ancak ilk 32 manzumenin yer aldığı bu bölüm isimlendirilmeyip karışık bir şekilde düzenlenmiştir. Bundan hareketle “Dîvânçe” 6 bölüme ayrılmaktadır. Sözü edilen 6 bölüm aşağıda açıklandığı gibidir.

Murabba', Tahmîs, Müseddes, Kasîde gibi nazım şekillerinin yer aldığı birinci bölüm, “İbtidâ-yı Gazelliyât” başlığını taşıyan ikinci bölüm, gazel ve tarih bölümü arasında kalan “Ser-güzeşt-i der-Ramazân” başlığını taşıyan kasîde nazım şekliyle yazılmış üçüncü bölüm, “İbtidâ-yı Tevârîh başlığıyla dördüncü bölüm, “İbtidâ-yı Muammâ vü Lugaz Vesâire” başlığı altında, “Lugaz, Muammâ, Müfred, Şarkı”ların yer aldığı beşinci bölüm, Kıt'a ların yer aldığı “Kıt'aât” bölümü olmak üzere altıncı bölüm.

1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mehmed Niyâzî'nin günümüze ulaşan tek eseri “dîvânçe”si olduğundan edebî kişiliğini sadece bu eser üzerinden değerlendirmekteyiz.

Mahlası Niyâzî olan, Mehmed Niyâzî'nin dîvânçesine ilk bakıldığında; naat örnekleri ile karşılaşmaktayız. Bu açıdan bakıldığında onu “dinî içerikli şiirler yazan bir şair olarak nitelendirebilir miyiz sorusunu düşündürmüştür; ancak din ve dinî kavramlar bütün eserin tamamına yayılmadığından tam anlamıyla bu çizgide ilerlemiş bir şairdir diyemeyiz.

Mehmed Niyâzî için Sâlim Efendi, Mehmed Niyâzî'nin kızının dünyaya gelişi sebebiyle yazdığı tarih manzumesinde “Mevlevî ve Nakşibendî” tarikatine bağlı olduğunu belirtir. Bu ifadelerden hareket ederek onun “tasavvufî” bir kimliği olduğunu düşünebiliriz.

Mecîdidir ʔarîḳ-i Mevlevî vü Nakşibendîniñ

Erenler himmeti zât-ı şerîf ile enîs oldu

(T.7/2)

Klasik Türk Şiirinin kuruluş ve son aşamalarında pek çok şair gibi şairler tasavvufa bağlı olsun ya da olmasın tasavvufun getirdiği mecazlardan yararlanmışlardır. Mehmed Niyâzî de sözü edilen pek çok şair gibi tasavvufun getirdiği mecazları ve benzetmeleri başarıyla kullanmıştır.

Aşağıdaki bentte, gönül aynasının paslı olduğu ifade edilmiştir. Tasavvufta “ayna” insan-ı kamil'in kalbidir. Aynanın paslı olması durumunda ilahi feyz, aşk ve tecelli çok net görünmez.

Bırakdım ‘âlem-i lâhûtî nâsûte sefer etdim

Göñül âyinesin âlûde-i jeng ü keder etdim

Düşüp bir ğurbete bîhûde kendim der-be-der etdim

Nece âh etmeyem v'allâhi ber-bâlâ-ḫaṭar etdim

Tükendim varımı hep kârımı zîr u zeber etdim

Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

(20/1)

Tasavvufa göre “derya-yı muhit”, mutlak varlık olan Allah'tır. Hiç kimse; Hakk'ın aşkının oluşmasına engel olamaz. İnsanoğlu bu dünyada bir çöp kırıntısı kadardır.

Mân'î olmaz mâcerâ-yı ‘aşḳ-ı Ḥaḳḳa hîç kes

Çünkü deryâ-yı muḫîṭi bağlamaz biñ ḫâr u ḫas

(G.47/1)

Aşk parlaklığından kasten anlatılmak istenen Allah aşkıdır. Bu aşk neticesinde gönül aynası da parlaklıkla dolup Allah'ın tecellisi en nurlu yere kadar ulaşacak fenafillah makamında varlık yok olup beşeri vasıftan sıyrılacaktır.

Şaykal-ı 'aşk ile kıl mi' rāt-ı kalbi pür-cilā

Tā ere envār-ı ezhār-ı tecell-i Hudā

Bul fenā-fi'l-lāh maḳāmın kıl vücūduñu fenā

Ger dilerseñ dürr-i meknūnu bulasın zāhidā

Baḫr-ı tevḫīd içre gizlidir cevāhir dānesi

(16/5)

Mehmed Niyâzî, yaşadığı dönemin olaylarına sessiz kalmamış, ülkesinde yaşanan değişimleri “Avrupa ihtilali” olarak değerlendirmiş. Buna bağlı olarak Avrupa, fes, ihtilal kelimelerini mısralarda veya beyitlerde bir arada bulundurmıştır.

Müciḫ-i teşvīş iken Çīne nizām-ı Avrupa

Şimdi fes başdan çıkıpda ihtilālın gösterir

(G.27/4)

Çıkıp ol mülk-i fes başdan düşürmüş çīn-i teşvīşe

Demiş ki Avrupanın ihtilālī başka ben başka

(G.100/5)

Çıkınca mülk-i fesden Avrupa hey[e]cān cān oldum

Hilāl-i ihtilāle verdi 'aqlım bend-i gīsüsü

(G.106/4)

Mehmed Niyâzî'nin yaşadığı dönemin etkisi dikkate alındığında Klasik Türk Şiirinde hiç rastlayamadığımız ya da çok az rastlayabildiğimiz sergi, Avrupa, model, heykel, vapur, volkan, dans, Matmazel, balo gibi kelimeleri dîvânçede görmemiz mümkündür.

Zāt-ı pāki bir muraşşa ‘-efser-i ‘Oşmāniyān
Sergi-i Paris sezā bulsa ser-ā-pā kıymeti

(T.2/2)

Sergide o mehi gördükde serildim kaldım
 Acıdı hem harīfe hem baña cümle insān

(Ks.1/25)

Bırakıp **sergide** ser-māye-i ‘aqlım ‘acele
 Bende bende gibi ardınca olup rāha revān

(Ks.1/31)

Ḳadd-[i] dü-tā ol büdalā **heykel**-i u‘cūbe ile
 Çıkdılar havlu güzergāhına āyān beyān

(Ks.1/23)

Düdmān-ı āhımız eflāke oldu ser-keşid
 Añladıp ‘aşḳ cismimiz emşāl-i **vapur** eyledi

(G.112/5)

Mevkibinde çarḥ-ı **vapur** çarḥa faḥr etse becā
 Çün alır kānūn-ı satvetden dem-ā-dem kuvveti

(T.2/5)

‘Uḳde-i tāli‘-i nā-sāz ise hīç olmadı ḥal[1]
 Çürüdü kūy-ı mezelletde vücūd nā-be-maḥal

Fenn-i teşrîhe ten-i teb-zede gūyā ki **model**
 Ayağ altında bırakma beni ey kân-ı kerem

(29/5)

Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın hāme-i Bihzād
Modeldir destgāh-ı nūrdan icāda gelmişdir

(G.42/2)

Kaynayıp çıkmaktadır қа' r-ı dil-i mecrūhdan
 Dūd-ı āhım gūyiyā şiddetde bir **volkan**dır

(L.M.17/1)

Madmazole baloya gel gidelim
 Vuşlatıñ şoĥbetini perk edelim
 Verelim kol kola bir **dans** edelim

(L.M.20/1)

Mehmed Niyâzî, dîvânçesinde nükteli anlatım ve ilginç benzetmelere de başvurmuştur.

Develer her türlü yemek için çökebilen hayvanlardır. Mehmed Niyâzî deve unsurunu kullanarak kimseye boyun eğmeyeceğini gururlu bir kişiliğe sahip olduğunu şu şekilde ifade eder.

Ezeldendir ebed şîrāze-i ümniyyemi sökmem
 Ki şütür bî-mehārāsā 'alef-çün her yere çökmem
 Der-i devlet-me' abîndan dîger bāba boyun bükmem
 Ne rütbe bî-nevā kılsamda ğayre āb-ı rû dökmem
 Baña rüzî-resāndır āsītāniñ yā Resūlallāh

(6/10)

Ahından çıkan dumanları volkana ve vapurun çarkına benzetir.

aynayıp ıkmaktadır a‘r-ı dil-i mecrūhdan
Dūd-ı āhım gūyiyā Őiddetde bir **volkan**dır

(L.M.17/1)

Dūdmān-ı āhımız eflāke oldu ser-keŐid
Añladıp ‘aşk cismimiz emŐāl-i **vapur** eyledi

(G.112/5)

Sevgilinin yūzünün gūzellięi en gūzel ilimdir, bu nedenle sevgilinin yūzünü mūhendisin farklı kendisinin farklı Őekilde yorumlayabileceęini ifade eder.

Cemāliñ başlıca bir fenn-i aĥsen resm ũ hey’ etde
Mūhendis zann eder Őekl-i hilāli baŐka ben baŐka

(G.100/7)

Gökyūzünün dans ederken titremesini alar saate benzetir.

İŞledip cevrin alar sā‘at gibi rakāŐ-ı arĥ
Durmayıp hī bir daıa her zamān her ān eder

(G.25/7)

Hayatı bahsinde deęindięimiz ũzere geim sıkıntısını, olduęu yeri evreleyen dięer bitkilerin yaŐamasını gūçleŐtiren ‘ballıbaba’ bitkisi ũzerinden ve būlbūlün yerine ‘karakarga’ın geliŐi ũzerinden yine ilgin bir benzetme ile ifade etmiŐtir.

Bāgbān yok būrūdū bahemizi ballıbaba
Nağme-i būlbūlū zāę-ı siyeh eyler īcrā
Dikeni dil-figene gedi efendīm ser u pā
Ayak altında bırama beni ey kān-ı kerem

(29/6)

Mehmed Niyâzî, eserinde halk söyleyişine çok vermeyip sınırlı bir şekilde deyimlere yer vermiştir.

Sûz ile dergeh-i luţfuında fiġān u zārım
 ‘Arz-ı hālīm saña hāşā **başa alkmak** deġil a
 (G.93/4)

Bir çekirdek iki dirhem dedi biz vezn etdik
 Şemsi Paşa gülüdür ġonce-i nev-reste fidān
 (Ks.1/36)

Mehmed Niyâzî’yi diġer şairlerden ayıran en önemli husus ‘‘Taraf-ı Cānāndan Uşşāk’a Hitâp Olarak Kasîde’’ başlıklı 53 beyitlik kasîdeyi yazmış olmasıdır.¹ Klasik Türk Şiirinde eşine az rastlanan bir manzume olmasının yanında sevgilinin pervasızlığını, acımasızlığını, aşıklar üzerinde yarattığı ruh halini yansıtmasının yanı sıra övülen kişinin kendi özelliklerini birebir açıklaması açısından önem teşkil etmektedir. Esas olarak burada dikkat edilmesi gereken konu özne deġişikliğidir. Şair sen diye hitap etmemiştir, ben diyerek sevgiliyi adeta konuşturmuştur.

Sevgili aşıġdaki beyitte şunları ifade etmektedir: Aşıġın ömrünün fidanının yaprağını titretip solduran benim sonbahar rüzgarımın darbesidir.

Titredip şūrîdeniñ berg-i nihāl-i ‘ömrünü
 Zerd eden ol arbe-i bād-ı hāzānımdır benim
 (27/16)

Aruz ölçüsü ile manzum ürünler kaleme alan Mehmed Niyâzî, hece ölçüsü ile de toplamda 7 manzume kaleme almıştır. Buna baġlı olarak; Mehmed Niyâzî pek çok gazel yazdığını, bir koşma ile övünmeyeceğini de ayrıca belirtir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 27 numaralı manzume

Bu Niyâzî nâ-çâr derde giriftâr
 Ezhâr edip esrâr yazdı çok eş'âr
 Bir қоşma ile her bâr etmez iftihâr
 Çün deftere hezâr gâzel yazılmış

(G.50/4)

1.3.1. Nazîrecilik Geleneğine Katkısı ve Tahmîsler

Nazîre; Klasik Türk Şiiri'nde hemen her yüzyılda büyük rağbet gören edebî bir kavramdır. Bu sebeple artık bir gelenek halini aldığından “Nazîrecilik Geleneği” ifadesiyle bütünleşmiştir. Bir şairin başka bir şairin şiirine aynı vezin ve kafiye de şiir yazması, kendi şiirine nazîre yazılan şairin sevilen bir şair olduğu izlenimini vermektedir.

Mehmed Niyâzî, dîvânçesinde 15 nazîreye yer vermesi ile nazîrecilik geleneğine olan katkısını tespit etmiş bulunmaktayız. Nedîm, Enderunlu Vâsîf, Şeyhülislam Ârif Hikmet gibi şairlerin gazellerine nazîre yazmasının yanında Tahsîn Bey, Rızâ, Behcet, Muradî gibi şairlerin de gazellerine nazîre yazmıştır.

Mehmed Niyâzî; Tahsîn Bey, Rızâ, Behcet, Muradî'nin gazellerine nazîre yazarken farklı bir yol izlemiş, önce sözünü ettiğimiz şairlerin gazellerine yer verip ardından kendi nazîresine yer vermiştir.² Bu durum iki şiiri hemen değerlendirebilmek, karşılaştırmak adına oldukça dikkate değer bir durumdur. Hatta kendisi bu durumu biraz daha ileriye götürmüştür. Örneğin; Şeyhülislam Arif Hikmet'in gazeline bir diğer nazîre yazarı Ahmed Cevdet Paşa'nın nazîresine de dîvânçesinde yer vermiştir.³

Mehmed Niyâzî, nazîre yazdığı kişileri kendi şiiri karşısında övmeyi ihmal etmez.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 18, 31,35,43,62,73,101 numaralı manzumeler

³Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 32 numaralı manzume

Hüner-revlik reh-i 'âlemde Hikmet 'Ârife mahşûş
 O nükte cevdet-i tab'-ı dilîrden neş'et etmişdir
 (G.33/6)

Tahmîs; musmmat nazım şekilleri içinde en çok kullanılan nazım şeklidir. Aynı beytin üzerinde yer alan üçer mısraın vezin ve kafiye açısından aynı olmasının yanında anlam açısından da bağlantılı olmasını gerektirdiğinden tahmîs yazmak nazîre yazmaktan nu nedenlerle daha zordur.

Niyâzî Dîvânçesi'nde 9 tahmîs bulunmaktadır. Sözü nü ettiğimiz tahmîslerinin ikisinin Şem'î-i Konevî'ye ait olması sebebiyle 8 şairin gazeline ait tahmîsler bulunmaktadır.⁴ Bahsi geçen diğer şairler ise şunlardır: Nüzhet Bey, Kâzım Bey, Süleymân Fehîm, Selâmî Alî Efendi, Hasbî, İshâk ve Tahsîn Bey.

Dîvânçede yer alan tahmîsleri muhteva sınırlamasına tabi tuttuğumuzda ise ortaya söyle bir tablo çıkmaktadır.

Şem'î-i Konevîye ait gazelin ilki, Nüzhet ve Kazım Bey'in gazelleri Hz. Muhammed için yazılmış bir naat, Süleymân Fehîm'in gazeli Hz. Alî için, Şem'î-i Konevî'ye ait ikinci gazel Mevlânâ için Efendi'nin, Selâmî Alî'nin gazeli Ehl-i Beyt için, Hasbî ve İshâk'a ait gazeller ise tasavvuf içeriklidir.

Bu açıdan baktığımızda edebî kişiliği bahsinde de değindiğimiz üzere Mehmed Niyâzî eserinde dinî-tasavvufî öğeleri kullanmıştır diyebiliriz.

Nazîre yazmadaki ustalığını, tahmîs yazmada da gösteren Mehmed Niyâzî, Tahsîn Bey'in aynı gazeline hem nazîre yazar hem de gazeli tahmîs eder.

⁴ Şem'î-i Konevî ve Süleymân Fehîm'in dışındaki şairlerin dîvânlarına ulaşılammıştır.

Tahmīs Be-Ġazel-i Mīr Taḥsīn

‘Arūs-ı haclegāh-ı ḥazrete meftūndur göñlüm
 Ḥarīm-i lī-ma ‘allāhi⁵de hem-me’zūndur göñlüm
 O kenz içre ḥarīṣ-i dūrre-i ma’ dūndur göñlüm
 Ma ‘ārifgāh-ı feyż-i aqdes-i bī-çūndur göñlüm
 Maḳām-ı ḳudsiyān-ı lā-mekān-ı çūndur göñlüm

Veren varını maḥviyyetde hestī zūmresindendir
 Bu hestī bīñ olan elbetde nistī zūmresindendir
 O bezmiñ mey-perest sāgar ūikestī zūmresindendir
 Ḥabāb-ı cām ser-mest-i elestī zūmresindendir
 Tecerrūd ‘āleminde devr eder memnūndur göñlüm

Fezā-yı gītī-i ‘aşḳıñ münīri māh-āvīzi
 O deṣtiñ ū le-ḥīzi sūd-rīzi feyż-engīzi
 Semā-yı vaḥdetiñ hem-reh-i nūrdu necm-i ser-tīzi
 Budur māhiyyet-i te’şīri mihr-i ḥikmet-āmīzi
 Görür ‘ayn-ı baṣīret ḡayb ile maḥzūndur göñlüm

Rehā bulmaḳ ne mümkün selsel-i teşḫire baḡlandı
 Tıtuldu nāvek-i ḥūn-rīze gūyā tīre baḡlandı
 Nigāh-ı ḡamze-i cādū bile teşḫire baḡlandı
 Ḥarīm-i ḫālını dūr eylesin zencīre baḡlandı
 Ḥayāl-i tār-ı zūlf-i yār ile mecnūndur göñlüm

Ta ‘ayyünde görür ‘ayn-ı ḫaḳīḳat ‘uḳde-i temkīn
 Olur bī-perde nāsūt içire eṣyāda ḫaḳḳāḳ-bīn
 Niyāzī tekye-i tecrīdde ecr eyleyip ānīn
 Tefekkūr eyledikçe ‘ālem-i āzādeyi Taḥsīn
 Dolup endīşe-i ṣahbā ile meṣhūndur göñlüm

(24)

⁵ lī-ma ‘allāhi: Allah benimledir.

Naẓīre-i Niyāzī Be-Ġazel-i Mīr Taḥsīn

Ben-i deryā-yı vecd-i ‘aşq-ı Hāḳḳda nūndur göñlüm

Ki anda dāne çīn-i lü’lü’-i meknūndur göñlüm

Fürūġı bāde-i bezm-i elestiñ mest ü medhūşu

Anıñ için ‘ālem-i kesretde gūn-ā-gūndur göñlüm

Ẓiyā-pāş-ı meh-i çeşm-i ḥaḳīkat mihr-i ḥikmetdir

Bu te’sīr-i hüviyyetde aña maḳrūndur göñlüm

Bulur tārik-i ‘ālemde zülāl-i maḳlābın encām

Ḥayāl-i yār-ı Yūsufvār ile mescūndur göñlüm

Doğundukça kemān-ebrūlarından tīg-i ḳahr-ı yār

Ciger-sūz sīne-efrūz menba’-ı pūr-ḥūndur göñlüm

Ḳuşūruñ ‘afv eder elbetde her ḫab’ ḥüsni Taḥsīn

Niyāzī gerdiş-i eyyām ile maḫzūndur göñlüm

(G.74)

İKİNCİ BÖLÜM

DÎVÂNÇENİN İNCELENMESİ

2.1. BİÇİM ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Niyâzî Dîvânçesinde yer alan nazım şekilleri şu şekildedir: 1'i Farsça olmak üzere 101 gazel, 3 müstezâd, 1'i tamamlanmamış olmak üzere 8 kasîde, 9 murabba', 2 taştîr, 9 tahmîs, 8 müseddes, 1 muaşşer, 3 şarkı, 1'i Farsça olmak üzere 8 kıt'a, 15 matla', 11 müfred bulunmaktadır. Ayrıca hece ölçüsü ile yazılmış 6 koşma bulunmaktadır.⁶

2.1.1.1. Gazel

Gazel; Klasik Türk Şiirinin; kuşkusuz en yaygın ve en çok tercih edilmiş nazım şeklidir. Mesnevî, kasîde gibi nazım şekillerine nispeten söyleyiş kolaylığı ve uygunluğu sebebiyle çok sevilmiştir. Bundan dolayı kimi çevrelerce Klasik Türk Edebiyatı, “gazel edebiyatı” olarak da adlandırılmıştır. (Dilçin, 1986, s. 78)

Hemen her harfte gazel yazmak zordur, bu yüzden her harfle gazel yazan şairler “başarılı” olarak sayılmaktadır. Mehmed Niyâzî bu hususu gazellerinde uygulamayı hâ ve hâ' ⁷ dışında başarabilmiştir.

Aşağıdaki tabloda Mehmed Niyâzî'nin Arap harflerine göre kaleme aldığı gazellerin sayısı verilmiştir.

⁶ Gazeller bölümünde yer alan kimi gazeller şairin nazîre yazdığı kişilerin de gazellerinin içerdiğinden 2 müstezât, 3 murabba', 6 koşma, 1 terbi' gazel bölümüne dahil edildiğinden ve tarih manzumelerinin yer aldığı bölümde Sâlim Efendi'nin, Mehmed Niyâzî'nin kızının doğumu için yazdığı tarih türündeki kıt'a ile “Kaba Türkçe Gevherî Tarzında Tarih-i Meşihat Monla Beg” başlıklı tarih manzumesinin nazım şekli bulunamadığından gösterdiğimiz sayısal değer in içine alınmamıştır.

⁷ (ح) (خ)

Harf	Gazel Sayısı
آ	7
ب	4
ت	1
ث	1
ج	2
د	3
ذ	1
ر	15
ز	3
س	1
ش	2
ص	1
ض	2
ط	1
ظ	1
ع	1
غ	1
ف	1
ق	1
ك	4
ل	4
م	11
ن	5
و	3
ه	11
ى	11

Tablo 1. Gazellerin Arap harflerine göre sıralanışı ve sayıları

Matla' beytinde yer alan mısraın biri veya tamamının tekrarlanmasına “redd-i matla' ” denir. Bu şekilde yazılan gazellere ise redd-i matla' gazel” adı verilir.

(Alıcı, 2010, s. 93)

Dîvânçede, 5 redd-i matla' gazel örneği bulunmaktadır⁸. Bu durumu sadece bir örnek ile gösteriyoruz:

Çile-i 'aşkı çeker bî-çâre ister istemez

Küh-ı şahrâda gezer âvâre ister istemez

Bülbülâsâ dil veren bir gonce-i nâziktere

Minnet eyler çâresiz biñ hâre ister istemez

Tâ ezel bir dilde yansa nûr-ı Hakk pervâneveş

'Âlem içre cân verir ol nâre ister istemez

Halka-i vuşlatda lezzet-yâb olan dervîş-i dil

Tâ seher mecbûr olur ezkâre ister istemez

Ey Niyâzî nüş eden câm-ı mey-i zevk-i müdâm

Çile-i 'aşkı çeker bî-çâre ister istemez

(G.46)

Şairler, mahlaslarını söyledikten sonra gazellerine bir ya da birkaç beyit eklerler. Bu tarzda kaleme alınmış gazeller “müzeyyel gazel” olarak adlandırılır.

(İpekten, 2007, s.18)

Dîvânçede, 5 müzeyyel gazel örneği bulunmaktadır.⁹ Aşağıda yer alan gazel Hz. Muhammed için söylenmiş bir naattır. Mahlasın geçtiği beyitten sonra Hz. Muhammed övülmüştür:

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 8,46, 96, 98, 105 numaralı manzumeler

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 23, 24, 114 numaralı manzumeler ve tarih bölümü 2 ve 5 numaralı manzumeler

Her ki lāhūtīde seyr-i vuşlat-ı cānān eder
Hāl-i nāsūtīde ser-mestī-i ser u cān eder

Bāde-i bezm-i hüviyyet nūş eden zāt tā ebed
Neş'esin Ṭāhā vü Yāsīn sırrın er-Raḥmān eder

Sünbül-i gīsū-yı ve'l-leyl verd-rūy meh ve'd-ḍuḥā
Mā-ḥaşal kendisini memdūḥ-ı bi'l-Ḳur'an eder

Nūr-ı ser-dībāce-i imkān olunca şüphesiz
Nūh revākger zamānı her zamān seyrān eder

Fenn-i üstād-ı ledünnīden eden kesb-i hüner
Bāḥş-i maḥviyyetde her a'rāzını a'yān eder

Fıtratında naḳş-bend-i ḥaclegāh-ı ḳurb olan
Her cihetden kā'inātın naḳşını iz'an eder

Ḳābiliyyetde başiretde **Niyāzī** fā'ik ol
Çeşm-i endişeñ güşād eyle Ḥudā iḥsān eder

Āsitān-ı Ḥazretiñ ol köhne-i çārüb-keş
Ādemi her zerresi çün şāh-ı 'ālī-şān eder

(G.23)

2.1.1.2. Müstezād

Gazelden türetilmiş nazım şeklinin adıdır. Aruz vezninin “mef'ûlü mefa'îlü mefâ'îlü fe'ûlün” kalıbı ile yazılırlar ve her mısraın altında bu kalıbın ilk ve son tef'ileleri olan “mef'ûlü fe'ûlün” kalıbıyla “ziyade” adı verilen kısa bir mısraın eklenmesi sonucu oluşturulurlar. Ziyadesi bir mısra olan müstezâtlara sade, iki mısra olanlara ise çift denir. (İpekten, 2007, s.33; Alıcı, 2010, s.105)

Dîvânçede yer alan 3 müstezâdın tamamı sadedir.¹⁰Aşağıda dîvânçede yer alan sade bir müstezât örneği yer almaktadır.

Bir dilber-i nev-resteye dil etdi mâḥabbet
Verdi baña ḥayret
Zâtında anıñ zerre kadar yok ki mürüvvet
Etsin bize şefkat

Ebrûları bir yâre eder sîne-i ḥâkim
Bu dilde ki bâkim
Bir gün eder ol cânıma ḥaylice ḥasâret
Allâha emânet

Olmuş ruḥ-ı gül-goncesi hem-reng-i ‘aḳîki
Lâ-reyb-i taḥḳîki
Ḥaḳḳdan dil-i şürîdelere ‘ayn-ı ‘inâyet
Luṭf oldu be-gâyet

Ya ‘ḳûb gibi etdi firâḳ ile ḥazîni
Vermekde enîni
Ken ‘ân-ı dile taḥt ḳurup geldi o devlet
Bir Yûsuf-ı ḥaşlet

Etdikçe sitemkâr güzel cevri ile nâzı
Yanmaḳda Niyâzî
Verdi dil-i pür-zârıma eṭvârı meşakkat
Her ḥâlde zaḥmet

(G.15)

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. 9 numaralı manzume ve gazel bölümü 13, 15 numaralı manzumeler

2.1.1.3. Kasîde

9 beyitten 100 beyte kadar yazılabilen, bir kişiyi övmek ve övülen kişiden yardım istemek amacıyla yazılan, gazel gibi aa, ba, ca, şeklinde kafiyelenen nazım şeklidir.

(İpekten, 2007, s.38)

Dîvânçede 8 kasîde bulunmaktadır, ancak Mehmed Niyâzî sözü edilen bu kasîdelerin ikisinde klasik kasîde kurallarının dışına çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki “Taraf-ı Cânândan Uşşâk’a Hitâp Olarak Kasîde” başlığını taşıyan manzumedir. Bu kasîdede övülecek kişinin vasıflarından bahsedilmez aksine övülen kişi kendi vasıflarından bahseder. Bu açıdan baktığımızda sözünü ettiğimiz kasîde Klasik Türk Şiirinde pek rastlayabildiğimiz tarzdan kasîde değildir.¹¹

İkinci husus ise gazeller ve tarihlerin arasında kalan “Ser-Güzeşt-i Ramazân” başlıklı 49 beyitlik kasîdedir. Mehmed Niyâzî bu manzumede kısa bir hikaye anlatmaktadır. Oysa Klasik Türk Şiirinde hikayeleri veya kısa hikayeleri anlatmayı karşılayan nazım şekli mesnevîdir. Bu anlamda manzume hem kasîde hem mesnevî karışık özellikler göstermektedir.

Dedi ‘afv eyle baba ben saña iftâra kadar

Nâ-şinîde edelim zâtiña bir kışşa beyân

...

Bu tuhaf fıkra tuhafcılar içinde bu kadar

Bu sebebden anı dil eyledi yâ hû i‘lân

(Ks.1/8-49)

2.1.1.4. Kıt’a

Kıt’a iki ya da daha çok beyit ile kurulan, matla ve mahlas beyti bulunmayan xa, xa, xa şeklinde kafiyelenen nazım şeklidir. Genel olarak iki beyit halinde yazılan kıt’aların daha fazla beyit ile yazılmış şekline ise “kıt’a-i kebîre” denir.

¹¹Ayrıntılı bilgi için bkz. 27 numaralı manzume

Dîvânçede, 1'i Farsça olmak üzere 8 kıt'a bulunmaktadır. Bunların 3'ü ise kıt'a-i kebîredir.

Kıt'a- kebîre

İster iseñ cemâl-i şâhid-i cân
Cân nihân zîr-perde-i tende

Bu cihânı cihânda görmelisiñ
Bir muṭalsım-ı fitnesiñ sende

Bir mu'ammâ ararsıñ elfâzdan
Bir müsemmâ isminde tâbende

(K.4)

2.1.1.5. Murabba'

Murabba', "dört köşeli, dörtlü" anlamına gelir. Edebî terim olarak ise dörder mısralık bentlerin birleşmesinden oluşan nazım şeklinin adıdır. Murabba'larda bentlerin son mısraları yalnızca kafiye ile bağlanırsa bu tür murabba'lara "murabba'-ı müzdevic" eğer aynı şekilde tekrarlanırsa "murabba'-ı mütekerrir" adı verilir. (İpekten, 2007, s.84)

Dîvânçede 9 murabba' bulunmaktadır. Bunların 1'i mütekerrir, 8'i müzdevic murabba'dır.¹²

Mütekerrir Murabba'

Âşafâ çâre-resâ menba'-ı ser-şâr-ı ni'am
Ey himem-sâz u ser-efrâz-ı ümem ferḥundem
Yemm-şiyem dem-be-dem[î] Cem ki Felâṭün-ı ḥikem
Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
...

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. mütekerrir olarak 29 numaralı manzume, müzdevic olarak 1,8,23, gazel bölümü 6, 80, 81, 83, 87 numaralı manzumeler

Kalmışım bende o bāğ içre çü işkeste sifāl
 Çarpıla çarpıla kalmadı döküldü per ü bāl
 Nāleden ğayrı yedimde ne olur başka nevāl
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 ...

Bendegân rāz-ı Hudā sāye-i ihsân toyī¹³
 Āb-ı rûy u hem-sāz-i ihsân toyī
 Ber-Niyāz-ı heme-rā şāhib-i fermān toyī
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 (29/1-8-11)

2.1.1.6. Taştîr / Terbî'-i Mutarraf

Bir şairin gazelinin her beytinin arasına aynı vezin ve kafiyede olmak sureti ile iki mısra eklenerek dörder bent halinde oluşturulan nazım şeklinin adıdır.

Dîvânçede 2 taştîr bulunmaktadır. Bunlardan ilki 19. yüzyıl şairlerinden Senîh-i Mevlevî'nin gazeline, diğeri ise 19. yüzyıl müderrislerinden Mehmed Âlim Efendi'nin gazeline yapılan taştîrlerdir.

Senîh'in "gezerim" redifli gazeline yapılan taştîr:

Mutarraf Be-Gazel-i Senîh

Ağardı rîş-i siyâhım civân arar gezerim
 Bu kış gününde 'aceb gülsitân arar gezerim
 Ümîd-i vaşl ile oldum şafağ resîde-i hicr
 Açıldı tañ yeri ben şem'dân arar gezerim

¹³ Toyî: seni

O kendi kendine almış Şikenc-i zülfünü cāy
 Ne cāy-ı cān-zede cānā ki cān-sipāre be-cāy
 Eder o sūnbül arasında güllere hāy vay
 Ben ise murĝ-ı dile āřiyān arar gezerim

Hemīře kūy-ı nigārı dolařmadan ĝarađım
 Budur ki zerresiyim belki verilir ‘ivağım
 O yār cevher-i nā-süfte ben aña ĝarađım
 Niřār-ı cān edecek bir zamān arar gezerim

Kemend-i ‘aşkıını tağmış dolaştırır şehri
 O hāl-i hindī zülf-i çīni mā-ħařal dehri
 Bırağdım ‘ālem-i Gīv anda ağter u mihri
 O meh-liķāyı keřān-ber-keřān arar gezerim

Ne var ki yođ yere mađv-i vücūd edersem eger
 Bu bābda nice Arışo-nihāde çekdi keder
 Ki cüz’-i lā-yetecezzā’ya cüz’ imiş o meger
 Cemāl-i yārda şekl-i dehān arar gezerim

Senīh ümīd-i nazīre ile nükte-sencāndan
 Çıķardı gevher-i nādīdesin yine kandan
 Niyāzī řađn-ı sūħanda zemīn-řinās andan
 Bu nev-zemīnde bir hem-zebān arar gezerim

(22)

2.1.1.7. Tahmīs

Kelime anlamı olarak beşlemedir. Edebī terim olarak ise bir şairin gazelinin aynı vezin ve kafiyede üçer mısra eklenmesi sonucunda oluşturulmuş beş bentlik nazım şekillerine verilen isimdir.

Dîvânçede 9 tahmîs bulunmaktadır. Bu tahmîsler sırası ile Konyalı Şem’î’nin, Nüzhet Bey’in, Kâzım Bey’in, Süleymân Fehîm’in, Konyalı Şem’înin, Selâmî Alî Efendi’nin, Hasbî’nin, İshâk’ın ve Tahsîn Bey’in gazellerine yapılmıştır.¹⁴

Aşağıda İshâk’ın “eyleyelim” redifli gazeline yapılmış tahmîs örneği yer almaktadır.

Tahmîs Be-Ġazel-i İshâk

‘Aşkına mülk-i dili bād-ı hevā eyleyelim
Kendimiz şefkat-i lutfuna becā eyleyelim
Mā-sivā-yı tenimiz daḥi hebā eyleyelim
Yoluna sen şunumañ cānı fedā eyleyelim
Duralım kavlimize ‘ahde vefā eyleyelim

Ḥasretiñle dil-i dîvāneleriñ ḥālī nola
Elemiñle dilerim menzil-i maḥşūdu bula
Beni redd etmek ‘aceb āh saña lāyık mı ola
Sen cefākāra Ḥudā mihr-i vefā rūzu kıla
Gel bu niyyete şıdḳ ile du‘ā eyleyelim

Güzelim bilse kemāl ile bu ‘aşḳ ādābın
Bülbülāsā severiz rüy-ı gül-i nā-ġābın
Neyleyem bilmedi terk eyledi hep aḥbābın
Görmeyelden iki ay oldu ḳaşı mihrābın
Ol geçen vaḳt namāzımı kazā eyleyelim

O sitemkāra vefā ṭarzını ta‘līm edelim
Cümle ‘uşşāḳa kerem etmeġi tefhīm edelim
Verelim yoluna varımızı tekrīm edelim
Gel begim gel dil ü cān naḳdini teslīm edelim
Ölmeden borcumuzu saña edā eyleyelim

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. 5, 6, 7, 10, 11, 12, 16, 17, 24 numaralı manzumeler

Ey şehā cānıma kār eyledi gitdi sitemiñ
 Ser-nigün etdi **Niyāzī** kuluñu ol elemiñ
 Bizi şād eylese de luţfu ile vaşl ni‘amiñ
 Kim baqar ni‘mete pāyān mı var hūn-ı ğammiñ
 Cümle ‘aşq ehline **İshāq**-ı şalā eyleyelim
 (17)

2.1.1.8. Müseddes

Aynı vezinde yazılmış altı mısralık bentlerin birleşmesi ile oluşmuş nazım şekline verilen isimdir. Murabba’ da olduğu gibi mütekerrir ve müzdevic şekli vardır. Son iki mısra ya da son mısra yalnızca kafiye ile bağlanırsa “Müseddes-i Müzdevic”, aynı şekilde tekrar ederse “Müseddes-i Mütekerrir” adını alır.

Dîvânçede 8 müseddes bulunmaktadır. Bunların 6’sı mütekerrir, 2’si müzdevictir.¹⁵

Müseddes-i Müzdevic

Bu vādī-i ‘ālemde ğarībim vaţanım yok
 Düşdüm reh-i nā-refteye elden tuţanım yok
 Var cümleñiñ eğlencesi ammā ki benim yok
 Bir bülbül-i şūrīde-i ‘aşkıñ çemenim yok
 Rāz-i dil[i] keşf eyleyecek encümenim yok
 Bu derdi ise çekmeĝe muhkimce tenim yok

Gösterdi felek kahr ederek sūy-ı cüdāyı
 Gezmekdeyim āvāre tehī deşt-i fenāyı
 Bī-kes bırakıp yolda kudu şimdi gedāyı
 Terk eylemişim bende bu ‘aşq içre sivāyı
 Püşīde-i ten etmeĝe bir pīrehenim yok
 Ölsemde bu derd ile yedimde kefenim yok

¹⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. mütekerrir olarak 3,14, 19, 20, 25, 28 numaralı manzumeler, müzdevic olarak 21, 26 numaralı manzumeler

Urulmuş ezell silsile-i ‘aşk ile bendim
Pülād-i ‘alā’ikle taķılmış bu kemendim
Yaķdım elem-i hicr ü firāķıñ ile kendim
Ben mātem-i hüznüñle perīşānım efendīm
Ħayfā ki figān etmeĝe gūyā dehenim yok
Yansamda yaķılsamda yazıķdır diyenim yok

Pāyān mı var çekdiceĝim cevr ü cefānıñ
Rengin tanımam yārla olan zevķ ü şafānıñ
Ħayret-keşiyim ‘aşk ile her bay u gedānıñ
Ħār-efgeniyim gülşen-i gītī-i fenānıñ
Cān bülbülün eğlendirecek gül-bedenim yok
Feryādım için başķaca beytū’l-ħazenim yok

Raħm etmedi yār zerrece ben kalb-i raķīķe
Döndü gözümün katreleri reng-i ‘aķīķe
Terk etmedi ĝamm bu dili bir ān u daķīķa
Başdım ķademi kişver-i dildār-ı Ħaķīķe
Esrār-ı dili ĝamm-zede-i hīç bilenim yok
Ħūn-ı nemi bu dīdelerimden silenim yok

Geldim bu fenā bezmine pejmürde-ķıyāfet
Cān u dilimi kapladı sūzende bir āfet
Bilmem ki ‘aceb noldu Niyāzīye ķabāħat
Endūh-ı cihān cānıma ķār etdi be-ĝayet
Manşūr gibi dāra çekildim resenim yok
Yā Rab bu ķuyūdāt-ı nihānı kesenim yok

(21)

2.1.1.9. Muaşşer

Muaşşer on mısralık bentlerin birleşmesinden oluşan nazım şeklidir. Dîvânçede “muaşşer” başlığıyla bir örneği bulunmaktadır. Ancak bu muaşşer on birer bent ile

kurulmasının yanı sıra ilk bentte yer alan mısraların sırasıyla sonraki bentlerin sonunda aynen yer alması açısından farklı bir muâşşer örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶

Ey şeh-i evreng dil-i şevket-feşânım gel yetiş
 Dökmek isterler benim bîhûde kıanım gel yetiş
 Târumâr etmekdedirler hân mânım gel yetiş
 Ey şabâ-reftâr vey şîrîn-zebânım gel yetiş
 Sensiz olmam bir nefes ey tatlı cânım gel yetiş
 Böylece fikriñle geçmekde zamânım gel yetiş
 Oldu künc-i hasretiñ her dem mekânım gel yetiş
 Ey velî-i ni'met u emn u emânım gel yetiş
 Vey meh-i halvet-serâ nûr-ı cihânım gel yetiş
 Hasretiñle kalmadı tâb u tûvânım gel yetiş
 Kıl kerem lutf u himem durma cenânım gel yetiş
 ...
 Sûz-ı hicr u firqatiñ pür-dâgdâr etdi beni
 Bülbülâsâ mübtelâ-yı âh u zâr etdi beni
 Âh kim fikr-i vişâliñ hâksâr etdi beni
 Kûh-ken güyâ yanında teşnedâr etdi beni
 Leyle-i leylâ-yı gîsûya nehâr etdi beni
 Deşt-i hasretde hemân Mecnûnvâr etdi beni
 Pây-ı âgyâre düşürdü bir ğubâr etdi beni
 Yandırıp sînem ser-â-pâ 'ayn-ı nâr etdi beni
 Hâşılı hûlyâ-yı zülfüñ târumâr etdi beni
 H'âhişiñ h'âhiş-kerî semt-i mezâr etdi beni
 Sensiz olmam bir nefes ey tatlı cânım gel yetiş
 ...
 Varamam dergâhiña çün çekdiler râhımda sedd
 Yok imiş nûş füyüzâta hele hiç 'add u hadd
 Baħr-ı tevħidde göründü cilvehâ-yı cezr medd
 Allâh Allâh yandı maħv oldu ser-â-pây kebed

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.13 numaralı manzume

Derd ü ālām-ı cihān ise serimde lā-yu‘add
 Āh vā-veylā çeker bu dil hemīşe şad-be-şad
 Hāsretiñle dālveş kat kat bükülmüşdür bu kıadd
 Dem-keş oldu bülbülāsā çağırır dil yā ehad
 Yandı yakıldı Niyāzī hūsrevā āh el-meded
 Dāmen-i luţfuñ bıraķma tā ezelden tā ebed
 Kııl kerem luţf u himem durma cenānım gel yetiş
 (13/1-6-12)

2.1.1.10. Şarkı

Şarkı, Türk Edebiyatına özgü bir nazım şeklidir. Genellikle dörder mısralık bentlerle oluşturulur bu yönüyle murabba'lara benzerler. Kafiyeleşmiş tarzı bakımından da murabba'lara benzeyen şarkılar bestelenmek için yazılırlar. Bundan ötürü aşk, sevgili, eğlence gibi konuları içermektedir.

Dîvânçede 3 şarkı bulunmaktadır. Aşağıda konusu “eğlence” olan bir şarkı örneği yer almaktadır.¹⁷

Madmazole baloya gel gidelim
 Vuşlatıñ şöhetini perk edelim
 Verelim kol kola bir dans edelim

Naķarat
 Suvare var bu gece geldi haber
 Gidelim eğlenelim tābe-seher
 Anda sevdiceğim varsa eğer
 Verelim kol kola bir dans edelim

Semt-i Kōnķordiyeden gel geçelim
 Zevķine bir iki bāde içelim

¹⁷ Gazel bölümünde yer alan 95 numaralı manzume şarkı başlığını taşıyor olmasına karşın kafiye düzeninden dolayı gazel olarak değerlendirilmiştir.

Şıhhatiñ üstüne fistān biçelim

[Suvare var bu gece geldi haber]

[Gidelim eğlenelim tābe-seher]

[Anda sevdiceğim varsa eğer]

[Verelim kol kola bir dans edelim]

(L.M.20)

2.1.1.11. Matla'

İki mısraı birbiriyle kafiyeli olan beyitlere matla' denir. (İpekten, 2007 s.13) Dîvâncede 15 “ matla' ” beyti bulunmaktadır. Bunların 5'i Türkçe, 2'si Farsça, 8'i Türkçe-Farsça karışık beyitlerdir.

Cāh u iclālîñ şehā her vech ile olsun sa'īd

İbtidā-yı salṭanat birleşdi nāmîñ oldu 'īd

(L.M.3)

2.1.1.12. Müfred

İki mısraı birbiriyle kafiyeli olmayan beyitlere müfred denir. (İpekten, 2007 s.13) Dîvâncede 11 “müfred” beyit bulunmaktadır. Bunların 3'ü Türkçe, 2'si Farsça, 6'sı Türkçe- Farsça mülemma beyitlerdir.¹⁸

Ḳanla doldurmuş sebū-yı ḳalb erbāb-ı dili

Nāk-ı gerdūn çeşme-i hūrşīd-rīzān eylemiş

(L.M.7)

¹⁸ Muammâ ve Lugaz bölümünde yer alan 11 numaralı Farsça müfred Fâik Bey'e ait olduğundan gösterdiğimiz sayısal değere dâhil edilmemiştir.

2.1.1.13. Koşma

Koşma, Türk Halk Şiiri nazım şekillerindedir. Genellikle 8 ve 11’li hece ölçüsü ile yazılırlar. Konusu aşk, sevgili, doğa gibi kavramlar olduğundan Klasik Türk Şiirinde gazel nazım şeklinin karşılığı olarak bilinmektedir.

Dîvânçede 6 koşma örneği bulunmaktadır. Sözü edilen bu 6 koşma gazeller bölümünde yer almaktadır.¹⁹ Bunların 4’ü Allah’ın birliğini, kudretini belirttiğinden “ilahi”, 1’i Hz. Muhammed’i övdüğünden “naat”, diğeri ise sevgi ve aşk konusunu ihtiva ettiğinden “güzelleme”dir.

Güzelleme

Ey şabâ görürseñ ol nâzenînim
Hemân hasretiñle der-be-der derdi
Şorarsa Ferhâd-ı dilden Şîrînim
Tîşe-i ‘aşkıñla rahne ser derdi

Bekler reh-güzârîñ eyvâh ederek
Hemîşe ezkârı Allâh diyerek
Boynun büküp gezer âh vâh ederek
Güşe-i gurbetde mükedder derdi

Gel söyle evşâf-ı dildâr elbet
Tübâdır kâmeti cemâl-i cennet
Şüphesiz kaçları mihrâb-ı vahdet
Cebhe-i ‘ulyâsı bir minber derdi

Bâğ-ı vişâliñe eyler pervâzı
Erişir tâ sâk-ı ‘arşa âvâzı
Âteş-i hicriñle ahkâr Niyâzî
Yoluñda cân vermek muqadder derdi

(G.113)

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. gazel bölümü 38, 41, 49, 50, 72, 113 numaralı manzumeler

Dîvânçede, bunların dışında yorum ve bilmeceye dayalı olarak bir tür olarak nitelendirdiğimiz, kısa mesnevî kalıplarıyla yazılmış iki “lugaz” bulunmaktadır.²⁰ Aşağıda “gül” ve “mey” kelimelerini buldurmaya yönelik bir lugaz örneği yer almaktadır.

Nedir ol lafz-ı hoş âyende raqam
Oldu dü-harf ile şeş çize ‘ilm

Biri arâyış-i bâğ u büstân
Biri melzûme-i hammâm-ı zenân

Birisi da‘vet eyler işrâb
Birisi şâhibine şerm u hicâb

Birisi ‘âşıkâ maşûr olmuş
Biri âteş ile memzûc olmuş

Eyledi kilik-i hüner bir imâ
İki pencâh ‘aded ile ifşâ

(L.M.2)

Dü-harf, bağ ve bostanın süsü, kadınlar hamamında gerekli olan bir nesne, sahibine utanma vermesi, içmeye davet etmesi ve en önemlisi elli sayısı anlamına gelen pencah bunlar ipucu olan ifadelerdir.

Ebcad hesabına göre:

ك:20
ج:30

کل:50 “gül” kelimesinin ebcad hesabı değeri

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. lugaz ve muamma bölümü 1 ve 2 numaralı manzumeler

م:40
 ع:10

می:50 “mey” kelimesinin ebced hesabı değeri

2.1.2. Vezin

2.1.2.1. Aruz Vezni

Niyâzî Dîvânçesinde 12 farklı aruz kalıbının yer aldığı tespit edilmiştir. Aşağıda yer alan tabloda kalıbın yer aldığı bahir, kalıbın ismi, kalıbın kullanıldığı manzum ürün sayısı yer almaktadır.²¹

KALIBIN BAĞLI OLDUĞU BAHİR	KALIBIN ADI	KALIBIN KULLANILDIĞI MANZUM ÜRÜN SAYISI
HEZEC BAHİRİ	“Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Mefâ’îlün”	27
	“Mefâ’îlün/Mefâ’îlün/Fe’ûlün”	2
	“Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Fe’ûlün”	20
REMEL BAHİRİ	“Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün”	80
	“Fâ’îlâtün/Fâ’îlâtün/Fâ’îlün”	2
	“Fe’îlâtün/Fe’îlâtün/Fe’îlâtün/Fe’îlün”	
	“Fâ’îlâtün Fâ’lün”	19

²¹ Gazeller bölümünde yer alan kimi gazeller şairin nazîre yazdığı kişilerin de gazellerinin içerdiğinden tarih bölümünde Sâlim Efendinin, Mehmed Niyâzînin kızının doğumu için yazdığı tarih türündeki kıt’a gösterdiğimiz sayısal değerin içinde değildir.

	“Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün” “Fâ’ilâtün Fâ’lün”	3
MUZÂRÎ BAHRÎ	“Mef’ülü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilün/Fâ’ilün”	2
MÜCTES BAHRÎ	“Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün”	5
HAFÎF BAHRÎ	“Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün” “Fâ’ilâtün Fâ’lün”	1
MÜTEKÂRİB BAHRÎ	“Fe’ülün/Fe’ülün/Fe’ülün/Fe’ülün”	1
	“Fe’ülün/Fe’ülün/Fe’ülün/Fe’ül”	1

Tablo 2. Dîvânçede kullanılan aruz vezinlerinin bahirlere ve manzum ürünlere göre sınıflandırılması

Aruz kalıplarının kullanıldığı manzum ürünler ve numaraları şu şekildedir:

“Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Mefâ’ilün”

- (4). (6). (20). (24). (31). (G.1). (G.8). (G.14). (G.30). (G.33). (G.37). (G.42). (G.56). (G.57). (G.64). (G.74). (G.78). (G.81). (G.94). (G.98). (G.100). (G.106). (G.108). (G.109). (G.110). (L.M.10). (L.M.14).

“Mefâ’ilün/Mefâ’ilün/Fe’ülün”

- (G.79). (L.M.9).

“Mef’ülü/Mefâ’ilü/Mefâ’ilü/Fe’ülün”

- (7). (9). (12). (21). (23). (G.9). (G.10). (G.13). (G.15). (G.16). (G.19). (G.20). (G.52). (G.54). (G.77). (G.86). (G.102). (G.103). (T.4). (K.3).

“Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün”

- (1). (2). (3). (5). (8). (10). (11). (13). (15). (16). (19). (27). (28). (G.2). (G.3). (G.5). (G.6). (G.7). (G.11). (G.12). (G.17). (G.21). (G.22). (G.23). (G.24). (G.25). (G.27). (G.28). (G.29). (G.34). (G.36). (G.39). (G.40). (G.45). (G.46). (G.47). (G.48). (G.51). (G.53). (G.55). (G.58). (G.59). (G.60). (G.63). (G.65). (G.66). (G.67). (G.68). (G.69). (G.70). (G.71). (G.76). (G.80). (G.82). (G.83). (G.84). (G.87). (G.88). (G.89). (G.92). (G.96). (G.97). (G.99). (G.104). (G.111). (G.112). (G.114). (T.1). (T.2). (L.M.3). (L.M.4). (L.M.5). (L.M.6). (L.M.7). (L.M.12). (L.M.17). (L.M.18). (L.M.19). (L.M.21). (K.1).

“Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün”

- (L.M.15). (L.M.16).

“Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün”**“Fâ’ilâtün Fâ’ilün”**

- (14). (17). (18). (25). (26). (29). (30). (32). (G.4). (G.44). (G.85). (G.90). (G.93). (G.95). (G.105). (G.107). (Ks.1). (T.3). (T.8).

“Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün”**“Fâ’ilâtün Fâ’ilün”**

- (L.M.1). (L.M.2). (L.M.20).

“Mef’ûlü/Fâ’ilâtü/Mefâ’ilün/Fâ’ilün”

- (G.61). (L.M.13).

“Mefâ’ilün/Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün”

- (22). (G.26). (G.75). (G.91). (L.M.8).

“Fe’ilâtün/Mefâ’ilün/Fe’ilün”**“Fâ’ilâtün Fâ’ilün”**

- (K.4).

“Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün”

- (K.2).

“Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûlün/Fe’ûl”

- (T.5).

2.1.2.2. Hece Vezni

Mehmed Niyâzî, Klasik Türk Şiiri, şairi olmasına karşın hece vezni ile de manzum ürünler kaleme almıştır. Bu manzum ürünlerin tamamı 11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup tamamı 6+5 duraklıdır.

Söz konusu manzum ürünlerin numaraları ise şunlardır:

(G.38). (G.41). (G.49). (G.50). (G.72). (G.113). (T.6).

2.1.3. Kafiye

Kafiye, şiirde yer alan şiiri ayakta tutan ve canlı kılan aslî unsurlardandır. Klasik Türk Şiirinde tek ses benzerliğine dayalı “yarım kafiye” çok tercih edilmeyip iki ses benzerliğine dayalı “tam kafiye” ve ikiden fazla ses benzerliğine dayalı “zengin kafiye” daha çok tercih edilmiştir. Ayrıca göz için kafiyenin de esas alındığını da eklememiz gerekir.

Dîvânçede kafiyelerin geniş bir biçimde yer aldığını söylememiz mümkündür. Aşağıda dîvânçede yer alan kafiye türüne bağlı olarak kafiyelerin kullanıldığı manzum ürünlerin numaraları ve bölümleri verilmiştir.²²

²² Gazeller bölümünde yer alan kimi gazeller şairin nazîre yazdığı kişilerin de gazellerinin içerdiğinden ve tarih bölümünde Sâlim Efendinin, Mehmed Niyâzînin kızının doğumu için yazdığı tarih türündeki kıt’a kafiye ve redif bahsinde değerlendirilmeyecektir.

TAM KAFİYE

(1/1). (1/2). (3/6) (4). (5/4). (5/5). (6/3). (6/4). (6/8). (6/10). (7/1). (7/2). (7/8). (7/9). (7/10). (7/12). (8/2). (9/10). (9/11). (9/13). (9/14). (9/16). (9/17). (9/19). (9/20). (10/1). (10/2). (10/5). (11/2). (11/5). (12/3). (12/4). (13/1). (13/3). (13/10). (13/11). (14/4). (14/6). (15). (16/4). (16/5). (16/7). (17/1). (17/2). (17/5). (19/1). (19/2). (19/5). (20/1). (20/2). (20/6). (21/1). (21/2). (21/4). (21/6). (22/3). (22/4). (22/5). (22/6). (23/2). (23/6). (23/7). (24/2). (25/1). (25/3). (25/4). (26/3). (28/1). (28/6). (28/7). (29/1). (29/2). (29/3). (29/4). (29/5). (29/6). (G.1). (G.2). (G.6/4). (G.6/5). (G.9). (G.10). (G.13/1). (G.13/2). (G.13/3). (G.13/4). (G.13/5). (G.14). (G.15/1). (G.15/3). (G.15/4). (G.15/5). (G.19). (G.22). (G.26). (G.29). (G.30). (G.33). (G.34). (G.36). (G.38/3). (G.39). (G.40). (G.41/1). (G.41/3). (G.41/4). (G.44). (G.47) (G.49/4). (G.50/2). (G.53). (G.55). (G.57). (G.59). (G.61). (G.76). (G.81/3). (G.83/3). (G.84). (G.85). (G.86). (G.88). (G.89). (G.90). (G.92). (G.93). (G.95). (G.98). (G.103). (G.104). (G.106). (G.113/1). (G.113/3). (T.2). (T.3). (T.4). (T.6/1). (T.6/2). (T.6/4). (T.6/5). (T.6/6). (T.6/8). (T.6/10). (T.6/13). (T.6/14). (T.6/15). (T.6/17). (T.8). (L.M.1/4). (L.M.1/7). (L.M.1/8). (L.M.1/11). (L.M.1/12). (L.M. /15). (L.M.2/5). (L.M.9). (L.M.12). (L.M.15/3). (L.M.15/4). (L.M16/1). (L.M.16/2). (L.M.19). (L.M.20/1). (L.M.20/2).

ZENGİN KAFİYE

(1/3). (1/4). (2). (3/1). (3/2). (3/3). (3/4). (3/5). (5/1). (5/2). (5/3). (6/1). (6/2). (6/4). (6/5). (6/7). (6/9). (6/11). (7/3). (7/4). (7/5). (7/6). (7/7). (7/11). (8/1). (9/1). (9/2). (9/3). (9/4). (9/5). (9/6). (9/7). (9/8). (9/9). (9/12). (9/15). (9/18). (9/21). (10/3). (10/4). (10/6). (10/7). (11/1). (11/3). (11/4). (12/1). (12/2). (12/5). (13/2). (13/4). (13/5). (13/6). (13/7). (13/8). (13/9). (14/1). (14/2). (14/3). (14/5). (15). (16/19). (16/2). (16/3). (16/6). (17/3). (17/4). (18). (19/3). (19/4). (19/6). (20/3). (20/4). (20/5). (21/3). (21/5). (22/1). (22/2). (22/7). (23/1). (23/3). (23/4). (23/5). (23/8). (24/1). (24/3). (24/4). (24/5). (25/2). (25/5). (25/6). (26/1). (26/2). (26/4). (26/5). (26/6). (27). (28/2). (28/3). (28/4). (28/5). (29/7). (29/8). (29/9). (29/10). (29/11). (30). (31). (32). (G.3). (G.4). (G.5). (G.6/1). (G.6/2). (G.6/3). (G.7). (G.8). (G.11). (G.12). (G.13/2). (G.13/4). (G.13/5). (G.15/2). (G.15/3). (G.15/4). (G.15/5). (G.16). (G.17). (G.20). (G.21). (G.23). (G.24). (G.25). (G.27). (G.28). (G.37). (G.38/1). (G.38/4). (G.41/2). (G.42). (G.45). (G.46). (G.48). (G.49/1).

(G.49/2). (G.49/3). (G.50/1). (G.50/3). (G.50/4). (G.51). (G.52). (G.54). (G.56). (G.58). (G.60). (G.63). (G.64). (G.65). (G.66). (G.67). (G.68). (G.69). (G.70). (G.71). (G.72/1). (G.72/2). (G.72/3). (G.72/4). (G.74). (G.75). (G.77). (G.78). (G.79). (G.80). (G.81/1). (G.81/2). (G.81/3). (G.82). (G.83/1). (G.83/2). (G.87). (G.91). (G.94). (G.96). (G.97). (G.99). (G.100). (G.102). (G.105). (G.107). (G.108). (G.109). (G.110). (G.113/1). (G.113/2). (G.113/4). (G.114). (Ks.1). (T.1). (T.5). (T.6/1). (T.6/2). (T.6/3). (T.6/4). (T.6/7). (T.6/9). (T.6/10). (T.6/11). (T.6/12). (T.6/13). (T.6/14). (T.6/15). (T.6/16). (T.6/17). (L.M.1/1). (L.M.1/2). (L.M.1/3). (L.M.1/5). (L.M.1/6). (L.M.1/10). (L.M.1/13). (L.M.1/16). (L.M.1/17). (L.M.1/18). (L.M.2/2). (L.M.2/3). (L.M.2/4). (L.M.3). (L.M.4). (L.M.5). (L.M.6). (L.M.15/1). (L.M.15/2). (L.M.16/3). (K.1). (K.2). (K.3).(K.4).

Dîvânçede yarım kafiye de bulunmakta olup kafiyenin hiç kullanılmadığı yerler de mevcuttur.

YARIM KAFİYE

(13/2). (L.M. 1/9). (L.M. 1/14). (L.M.2/1)

KAFİYESİ OLMAYAN

(L.M.7). (L.M.8). (L.M.10). (L.M.13). (L.M.14). (L.M.17). (L.M.18). (L.M.21)

2.1.4. Redif

Redif; şiiri sağlamlaştıran şairin hayal gücünü farklı bir şekilde yansıtabileceğini gösteren bir unsurdur. Bu nedenle; bir şiirde redif varsa anlatım o denli güçlü olur. Bu durumu örneklendirmek istersek, Şeyh Gâlip'in "ateş" redifli gazelinde "ateş" kelimesi ile aklımıza sadece yanan bir cisim gelmez, çünkü şair bu kelimeye pek çok mecaz yüklemiştir. Ateşin yanı sıra kırmızılığın dahil olduğu pek çok şey gelmektedir.

Niyâzî Dîvânçesinde rediflerin manzum ürünlerde yarı yarıya bir oran ile yer aldığını söyleyebiliriz. Sözü geçen bu redifleri; hem sözcük hem ek, sadece ek ve sadece sözcük

redif olmak üzere 3 grupta ele alıp redifi olmayanlarla birlikte tespit etmiş bulunmaktayız.

HEM SÖZCÜK HEM EK REDİF

(1/1). (2). (3/1). (5/3). (6/1). (7/6). (10/1). (10/6). (11/1). (13/1). (13/3). (13/11). (16/3). (19/11). (20/6). (21/1). (23/1). (23/3). (23/4). (24/1). (24/4). (25/6). (26/1). (26/6). (27). (28/4). (29/4). (G.7). (G.8). (G.12). (G.16). (G.19). (G.20). (G.22). (G.27). (G.28). (G.37). (G.42). (G.53). (G.54). (G.55). (G.66). (G.67). (G.69). (G.70). (G.71). (G.72/1). (G.74). (G.78). (G.80/1). (G.81/1). (G.85). (G.87). (G.90). (G.91). (G.92). (G.93). (G.100). (G.102). (G.103/1). (G.109).

SADECE EK REDİF

(1/3). (4). (6/3). (6/5). (6/6). (6/7). (6/8). (6/9). (6/10). (7/8). (7/10). (7/12). (9/4). (9/5). (9/10). (9/11). (9/13). (9/14). (10/2). (10/5). (12/1). (12/2). (12/3). (12/4). (12/5). (13/2). (14/6). (16/1). (16/6). (17/2). (17/3). (17/5). (20/2). (21/2). (21/3). (22/4). (22/5). (23/2). (23/5). (23/6). (24/3). (26/2). (26/3). (28/1). (29/7). (31). (G.6/2). (G.13/2). (G.13/3). (G.15/3). (G.15/4). (G.38/2). (G.39). (G.41/3). (G.41/4). (G.45). (G.49/2). (G.49/3). (G.63). (G.72/2). (G.79). (G.80/2). (G.80/3). (G.80/4). (G.81/2). (G.81/4). (G.83/2). (G.83/3). (G.96). (G.97/1). (G.97/3). (G.98). (G.103/2). (G.103/3). (G.103/4). (G.104). (G.105). (G.106). (G.108). (G.113/1). (T.2). (T.6/1). (T.6/2). (T.6/3). (T.6/5). (T.6/6). (T.6/8). (T.6/9). (T.6/10). (T.6/12). (T.6/13). (T.6/14). (T.6/15). (T.6/17). (L.M.1/4). (L.M.1/5). (L.M.1/11). (L.M.1/15). (L.M.1/17). (L.M.15/3). (L.M.15/4). (L.M.16/1). (L.M.16/2). (L.M.19). (L.M.20/1). (L.M.20/2). (K.1).

SADECE SÖZCÜK REDİF

(3/5). (3/6). (5/1). (5/2). (8/1). (11/4). (13/5). (13/6). (13/7). (13/9). (13/10). (14/1). (14/5). (15). (17/1). (17/4). (19/5). (20/1). (22/1). (23/7). (24/2). (25/1). (25/5). (29/9). (29/10). (29/11). (G.3). (G.5). (G.6/1). (G.6/3). (G.6/4). (G.6/5). (G.10). (G.14). (G.17). (G.23). (G.24). (G.25). (G.26). (G.29). (G.30). (G.33). (G.36). (G.38/1). (G.38/4).

(G.41/2). (G.44). (G.46). (G.48). (G.50/1). (G.51). (G.52). (G.56). (G.61). (G.64).
 (G.65). (G.75). (G.76). (G.81/3). (G.84). (G.86). (G.95). (G.99). (G.104/4). (G.107).
 (G.110). (G.111). (G.112). (G.113/1). (G.113/2). (T.4). (T.6/12). (T.6/16). (L.M.2/4).
 (L.M.15/1).

REDİFİ BULUNMAYAN

(1/2). (1/4). (3/2). (3/3). (3/4). (5/4). (5/5). (6/2). (6/4). (6/11). (7/1). (7/2). (7/3). (7/4).
 (7/5). (7/7). (7/9). (7/11). (8/2). (8/3). (8/4). (9/1). (9/2). (9/3). (9/6). (9/7). (9/8). (9/10).
 (9/12). (9/15). (9/16). (9/17). (9/18). (9/19). (9/20). (9/21). (10/2). (10/3). (10/4). (10/7).
 (11/3). (11/5). (13/4). (13/8). (13/12). (14/2). (14/3). (14/4). (16/2). (16/4). (16/5).
 (16/7). (18). (19/2). (19/3). (19/4). (20/3). (20/4). (20/5). (21/5). (21/6). (22/2). (22/3).
 (22/6). (22/7). (23/8). (24/5). (25/2). (25/3). (25/4). (26/4). (26/5). (28/2). (28/3). (28/5).
 (28/6). (28/7). (29/1). (29/2). (29/3). (29/5). (29/6). (29/8). (30). (32). (G.1). (G.2).
 (G.4). (G.9). (G.11). (G.13/1). (G.13/4). (G.13/5). (G.15/1). (G.15/2). (G.15/5). (G.21).
 (G.34). (G.38). (G.40). (G.41/1). (G.47). (G.49/1). (G.49/4). (G.50/2). (G.50/3).
 (G.50/4). (G.57). (G.58). (G.59). (G.60). (G.68). (G.72/3). (G.72/4). (G.77). (G.82).
 (G.83/1). (G.88). (G.89). (G.94). (G.97/2). (G.97/4). (G.113/3). (G.114). (Ks.1). (T/1).
 (T/3). (T/5). (T/8). (T6/1). (T.6/2). (T.6/3). (T.6/4). (T.6/5). (T6/6). (T.6/7). (T6/8).
 (T.6/9). (T.6/10). (T.6/11). (T.6/13). (T.6/15). (T.6/16). (T.6/17). (L.M.1/1). (L.M.1/2).
 (L.M.1/3). (L.M.1/6). (L.M.1/7). (L.M.1/8). (L.M.1/9). (L.M.1/10). (L.M.1/12).
 (L.M.1/13). (L.M.1/14). (L.M.1/16). (L.M.1/18). (L.M.2/1). (L.M.2/2). (L.M.2/3).
 (L.M.2/5). (L.M.3). (L.M.4). (L.M.5). (L.M.6). (L.M.7). (L.M.9). (L.M.10). (L.M.12).
 (L.M.14). (L.M.15/2). (L.M.17). (L.M.18). (L.M.21). (K.2). (K.3). (K.4).

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Din

2.2.1.1. Allah

Kendisinden başka tapılacak bir ilah olmayan ilahi güçtür. Ezeli ve ebedidir.²³ Kendisini tanımlayan ve kendisine özgü olan pek çok isme ve sıfatlara sahiptir. Klasik Türk Şiirinde de bu isimlere uygun olarak vasıflarıyla anlatılmış, Allah'ın kainatın yaratıcısı olduğuna bağışlayıcı konumuna oldukça çok değinilmiştir.

Dîvânçe'de ise Allahtan en çok “Hakk ve “Huda” diye bahsedilmektedir. “Hakk” lafzının geçtiği mısra sayısı 62, “Huda” lafzının ise 30'dur. Bunların dışında Allah lafzı direkt olarak geçtiği gibi; Allah'ın diğer isimleri olan, Mabûd, Mennân, Gaffâr, Rahmân, Kirdgâr, Yezdân, Hâlik, Rab, Mevlâ, Ehad, Feyyâz-ı Mutlak, Samed, Sübhân, Hamîd, Tanrı kelimelerinin de dîvânçede yer aldığını söyleyebiliriz.

Ol mertebe luğf etdi saña Hâzret-i **Mennân**

Mir'ât-ı Hudâsın ki merâyâ tek u hayrân

Şân u şeref u menziletiñ oldu nümâyân

Evşâfiñi neşr etmeğe indi yere Qur'ân

Mi'râciñi keşf etmeğe çıkdı göğe 'İsâ

(7/4)

Tefvîz-i umûr ile o feyyâza Niyâzî

Gufrân-ı künh Hâzret-i **Gaffâre** müfevvez

(G.54/5)

Ğurre-i Qur'ân ile evvel sen olduñ dîde-sîr

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bakara Suresi 255. ayet (Kurân-ı Kerîm, 2/225)

Pertev-i nūr ile cümle ‘ālemi kıldıñ münīr
 Qadriñ etdi leyle-i qadr ile qādir müstenīr
 Ser-te-ser ey tāk-ı ser mihmān-ı **Yezdān** merḥabā
 (8/3)

Hālını bir āh ile **Allāha** ibrāz eylesin
 Luṭf-ı **Yezdān** erişir elbetde ḥāl ‘uryāniña
 (G.96/3)

Sen ḥātime-i nūr-ı risāletsiñ efendīm
 Kevneynde ol raḥmet-i **Raḥmān** saña maḥşüş
 (G. 51/3)

Ne qudretdir siyeh bir ḥākdānda reng-i ezhārı
 Kebūd u zerd sefid ü sürḥ olmuş **Kirdgār**ından
 (31/7)

‘Aceb bir zāt-ı pāk-ı ıştıfā kim maḥrem-i **Mevlā**
 Süreler maqdemine yüzlerin ehl-i behişt ḥālā
 (G.1/4)

2.2.1.2. Peygamberler

2.2.1.2.1. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, son peygamber ve İslam dini peygamberidir. Kainat yaratılmadan önce onun nuru yaratıldığından bu anlamda “yaratılmış ilk kişi” olduğunu da ifade edebiliriz. Hz. Muhammed, Klasik Türk Şiirinde; nur, gül, yaratılmışların en hayırlısı, dürr-i yekta, dürr-i yetim gibi ifadelerle belirtilir. Kendisi için pek çok “naat” söylenmiştir.

Dîvânçede; Hz. Muhammed için kaleme alınmış 17 naat bulunmaktadır. Bunların kimisi murabba, tahmîs gibi musammat nazım şekilleriyle yazılmışken kimisi de gazel nazım şekliyle yazılmıştır.²⁴

Hz. Muhammed'in doğumu hidayetin nurudur, kaza kalemi onun yanağının nurunda sûre gibidir.

Maṭla' in nūr-ı hüdâdır yâ Resûlallâh seniñ
 Nûra zâtın âşinâdır yâ Resûlallâh seniñ
 Sûre-i nūr-ı 'izârında yazar kilk-i kazâ
 Vech-i pâkiñ ve'd-duḥâdır yâ Resûlallâh seniñ
 (1/1)

Hz. Muhammed şefâat sahibi tek kişidir.

El-amân dâr-ı şefâ'atden beni dūr eyleme
 Çünkü nefsim geçmedi tuğyânda kaldı yâ Resûl
 (2/4)

Hz. Muhammed'in vasıflarını başka gönüller anlatamaz. Onun vasıflarını Kurân-ı Kerîm daha iyi ifade edebilir.

Lâl olur vaşfında diller çünkü vaşşâfiñ Hudâ
 Özge vaşf-ı zâtınıñ Kur'ânda kaldı yâ Resûl
 (2/5)

Ḥabîbâ hilye-i zâtın ki Kur'ânda müsecceldir
 Muhammed nâm lakab Ṭâhâ vü 'unvân ḥatm-i mürseldir
 (4/1)

Peygamberlik ülkesinin yolu onun için hazırlanmıştır. Peygamberlerin tahtı ona özeldir.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. 1, 2,3,4,5,6,7 manzumeler ve gazeller bölümü bkz. 1,2, 20,23, 47, 52, 53, 60, 66,72 manzumeler

Zātiña müfevvez reh-i iklīm-i nübüvvet
 Ey taht-ı rüsül hüsrev-i fermān saña maḥşūş
 (G.52/2)

2.2.1.2.2. Hz. İsa

İsrailoğullarına gönderilen son peygamberdir. Hz. İsa, Cebrail'in Hz. Meryem'e üflediği ruhtan husule gelmiştir. Bu sebepten dolayı türlü mucizelere sahiptir. Henüz küçük bir bebek iken konuşmuş su üstünde yürümüş, neye dokunursa ona can vermiştir. Bunun yanı sıra en önemli mucizesi ise ölüleri nefesi ile diriltmesi olmuştur. Bu yönüyle “mesîha” ve “mesîha-dem” kelimeleri ile özdeşleşmiştir. Peygamberliği sırasında çarmıha gerilmek istenmiş; ancak Allah onu göğün 4. katına çıkarmıştır.

Dîvânçede Hz. İsa'nın adı; gökte olması münasebeti ve hayat veren nefesi ile 3 defa geçmekle birlikte diğer bir adı olan “Mesih” de yer almıştır.

Ḥaşr eder sāha-i ‘aşkında hezār uşşākı
 Nefhası ‘İsā-yı dem ğamzeleri ‘ayn-ı ‘adem
 (32/3)

Bir ‘azīm küfr etdi zülf-i rüy-ı yārı şakladı
 Gökde ‘İsā bir yüzünde Meryem ağlasın
 (G.84/3)

Ḳızıl kıana boyanmış gözleriñ gül-ruhlarıñ cāna
 Mesīhā ‘idine bilmem ki bir ḳurbān mısıñ ḳāfir
 (G.37/2)

2.2.1.2.3. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamberdir. Topraktan yaratıldığı için bu ismi almıştır. İnsanlığın soyu ondan gelir. Allah'ın emrine uymadığı için Hz. Havva ile cennetten kovulmuştur. İşte bu noktada ismi şiirlerde “cennet” sözcüğü ile birlikte geçmektedir.

Allah, Hz Muhammed’i son peygamber olarak görevlendirdiği için Hz. Âdem, Hz. Muhammed’e cenneti bağışlamıştır.

Etdi seni Hakk mühr-i nübüvvet ile hâtem
 Birdânesiñ âh cenneti bahş eyledi **Âdem**
 Cângâhıma kâr eyledi ol âteş-i mâtem
 Bir ‘abd-i şenâ-ğ’ânıñım ey mefhar-ı ‘âlem
 İhlâş-ı derûnum saña ma’lûm u hüveydâ
 (7/9)

2.2.1.2.4. Hz. İbrâhim

Kurân-ı Kerîmde adı en çok geçen on peygamberden biridir. Daha küçük yaşlarda Allah’ın varlığını ve birliğini idrak etmiştir. Nemrûdun onu ateşe atmak istediği sırada Cebrail’e: “Ben, Allah’ın kuluyum. Hacetim sana değil onadır.” dediği için Allah onu dost edinmiş ve “Halilullah” unvanını almıştır.

Dîvânçede Hz. İbrâhim için gazel nazım şekliyle bir manzume yer almaktadır. Bu gazelde daha çok Hz. İbrâhim’in yüzü, boyu, kaş, yanağı gibi fiziksel özelliklerinin tasvir edilmesinin yanı sıra, Nemrûd ile olan münasebetine değinilmiştir.

Göründü gül gül-i rüyunda gül-ruhsâr-ı İbrâhim
 Açılmış âteş içre gūyiyâ gülzâr-ı İbrâhim

Hırâmı ‘ar ‘ara kaddi o serve cilveler vermiş
 Ki kadd kâmet kıyâmet hâşılı reftâr-ı İbrâhim

Ne gamm Nemrûd-ı hicri sūziş-i ‘aşk ile yandırır
 Hâkîkatde vişâlinde nişândır nâr-ı İbrâhim

Nuğûd u hanmân yâ cânımı kurbân eylesem bilmem
 Ne germiyyetle germâ-germ olur pâzâr-ı İbrâhim

Görüp rüyunda ebrū-yı hilāl ‘id oldu zann etdiñ
 Yañıldı ey Niyāzī ṭab‘ıñı dīdār-ı İbrāhim
 (G.78)

2.1.2.2.5. Hz. Yakûp

Dedesi İbrāhim, babası İshāk peygamberdir. Doğumu sırasında ikizinin topuğunu tuttuğundan “ardı sıra gelen, izleyen” anlamına gelen Yakûp adı verilmiştir.
 (Yıldırım, 2008, s.718)

Hz. Yakûp; en çok sevdiği oğlu Yûsuf’un kaybolmasından sonra ağlamaktan gözlerine ağ düşmüştür. Üzüntüsünü “Beyt’ül-ahzen” adını verdiği evinde yaşamıştır. Bu sebeple Niyâzî Dîvânçesinde, Yakûp peygamberin adının geçtiği her beyit veya mısrada ya acısını yaşadığı ev ya da Yûsuf peygamber yer almıştır.

Yakûp peygamber, ağlaması hüznü, yaşaması ile özdeşleşmiştir.

Nār-ı ḥasret çekerim yaqdı amān ğayrı amān
Yûsuf-ı rûhumu zabt etdi vücūd-ı zindān
 Çeşm-i **Ya‘kûb**um ‘aceb ḥüzn ile oldu giryān
 Cāna kār eyledi ālām u kūdūrāt-ı cihān
 Sūy-ı Hākka tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v’allāhi uşandım ğayrı
 (14/3)

Ya‘kûb gibi etdi firāk ile ḥazīni
 Vermekte enīni
 Ken‘ān-ı dile taht kurup geldi o devlet
 Bir **Yûsuf-ı** ḥaşlet
 (G.15/4)

Sūy-ı ḥasretde Niyāzī ağla **Ya‘kûb** gibi çün

Mısr-ı dilde ol meh-i Ken'ân-ı dilber bir bu bir
(G.29/6)

Ya'küb gözüm kıan dökerek beyt-i hazende
Hasret-zededir **Yūsuf-ı** Ken'ânına böyle
(G.102/2)

Kalıp **Ya'küb-ı** dil ol külbe-i ahzân-ı hasretde
Terakķub eyler iken **Yūsufāsā** ol cenân geldi
(G.110/3)

2.1.2.2.6. Hz. Yūsuf

Hz. Yakûp'un oğludur. Kurân-ı Kerîmde kıssası peygamberlerden yoksulluğa kadar türlü bilgiler ihtiva ettiği için "ahsenü'l-kasas" (kıssaların en güzeli) olarak geçmektedir.

Babası tarafından çok sevildiği için kardeşlerinin kıskançlığı neticesinde kuyuya atılması, Züleyha'nın gayr-ı meşru teklifine uymadığı için zindana atılması ile manzum ürünlerde oldukça geniş bir yelpazede kullanılır.

Az öncede belirttiđimiz üzere dîvânçede, Yakûp peygamberin olduđu her mısraın akabinde Yūsuf peygambere rastlamamız mümkündür.

Nâr-ı hasret çekerim yağdı amân ğayrı amân
Yūsuf-ı rûhumu zabt etdi vücūd-ı zindân
Çeşm-i **Ya'küb**um 'aceb hüzn ile oldu giryân
Câna kâr eyledi âlâm u küdürât-ı cihân
Sûy-ı Hakkâ tutayım râh uşandım ğayrı
Tâkatim kalmadı v'allâhi uşandım ğayrı
(14/3)

Ya'küb gibi etdi firāk ile hazīni
 Vermekte enīni
 Ken'ān-ı dile taht kurup geldi o devlet
 Bir Yūsuf-ı haşlet

(G.15/4)

Süy-ı hasretde Niyāzī ağla Ya'küb gibi çün
 Mısr-ı dilde ol meh-i Ken'ān-ı dilber bir bu bir

(G.29/6)

Ya'küb gözüm kan dökerek beyt-i hazende
 Hasret-zededir Yūsuf-ı Ken'ānına böyle

(G.102/2)

Kalıp Ya'küb-ı dil ol külbe-i ahzān-ı hasretde
 Terakğub eyler iken Yūsufāsā ol cenān geldi

(G.110/3)

Yūsuf peygamberin güzü çok güzel olduğu için, Klasik Türk Şiirinde yer alan sevgili
 “Yūsuf-ı Sānī” olarak da geçmektedir.

Görmemiş hayli cihān dīde saña mişl ü nazīr

Yūsuf-ı şānīde bu hüsnüñe kılmış ta'bīr

Rüy-ı gül-günñ eder verd-i teri hor u haķīr

Nıgehiñ şivesi āzāde-i kayd u taşvīr

[Ol nigār hāne-i 'ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da taḅ'ıma şāyeste dil-ārā olamaz]

(25/2)

Bulur tārik-i 'ālemde zülāl-i maḫlabın encām

Hayāl-i yār-ı Yūsufvār ile mescūndur göñlüm

(G.74/4)

2.2.1.3. Melekler

2.2.1.3.1. Cebrâil

Dört büyük melekten biri olan Cebrâil vahiy meleğidir. Cibril, Ruhü'l-kuds, Ruh-ı Kuds, Cibril-i Emin, Bülbül-i Kuds gibi sıfatlara da sahiptir. Hz. Meryem'e ruh üflemesi, Hz. İbrahim'i ateşe atıldığı sırada tutması ve miraç olayıyla sıkça ilişkilendirilir. (Pala, 2007, s. 84)

İntizâr-ı rü'yeti 'arş-ı berîni titredir
 Sidre-i a'lâda **Cibril-i Emîni** titredir
 Çok büt-i tersâ nece kistrâ-yı dîni titredir
 Sevdiğim başsa kadem rüy-ı zemîni titredir
 Bir 'azîm hengâm olup bi'l-cümle eşyâ şarşılır
 (5/3)

Ey şeh-i Levlâk²⁵ u şeh-râh-ı kurb-ı ma'nevî
 Etdi per-i **Cibrîli** iftirâkıñ ihtirâk
 (G.60/4)

Bâğ-ı hüsnüñ na't-ı hâbıdır lisân-ı **rûh-ı kuds**
 Ni'metiñ gül-bângıdır her bir nevâ-yı bî-nevâ
 (G.2/3)

2.2.1.4. Ayetler ve Hadisler

2.2.1.4.1. Ayetler

Ayet, Kurân-ı Kerîm'i oluşturan her bir cümleye verilen addır. Gerek manzum gerek mensur ürünlerde sözü etkileyici kılmak, anlatılmak istenen düşünceyi ispatlamak için iktibas ve telmih yoluyla eserlere konu edinilir.

²⁵ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

Dîvânçede pek çok ayete rastlamaktayız. Bunların kimisi tam iktibas kimi de nakıs iktibas yoluyla manzumelerde yer almaktadır.

Nakıs iktibas yoluyla mısralarda geçen ayetler şunlardır:

*Ḳābe kavseyn ḳurb-ı ev ednā*²⁶saña ḥalvet-serā

Bir temāşadır ki seyr etdi *fu`ādu mā ra`ā*²⁷

Dedi Allāh yā ḥabībī merḥabā bek hel etā²⁸

Böyle ḳadriñ rüşenādır yā Resūlallāh seniñ

(1/2)

Ḥuzūruñ hel etā nūruñ tecellā ḳāmetin tūbā

Şeb-i İsrāda *mā evḥā*²⁹ile ḳadriñ mübeccelandir

(4/6)

Ezel keḥḥāl-i ḥikmet keḥl-i *mā zāğal başar*³⁰çekmiş

Mu`aṭṭar sünbülūñ ve`l-leyl ü müjgāniñ mūkaḥḥaldir

(4/11)

Şürū-ı *kün fe-kān*³¹dır āsitāniñ yā Resūlallāh

Fürū`-ı in ü andır āsitāniñ yā Resūlallāh

Der-i bālā mekāndır āsitāniñ yā Resūlallāh

Meṭāf-ı ḳudşiyāndır āsitāniñ yā Resūlallāh

²⁶ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığınca kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

²⁷ Necm Suresi 11. ayet: “Kalp (gözün) gördüğünü yalanlamadı”. Ayetin özgün şekli: “Mā kezebel fuādu mā raā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/11)

²⁸ Bek hel etā: hoş geldin

²⁹ Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evḥā ilā abdiḥi mā evḥā”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

³⁰ Necm Suresi 17. ayet: (Peygamberin) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Ayetin özgün şekli: “Mā zāğal basaru ve mā tagā”. (Kurân-ı Kerîm, 53/17)

³¹ Sözcük anlamı: ol derse olur. Kurân-ı Kerîmde çeşitli ayetlerde geçmektedir. Bakara Suresi: 117. ayet (Kurân-ı Kerîm, 2/117). Âl-i İmrân: 47. ayet, 59. ayet (Kurân-ı Kerîm, 3/47, 3/59). Enâm Suresi: 73. ayet (Kurân-ı Kerîm, 6/73). Nahl Suresi: 40. ayet (Kurân-ı Kerîm, 16/40). Meryem Suresi: 35. ayet (Kurân-ı Kerîm, 19/35). Furkân Suresi: 7. ayet (Kurân-ı Kerîm, 25/7). Mumîn Suresi: 68. ayet (Kurân-ı Kerîm, 40/68). Yâsîn Suresi: 82. ayet (Kurân-ı Kerîm, 36/82).

Medār-ı āsumāndır āsitānîñ yâ Resûlallâh

(6/1)

Ser-â-ser ser-nüvişte zer-feşân tuğrâ-yı Rabbânî
 Kemâl-ı rahm ile *lâ-takneţû*³²-yı va‘d-ı Sübhânî
 Hübüb eyler nesîm fedhulû³³ gül-geşt-i ‘adnânı
 Olur elbet dağîlî neş‘edâr-ı ‘afv-i Yezdânî
 Açık dârü’l-emāndır āsitānîñ yâ Resûlallâh

(6/5)

Göz açdı mîm-i *mā evhā*³⁴ göründü sırr-i a‘mālim
 Ne çäre lâ-bekâdır lem‘a vermez ‘aksi iğbālim
 Görünmez ‘aynıma zerrāt [i]çin ıķşâ-yı āmālim
 Ğubâr-ı tâbdârı gözlerimde tutmada dâ‘im
 Cilâ-yı çeşm-[i] cihāndır āsitānîñ yâ Resûlallâh

(6/9)

Serdâr-ı rüsûl nûr-ı sübül hüsrev-i Baḥḥâ
 Ğisû-yı secâ rûy-ı duḥâ bedr-i mücellâ
 Kavseyn-i denâ sırrı *fe evhā*³⁵ *fe tedellâ*³⁶
 Ey Aḥmed-i Mahmûd-ı Ebu’l-Ķāsım-ı Ṭāhâ
 Bes-i laķab-ı mażhar-ı teşrîf-i *fe terdâ*³⁷

(7/1)

³² Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zümer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yâ ibâdiyellezîne esrefû alâ enfusihim lâ taknetû min rahmetillâhi. (Kurân-ı Kerîm, 39/53)

³³ Fedhulû: artık

³⁴ Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evhâ ilâ abdihi mā evhâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

³⁵ Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “ Fe evhâ ilâ abdihi mā evhâ”dır . (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

³⁶ Necm Suresi 8. ayet: Sonra yaklaştı ve böylece indi. Ayetin özgün şekli: “Summe denâ fe tedellâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/8)

³⁷ Sözcük anlamı: Böylelikle razı olacaksın. Duha Suresi 5. ayet: yakın zamanda Rabbin yakında sana (ihsan edecek), böylelikle sen razı olacaksın. Ayetin özgün şekli: “Ve le sevfe yu’tike rabbuke fe terdâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 93/5)

‘*Alleme’l-esmā*³⁸ olan ecsāmda qalmaz hīç mecāl
 Nükte-i sebū’l-meşāniye vuķūf ‘ayn-ı kemāl
 Añladiñsa min ‘örf-ı sırrın ne lāzım ķıl ü ķāl
 ‘Ārifīñ ķalb-i mekānı mā-sivā olmaķ maķāl
 Nūr-ı maķz olsun sezādır kibriyā kāşānesi
 (16/2)

Öyle bir zāt-ı güzīn ki mażhar-ı feyż-i Ĥudā
 Remz-i sırr-ı ‘*alleme’l-esmā*³⁹ya vāķıf dā’imā
 Nūr-ı maķz olmuş ser-ā-pā berķ urur şubĥ u mesā
 Bezmini ārzū edip ez-ġayr lāyık ben gedā
 [Ĥāk-pāy-ı Ĥazret-i Monlāya geldim aġlarım]
 [Feyż-i ķudsın celb için Ķonyaya geldim aġlarım]
 (19/2)

Bir mücessem nūr-ı a‘zamdır vücūd-ı enveri
 Ān-be-ān bād-ı tecellī-i ilāhi mażharı
*Innemā yahşī*⁴⁰de dāĥil vāriş-i peyġemberi
 Ĥāşılı yoluna terk edip peder hem māderi
 [Ĥāk-pāy-ı Ĥazret-i Monlāya geldim aġlarım]
 [Feyż-i ķudsın celb için Ķonyaya geldim aġlarım]
 (19/5)

Gönül bir yāre maķv olmuş ki şānı mażhar-ı Tāhā
 İmām-ı mescid-i Aķşā *fe sübhānellezī esrā*⁴¹
 (G.1/1)

³⁸ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Ādemel esmāe kullehā...” (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

³⁹ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Ādemel esmāe kullehā...” (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

⁴⁰Sözcük anlamı: Sadece Allah’a karşı demektir. Fâtır Suresi 28. ayet: Alimler, Allah’a karşı büyük saygı duyar. Ayetin özgün şekli: “İnnemā yahşāllāhe min ibādihi ulemāu”. (Kurân-ı Kerîm, 35/28)

⁴¹ Sözcük anlamı: İşte o kulunu gece yürüten Allah’tır. İsrâ Suresi 1.ayet: “İşte o yürüten Allah, Sübhan’dır. Ayetin özgün şekli: “Subhānellezī esrā bi abdihi leylen”.dir. (Kurân-ı Kerîm, 17/1)

Münevver eyledi eflākı nūr-ı vech-i Levlāk⁴²;
 Dayandı *kābe kavseyne*⁴³ mekânı oldu *ev ednā*⁴⁴
 (G.1/2)

Her ne deñli ‘ișyān etdimse yā hū
 İstinādem şāhib-i şefā‘ atıñdır
 Ƙur’anıñda dediñ sen *lā taknetū*⁴⁵
 Beni maħrem eden ol ‘ināyetiñdir
 (G.41/1)

Hāme-i Ƙudretle sırr-ı hı̄kmetle
 Rızķım ‘adāletle ezel yazılmış
*Naħnü Ƙasemnā*⁴⁶ da ol temāşādan
 Defter-i Mevlāda güzel yazılmış
 (G.50/1)

Oķu tārīh-i meřīhat ki tamām ıııkıdı sezā
*Enbetet Allāhü mine’l-ilmi nebāten ħasanen*⁴⁷
 (T.3/8)

Tam iktibasın kullanıldığı ayetler ise şunlardır:

Zātıñ beyān eder Tāhā ile Ƙāf
 Şıfatıñ baħř eder sūre-i Aħķāf

⁴² Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratamazdım.

⁴³ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurān-ı Kerim, 53/9)

⁴⁴ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurān-ı Kerim, 53/9)

⁴⁵ Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zumer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yā ibādiyellezīne esrefü alā enfusihim lā taknetü min rahmetillāhi.” (Kurān-ı Kerim, 39/53)

⁴⁶ Sözcük anlamı: Kısımlara ayırdık. Zuhruf Suresi 32. ayet: “Biz onların dünya hayatında maişetlerini geıimlerini bölüştürdük. Ayetin özgün şekli: “Nahnu kasemnā beynehum maişetehum fil hayātid dunyā” (Kurān-ı Kerim, 43/32)

⁴⁷ Sözcük anlamı: Allah ilmi ile onu güzelce yetiřtirdi. Āl-i İmrān Suresi 37. ayet: “Rabbi onu kabul edip güzel bir řekilde yetiřtirdi. Ayetin özgün řekli: “rabbuhā bi kabūlin hasenin ve enbetehā nebāten hasenen...” (Kurān-ı Kerim, 3/17)

Ne nûkteler verir *hā mīm*⁴⁸ [‘ayn] *sīn kāf*⁴⁹

Niyāzī fehm etdim emvāca şordum

(G.72/4)

2.2.1.4.2. Hadisler

Kelime anlamı olarak “sonradan meydana gelen, sonradan var olan” demektir. İslam terminolojisi ise hadisi Hz. Muhammed’in kutsal sözleri olarak tanımlamaktadır. Hadisler de ayetler gibi öne sürülen düşünceyi ispatlamak ve sözü daha anlaşılır kılmak amacıyla eserlerde kullanılırlar.

Niyâzî Dîvânçesinde iki hadis örneği ile karşılaşmaktayız. Bunların ilki, Hz. Muhammed’e özel bir hitap olan “levlâk” tır.

Levlâk sözcüğü “Levlâke levlâk, lemmâ halakatü’l-eflâk” Hadis-i Şerifinden alınmış olup “Sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım” anlamına gelir.⁵⁰

...

Ĥamd ola gördüm ĥabîbâ liĥye-i pâkiñ seniñ

Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı *Levlākiñ* seniñ⁵¹

...

(6/1, 2, 3, 4, 5, 6)

Münevver eyledi eflâkı nūr-ı vech-i *Levlāk*⁵²i

Dayandı kâbe kavseyne⁵³ mekânı oldu ev ednâ⁵⁴

(G.1/2)

⁴⁸ Şûrâ Suresi 1. ayet (Kurân-ı Kerîm, 42/1)

⁴⁹ Şûrâ Suresi 2. Ayet (Kurân-ı Kerîm, 42/2)

⁵⁰ Hadis-i Şerîf’in kaynağı konusunda bir husus bulunamamıştır.

⁵¹ Bu dizeler 3 numaralı, 6 bentlik mütekerrir müseddesten alındığı için tüm mısralar gösterilmemiştir.

⁵² Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁵³ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

⁵⁴ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

Ey şeh-i *Levlāk*⁵⁵ u şeh-rāh-ı kurb-ı ma‘nevī
Etdi per-i Cibrīli iftirākıñ iħtirāk

(G.60/4)

Diğer bir hadis örneği ise gizli hazine anlamına gelen “Küntü kenzen mahfiyyen” ile başlayan⁵⁶ Hadis-i Şerif’tir.

Vākıf-ı esrār-i *küntü kenz*-i şāh-ı hūb-likā
Åşinā-yı remz-i Tāhā rūşenā-yı hel etā⁵⁷
Hāll-i eşkāl-i hüviyyetde odur müşkil-güşā
‘İlme peygamber Medīne bābı anıñ Murtezā
Cümle aşhābı nücüm hurşīd-i vālādır ‘Alī

(10/2)

2.2.1.5. Diğer Dinî Şahıslar

2.2.1.5.1. Hz. Alî

Hz. Muhammed’in amcasının oğlu, damadı ve dört halifenin sonuncusudur. Esedullah (Allah’ın aslanı) , Murtaza(seçilmiş), Haydar (aslan) gibi pek çok isme sahiptir. İslam dinini yayma adına yapılan ilk savaşlara katılmış, Hayber şehri fetih olunurken sancaktarlık görevinde bulunmuştur, bu görev ise onun destanlaşmasını sağlamıştır. Şiirlerde iki üçlü çatal kılıcı “Zülfikar” ve atı “Düldül” ile birlikte ifade edilir.

Mehmed Niyâzî, Süleymân Fehîm’in Hz. Alî için yazdığı gazeli tahmîs etmiştir.⁵⁸

Hz. Alî, Allah’ın dostu, peygamberin varisidir. Dört halife’nin meclisinin en nurlu ışığıdır. Kahredici darbesiyle Hayber’i defalarca harap etmiştir.

⁵⁵ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁵⁶ Hadis-i Şerif : “Ben gizli bir hazine idim...” [Süyûti, ed-Dürerü’l-Müntesire, s. 125; Aliyyü’l-Kaarî, el-Esrârü’l-Merfûa’, s. 273]

⁵⁷ Hel etā: Hoş geldin

⁵⁸Ayrıntılı bilgi için bkz. 10 numaralı manzume

Eyledi küfr ü zulmden rüşenā çün kişveri
 Darb-ı kahr ile harāb etdi hezārān Hayberi
 Mā-ḥaşal maḥbüb-ı Mevlā vāriş-i peygemberi
 Çār-yār-ı bā-şafāniñ şem ‘-i bezm-i enveri
 Tāk-ı istişnāda mihr-i ‘ālem-ārādır ‘Alī

(10/5)

2.2.1.5.2. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

Hz. Muhammed’in torunları ve Ehl-i Beyt mensuplarındandır. Hz. Hasan karısı tarafından zehirlenmiş, Hz. Hüseyin ise Yezid’e biat etmediği için Kerbelada zalimce şehit edilmiştir. Peygamber soyunun bu denli acı muamele görmesine şairler sessiz kalmamış, verdikleri edebî eserlerde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’e yer oldukça geniş vermişlerdir. Genellikle iki kardeş mısralarda ve beyitlerde birlikte anılmışlardır.

Älemde o sıbteyn-i Resül gördü bu kahrı
 Bir āh edeyim hıçe verem ben de sipihri
 ‘Ucb etdireyim velvele-i hüzn ile dehri
 Nüş eyler isem şāh **Ḥasan** ‘aşkına zehri
 Çekmem elemi cān yoluna gitse **Ḥüseyniñ**

(12/4)

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin; Allah tarafından verilen dünyaya verilen ihsanlardır, dünyanın övünme sebepleri, göz bebekleri ve iki cihanın şerefliileridir.

Hüccet-i kevneyn-i ‘ālemdir **Ḥasan ile Ḥüseyin**
 Mā-bihi’l-fahreyn-i ‘ālemdir **Ḥasan ile Ḥüseyin**
 Ḥaqqdan ihsāneyn-i ‘ālemdir **Ḥasan ile Ḥüseyin**
 Kurretü’l-‘ayneyn-i ‘ālemdir **Ḥasan ile Ḥüseyin**
 Vālid-i sıbteyn olup ā’lādan ā’lādır ‘Alī

(10/6)

2.2.2. Şahıslar

Bir kişi hayatı boyunca insanlığa ne denli büyük katkıda bulunursa ölümsüzlüğe kavuşur, yapmış oldukları gibi adı da yüzyıllar boyunca yaşar. İşte bu hususta öne sürölen fikirleri daha net bir şekilde anlatmak, verilen edebî ürünün özünü benimsetmek için eserlerde şahıslara yer verilir.

Dîvânçede oldukça geniş bir şahıs kadrosu bulunmaktadır. Bu şahıslar, kendi içinde ne gibi bir işleve sahip olduğu düşünölerek tasavvufî, tarihî-mitolojik, felsefî, ilmî ve ikili aşk kahramanları olarak değerlendirilip tasnif edilmiştir.

2.2.2.1. Tasavvufî Şahıslar

2.2.2.1.1. Mevlânâ

“Monlâ-yı Konya” olarak da tanımlanan Mevlânâ, tüm insanları hangi din ırk ve mezhepten olursa olsun herkesi kucaklamış, hoşgörüsü ile bu doğrultuda insanlara sevginin, saygının ne derece önemli olduğunu göstermiştir. Yaşadığı dönemden itibaren Mevlânâ’ya gösterilen ilgi günümüzde de devam etmektedir. Bu durum onun büyük bir şahsiyet olduğunu bizlere kanıtlamaktadır.

Dîvânçede, Mevlânâ üç yerde karşımıza çıkmaktadır. İlki, Mehmed Niyâzi’nin Şem’inin gazeline yazdığı tahmîs ikincisi Mevlânâ’yı öven mütekerrir müseddes, sonuncusu ise Mevlânâ redifli 5 beyitlik gazeldir.⁵⁹

Kâlehâ-yı feyz için pâzâr-ı Mevlânâdayız
 Ğamm şatıp ‘aşk alırız çün kâr-ı Mevlânâdayız
 Neş’e-yâb-ı dilleriz der-bâr-ı Mevlânâdayız
 Biz maķarr-ı evliyâ-sâlâr-ı Mevlânâdayız
 Tâ elest bezmindeki iķrâr-ı Mevlânâdayız

(11/1)

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. 11, 19 numaralı manzumeler ve gazel bölümü 8 numaralı manzume

Allah'ın feyzi onun seçkin kişiliğinde görülür. Onun gizli ışığı sabah akşam, baştan ayağa şimşek gibi vurur.

Öyle bir zāt-ı güzîn ki maẓhar-ı feyz-i Hüdā
 Remz-i sırr-ı 'alleme'l-esmā⁶⁰ya vākıf dā'imā
 Nūr-ı maḥẓ olmuş ser-ā-pā berķ urur şubḥ u mesā
 Bezmini ārzū edip ez-ğayr lāyık ben gedā
 [Hāk-pāy-ı Hāzret-i Monlāya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kudsın celb için Konyaya geldim ağlarım]

(19/2)

Mevlânâ, Hz. Muhammed'in varisidir. Allah'ın tecellisi her zaman onda görülür. Varlığı nurlu bir cisimdir.

Bir mücessem nūr-ı a'zamdır vücūd-ı enveri
 Ān-be-ān bād-ı tecellī-i ilāhi maẓharı
 İnnemā yahşīde⁶¹ dāḥil vāriş-i peygemberi
 Hāşılı yoluna terk edip peder hem māderi
 [Hāk-pāy-ı Hāzret-i Monlāya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kudsın celb için Konyaya geldim ağlarım]

(19/5)

Mevlânâ'nın manası, (sevgiliye) kavuşmayı gönlün harfi olmaksızın ima eden ledün ilminin suretidir.

Bu bir şüret-i ledünnīdir ki imā-yı vişāl eyler
 Bulur andan bilā-ḥarf-ı gönül ma'nā-yı Mevlânā

(G.8/2)

⁶⁰ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem'e, (Allah'ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: "Ve alleme Ādemel esmāe kullehā..." (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

⁶¹Sözcük anlamı: Sadece Allah'a karşı demektir. Fatır Suresi 28. ayet: Alimler, Allah'a karşı büyük saygı duyar. Ayetin özgün şekli: "İnnemā yahşāllāhe min ibādihil ulemāu". (Kurân-ı Kerîm, 35/28)

2.2.2.1.2. Hâcî Bektâşî Velî

Hâcî Bektâşî Velî, Horasan erenlerindedir. 13. yüzyılda Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu halkına; güzel ahlak, sevgi, hoşgörü gibi konularda yol gösterici olmuştur. Bir yanında aslan, bir yanında ceylan bulunan resim ile tasvir edilmesi onun hoşgörüden yana olmasının en büyük kanıtı sayılabilir.

Dîvânçede, Hâcî Bektâşî Velî ile ilgili olarak beş beyitlik bir gazel bulunmaktadır.

Hâcî Bektâşî Velî, cihanın güneşini kendisine tutsa, güneş onun nurunun izinde zerre gibi kalır. İnsanlığa ey kardeşler diye seslendiğinde Hz. Muhammed'in nurunun varisi olur. Allah cennetin kapısında onun meskenini hazırlamıştır.

Destgîri ehl-i hâcet Hâcî Bektâşî Velî

Melce' -i şâh-ı 'inâyet Hâcî Bektâşî Velî

Tutsa mânend kendiyi zerre düşer şems-i cihân

Nür-ı âşârına nisbet Hâcî Bektâşî Velî

Hâkık müheyyâ eyleyip dâr-ı cinânda meskeniñ

Etdi Rıdvân ile hâlvet Hâcî Bektâşî Velî

În se' eltüm eyyühe'l ihvân metey zâtühü⁶²

Vâriş-i nür-ı nübüvvet Hâcî Bektâşî Velî

Dâmen-i feyziñ komaz elden Niyâzî dâ'imâ

İlticâ eyler şefâ'at Hâcî Bektâşî Velî

(G.111)

⁶² Kendisi ey kardeşler diye (insanlara) seslendiğinde

2.2.2.1.3. Hallâc-ı Mansûr

9. ve 10. yüzyıllarda İran'da yaşamış ünlü bir sûfidir. Söylediği “Ene'l-Hak” sözü nedeni ile önce hapse atılmış daha sonrada idam edilmiştir bundan dolayı; şiirlerde dâr kelimesi ile birlikte anılır.

Te'şîr etdi 'aşkıñ bu ben nâ-çâra
 Vaşlıñdan başka yok ğayrı çâre
 Cân verirsem ne ğamdâr-ı ber-dâra
 İntihâ-yı 'aşkıñ **Hallâca** şordum

(G.72/2)

Geldim bu fenâ bezmine pejmürde-ķıyâfet
 Cân u dilimi kapladı süzende bir âfet
 Bilmem ki 'aceb noldu Niyâzîye kabâhat
 Endüh-ı cihân cânıma kâr etdi be-ğayet
Manşûr gibi dâra çekildim resenim yok
 Yâ Rab bu kıyûdât-ı nihânı kesenim yok

(21/6)

Zülf-i sevdâsı cigerde lâleveş bir dâğ idi
 Şimdi cân ber-dâr edip mânend-i **Manşûr** eyledi

(G.112/4)

2.2.2.2. Tarihî-Mitolojik Şahıslar

2.2.2.2.1. Cem/Cemşîd

Pişdâdiyân sülalesinin dördüncü hükümdarıdır. Güneş ışıkları tahtının süsünü parlatmaya başlayınca halkın bu durumu Cem'in ışığı sanması sebebiyle kendisine “Cemşîd” de denilmektedir. Gücün ve iktidarın sembolü olan Cem aynı zamanda şarabı bulan kişi olduğundan “bezm, mey, saki” gibi ifadelerle özdeşleşmiştir.

Teşnedir neş'e-i evşāfina rūh-ı Cāmī
 Reşk eder meclis-i memdūhuna bezm-i **Cemşid**
 (18/13)

Āşafā çāre-resā menba'-ı ser-şār-ı ni'am
 Ey himem-sāz u ser-efrāz-ı ümem ferhündem
 Yemm-şiyem dem-be-dem[ī] **Cem** ki Felātūn-ı hikem
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 (29/1)

Etdi dārātına ser-beste müdāra Dārā
 Dār-ı dādārına **Cemşid**-i müşeyyed nigerān
 (30/18)

Şu'le-i 'aşk-ı habīb ile ziyālansın gönül
 Ey Niyāzī sākī-i **Cem** cām olmuş olmamış
 (G.48/5)

2.2.2.2.2. Gîv

Şehname kahramanlarından Rüstem'in damadıdır. Kar ve sis altında kaybolup ölümsüzlüğe ulaşması ile bilinir. "Terk etme", "bırakma" kelimeleri hususunda kendisine telmihte bulunulur.

Kemend-i 'aşkıyı taşımış dolaştırır şehri
 O hāl-i hindī zülf-i çini mā-ḥaşal dehri
 Bırakdım 'ālem-i **Gîv** anda aḥter u mihrī
 O meh-likāyı keşān-ber-keşān arar gezerim
 (22/5)

2.2.2.2.3. Dârâ

Şehname kahramanlarından olan Dârâ, İran'ın Keyâniyân ailesine mensuptur. İhtişam ve ululuğun sembolü olarak edebî eselerde yer almıştır.

Etdi dârâtına ser-beste müdâra **Dârâ**

Dâr-ı dâdârına Cemşîd-i müşeyyed nigerân

(30/18)

2.2.2.2.4. Mânî

Meşhur Çinli ressamdır. Yaptığı resimleri bir mucize gibi göstermiştir. Şiirlerde sevgilinin güzelliğini resmedebilmesi hususunda “Bihzâd” ile birlikte kullanılır.

Şîve-i nev-res edâsı hıyre-i ehl-i 'uqûl

Mânî vü Bihzâda üstâd bir muşavverdir şâd

(G.21/3)

2.2.2.2.5. Bihzâd

Kimilerine göre Türk, kimilerine göre İranlı ressamdır. İsmi “Behzâd” şeklinde de geçmektedir. Sevgilinin güzelliğini onun bile tasvir edemeyeceği noktasında “Mânî” ile birlikte kullanılır.

'Aql-ı pür-kârî-i **Bihzâd**ı tebehkâr eyleyen

Şun'-ı cism u vaz'-ı resm-i nev-civânımdır benim

(27/21)

Şîve-i nev-res edâsı hıyre-i ehl-i 'uqûl

Mânî vü **Bihzâd**a üstâd bir muşavverdir şâd

(G.21/3)

Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın hāme-i **Bihzād**
 Modeldir destgāh-ı nūrdan ĩcāda gelmişdir

(G.42/2)

2.2.2.2.6. Nemrūd

Nemrūd, günümüzde kendisinden korkulan, kendisinin kötü bir karaktere sahip olduğu izlenimini veren kişiler için kullanılan bir kavramdır. Tarihi bir kişilik olan Nemrūd ise Bâbil hükümdarı olup Hz. İbrâhimi ateşe atmak istemesi ve zalimliği doğrultusunda tanınmaktadır.

Ne ğamm **Nemrūd**-ı hicri sūziş-i ‘aşk ile yandırsa
 Haķıķatde vişālinde nişāndır nār-ı İbrâhim

(G.78/3)

Dağlar arasında yüce iñleyen
 Nūra cemāl nāza celāl okudu
 Gökķubbe içinde çıñ çıñlayan
 Dedi ikisine birden ‘aşk odu
 Añlar ne olduğun güzel diñleyen
 Nūru sevindirdi nār-ı **Nemrūdu**
 Derdlileriñ hemān o şadāsıdır
 Nārınıñ şamular bir cefāsıdır

(T.6/2)

2.2.2.2.7. İskender/Skender

İskender iki şekilde tanımlanmaktadır. İki āb-ı hayatı arayan “İskender-i Zülkarneyn”, ikincisi “Makedonya Kralı Büyük İskender”dir; ancak bu kişinin birbiriyle ilgisi yoktur. Eserlerde bahsi geçen kişi yaptırdığı ayna ile de sıkça anılan İskender-i Zülkarneyn'dir.

Temāşā eyleyelden reng-i rūy-ı yāri reng-ā-reng
 Ben ol gūyā ki **İskender**-nihādım göñlüm āyīne
 (G.94/3)

2.2.2.3. Felsefî Şahsiyetler

2.2.2.3.1. Eflâtun/Platon

Sokratesin öğrencisidir. Şiirlerde Felâtûn olarak da geçer. Bir kimsenin hikmet sahibi olduğunu göstermesi noktasında eserlerde geçmektedir.

Āşafā çāre-resā menba‘-ı ser-şār-ı ni‘am
 Ey himem-sāz u ser-efrāz-ı ümem ferhündem
 Yemm-şiyem dem-be-dem[ı] Cem ki **Felâṭūn**-ı hikem
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
 (29/1)

Ḳuvvet-i ‘irfân-ı (fehmi) hayret-efzâ-yı ‘uḳûl
 Pîşekâr-ı bahş-ı fikrinde **Felâṭūn** dâne-çîd
 (T.1/5)

Zihî şadr-ı ‘ālî vâlâ-nijād
 Aristo-yı hikmet **Felâṭūn** reşād
 (T.5/1)

2.2.2.3.2. Aristo

Klasik felsefenin kurucusu, Platonun öğrencisidir. Şiirlerde vezin gereği Risto olarak da karşımıza çıkmaktadır. Platon örneğinde olduğu gibi hikmet, bilgi sahibi kişileri tanımlamak için Aristo kullanılmaktadır.

Zihî şadr-ı ‘ālî vālā-nijād
Aristo-yı hikmet Felâṭūn reşād
 (T.5/1)

Pek çokdur bilgisi fazlı āşikār
 Bir efsūn ‘allāme gitsin Şirāzī
 Dāmında ğazālî tütulmuş şikār
 Eylemesin artık faḥrini rāzī
 Söyleyiñ **Riṣtoya** amān tell qarār
 Görsünler zamānda bu şāh-bāzī
 Hikmet hikmetiñde Bū Sīnāsıdır
 Ne deñli fūnūnuñ āşināsıdır
 (T.6/11)

2.2.2.4. İlmî Şahsiyetler

2.2.2.4.1. İbn-i Sīnâ

Büyük tıp bilgini olmasının yanında fizikçi, filozof ve yazardır. Babasının adı Ali olduğundan eserlerde Bū Alî, Ebû Alî, Bū Sīnâ, Ebû Alî Sīnâ olarak da geçer. Hikmetin ve bilginliğin sembolüdür.

Pek çokdur bilgisi fazlı āşikār
 Bir efsūn ‘allāme gitsin Şirāzī
 Dāmında ğazālî tütulmuş şikār
 Eylemesin artık faḥrini rāzī
 Söyleyiñ Riṣtoya amān tell qarār
 Görsünler zamānda bu şāh-bāzī
 Hikmet hikmetiñde **Bū Sīnāsıdır**
 Ne deñli fūnūnuñ āşināsıdır
 (T.6/11)

2.2.2.5. İkili Aşk Kahramanları

2.2.2.5.1. Leylâ ve Mecnûn

Aşkları günümüzde dahi etkisini göstermekte olan Leylâ ile Mecnûn kendileri üzerine oldukça fazla söz söylenmiş, her türlü edebî metinde kendine yer edinmiş aşk kahramanlarındandır. Pek çok şair tarafından bu ikiliye aşk mesnevîsinin yazılması Klasik Türk Şiirinde bu ikilinin önemini fazlasıyla perçinlemektedir.

Kadın kahraman olan Leylâ, Leylî olarak da bilinmektedir. Çoğu mısra ve beyitlerde, “leylî” sözcüğü gece renkli anlamına gelmesi sebebiyle sevgilinin saçları için ve sevgilinin pervasızlığını anlatmada kullanılır.

Bu ikilinin erkek kahramanı ise gerçekte adı Kays olup aşkıdan ayrılmanın üzüntüsü neticesinde çöle düşüp kendini kaybettiği için Mecnûn olarak bilinmektedir. Mecnun, aşk acısının ve üzüntüsünün beraberinde getirdiği durumu en doğru bir biçimde özetleyen karakterlerden olması sebebiyle gerçek sevginin en önemli simgelerinden biri olmuştur.

Şaçları leylâ ki **leylâ** lebleri şîrîniñe

Kâffe-i şîrîn leb-â-leb saña olmuş mübtelâ

(G.2/5)

Şaçları **leylâ**sına **Mecnûn**-şîfat bend olmuşum

Kûh-be-kûh müstağrak-ı endûh olup etdim gezer

(G.34/4)

Ṭağdılar zencîr-i ‘aşkıñ şandılar şeydâ-yı dil

Ey saçı **leylâ** yetiş gel ‘aql u cân çekdi gider

(G.40/4)

O **Leylî** şüretiñ **Mecnûn** gibi leyl-i firâkıında
 Enîs çeşm-i ümîd-i şebnemi buldum mizâcımca
 (G.98/2)

Mecnûn diliñ saçları **leylâsı** ucundan
 Biñ silsile-bend eyledi gerdânına böyle
 (G.102/3)

2.2.2.5.2. Ferhâd ile Şîrîn

Gerçek aşkın, fedakarlığın en büyük göstergesi olan Ferhâd, sevgilisi Şîrîn'in isteği üzerine "Bîsütûn" adı verilen dağı delmesiyle bilinir. Şiirlerde; Mecnûn gibi acı çekmesi, Hüsrev ile girdiği rekabet, ve en önemlisi dağı deldiği için küreği ile kullanılır. Şîrîn ise, Leylâ'nın pervasızlığının aksine hem sevimli tatlı, hem de sevgili olarak tevriyeli bir şekilde kullanılır. Özellikle dudak anlamına gelen leb kelimesi ile özdeşleştirilmiştir.

Şikâr etdim nece bâzîçelerle dîde-i şeh-bâz
 Yakıldı âşiyânı murğ-ı dil kıanda eder pervâz
 Şikeste-per döner vâdî-i hayretlerde ser-efrâz
 Leb-i **şîrîn** ile güyâ benim **Ferhâd**-ı küh-endâz
 'Acebdir tîşe-i kesb-i yedimde rahne-ser etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim
 (20/5)

Gezdi **Ferhâd**-ı dil-i ahkâr Niyâzî 'âlemi
 Görmedi la'liñ gibi **şîrîn**-i aşlâdan lezîz
 (G.22/5)

Bir lebi **şîrîn**-i serv-i nâz u eṭvâre düşüp
 Tîşe-i cevrin[e] **Ferhâd**-ı gönül ser tutdu ser
 (G.34/3)

Bu deşt-i 'âlem içre râh-ı cānâne sefer tutdum
 Yine âyîne-i dilde henüz jeng-i keder tutdum
 Varıp bir tîşe-i 'aşk-ı leb-i **şîrîne** ser tutdum
 Hikâye eylesiñ hâlim benim **Ferhâda** aldırdım
 (G.81/3)

Ey şabâ görürsen ol nâzenînim
 Hemân hasretiñle der-be-der derdi
 Sorarsa **Ferhâd**-ı dilden **Şîrînim**
 Tîşe-i 'aşkıñla rahne ser derdi
 (G.113/1)

Bunların dışında sadece karakter benzetmesine bağlı olarak ismi geçmekte olan şahıslarda eserde bulunmaktadır. Sözü geçen şahıslar; Ebû Hanîfe, (Sâdî) Şîrâzî, (Molla) Câmî, (Nasîrüddin) Tûsî, Hârûn Reşîd, Bermekî(ler) Hz. Meryem ve Sokrattır.

2.2.3. Coğrafi ve Kozmik Unsurlar

2.2.3.1. Coğrafi Unsurlar

Coğrafi yerler, yaşadığımız dünyanın en önemli hususlarından biridir. Bir şehrin veya beldenin ne gibi özellikleri olduğu hakkında bize ipucu verirler. Bundan hareketle şairler coğrafi yerleri, o yer neyi ile ünlü ise benzetme unsuru veya tarihi bir olaya gönderme yapma amacıyla kullanmışlardır.

Dîvânçede adı geçen coğrafi yerler şunlardır:

Çin, Yemen, Aden, Mısır, Kenan, Medine, Hoten, Avrupa, Paris, Batha, İnan, Isfahan, Bulgaristan, Bedaşan, Necef, Kandeħar, Budin, Keşmir, Konya, İstanbul, Çubuklu, Göksu, Vezneciler, Beyazıt, Kandilli, Kemeraltı, Ceyhun Nehri.

Çin ülkesi misk ceylanları ile ünlüdür. Sevgilinin saçları da tıpkı bu misk gibi kokmaktadır.

Şemmedār olsa şekim rencīd ederdi şübhesiz

Nāfe-i Çīni o çīni zūlf-i řāh-ı būlarıñ

(G.63/2)

Bedaşan, yakutlarıyla ünlü bir şehirdir. Sevgilinin dudaklarının yakut gibi kırmızı olması noktasında “lal” kelimesi ile kullanılır.

Āteřin la‘l-i **Bedařān**ında gördük bir eşer

Ol zamānda kūy-ı ‘ařķında anıñ sūzāneyiz

(G. 45/3)

2.2.3.2. Kozmik Unsurlar

2.2.3.2.1. Müřterī

Bercis, Erendiz, Sakıt, Jüpiter, diğer adlarıdır. Altıncı felekte yer alır. Etkisi altında doğanlar tevazu sahibi ve terbiyelidir. Çoğu zaman talih kelimesi ile aynı mısrada yer alır.

Şanma řandīller donanmış zeyn eder baħr ü ber[r]i

Ṭāli‘-i mihr-i cihānı seyre gelmiş **müřterī**

(L.M.5/1)

İhtirāk-ı **müşterî** eyler o gīsū-yı zühâl
 Hâle-i müjgânınıñ müjgân-ı mirrîh hâsidi
 (G.104/4)

2.2.3.2.2. Zühâl

Satürn gezegenidir. Yedinci felekte yer alır, Siyah renge hakim olduğundan sevgilinin saçlarının karalığını belirtmede benzetme unsuru olarak kullanılır.

İhtirāk-ı müşterî eyler o gīsū-yı **zühâl**
 Hâle-i müjgânınıñ müjgân-ı mirrîh hâsidi
 (G.104/4)

2.2.3.2.3. Mirrîh

Merih ve Mars adıyla da bilinen gezegendir. Beşinci felekte yer alır. Kızgınlık, savaş gibi özellikleri olan Mirrîh'in etkisinde doğanlar öfkeli ve sert kişilerdir. Sevgilinin gözü olup savaş ve kavga kelimeleri ile çok bağdaştırılmıştır.

Çeşm-i **mirrîhiñ** kırân etmiş çekip ebruları
 Elde hançer fırça-i 'uşşâkı eyler cüst [u] cū
 (G.89/2)

Birbiri ile dīde-i **mirrîh** etmekde kırân
 Her naşılsa eylesin üftāde elbet hırz-ı cān
 Lāübālī gezmesin şūrīdeler hīçbir zamān
 Ğamzesi tīg-i tegāfildir o şūhuñ el-amān
 (G.83/1)

2.2.3.2.4. Zühre

Diğer isimleri Nâhid, Çoban Yıldızı'dır. Üçüncü felekte yer alır. Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası, Afrodit ile özdeşleştirilir. Bu yönüyle kadınlara ait kimi özellikler Zühreye atfedilir.

Kevkeb-i zātı gibi kevkebe-i meh doğmaz

Olsa ger hāmile-i rūḥ-ı mücerred **nāhid**

(18/14)

2.2.3.2.5. Pervîn/Süreyyâ

Ülker yıldızı olarak da bilinen bu yıldızın, Arapça karşılığı “süreyya” , Farsça karşılığı ise “pervin”dir. Sevgilinin yüzü, aşığın gözyaşları gibi çeşitli benzetme unsuru olarak kullanılmasının yanı sıra yükseklik, yücelik, erişilmezlik ve oldukça parlak olması ile ilişkili olarak edebî eserlerde yer alır.

Hz. Alî, yüceliği yönünden süreyya yıldızına benzetilmiştir.

Mecma‘-ı seyyāre mānend-i **süreyyā**dır ‘Alî

Cāh-ı şihriyyetde çün ḥurşīd-i Zehrādır ‘Alî

Kīş-i nākır dīdegāna ḥoş mevlādır ‘Alî

Şīr-i Yezdān tīg-i meslūl-ı mücellādır ‘Alî

Pīşvā-yı evlīyā maḥbūb-ı mevlādır ‘Alî

(10/1)

Aşağıdaki beyitler de ise Hz. Muhammed’in miraca yükselmesine telmihte bulunup göğün en yüksek tabakasına kadar geldiği, pervînin bu duruma şahitlik ettiği ifade edilmiştir.

Her biri nūr-ı rikābīnda temāṣā etdiler
 Mihr ü meh **pervīn** hep seyyāre ‘arş u nüh tabāḳ
 (G.60/2)

Mehmed Niyâzî, Sultan Abdülaziz’in oğlu Abdülmecid’in doğumu için kaleme aldığı tarih manzumesinde, Abdülmecid’i pervin’e benzeterek, pervin yıldızının tüm yıldızların göğünde beşikteki çiçek tanesi olsa çok da uzak olamadığını belirtmiştir.

Bu sipihr-i encümün gehvāre zehre dānesi
 Olsa **pervīn** taḳsa başında deġildir pek ba ‘id
 (T.1/14)

2.2.3.2.6. Ayyûk

Kuzey yarım kürede bulunan “keçi takımyıldızı”nın en parlak olanıdır. Bu yıldızın gökyüzünün en yüksek noktasında bulunduğu için özellikle aşğın feryatlarının ayyuk yıldızına kadar ulaşması hususunda mübalağa unsuru olarak şiirlerde yer alır. (Pala, 2007, s.48-49)

Zülf-i sevdāsi cigergāhımda etdi bir eṣer
 Tābīnı feryād-ı dil ‘**ayyûḳ**’a çekdi ser-te-ser
 (G.34/1)

2.2.3.2.7. Kehkeşân

Samanyolu olarak da bilinen gökyüzündeki sayısız gökadadan biridir. Gökyüzünde uzun bir çizgi halinde uzandığı için çizgi ve çizgiler anlamına gelen hatt ve hutut kelimeleriyle birlikte kullanılır.

Evc-i ḥüsn ü nāzda mihr-i mücellādır yüzüm
 Āsumān-ı lehcede ḥatṭ keh-keşānımdır benim
 (27/19)

Evc-i istiğnāda devr eyler iken ol mehveşān
 Āsumān-ı lehcede gösterdi huṭūṭ **keh-keşān**
 Verdi tār-ı zūlfü āh kara haberlerden nişān
 Ğayrı el çek ey felek vākıf değilsin çāreme

(G.97/2)

2.2.4. Sosyal Hayat

2.2.4.1. Avrupalılaşıma

1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali neticesinde Osmanlı İmparatorluğunu sosyal anlamda etkileyecek batılılaşma hareketleri ve demokratikleşme süreçleri gerçekleşmiştir. Hem siyasal hem de sosyal anlamda değerlendirebileceğimiz az önce sözü edilen iki husus, imparatorluğun pek çok yeniliklerle tanışmasına sebep olduğu gibi yeni kavramlarla da karşılaşmasına neden olur.

Avrupalılaşıma başlığı ile değerlendirebileceğimiz bu yenilikler edebiyata da yansımıştır. Bu durumu destekleyen örnekleri Niyâzî Dîvânçesi'nde görmemiz mümkündür.

Fes Osmanlı İmparatorluğu'nda giyilen bir giysidir. Fesin baştan çıkması Avrupalılaşımanın ciddi bir şekilde gerçekleştiğini açıklamaktadır; ancak belirtmemiz gereken bir diğer konu ise örnek olarak verilen beyitlerde “Çin” kelimesinin tevriyeli olarak kullanılmış olmasıdır. Fesin baştan çıkması saçın kıvrımlaşmasına mı neden oluyor, yoksa Avrupanın nizamı Çin ülkesini mi etkiledi? İşte bu noktada bir ikili anlam mevcuttur.

Mücb-i teşvîş iken Çine nizām-ı Avrupa
 Şimdi fes başdan çıkıpda ihtilālın gösterir

(G.27/4)

Çıkıp ol mülk-i fes başdan düşürmüş çini teşvîşe
 Demiş ki Avrupanıñ ihtilâli başka ben başka
 (G.100/5)

Avrupa'yı daha yakından tanımak var olan siyasî ilişkileri güçlendirmek amacıyla Sultan Abdülaziz döneminde 1867 yılında Fransa ve Londra'ya seyahat düzenlenmiştir. Uluslararası Paris Sergisinin açılışı için III. Napolyon, Sultan Abdülaziz'i Paris'e davet etmesi de dîvânçede yer almıştır.

Paris şehri, sultanın gelmesiyle kıymet bulmuştur.

Zât-ı pâki bir muraşşa ' -efser-i 'Oşmāniyān
 Sergi-i Paris sezā bulsa ser-ā-pā kıymeti
 (T.2/2)

Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkeleriyle olan siyasî ilişkiler edebiyata da yansımış olması bugüne kadar Klasik Türk Şiirinde görmediğimiz ya da görmeye alışık olmadığımız kavramların şiire girmesine de neden olur.

Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın hāme-i Bihzād
Modeldir destgāh-ı nūrdan icāda gelmişdir
 (G.42/2)

Madmazelle baloya gel gidelim
 Vuşlatıñ şöhetini perk edelim
 Verelim kol kola bir **dans** edelim
 (L.M.20/1)

Düdmān-ı āhımız eflāke oldu ser-keşid
 Añladıp 'aşk cismimiz emşāl-i **vapur** eyledi
 (G.112/5)

SONUÇ

19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri şairlerinden Mehmed Niyâzî'nin dîvânçesini incelemiş bulunmaktayız. Bundan hareketle çıkardığımız sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz.

Mehmed Niyâzî, Klasik Türk Şiirinin son döneminde yaşamış, müderris kökenli bir şairdir. Kaleme almış olduğu dîvânçe oldukça hacimlidir bu nedenle başlığında “Dîvânçe-i Niyâzî” ifadesi olmasaydı yüzün üzerinde şiir barındıran bu dîvânçeyi dîvân olarak da değerlendirebilirdik.

Mehmed Niyâzî sadece Türkçe ile değil, Farsça ile de manzum ürünler kaleme almıştır. Yazmış olduğu manzum ürünler açısından değerlendirdiğimizde özellikle gazel ve musammat nazım şekillerinde başarılı olduğu ve daha fazla ürün verdiği göze çarpmaktadır.

Dîvânçesinde sadece aruz vezni ve Klasik Türk Şiiri nazım biçimleriyle şiirler yazmayan Mehmed Niyâzî, hece vezni ile Türk Halk Şiiri nazım şekillerine de yer vermiştir. Osmanlı İmparatorluğunun 150. Şeyhülislamı olan Ahmed Muhtar Molla Bey Efendinin, Şeyhülislam olmasını konu alan tarih manzumesi bu durumun en iyi örneğidir. Sözü edilen bu manzumedeki hece vezninin yanı sıra Mehmed Niyâzî'nin kendi deyimiyle “Kaba Türkçe” yani sade bir Türkçeye yer verildiğini söylememiz gerekir.

Şiirlerini kafiye ve redif açısından değerlendirdiğimizde ise zengin kafiyenin eserde oldukça geniş bir şekilde yer aldığını rediflerin ise daha az oranla kullanıldığını belirtmemiz mümkündür.

Döneminde yaşadığı olaylara sessiz kalmayan Mehmed Niyâzî, bu konuyu eserine de taşımış; nükteli bir şekilde Avrupa'yı eleştirmiş, dönemin padişahı Abdülaziz'in Fransız İmparatoru III. Napolyon tarafından 1867 yılında “Uluslararası Paris Sergisi”nin açılışına davet edilmesini konu edinen bir tarih manzumesi yazmıştır.

Mehmed Niyâzî'yi çağdaşlarından ayırabildiğimiz özellikleri de bulunmaktadır. İlk olarak; gazel nazım şekliyle yazılan tespit ettiğimiz 15 nazîrede, Nedîm, Enderunlu

Vâsıf, Şeyhülislam Ârif Hikmet, gibi önemli şairlerin gazellerine nazîre yazmanın yanında Tahsîn Bey, Rızâ, Behcet, Muradî gibi şairlerin gazellerine nazîre yazmadan önce sözü edilen şairlerin önce şiirlerine eserinde yer verip sonra nazîrelerini yazmıştır.

İkinci olarak ise, sevgilinin tarafından aşıklara hitap olarak yazdığı kasîdesinde sevgilinin kendini övmesi, Klasik Türk Şiirinde övülen kişinin doğrudan merkezde olması açısından önemlidir. Bahsi geçen bu hususlar, Klasik Türk Şiirinde çok rastlayamadığımız durumun göstergeleri sayılabilirler.

Bir şairin eseri tertip edildiğinde ya da o şairin yaşamında önemli bir olay gerçekleştiğinde şairlerin birbirlerine tarih manzumesi veya takriz yazması hususu dîvânçede de görülmektedir. Sâlim Efendinin, Mehmed Niyâzî'nin kızının doğumu için tarih manzumesi yazmasının yanında, Mehmed Niyâzî'nin Eyüp Sabri (Paşa) Efendinin Mahmudü's-Siyer adlı eserine takriz yazmıştır. Sözü edilen bu iki manzumede dîvânçe metninde yer almaktadır. Bu durum şairlerin birbirlerine olan saygısını, beğenilerini ve eleştirisel yönlerini bizlere açıklamaktadır.

Eserinde halk söyleyişine yer vermeyen deyimleri ise sınırlı bir şekilde kullanan Mehmed Niyâzî gerek şiirlerinde bugüne kadar duyulmamış özgün benzetmeleri ile gerek yazdığı manzum ürünleri ile Klasik Türk Şiirinde başarıyı yakalamıştır.

Son olarak yapmış olduğumuz bu çalışma ile 19. yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı araştırmalarına bir katkıda bulunabileceğimizi düşünmekteyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ

3.1. NÜSHA TANITIMI

Yapmış olduğumuz araştırmalar neticesinde Mehmed Niyâzî'nin “Dîvânçe-i Niyâzî” adlı eserinin sadece matbu nüshasına ulaşmış bulunmaktayız. Sözü edilen bu matbu nüsha 1874/1875 (H. 1291) yılında basılmış olup 120 sayfalık bir eserdir.

Millî Kütüphane, Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, elektronik olarak ise TBMM kütüphanesinde pdf. uzantılı dosya olarak dîvânçenin aynı basım yılına ait bir şekilde nüshaları bulunmaktadır.

Tez çalışması oluşturulurken Millî Kütüphane nüshasından faydalanılmıştır. Bu nüshaların biri 1874 diğeri ise 1875 yılına aittir. Aşağıda nüshaların özelliklerini belirten tablolar bulunmaktadır.

Kayıt Numarası	06 Mil A 2652
Yılı	1875(H. 1291)
Sayfa sayısı	120
Boyut	24 cm
Cilt durumu	Ciltli

Kayıt Numarası	EHT 1973 A 15
Yılı	1874(H. 1291)
Sayfa sayısı	120
Boyut	21 cm
Cilt durumu	Ciltli

Tablo 3. Millî Kütüphanede yer alan Dîvânçe-i Niyâzî adlı eserlerin özellikleri

3.2. ÇEVİRİYAZILI METİN OLUŞTURULURKEN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULAN ESASLAR

Niyâzî Dîvânçesi'nin çeviriyazılı metni oluşturulurken şu esaslar göz önünde bulundurulmuştur:

1. Eser, 19. yüzyıla ait bir metin olduğundan bu yüzyılın imla özellikleri esas alınmıştır.
2. Metnin çeviriyazısı hazırlanırken yazım birliği oluşturulması açısından Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinden faydalanılmıştır.
3. "Veş, kede, vend, mend, āsā, kār, ver" gibi Farsça ekler eklendiği kelime ile birleşik yazılmıştır. "Bülbülāsā, lāleveş, meykede" gibi.
4. "Ez, hem, heme, der, bī" gibi Farsça; "ilā, vā" gibi Arapça ön ekler kendisinden sonra gelen kelime ile birleşirken araya kısa çizgi (-) konulmuştur. Ez-gayr, vā-veylā, hem-inān, der-ümīd gibi.
5. Anlamca birbirini tamamlayan kelimelerin arasına kısa çizgi (-) konulmuştur. "Gül-beden, seyl-āb, cān-bahş, fekk-dehān" gibi.
6. Metinde geçen Arapça ve Farsça kelimeler, dipnotla verildiği gibi Kurân-ı Kerîm ayetleri ve Farsça mısraların da açıklaması dipnotla gösterilmiştir.
7. Bir mısradaki aruz veznine göre fazla hece sayılabilecek kelimeleri anlamı metinden çıkarmamız mümkün olmadığından bu kelimeler köşeli parantez ([]) içinde verilmiştir.
8. Metinde eksik bırakılan kısımlar metin tamiri yöntemiyle anlamlı bir bütün oluşturulacak şekilde tamamlanmıştır. Tamamlanan bu yerler köşeli parantez ([]) içinde verilmiştir.

9. Şarkı, mütekerrir müseddes, gibi nazım şekillerinde geçen ve Arapça tekrar anlamına gelen “ ĩzā ” kelimesi kaldırılarak bu mısralar aynen yazılarak köşeli parantez ([]) içinde verilmiştir.

10. Aruz veznine göre zihaf veya imale yapılan heceler dışında kalan aruz kusurları dipnotla belirtilmiştir. Aynı şekilde hece vezni ile yazılan manzum ürünlerde ilgili mısradaki yer alan hece eksikliği veya durak yapısına bağı olan vezne uygunluk göstermeme durumu dipnotla belirtilmiştir.

11. Cū(y), rū(y), sū(y), şū(y) gibi kelimeler tamlama oluştururken çeviriyazıya şu şekilde aktarılmıştır: “Cūy-ı kerem, rūy-ı zemīn, sūy-ı cānān, şūy-ı zenī” gibi.

12. Dīvānçede gazel, tarih, muamma, lugaz, kıt’aların yer aldığı bölümler bir düzen halinde bulunmakta olup, gazellerden önce yer alan ilk 32 manzumenin özel bir adı olmadığından bu bölüm birinci bölüm olarak adlandırılıp 1’den 32’ye doğru olacak şekilde numaralandırılmıştır.

13. Şairin mahlası olan “Niyâzî”, ilgili mısralarda ilk harfi büyük olacak şekilde çeviriyazıya aktarılmıştır.

14. şimdicek, olıcak, buragup, darmadağan, kığılıcım gibi kelimeler yerel söyleyiş özelliğine sahip olduğu için bu kelimeler dönemin imla özelliklerinin dışında bırakılıp özgün şekliyle çeviriyazıda verilmiştir.

3.3. ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ

آ	a	ص	ş
ا	a, ā, e	ض	đ, ž
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	g̣
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q̣
ح	ḥ	ك	k, g, ğ, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ū, ü
ز	z	ه	h, a, e
ژ	j	لا	la, lā
س	s	ی	y, ı, i, ī
ش	ş	ء	’
vāv-ı ma’düle		◌	

Tablo 4. Çeviriyazı alfabesi

3.4. DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ'NİN ÇEVİRİYAZILI METNİ

DÎVÂNÇE-İ NİYÂZÎ

MEKTEB-İ SULṬĀNÎ 'ARABÎ HOCALARINDAN

MERḤŪM NİYÂZÎ EFENDİNİN EŞERİDİR

BİSMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤĪM

1

NA'T-I ŞERİF

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Maṭla'ın nūr-ı hüdādır yā Resūlallāh seniñ
Nūra zātün ašinādır yā Resūlallāh seniñ
Sūre-i nūr-ı 'izārında yazar kilik-i kaẓā
Vech-i pākiñ ve'd-duḥādır yā Resūlallāh seniñ
2. *Ḳābe kavseyn* ḳurb-ı *ev ednā*⁶³saña ḥalvet-serā
Bir temāşadır ki seyr etdi *fu'ādu mā ra'a*⁶⁴
Dedi Allāh yā ḥabībī merḥabā bek hel etā⁶⁵
Böyle ḳadriñ rüşenādır yā Resūlallāh seniñ
3. İntihā yok ey şefā'at ma'deni in'āmiña
Eyle luṭf u merḥamet bu bende-i nā-kāmiña
Çünkü min ba'd ismine Aḥmed denildi nāmiña
Her sözüñ cilve-nümādır yā Resūlallāh seniñ
4. Kān-ı şefḳat olduḡuñ etdi beni ümmīdver
Ümmeti vā-ümmeti nuṭḳuñ güvāh-i mu'teber

⁶³ Necm Suresi 9. ayet: "İki yay aralığı kadar yakın oldu". Ayetin özgün şekli: "Fe kāne kābe kavseyni ev ednā" dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

⁶⁴ Necm Suresi 11. ayet: "Kalp (gözün) gördüğünü yalanlamadı". Ayetin özgün şekli: "Mā kezebel fuādu mā raā" dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/11)

⁶⁵hoş geldin

Āh çeker boynun büker ahķar Niyāzī der-be-der
 Āsitānında gedādır yā Resūlallāh seniñ

2

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Kişver-i 'aşkıñda dil cevlānda ҡaldı yā Resūl
 Şemme-i feyziñ için afķānda ҡaldı yā Resūl
2. Cür'a-ı cām-ı māħabbet-nuş edelden cān-ı men
 Lāne-i ҡalbimde cān ħayrānda ҡaldı yā Resūl
3. Doğmadı bir dem o māhı Ƨal'atıñ dil şehrine
 Nār-ı ħasretle yanıp sūzānda ҡaldı yā Resūl
4. El-amān dār-ı şefā'atden beni dūr eyleme
 Çünkü nefsim geçmedi tuđyānda ҡaldı yā Resūl
5. Lāl olur vaşfıñda diller çünkü vaşşāfiñ Ĥudā
 Özge vaşf-ı zātınıñ Ƨur'ānda ҡaldı yā Resūl
6. Sen şefā'at etmez isen bu Niyāz-ı bī-kese
 Şübhesiz 'işyān ile nīrānda ҡaldı yā Resūl

3

DER SİTĀYİŞ-İ LİĤYE-İ AĤMEDĪ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ümmetiñ lāl etdi nuƧķ-ı mā-'örfnākiñ seniñ
 Verdi ħayret remz-i sırrı mā-'abdnākiñ seniñ

‘Ālemi mest eyledi bŭy-ı ‘itrnākiñ seniñ
 Tŭtiyā-yı çeşm-i ‘ālem zerre-i ħākīñ seniñ
 Ħamd ola gördüm ħabībā liħye-i pākīñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁶iñ seniñ

2. Esdi bāğ-ı ħalbime sŭy-ı ‘ızarıñdan nesīm
 Maħv olup benlik ħicābı oldı ħavfinden dü-nīm
 Baş açıp düşdüm yola hāzā şırāt-ı müstaķīm
 İntizār ūzre dururken vaşlıña ‘aql-ı saķīm
 Ħamd ola gördüm ħabībā liħye-i pākīñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁷iñ seniñ

3. Kaşlarıñ miħrāb-ı vaħdetde mücellā besmele
 Miħr-i ‘ālem nŭr-ı vechiñe eder biñ ħamdele
 Kā’ināt şaff-beste zātıña okurlar şalvele
 Bilmedim noldum bu şeb ħopdu ‘acāyīb velvele
 Ħamd ola gördüm ħabībā liħye-i pākīñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁸iñ seniñ

4. Ħasretiñ bağrım dem-ā-dem eyler idi dāğdār
 Eşķ-i ħŭnim gözümden cüş eder leyl ū nehār
 Berķ-i āħım ra‘d-ı eflākı ederdı şermsār
 Böylece rāh-ı vişāliñde ederken intizār
 Ħamd ola gördüm ħabībā liħye-i pākīñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁶⁹iñ seniñ

5. Yā Resŭlallāh bi’z-zāt Ħaķķ saña mecbŭr imiş
 Zāt-ı pākīñ ħilye-i feyyāz ile mestŭr imiş
 Ve’đ-đuħā rŭyuñ o zŭlfŭñde şeb-i deycŭr imiş

⁶⁶ Ħadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁶⁷ Ħadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁶⁸ Ħadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁶⁹ Ħadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

Şīve-i cism-i nizārıñ bir ‘acāyip nūr imiş
 Ḥamd ola gördüm ḥabībā liḥye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁷⁰ıñ senin

6. Kıl nazar çeşm-i şefā‘atle şef‘tā isterim

Bu Niyāzī kuluña nuṭk ile imā isterim
 Geçmezem terk etmezem zātıñdan illā isterim
 Kāni‘ olmam ravza-i pākiñ temāşā isterim
 Ḥamd ola gördüm ḥabībā liḥye-i pākiñ seniñ
 Allāh Allāh pek mu‘allā şān-ı Levlak⁷¹ıñ senin

4

NA‘T-I DİĞER

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Ḥabībā ḥilye-i zatiñ ki Qur‘ānda müsecceldir
 Muhammed nām lakab Ṭāhā vü ‘unvān ḥatm-i mürseldir
2. Eyā zü‘l-kıbleteyn ebrularıñ mihrāb-ı vaḥdetdir
 Vücüduñ temme-i vechullāh mir‘āt-ı muşaykaldır
3. Temāşā-yı şühūd gücün olup der-gīt-i hestī
 Gören Allāh için söyler mükemmeldir mükemmeldir
4. Mu‘allā pāyesiñ rūḥ-süde ‘illiyīn Ka‘bende
 Ne Ka‘be erdi cennetiñe cemāliñle mevveldir
5. O bezm-i lī-ma‘allāhide⁷² ‘ıkd-i encümen etdiñ
 ‘Arūs-ı haclegāhıñ ‘arş u ferş mihr-i mu‘acceldir

⁷⁰ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁷¹ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

⁷² lī-ma‘allāhi: Allah benimledir.

6. Huzūruñ hel etā⁷³ nūruñ tecellā kāmetin tūbā
Şeb-i İsrāda *mā evhā*⁷⁴ ile kadrīñ mübecceldir
7. Döner eflāk u meh çālāk u encüm dīde-düz pervāk
Hezār āşār ile el'ān mi'rāciñ müdelleldir
8. Eyā nūre'l-verā zerrāt-ı imkân hışşe mündeckdir
Nuḥustīn u besīne nisbet-i feyziñ müselseldir
9. 'İzāriñ maṭla'-ı mihr-i hüviyyetdir ḥaḳīḳatde
Mücellāsiñ dü-meh andan mecāzen nūr-ı mürseldir
10. O rütbe mazhariyyet bulduñ ey maḥbūb-ı Rabbanī
Tecelliyāt-ı 'ayn-ı zāta vāşıl şāniñ ekmeldir
11. Ezel keḥḥāl ḥikmet keḥl-i *mā zāgal başar*⁷⁵ çekmiş
Mu'aṭṭar sünbülün ve'l-leyl ü müjgāniñ mūkaḥḥaldir
12. Daḥīlek yā Resūlallāh ümīdim bāb-ı raḥmiñdir
Ki her yüzden Niyāzī mücrim u müznib mu'alleldir

5

TAḤMİS-İ ĞAZEL-İ ŞEM'İ-İ KONEVİ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Faḥr edip teşrīfine dārāt-ı Dārā şarşılır
Mu'cizāt ile hezārān seng-i ḥārā şarşılır

⁷³ hel etā :hoş gelmek

⁷⁴ Necm Suresi 10.ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evhā ilā abdiḥi mā evhā” dır. (Kurān-ı Kerīm, 53/10)

⁷⁵ Necm Suresi 17. ayet: (Peygamberin) gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı. Ayetin özgün şekli: “Mā zāgal basaru ve mā tagā” dır. (Kurān-ı Kerīm, 53/17)

Zevk ile eczā-yı bāğ-ı ‘ālem-ārā şarşılır
 Esmey bād-ı şabā zülf-i dil-ārā şarşılır
 İğranırsa bir teli rüyunda dünyā şarşılır

2. ‘Ālem içre hīç bir zāt tutmadı rāhı göğe
 Da‘vet etdi Hakk seni lā-reyb v‘ allāhi göğe
 El açıp bī-çāreler dest tutdu her gāhi göğe
 Çıkmazın arzū çeken ‘aşıklarınñ āhı göğe
 Bāb-ı cennet feth olur darb ile tūbā şarşılır

3. İntizār-ı rü‘yeti ‘arş-ı berīni titredir
 Sidre-i a‘lāda Cibrīl-i Emīni titredir
 Çok büt-i tersā nece kisrā-yı dīni titredir
 Sevdiğim başşa kadem rüy-ı zemīni titredir
 Bir ‘azīm hengām olup bi’l-cümle eşyā şarşılır

4. Şān-ı ‘ulyāsında ey a‘dādıma lā-el-ħazer
 Sıdķına etdi şehādet nice eşcār u ħacer
 Hükümüne fermān-ber oldu zīr u bālā baħr u berr
 Bir işāret ile iner yeryüzüne şems u kamer
 Nüh felek rakşsa girerde ‘arş-ı a‘lā şarşılır

5. Zāt-ı pākiñ menba‘-ı esrār-ı mecrā-yı Hudā
 Mazhariyyetle Niyāzī bendeni kıl rüşenā
 Sīne-süzān ‘aşıkız işbāt olundu müdde‘ā
 Gördü ma‘nāsında bir kerre ħayālīñ Şemī‘ā
 Lerze düşdü cānına cisminde ħālā şarşılır

6

TAHMĪS-İ ĞAZEL-İ NÜZHET DER-MEDH-İ RESŪL

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Şürû-1 *kün fe-kân*⁷⁶dır âsitâniñ yâ Resûlallâh
 Fürû'-1 in ü andır âsitâniñ yâ Resûlallâh
 Der-i bâlâ mekândır âsitâniñ yâ Resûlallâh
 Metâf-1 kudşiyândır âsitâniñ yâ Resûlallâh
 Medâr-1 âsumândır âsitâniñ yâ Resûlallâh
2. Bedâ kıadd işrakat nûre'l-hüdâ yâ nûr-1 fi-zâlik⁷⁷
 Müferrağ bir cihetdir okununca külli şey'in Hâlik⁷⁸
 Bidâyet tâ nihâyet şâh-râh-1 'âşık-1 sâlik
 Girîbân-1 melâ'ik anda bir memlûk ile mâlik
 Müllâk⁷⁹-1 dü-cihândır âsitâniñ yâ Resûlallâh
3. Bilinmez keşf olunmaz harf-be-harf remz u dağâyıklâ
 Meger meydân-1 maḥviyyetde 'aşk u kalb-1 şâdıklâ
 Fezâ-yı semseme şihhat-fezâ-yı cum'a lâyıqlâ
 Verâ-yı 'arşa beytü'l-'izzete 'ayn-1 ḥağâyıklâ
 Baqınca sayebândır âsitâniñ yâ Resûlallâh
4. Ümîdvâr olmasın mı bendegân-1 müznib-i güm-râh
 Ederler dem-be-dem feryâd u âh u nale-i cângâh
 Terâkîb-i ḥurûf-1 kâf u nûn okunmadan eyvâh
 Menâkıb zîb-i ḥilkat olmadan Âdem Şafıyyullâh
 Şefâ'at-1 dâstândır âsitâniñ yâ Resûlallâh
5. Ser-â-ser ser-nüvişte zer-feşân tuğrâ-yı Rabbânî
 Kemâl-1 rahm ile *lâ-takneṭü*⁸⁰-yı va'd-1 Sübhânî

⁷⁶ Sözcük anlamı: ol derse olur. Kurân-ı Kerîmde çeşitli ayetlerde geçmektedir. Bakara Suresi: 117. ayet (Kurân-ı Kerîm, 2/117). Âl-i İmrân: 47. ayet, 59. ayet (Kurân-ı Kerîm, 3/47, 3/59). Enâm Suresi: 73. ayet (Kurân-ı Kerîm, 6/73). Nahl Suresi: 40. ayet (Kurân-ı Kerîm, 16/40). Meryem Suresi: 35. ayet, (Kurân-ı Kerîm, 19/35). Furkân Suresi: 7. ayet (Kurân-ı Kerîm, 25/7). Mumîn Suresi: 68. ayet (Kurân-ı Kerîm, 40/68). Yâsîn Suresi: 82. ayet (Kurân-ı Kerîm, 36/82).

⁷⁷ Ey hidayetin nuru burada senin boyun ışık saçmıştı.

⁷⁸ Her şeye gücü yeten Allah

⁷⁹ Müllâk olan kelime vezin gereği müllâk olarak okunmuştur.

Hübüb eyler nesīm fedhulū⁸¹ gül-geşt-i ‘adnānı
 Olur elbet dahīli neş’edār-ı ‘afv-i Yezdānı
 Açık dārü’l-emāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

6. Hāyāt-baḥşā-yı cān-ı cāvidāndır cümle eşyāya

Çi ra ‘nā merḥametdir kişte zār dīnī irvāya
 Hezār-nāme siyāhīñ nāmesinden cürmü imḥāya
 Bu ‘āşī ümmete düzaḥda nār-ı ḳahr-ı itfā’ya
 Aḳar bir nāvdāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

7. Cerīhadār tīr-i küfr olan cündān-ı ḥizlāndan

Bulup ber’ü’t-tamāmī ḥaḳḳa bāb oldu bu iḥsāndan
 ‘Āceb bir cāy-ı aḳdes feyzverdir süy-ı cānāndan
 Süren yüz ḳurtulur dā-i ‘udāl-i cem’-i ‘iḣyāndan
 Devā-yı nā-gehāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

8. Muḥalsamdır der-i deri yed-i beyzā-yı ḳudretde

O lāhūtī bu nāsūtīde nezd-i Rab-i ‘izzetde
 Cihān sīr-āb-ı elṭāf-ı na‘īmidir bedāhetde
 Ḳoyan alnın bulur dürr-dāne-i maḳşūdun elbetde
 Ki kenz-i rāyegāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

9. Göz açdı mīm-i mā evḥā⁸² göründü sırr-ı a‘mālim

Ne çāre lā-beḳādır lem‘a vermez ‘aksi iḳbālim
 Görünmez ‘aynıma zerrāt [i]çin ıḳşā-yı āmālim
 Ğubār-ı tābdārı gözlerimde tutmada dā’im
 Cilā-yı çeşm-[i] cihāndır āsitānīñ yā Resūlallāh

⁸⁰ Sözcük anlamı: (Allah’ın rahmetinden) ümit kesmeyin. Zumer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Ayetin özgün şekli: “Kul yā ibādiyellezīne esrefū alā enfusihim lā taknetū min rahmetillāhi”dır. (Kurān-ı Kerīm, 39/53)

⁸¹ artık

⁸² Necm Suresi 10. ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evhā ilā abdiḥī mā evhā”dır. (Kurān-ı Kerīm, 53/10)

10. Ezeldendir ebed şîrāze-i ümniyyemi sökmem
 Ki şütür bî-mehārāsā ‘alef-çün her yere çökmem
 Der-i devlet-me’abîndan dîger bāba boyun bükmem
 Ne rütbe bî-nevā kılsamda ğayre āb-ı rû dökmem
 Baña rûzî-resândır āsitāniñ yâ Resûlallāh

11. Nuşûş-ı feyz-i manşûş ile kıldıñ va‘dini te’yîd
 Nuşûş-ı ‘ayn-ı maḥşûş-ı keremle eylediñ te’kîd
 Tıutup bāb-ı Niyāzî eyleyip ihlâşımı teşyîd
 Saña rabt etdi Nüzhet her tarafdan kaç‘ edip ümmîd
 Melâz-ı bî-kesândır āsitāniñ yâ Resûlallāh

7

TAḤMÎS-İ NA‘T-I ŞERÎF-İ MÎR KÂZİM

mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

1. Serdâr-ı rûsül nûr-ı sübül hüsrev-i Baḥhâ
 Gîsû-yı secâ rûy-ı duḥâ bedr-i mücellâ
 Kavseyn-i denâ sırrı *fe evhâ*⁸³ *fe tedellâ*^{84 85}
 Ey Aḥmed-i Mahmûd-ı Ebu’l-Ḳâsım-ı Tâhâ
 Bes-i laḳab-ı mazḥar-ı teşrîf-i *fe terdâ*⁸⁶

2. Erkân-ı zuhûr tavr-ı buḫnuñla müşeyyed
 Sensiñ o nuşûşât Hudâ ile mü’eyyed
 Ser şaḥfe-i taḳvîm-i ileyhîde muḳayyed
 Maḥbûb-ı eḫad nûr-ı Şamed seyyid-i emced

⁸³ Necm Suresi 10.ayet: (Allah) kuluna verdiği vahyi verdi. Ayetin özgün şekli: “Fe evhâ ilâ abdihi mâ evhâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/10)

⁸⁴ Necm Suresi 8. ayet: Sonra yaklaştı ve böylece indi. Ayetin özgün şekli: “Summe denâ fe tedellâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/8)

⁸⁵ فتدنى : fe tedellâ

⁸⁶ Sözcük anlamı: Böylelikle razı olacaksın. Duha Suresi 5.ayet: yakın zamanda Rabbin yakında sana (ihsan edecek), böylelikle sen razı olacaksın. Ayetin özgün şekli: “Ve le sevfe yu’tike rabbuke fe terdâ”dır. (Kurân-ı Kerîm, 93/5)

Sultān-ı ümem pâdişeh-i şüret-i ma‘nā

3. Raḥşında rikābdır ki kamer tābına temşil
Encüm göz açıp süre-i Necm eyledi tertil
Sübḥān min İsrā ki eder şānını tebcil
Ḥāk-ı deri kuḥl-i güher-i dīde-i Cibril
Na‘l-i ḳadem-i tāc-ı ser-i ‘arş-ı mu‘allā
4. Ḥilkatde bilip ‘illet-i icādını eflāk
Tenevvür açıp etmede devrānını çālāk
Şirāzede sebḥale-i evrāk-ı itināk
Dībāce tırāzende-i mecmū‘a-ı Levlāk⁸⁷
Ser-saṭr-ı şeref-nāme-i dīvān o ednā
5. Nuṭkuñ ki odur vaḥy-i Ḥudā bādī-i tes‘id
Neşrinde vü nazmında da yoḳ ‘uḳde-i ta‘ḳid
Mu‘ciz her edā şer‘ī nevā neş‘esi temdīd
Ey bülbül-i ḳuds-i naḡam-ı gülşen-i tevḥid
Gül-naḥl-i hüdā serv-i çemen zīb-i tecellā
6. Ekmel ki hüviyyetde anıñ ḥāliḳi Allāh
Her ḥālde mu‘ayyin dest-res-i şādıḳı Allāh
Fıtratda mükahḥal gözünüñ lāyıḳı Allāh
Gül-berg-i ruḥ-ı aḳdesiniñ ‘āşıḳı Allāh
Aḥlāk-ı kerem-güsteriniñ mādiḫi dünyā
7. Ol mertebe luṭf etdi saña Ḥazret-i Mennān
Mir‘āt-ı Ḥudāsın ki merāyā tek u ḥayrān
Şān u şeref u menziletiniñ oldu nümāyān
Evşāfiñi neşr etmeḡe indi yere Ḳur‘ān
Mi‘rāciñi keşf etmeḡe çıḳdı göḡe ‘İsā

⁸⁷ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

8. Vaḥdetde tecellī-i celī encümeniñdir
 Mensûc-ı şıfathâ-yı Hudâ pîrezeniñdir
 Güyende-i Ḥaqq ‘ayn-ı muḥakkak dezeniñdir
 Seniñ o şeh-i mülk-i ḥaqqat ki seniñdir
 Ervâḥ u felek ins ü melek hestî-i eşyâ
9. Etdi seni Ḥaqq mühr-i nübüvvet ile ḥâtem
 Birdânesiñ âh cenneti baḥş eyledi Âdem
 Cāngâhıma kâr eyledi ol âteş-i mâtem
 Bir ‘abd-i şenâ-ḥ’ânıñım ey meḥar-ı ‘âlem
 İhlâş-ı derûnum saña ma‘lûm u hüveydâ
10. Gîtide amân bîhûde ḥayli oyalandım
 Mânend-i hevâ enfüs ü âfâkı dolandım
 Bu ḥ’âbiña ğaflet-i dünyâdan uşandım
 B’illâhi yeter nâr-ı firâkıñ ile yandım
 Al cânımı yâ vaşlıñ ile kııl beni iḥyâ
11. Bu şıdḳ-ı derunum ki deĝil ḳâbil-i taĝbîr
 Bir farḳ-ı maḥabbet ki amân ḥâric-i ta‘bîr
 Ben silk-i kebâ’irde iken ey şeh-i dil-sîr
 Luṭfuñ ile sen kııldıñ idi bendegî tebşîr
 Âmâdeyim evvel va‘diñ incâzına ḥâlâ
12. Gencîne-i ḳalbiñde şaḳın dîgeri bulma
 Dâmân-ı Niyâzî bırakıp gül gibi şolma
 Nazm-ı dürr-i nâ-süfte ile ĝayrı yorulma
 Kâzım yetişir perde-bîrûn-i edeb olma
 Erbâb-ı kemâl eylemez esrârımı ifşâ

8

RAMAŽĀNĪYYE

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey penāh-1 āb-rūy-1 ehl-i ĩmān merḥabā
 Vey mededkārī-i ümmet şehr-i ğufrān merḥabā
 Rūy-1 ebru-y1 hilālīñ gösterip mü' minlere
 'Arz-1 dīdārīñla kıldıñ şād u ḥandān merḥabā
2. Maḳdemiñle sū-be-sū çalındı tabl-1 mağfıret
 Rūz-1 rahmet her şebiñ cennet mu'allā mes'adet
 Ser-resīd olsun icābetgāha şükr-i maḥmidet
 Ey Ḥudādan ni'met u baḥşış u iḥsān merḥabā
3. Ğurre-i Qur'an ile evvel sen olduñ dīde-sīr
 Pertev-i nūr ile cümle 'ālemi kıldıñ münīr
 Kıdriñ etdi leyle-i kıadr ile kıadir müstenīr
 Ser-te-ser ey tāc-1 ser miḥmān-1 Yezdān merḥabā
4. Şān virdi şāniña Ḥaḳḳdan ḥiṭāb-1 beyyināt
 Menba'-1 nūr-1 hūdāsıñ oldu rūşen kā'ināt
 Muntazır bāb-1 şefā'atde Niyāz ile 'uşāt
 Hoş geldiñ ey merāḥim kān-1 rahmet merḥabā

9

MÜSTEZĀD

*mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün**mef'ülü fe'ülün*

1. Oldu yine meh-rūze-i ğufrān be-dīde
 Rūşen ola dīde

Ebrū-yı hilāl rūy-ı şefā'atde nūvīde
Fer verdi ümīde

2. Bedri ne güzel bedreka-i cān devīde

Cānāne resīde
Ezhār-ı cemāl etmede her peyk u berīde
Sürhī vü sefīde

3. Hoş dest-i kerem cāme-i ihsān-ı berīde

İşyān be-derīde
Yā Rab nece sāl mazhar-ı emşāli 'adīde
Kıl luṭf-ı medīde

4. Mehdīr o ki pertev-res-i iḳtār-ı cihāndır

İftār-ı nihāndır
Mehdīr ki behişt ehli ser-ā-pā nigerāndır
Bālāter-i şāndır

5. Meh resmine keştī-yi mersā-yı cināndır

Sāhil-res-i cāndır
Her demleri āmūrze-i Ğaffāre nişāndır
Ğufrān-ı feşāndır

6. Dil ḳadrini bilsin ki şabā luṭf-ı vezīde

İhsān-ı güzīde
Oldu yine meh-rūze-i ḡufrān be-dīde
Rūşen ola dīde

7. Bir ḡurre 'aceb ḡurre-keş-i ḡurre-i fermān

Şāhid āña Ḳur'ān
Çarpar perini birbirine cümle sürüşān

Her ŧeb hem rŭzan⁸⁸

8. Őudrette zihŭ ŧadr-i ħabŭb oldu nŭmŭyŭn
 Ħayret-dih-i mŭ-kŭn
 Bir dem ki demin eyledi anda zih-i gerdŭn
 ‘Oŧmŭn Bin ‘Affŭn
9. Olmaħda hemŭn ħatre-i gufrŭn-ŭ ħekŭde
 Mŭnker-i baħŧŭde
 Ebrŭ-yŭ hilŭl rŭy-ŭ ŧefŭ‘atde nŭvŭde
 Fer verdi ŭmŭde
10. Bir zayf-i Ħudŭdır ki gelip ħurdu oħaħŭ
 Gŭrmez anŭ daħŭ
 Mŭ‘min olana eyledi i‘lŭm-ŭ yesŭħŭ
 Yandŭrdŭ ħerŭħŭ
11. Farħ eyledi bir bir arayŭp tŭvus-ŭ zŭħŭ
 Mŭmtŭz ola bŭħŭ
 Ey dil demidir gŭsterelim bizdeki dŭħŭ
 Gel yandŭr ocaħŭ
12. Tŭ rŭħ gŭrelim bir nŭr fŭtŭħ anda demŭde
 Ćeŧmŭn nigerŭde
 Bedri ne gŭzel bedreħa-i cŭn devŭde
 Cŭnŭne resŭde
13. Bir kŭr ki anŭn neŧ‘esi Allŭħ iħin olsun
 Elbetde tutulsun
 Lŭyŭħ mŭ ki bir cŭm-ŭ rŭzŭ ‘aŧħ ile dolsun
 Varsŭn unutulsun

⁸⁸ Mŭsra vezne uygunluk gŭstermemektedir.

14. Ey nefis-i denī yaqma beni sen nece ҡulsun
 Veh veh daha nolsun
 Gel gel dil ü cān şahid-i maqşūdunu bulsun
 Sen vāqıf yolusun⁸⁹
15. ‘İşyān ile çün doldu görürsün ki cerīde
 Gel rāh-ı sedīde
 Ezhār-ı cemāl etmede her peyk u berīde
 Sürhī vü sefīde
16. Bir naḥl-i hüdā sayesidir saye-i cennet
 Her meyvesi rahmet
 Tūbā ki fe tūbā⁹⁰ dese şāyeste-i hürmet
 Çün şāh-ı hidāyet
17. Her varaqı nāme-i fermān-ı ‘ināyet⁹¹
 Okunsa ḥaḳıḳat
 Lāyıḳdır ‘atā şānına çün zāde-i rif‘at
 Allāha emānet
18. Her demleri reşk etdire hengāme-i ‘ıde
 Ol zāt-ı sa‘ıde
 Hoş dest-i kerem cāme-i iḥsān-ı berīde
 ‘İşyān-ı be-derīde
19. Yā Rab be-ḥuḳūḳ-ı ezeli bende be-baḥşā
 Şermende me-fermā
 Çün zātınadır nāz-ı Niyāzī heme ḥālā
 Her zerre-i eşyā

⁸⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

⁹⁰ fe tūbā: müjdeler olsun

⁹¹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

20. Yā Rab be-meh-i rūze ki tābende-i cān-rā
 Farzında ken ez-mā
 Bir nāme siyeh-rūy siyeh güm-reh-i dünyā
 Bābında müheyyā
21. Dikdim gözümü gördüğüm ihsān-ı va 'īde
 Elṭāf-ı mezīde
 Yā Rab nece sāl mazhar-ı emşāli 'adīde
 Kıl luṭf-ı medīde

10

TESDİS-İ ĞAZEL-İ FEHİM DER-NA 'T-I ŞİR-İ HUDĀ⁹²

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Mecma '-ı seyyāre mānend-i süreyyādır 'Alī
 Cāh-ı şihriyyetde çün hurşīd-i Zehrādır 'Alī
 Kīş-i nāķır dīdegāna hoş mevlādır 'Alī
 Şīr-i Yezdān tīg-i meslül-ı mücellādır 'Alī
 Pīşvā-yı evliyā maḥbūb-ı mevlādır 'Alī
2. Vāķıf-ı esrār-i küntü kenz⁹³-i şāh-ı hūb-liķā
 Āşinā-yı remz-i Ṭāhā rūşenā-yı hel etā⁹⁴
 Hall-i eşkāl-i hüviyyetde odur müşkil-güşā
 'İlme peygamber Medīne bābı anıñ Murtezā
 Cümle aşhāb-ı nücüm hurşīd-i vālādır 'Alī
3. Yokdur dest-i saḥāvetde anıñla hem- 'inān⁹⁵
 'Adline ḥayrettedir lāhūtīyān nāsūtīyān

⁹² Metinde yer alan başlık yanlıştır. Manzumenin nazım şekli tahmīstir.

⁹³ Hadis-i Şerīf : “Ben gizli bir hazine idim...” [Süyūti, ed-Dürerü'l-Müntesire, s. 125; Aliyyü'l-Kaarī, el-Esrārü'l-Merfūa', s. 273]

⁹⁴ hel etā: hoş gelmek

⁹⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Mazhariyyetde ise dil-bestedir Kerrübiyân
 ‘Abd-i memlûku olur elbetde şâhân-ı cihân
 Cân u dilden fahr-i mevcûdâta mevlâdır ‘Alî

4. Gelse şahrâ-yı cihâna çün şeh-i şîr-i demâr
 Rûzgâr-ı şavleti cem ‘iyyet eyler târumâr
 Çünkü şân-ı murtezâsında denildi âşikâr
 Lâ fetâ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zü’l-fekâr⁹⁶
 Hücet-i mümzâ vü mahtûm lâda illâdır ‘Alî
5. Eyledi küfr ü zulmden rûşenâ çün kişveri⁹⁷
 Darb-ı kahr ile harâb etdi hezârân Hayberi
 Mâ-hasal mahtûb-ı Mevlâ vâriş-i peygemberi
 Çâr-yâr-ı bâ-şafânîñ şem ‘-i bezm-i enveri
 Tâk-ı istişnâda mihr-i ‘âlem-ârâdır ‘Alî
6. Hücet-i kevneyn-i ‘âlemdir Hasan ile Hüseyin
 Mâ-bihi’l-fahreyn-i ‘âlemdir Hasan ile Hüseyin
 Haqqdan ihsâneyn-i ‘âlemdir Hasan ile Hüseyin
 Kurretü’l-‘ayneyn-i ‘âlemdir Hasan ile Hüseyin
 Vâlid-i sıbteyn olup â’lâdan â’lâdır ‘Alî
7. Bende-i nâme-siyâhıñdır Niyâzî ez-ğadîm
 İlticâ eyler der-i elâfdan ecr-i ‘azîm
 İster iseñ bâb-ı feyzinden hemân luğf-ı ‘amîm
 Hâk-pây-ı mihr-i sultân-ı risâlet ol Fehîm
 Zîb-evreng-i hilâfet şâh-ı ma’nâdır ‘Alî

⁹⁶ Aliden başka yiğit zülfikardan başka kılıç yoktur.

⁹⁷ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

11

TAHMİS BE-ĞAZEL-İ ŞEM'İ DER-NA'T-I MEVLÂNÂ

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Kâlehâ-yı feyz için pâzâr-ı Mevlânâdayız
 Ğamm şatıp 'aşk alırsız çün kâr-ı Mevlânâdayız
 Neş'e-yâb dilleriz der-bâr-ı Mevlânâdayız
 Biz maḡarr-ı evliyâ-sâlâr-ı Mevlânâdayız
 Tâ elest bezmindeki iḡrâr-ı Mevlânâdayız
2. Gördü naḡşin çeşm-i cân bu 'âlem-i âyînde
 Bilmedi zâhid anıñ mihri ne de ayı ne de
 On iki sūrâḡ-ı cismi añlamaz tâ kînde
 Raḡm-i mâderden açılmışdır delikler sînde
 Ney gibi dem-sâz olur esrâr-ı Mevlânâdayız
3. Tekye-i pür-feyzine ḡasret çeker ger ins ü cân
 Rûtbe-i fi'llâhına hep reşk eder Kerrübiyân
 Ḳubbe-i 'âlemde yandırmış fetîl-i 'aşk hemân
 Sikke-i ḡandîline 'âşıklar eyler baḡş u cân
 Çile-keş dervîşleriz dîdâr-ı Mevlânâdayız
4. Ḥâk-pâyin bekleyen ez-her cihet ma'mûr olur
 Nüş eden mînâ-yı 'aşkından hemân maḡmûr olur
 Dest-i nefsinden girîbânıñ alır mesrûr olur
 Her ne denli var ise 'işyânımız maḡfûr olur
 Sâyebân-ı saye-i ḡünkâr-ı Mevlânâdayız
5. Dâr-ı dilde doğdu envâr-ı füyûzâtı şehâ
 Ey Niyâzî ḡurtarır dâreynde bulduñ reh-nümâ
 Zulmet-i râh-ı va'îdde şu 'ledâr olur saña

Himmet-i fânūs⁹⁸ altında bulunduñ Şem'îā
Şükr-i Yezdān edelim civār-ı Mevlānādayız

12

TAHMĪS BE-ĠAZEL-İ HAZRET-İ SELĀMĪ
mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Sensiñ sebebi mebde' -i halkü'l-meleveyniñ
Dünyāyı dīger zerresi beytü'l-harameyniñ
Cānlar verelim rāhına şāhib-i 'Alīniñ
Ednā kuluyum Hāzret-i fahrü's-şakaleyniñ
Ol nūr-ı ehad Aḥmed-i ceddü'l-Hasaneyniñ
2. Āşār-ı alev-rīz ġazve-i sūre-i Kāfdan
'Ālem titrer ḥaṭvesine cilve-i kāfdan⁹⁹
Geçdiñ reviş-i bihüde gīt-i hilāfdan
Cān tīrini 'uryān ederiz cism-i ġilāfdan
Qanlar saçarız fātiḥine Bedr u Hıneyniñ
3. Kaşd eyleyen ol cānına cānından uşansın
Etdiklerine Hāzret-i Allāhdan utansın
Ey dīde hemān ağla bu cān āteşe yansın
Hūn-ābe-i eşkimle cihān kana boyansın
Giryān olarak derdine ol kıurretü'l-'ayniñ
4. 'Ālemde o sibteyn-i Resūl gördü bu qahrı
Bir āh edeyim hīçe verem ben de sipihri
'Ucb etdireyim velvele-i hüzn ile dehri
Nüş eyler isem şāh Ḥasan 'aşkına zehri

⁹⁸ Tamlama metinde himmet fanūsü olarak geçmektedir; ancak Konyalı Şem'î Dīvânı s.24 te himmet-i fanūs olarak geçtiğinden tamlamanın özgün hali alınmıştır.

⁹⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Çekmem elemi cān yoluna gitse Hüseyiñ

5. Yā Rab bize kıl baḥşîş-i elṭāf-ı ‘izāmi
 Dök cürmümüze ḥūn-ı şefā‘at-ı girāmi
 Ḥatm eyle Niyāzī yetişir bunda kelāmi
 Evlād eyle aşḥāba selām ile Selāmī
 Şād ola daḥi rūh-ı şerīfi ebeveyniñ

13

MU‘AŞŞER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ey şeh-i evreng dil-i şevket-feşānım gel yetiş
 Dökmek isterler benim bīhūde kıanım gel yetiş
 Tārumār etmededirler ḥānmānım gel yetiş
 Ey şabā-reftār vey şīrīn-zebānım gel yetiş
 Sensiz olmam bir nefes ey taṭlı cānım gel yetiş
 Böylece fikriñle geçmekde zamānım gel yetiş
 Oldu künc-i ḥasretiñ her dem mekānım gel yetiş
 Ey velī-i ni’met u emn u emānım gel yetiş
 Vey meh-i ḥalvet-serā nūr-ı cihānım gel yetiş
 Ḥasretiñle kıalmadı ṭāb u tüvānım gel yetiş
 Kııl kerem luṭf u himem durma cenānım gel yetiş
2. Ordugāhın kıurdu ğavġāya yine ğamm leşkeri
 Ejde[r]hālarveş hücūm etmededirler her biri
 Ṭüb-ı ālām ile oldu kışver-i dil serserī
 Pāre pāre etdi ğöñlüm dāne-i āteşveri
 Kııṭ‘a-i cānımda yandırdı hezārān aḥkeri
 Verdiler bād u hevāya ğayrı ben ḥākisterī
 Dūd-ı mazlūmān-ı ṭāq-ı ‘arşa çekmekde seri

Sūziş-i āhım yaķar āfāk-ı çarḥ u çenberi
 Āh eder eczā-yı cismim el-amān yek-dīgeri
 Reh-güzārında durur elṭāfinıñ ḥāhiş-kerī
 Ey şeh-i evreng dil-i şevket-feşānım gel yetiş

3. Dest ū pā-beste beni kayd-ı hevāya çekdiler
 Aldılar semt-i ḥaķīkatden sivāya çekdiler
 Varımı yağmā edip dār-ı belāya çekdiler
 Gāh bālā gāh pest zīr-i semāya çekdiler
 Tār-ı zūlfūñ gibi şad şad ibtilāya çekdiler
 Baña nisbet nā-kes-i cāh-ı a‘lāya çekdiler
 Kimisin ālāya kimin tīg-i lāya çekdiler
 Emr u nehyi ben figend[e] mübtelāya çekdiler
 Ḥayf u ḥayf yazık beni kim her cefāya çekdiler
 Şimdicek kaşd eyleyip cānım hebāya çekdiler
 Dökmek isterler benim bīhūde kanım gel yetiş

4. Geşt eder dil deşt-i ‘ālemde şikeşteyiz ḥazīn
 Eşḳ-i çeşmim rīze rīze sū-be-sū eyler enīn
 Yansa şāyeste figān u zār ile ‘arş u berīn
 Çünkü kaldı vādī-i gurbetde āh ol meh-cebīn
 Raḥmı yok düşmān ise her yüzden eyler keşf-i kīn
 Ser-nigūn ḥālīm zebūn oldu dü-dīdem ḥūn-çekīn
 Yokdurur vādī-i ḥasretde baña bir hem-nişīn
 Tesliyet-baḥş-ı dil-i ḡammnākimiz olsa hemīn
 Mār-ı sermādīdeveş ḥāk-i mezelletde mekīn
 Şabr u sāmānım elimden aldılar ‘ayne’l-yaķīn
 Tārūmār etmekdedirler ḥānmanım gel yetiş

5. Bülbülān şahn-ı çemende pür-figān ister seni
 Sünbül ü güller kurup bezm-i nihān ister seni
 Tarz-ı nev üzre düşünmüş gülsitān ister seni

Her çiçek imiş güşāde çeşm ü cān ister seni
 Lāleniñ bağındaki dāğı nişān ister seni
 Dīde-i ‘uşşāķ olmuş dolu ķan ister seni
 Şaff-be-şaff dest-beste hep serv-i revān ister seni
 Cūş edip vādī-i ḥasret her zamān ister seni
 Çağırıp reyḥān nergis el-amān ister seni
 Ben ğarībiñ gibi yüz biñ teşnegān ister seni
 Ey şabā-reftār ve ey şīrīn-zebānım gel yetiş

6. Sūz-ı hicr u firķatiñ pūr-dāğdār etdi beni
 Bülbülāsā mübtelā-yı āh u zār etdi beni
 Āh kim fikr-i vişāliñ ḥāksār etdi beni
 Kūh-ken ğüyā yanında teşnedār etdi beni
 Leyle-i leylā-yı ğīsūya nehār etdi beni
 Deşt-i ḥasretde hemān Mecnūnvār etdi beni
 Pāy-ı ağyāre düşürdü bir ğubār etdi beni
 Yandırıp sīnem ser-ā-pā ‘ayn-ı nār etdi beni
 Ḥāşılı ḥūlyā-yı zūlfūñ tārūmār etdi beni
 Ḥ‘āhişiñ ḥ‘āhiş-kerī semt-i mezār etdi beni
 Sensiz olmam bir nefes ey taḫlı cānım gel yetiş

7. Çeşme-i çeşm-i vişāliñ dīde pūr-ḥūn gözlerim
 Eşk-i ser-şārım döküp mānend-i Ceyḥūn gözlerim
 Cān u dilde iştīyāķiñ oldu efzūn gözlerim
 Sū-be-sū cūlar gibi cūyān-cū Mecnūn gözlerim
 Āh kim çeşm-i fiten bāzına meftūn gözlerim
 Fikr-i müjgāniñ ile ḥālīm dīğer-ğūn gözlerim
 Öldürürüm kendimi ammā ki ķānūn gözlerim
 Mesken etdim ğūşe-i hicrānı mağbūn gözlerim
 Tābe-maḫşer gözlerim gözler anıñ-ķūn gözlerim
 Durmayıp diñlenmeyip her dem be-her ğūn gözlerim
 Böylece fikriñle geçmekde zamānım gel yetiş

8. Nīm-nigāh et ‘āşık-ı mehcüre ey kaşı hilāl
 Görmeyip gül rüyuñu āh murğ-ı göñlüm oldu lāl
 Hāl-i hindūlar hayālimde beni etdi hayāl
 Baḡs-ı zūlfūnde ‘aceb kimler ederler kıl ü kāl
 Çeşm-i sehḡār-ı helālin verdi cāna başka hāl
 Güyiyā şimdi benem ‘ayn-ı k[it]āb-ı cifr u fāl
 Ehl-i hicrān çāre-i hicrinden etsinler su’āl
 Hālbuki ber-geşteden hālā cevāb almaḡ muḡāl
 Her günüm her sâ‘atim sensiñ eyā rüz u leyāl
 Cümlesi maḡv oldu bundan başka yok elde nevāl
 Oldu künc-i ḡasretiñ her dem mekānım gel yetiş

9. Vaşlıña ey meh-likā hıç görmediñ lāyık beni
 Korkarım zann eylediñ nā-puḡte bir ‘āşık beni
 Bend-i zūlfūnde şikār etmiş nedem Hālik beni
 Görmedi eczā-yı ‘ālem bir nefes ayık beni
 Fıtratında gördü āteş-pāreler yanık beni
 Buldular mīzān-ı söz şerre hemān fā’ik beni
 Sīne-sūzān el-amān terk eyleme yazık beni
 Yā be-kām u yā helāk eyle şehā çābuḡ beni
 Şanma ḡāk-ı āsitānıñdan rehi ābık beni
 Dönmezem ‘add ü şümār et bende-i şādık beni
 Ey velī-i ni’met u emn ü emānım gel yetiş

10. Zāt-ı pākiñ ey perī seyr u temāşā isterim
 ‘Ayn-ı zātıñdan hemān mihr-i mücellā isterim
 Nīm-nigāh-ı luḡf u iḡsānıñla ĩmā isterim
 Muşḡaf-ı ḡüsnüñ açıp ḡall-i mu‘ammā isterim
 ḡarf-be-ḡarf baḡs eyleyip bir taḡlı ma‘nā isterim
 Āh neler etdi firāḡıñ ‘arz u şekvā isterim
 İltifāt-ı vuşlatıñla faşl-ı da‘vā isterim
 Kārımı hep varımı kıldım müheyyā isterim

Rü'yet-i dīdār-ı hengāmında ifnā isterim
 Rāzı olmam zerreye ā'lādan ā'lā isterim
 Vey meh-i hālvēt-serā nūr-ı cihānım gel yetiş

11. Tābıñı şeydā-yı dil 'aşkıñla yansın ağlasın
 Dergeh-i bāb-ı vişāliñde dayansın ağlasın
 Mārveş hāk-ı mezelletde dolansın ağlasın
 Gözlerinden eşk-i al kana boyansın ağlasın
 Şād eder bir gün vişāli ile şansın ağlasın
 Böyle bīhūde dil-i cāndan uşansın ağlasın
 Gāh ma'nāda gehī tā key uyansın ağlasın
 Şān-ı şāhāñıñ mıdır her dem kapansın ağlasın
 Böyle hicre 'ālem içre kim inansın ağlasın
 Ey şehā yetmez mi bendeñ vaşlı añsın ağlasın
 Hāsetiñle kalmadı t̄āb u t̄ivānım gel yetiş
12. Varamam dergāhıña çün çekdiler rāhımda sedd
 Yoğ imiş nūş füyūzāta hele hīç 'add u hadd
 Baħr-ı tevħīdde göründü cilvehā-yı cezr medd
 Allāh Allāh yandı maħv oldu ser-ā-pāy kebed
 Derd ü ālām-ı cihān ise serimde lā-yu'add
 Āh vā-veylā çeker bu dil hemīşe şad-be-şad
 Hāsetiñle dālveş kat kat bükülmüşdür bu kıadd
 Dem-keş oldu bülbülāsā çağırır dil yā eħad
 Yandı yakıldı Niyāzī hūsrevā āh el-meded
 Dāmen-i luṭfuñ birağma tā ezelden tā ebed
 Kıl kerem luṭf u himem durma cenānım gel yetiş

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Raḥm kı1 bendeñi ey şāh uşandım ğayrı
 Yandı cāngāh-1 tamām āh uşandım ğayrı
 Ne bu çile baña hergāh uşandım ğayrı
 Neme lāzım bu fenā-cāh uşandım ğayrı
 Sūy-1 Haḳḳa tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tāḳatım ḳalmadı v'allāhi uşandım ğayrı

2. Nā-tüvān etdi beni bir yañadan fikr-i ḥabīb
 Her taraf ḳapladılar leşker-i endüh-1 'acīb
 Atdılar vādī-i hicrāna eli bağlı ğarīb
 Yok imiş neş'e-i 'ālemde baña zerre naşīb
 Sūy-1 Haḳḳa tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tāḳatım ḳalmadı v'allāhi uşandım ğayrı

3. Nār-1 ḥasret çekerim yaḳdı amān ğayrı amān
 Yūsuf-1 rūḥumu zabt etdi vücūd-1 zindān
 Çeşm-i Ya 'ḳūbum 'aceb ḥüzn ile oldu giryān
 Cāna kār eyledi ālām u küdürāt-1 cihān
 Sūy-1 Haḳḳa tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tāḳatım ḳalmadı v'allāhi uşandım ğayrı

4. Neler etmede bize ḳahr ile ğaddār felek
 Alacaḳ varımı āşüb ile elden giderek
 Nefs-i bed-nām ise her ḥālde eyler bana dek
 Ey gönül ğayrı sivādan 'acele destiñi çek
 Sūy-1 Haḳḳa tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tāḳatım ḳalmadı v'allāhi uşandım ğayrı

5. Rāh-1 dānişde de bīhūde makāl istemezem
 Faḳr-i faḥr eylemişim ziyet-i māl istemezem

‘Ukde-i fitne-i manşūş-ı vebāl istemezem
 Geçmişim ‘ālem-i noqşānda kemāl istemezem
 Sūy-ı Hāqqa tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v’allāhi uşandım ğayrı

6. Emelimdir ki sürem ravza-i pāke yüzümü
 Açmışım semt-i füyūzāta serār gözümü
 Pāk kıl kayd-ı a’lāikden efendīm özümü
 Böyle hatm eylemişim nāz u Niyāzī sözümü
 Sūy-ı Hāqqa tutayım rāh uşandım ğayrı
 Tākatim kalmadı v’allāhi uşandım ğayrı

15

BERĀY-I NÜVİŞTEN-İ MAQTĀ‘ BE-‘AMEL-İ
 CEVRİ DEDE DER-NEZD-İ ŞĀH-I CİHĀN
fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Hışn-ı im‘ān-ı belāgatde beyān ‘Abdü’l-‘azīz
 Şahn-ı ma‘nāda kümeyt-i hāme-rān ‘Abdü’l-‘azīz
2. Maqta‘-ı iclāl oldum maṭla‘-ı iqbālīne
 Kilk-i kudret-i serimde zer-feşān ‘Abdü’l-‘azīz
3. Kilk-i taqdir hoqqa-i sırr-ı każādan dā’imā
 Levha-i dehr üzre yazsın kām-rān ‘Abdü’l-‘azīz
4. Etsede üstād-ı Cevrī sīne-i şad-çāki çāk
 Etdi şāyeste Niyāzī dest-i hān ‘Abdü’l-‘azīz

16

TAHMİS BE-ĞAZEL-İ HÂSBÎ

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Âşinâ-yı kenz-i maḥfîdir gönül dīvānesi
Naḳd-ı îmān ile pürdür ḥāne-i vîrānesi
Kāşif-i 'ilm-i ledündür âdemiñ merdānesi
Ḳalb-ı mü' mindir serāy-ı lî-ma 'allāh¹⁰⁰ ḥānesi
Anıñ için oldu 'ālem 'aşkıñıñ mestānesi
2. 'Alleme'l-esmā¹⁰¹ olan ecsāmda ḳalmaz hîç mecāl
Nükte-i sebü'l-meşānīye vuḳūf 'ayn-ı kemāl
Añladıñsa min 'örf-ı sırrın ne lâzım ḳıl ü ḳāl
'Ārifñ ḳalb-i mekāmı mā-sivā olmaḳ maḥāl
Nūr-ı maḥẓ olsun sezādır kibriyā kāşānesi
3. Geldi dil taḥtında tutdu mesken-i ḥünkār-ı 'aşḳ
Ḥamd ola nūr-ı cemāl 'arz eyledi dîdār-ı 'aşḳ
Bu vücūdum külliyeñ ḥākister etdi nār-ı 'aşḳ
Ḳandadır vecdî ilāhi andadır esrār-ı 'aşḳ
Tekye-i cām-ı maḥabbet ḥamriniñ mey-ḥānesi
4. Ey dilā bir âdeme 'aşḳ-ı Ḥudā olsa delîl
Kim eder āyā anı 'ālemde medḥūr u zelîl
Verseler dünyâyı tutmaz lezzet-i 'aşḳa meşîl
Ārzü-yı dāneden dāme düşer mi murğ-ı dil
Bâğ-ı vuşlatda nihāl üzre dururken lānesi
5. Şayḳal-ı 'aşḳ ile ḳıl mi'rāt-ı ḳalbi pür-cilā
Tā ere envār-ı ezhār-ı tecellî-i Ḥudā

¹⁰⁰ lî-ma 'allāh: Allāh benimledir.

¹⁰¹ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem'e, (Allah'ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: "Ve alleme Ādemel esmāe kullehā..." (Kurân-ı Kerîm, 2/31)

Bul fenā-fi'l-lāh maḳāmın kıl vücūduñu fenā
 Ger dilerseñ dürr-i meknūnu bulasın zāhidā
 Baḫr-ı tevḫīd içre gizlidir cevāhir dānesi

6. Tekye-i 'aşḳa duḫūl et ḳalbiñi pāk eyle gel
 Rūz u şeb Allāh deyip āh-ı ferahnāk eyle gel
 Ḳuşanıp şemşīr-i īmān cānı bī-pāk eyle gel
 Zāhidā 'ucb u riyā zünnārını çāk eyle gel
 Ḳılma mi'rāt-ı Ḥudā bī-mā-sivā büt-ḫānesi
7. Nazm olunmuş silk-i ma'nāda bu dürr-i bī-bahā
 Tāḳ-ı taḫsīne Niyāzī yazsın erbābı becā
 Raḫm eder şāyed oḳur çeşm-i dildār cā-be-cā
 Şu'le-i vaşlı 'ayānen görse dīdem Ḥasbīyā
 Şabr eder mi yanmadıḳça şem'a cān pervanesi

17

TAḤMĪS BE-ĠAZEL-İ İŞHĀḲ

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. 'Aşḳına mülk-i dili bād-ı hevā eyleyelim
 Kendimiz şefḳat-i luḫfuna becā eyleyelim
 Mā-sivā-yı tenimiz daḫi hebā eyleyelim
 Yoluna sen şunumañ cānı fedā eyleyelim
 Duralım ḳavlimize 'ahde vefā eyleyelim
2. Ḥasretiñle dil-i dīvāneleriñ ḫālī nola
 Elemiñle dilerim menzil-i maḳşūdu bula
 Beni redd etmek 'aceb āh saña lāyık mı ola
 Sen cefākāra Ḥudā mihr-i vefā rūzu ḳıla

Gel bu niyyete şıdık ile du‘ā eyleyelim¹⁰²

3. Güzelim bilse kemāl ile bu ‘aşk ādābın
Bülbülāsā severiz rūy-ı gül-i nā-ğābın
Neyleyem bilmedi terk eyledi hep aḥbābın
Görmeyelden iki ay oldu kaşı mihrābın
Ol geçen vaqt namāzını kazā eyleyelim
4. O sitemkāra vefā ʔarzını ta‘līm edelim
Cümle ‘uşşāka kerem etmeği tefhīm edelim
Verelim yoluna varımızı tekrīm edelim
Gel begim gel dil ü cān naḥdini teslīm edelim
Ölmeden borcumuzu saña edā eyleyelim
5. Ey şehā cānıma kār eyledi gitdi sitemiñ
Ser-nigün etdi Niyāzī kuluñu ol elemiñ
Bizi şād eylese de luḥfu ile vaşl ni‘amiñ
Kim baḡar ni‘mete pāyān mı var ḥūn-ı ḡammiñ
Cümle ‘aşk ehline İşhāk-ı şalā eyleyelim

18

‘İDİYYE DER-SİTĀYİŞ-İ ŞEYHÜ’L-İSLĀM REFİK EFENDİ

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

(fā ‘ilātün)

(fā ‘ilün)

1. Parlayıp lehce-i ḡitide yine cebhe-i ‘id
Etdi ebrū-yı hilāli meh-i şevvāli bedīd
2. Ne hilāl ʔılsım-ı gencīne-i imsākı bozup
Rūzedār-ı ümeme verdi neşāt-ı cāvīd

¹⁰² Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3. Ne hilāl kevşer-i mīnā-yı helāli ser-şār
Vermede rind-i şıyām sūz-ı dile keyf-i medīd
4. [Meh] dilesem şarkı vü ğarbı bir icābetgeh-i Hakk
Demesem pertevi tenvīr ediyor rāh-ı sedīd
5. Meh deĝil nāme-i fetvāda iftār-ı ciḥān
Meh deĝil sofrā-i in ‘ām-ı Hudāvend-i Hamīd
6. Nūrdur bāriḳ-i meş‘āl-keş-i tevfiḳ-i Refiḳ
Sāḩa-i fażl-ı felek-pāyesin eyler te‘ sīd
7. Nūh felek-pāye ki ḩurşīd burūc-ı taḳvā
Mīhr-i aḳtār-ı felek gerd-i zıyāsında devīd
8. Mū-şikāf-ı fużalā kāfil-i emr-i fetvā
Kāfi-i kehf-i vefā serv-i riyāz-ı tevḩīd
9. Sāmī-i şeyḩ-i enām ḩāmī-i şer‘-i İslām
Rāmī-i ḩūkm-i siḩām ḩāfile-sālār-ı sa‘īd
10. Müfti-i cān-ı ciḩān nāfiz-i feyz-i Kur‘ān
ḩ‘āce-i devr-i zamān mā-ḩaşal-i güft ü şinīd
11. Pāye-i ‘ālī-i fetvā-yı münevver etdi
Pertev-i cāh-ı ḩuḩūḩ-ı ümem eyler teşyīd
12. Āsitān-ı ḩaremi maḩmaḩ-ı erbāb-ı nazār
Hem ğubārı ḩademi sürme-i çeşm-i ümmīd
13. Teşnedir neş‘e-i evşāfına rūḩ-ı Cāmī
Reşḩ eder meclis-i memdūḩuna bezm-i Cemşīd

14. Kevkeb-i zātı gibi kevkebe-i meh doğmaz
Olsa ger hāmile-i rūḥ-ı mücerred nāhid
15. Etse ebr-i keremi ḥāk-ı siyāhı sīr-āb
Serini servi o tūbāya eder idi resīd
16. Olmasa meş‘ale-i re‘yi eger rāhberi
Şaşırp menzil-i şāmı bulamazdı ḥurşīd
17. Şarf u naḥviñ farazā kā‘idesi maḥv olsa
Ümmehāt-ı dil-i pākidir ederdı tevīd
18. Olmasa şan‘at-ı itnāb-ı ma‘ānī ma‘yūb
Kilk-i ter ḥaşre kadar vaşfını eyler tesvīd
19. Bū Ḥanīfe-şiyemā kādī-i şer‘-i beyzā
Ey ḥikem-sāzī-ı dünyā kerem-endāz-ı mezīd
20. Sensin ol a‘lem-i ‘ālem ki duyup şöhretiñi
Oldu Sokrat-ı zamān reşkiñ ile cāme-derīd
21. Tek u tenhā kodu der-bend-i tazallümde amān
Ey kerīmā neler etdi ḳuluña çarḥ-ı ‘anīd
22. Bulduğum irş-i peder neşr-i ‘ulūm-ı ‘ālī
Ḥamd ola şerḥ-i ‘aḳīdemde bulunmaz tā‘ḳīd
23. Her cihet çākeriñiz lāyık-ı eltāf iken
Ḳalmışım külb-i ye’s ü elem içre nevmīd
24. Ḥāşılı zank-ma‘āş-ı keşret-i evlād u ‘ıyāl
Eyledi ḥāl-i tebāh ḳālimi āh rīş-i sefīd

25. Ey kümeyt-i kalemim ey sühanım noldu saña
Şāh-rāhı buraqıp qandā edersin pīçīd
26. Demidir dergehe gel dest-i Niyāzī kaldır
Ki niyāzıñ ola maqbūl be-dergāh-ı mecīd
27. Tā ki devr eyleye çarḥ-ı ramāzān ‘ālemde
Tā ki şahrā-yı cihāna qor ile ḥayme-i ‘īd
28. Fer verip sāye-i iclāl u cihān-tābına Ḥaqq
Medd-i iqbāli ede müddet-i ‘ömrün temdīd

19

DER-SİTĀYİŞ-İ ÜSTĀD-I BÜZÜRG-VĀR MONLĀ-YI QONYA

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ey dilā kân-ı ‘ulüm dānāya geldim ağlarım
Zāt-ı ekmele dāniş-i vālāya geldim ağlarım
İnfihām-ı remz her ĩmāya geldim ağlarım
Kesb-i fenn nükte-i ma ‘nāya geldim ağlarım
Ḥāk-pāy-ı Ḥazret-i Monlāya geldim ağlarım
Feyz-i qudsin celb için Qonyaya geldim ağlarım
2. Öyle bir zāt-ı güzīn ki maḥzar-ı feyz-i Ḥudā
Remz-i sırr-ı ‘alleme ‘l-esmā¹⁰³ya vāqıf dā’imā
Nūr-ı maḥz olmuş ser-ā-pā berq urur şubḥ u mesā
Bezmini ārzū edip ez-ğayr lāyık ben gedā
[Ḥāk-pāy-ı Ḥazret-i Monlāya geldim ağlarım]
[Feyz-i qudsin celb için Qonyaya geldim ağlarım]

¹⁰³ Sözcük anlamı: İsim öğretti. Bakara Suresi 31.ayet: (Allah), Adem’e, (Allah’ın) isimlerinin hepsindeki hikmetleri öğretti. Ayetin özgün şekli: “Ve alleme Ādemel esmāe kullehā...” (Kurān-ı Kerīm, 2/31)

3. Kürsî-i ‘ilme oturmuş tütî-i gūyâ mişâl
 Pertev etmiş tâ ezel kıand-ı ledünle zü’l-celâl
 Seyyidü’l-vaqt eylemiş Hakk vâkı ‘â kenz-i kemâl
 Âşiyânın murğ-ı dil terk eylemiş rûz u leyâl
 [Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kıudsin celb için Kıonyaya geldim ağlarım]
4. Dersine hâzır olur cümle melâ’ik hâşş u ‘âm
 Tâlibine dürr ü gevherler nişâr eyler müdâm
 Hep maķâmât-ı güzel taķķık eder ol zü’l-fehâm
 Meclis-i bahşâ-yı feyzine edip şevķ ü ğarâm
 [Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kıudsin celb için Kıonyaya geldim ağlarım]
5. Bir mücessem nûr-ı a’zamdır vücûd-ı enveri
 Ân-be-ân bād-ı tecellî-i ilâhi mazharı
 İnnemâ yahşî¹⁰⁴de dâhil vâriş-i peyğemberi
 Hâşılı yoluna terk edip peder hem mâderi
 [Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım]
 [Feyz-i kıudsin celb için Kıonyaya geldim ağlarım]
6. Sâl sâl nece çerâğ-ı ‘ilmi iħrâķ eyleyip
 Her birin ber-kışver ‘uzemâya infâķ eyleyip
 Cânını pervâneveş ol nûra müştâķ eyleyip
 Kendi kendiniñ Niyâzî tâķatın tâķ eyleyip
 Hâk-pây-ı Hâzret-i Monlâya geldim ağlarım
 Feyz-i kıudsin celb için Kıonyaya geldim ağlarım

¹⁰⁴Sözcük anlamı: Sadece Allah’a karşı demektir. Fatır Suresi 28. ayet: Alimler, Allah’a karşı büyük saygı duyar. Ayetin özgün şekli: “İnnemâ yahşâllâhe min ibâdihil ulemâu”. (Kurân-ı Kerîm, 35/28)

20

MÜSEDDDES

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Bırakdım 'ālem-i lāhūtī nāsūte sefer etdim
 Göñül āyīnesin ālūde-i jeng ü keder etdim
 Düşüp bir ğurbete bīhūde kendim der-be-der etdim
 Nece āh etmeyem v'allāhi ber-bālā-ḫaṭar etdim
 Tükendim varımı hep kārımı zīr u zeber etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

2. Bu 'ālemde felek belki murādımca döner şandım
 Doĝar burc-ı dile ḫurşīd-i maḫşūd şandım aldandım
 Gider der[r]-i derūnum şandım aldandım hemān yandım
 Uşandım şandım aldandım hemān yandım ezālandım
 Urup tīr-i firāḳı cānıma bir bir eşer etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

3. Yağıldı mācerā-yı dehr ile dil oldu fersūde
 Amān vādī-i ğurbetde yazıḳdır ḳaldım āsūde
 Gece tā şubḫa dek yanmaḳdayım dūda be-her sūde
 Amān feryād-res Rabbim erişdir sūy-ı maḫşūda
 [Si]rişk-i dīdemi mānende-i ḫūn-ı ciger etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

4. Eder bu çarḫ-ı gerdūn cānıma biñ türlü işkence
 Ararken kendime eĝlence kendim oldum eĝlence
 Göñül murĝunu dām-ı ibtilāya taḳdı ehvence
 Nolur devr etmedi 'ālemde hīç bir kerre de bence
 Ümīd eyler iken evvelkiden ḫālīm beter etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

5. Şikâr etdim nece bâzîçelerle dîde-i şeh-bâz
 Yakıldı âşiyânı murğ-ı dil kıanda eder pervâz
 Şikeste-per döner vâdî-i hayretlerde ser-efrâz
 Leb-i şîrîn ile gūyâ benim Ferhâd-ı küh-endâz
 ‘Acebdır tîşe-i kesb-i yedimde raḥne ser etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim
6. Yeter bu kıahr-ı dehrî zehrveş saña becâdır çek
 Sipihriñ ey Niyâzî böyle âşûbu sezâdır çek
 Hicâb ile tefekkür et ki bir ‘ibret-nümâdır çek
 Ne çâre tâ ezel bu cilve-i emr-i Hüdâdır çek
 Yedimde kendi kesbim cevherim bir bîlür etdim
 Meded ben kendi kendime neler etdim neler etdim

21

MÜSEDDES

mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

1. Bu vâdî-i ‘âlemde ğarîbim vaṭanım yok
 Düşdüm reh-i nâ-refteye elden tuṭanım yok
 Var cümleñiñ eĝlencesi ammâ ki benim yok
 Bir bülbül-i şûrîde-i ‘aşkıım çemenim yok
 Râz-i dil[i] keşf eyleyecek encümenim yok
 Bu derdi ise çekmeĝe muḥkimce tenim yok
2. Gösterdi felek kıahr ederek sūy-ı cüdâyı
 Gezmekdeyim âvâre tehî deşt-i fenâyı
 Bî-kes bırakıp yolda kıodu şimdi gedâyı
 Terk eylemişim bende bu ‘aşk içre sivâyı
 Püşîde-i ten etmeĝe bir pîrehenim yok
 Ölsemd e bu derd ile yedimde kefenim yok

3. Urulmuş ezell silsile-i ‘aşk ile bendim
Pülād-i ‘alā’ikle taqılmış bu kemendim
Yağdım elem-i hicr ü firākıñ ile kendim
Ben mātem-i hüznüñle perīşānım efendīm
Hayfā ki figān etmeğe gūyā dehenim yok
Yansamda yaqılsamda yazıkdır diyenim yok
4. Pāyān mı var çekdiceğim cevr ü cefānıñ
Rengin tanımam yārla olan zevk ü şafānıñ
Hayret-keşiyim ‘aşk ile her bay u gedānıñ
Hār-efgeniyim gülşen-i gītī-i fenānıñ
Cān bülbülün eğlendirecek gül-bedenim yok
Feryādım için başkaca beytū’l-ħazenim yok
5. Raħm etmedi yār zerrece ben kalb-i raķīķe
Döndü gözümün katreleri reng-i ‘aķīķe
Terk etmedi ğamm bu dili bir ān u daķīķa
Başdım kademī kişver-i dildār-ı haķīķe
Esrār-ı dili ğamm-zede-i hīç bilenim yok
Hūn-ı nemi bu dīdelerimden silenim yok
6. Geldim bu fenā bezmine pejmürde-ķıyāfet
Cān u dilimi kapladı sūzende bir āfet
Bilmem ki ‘aceb noldu Niyāzīye kabāħat
Endūh-ı cihān cānıma kār etdi be-ğayet
Manşūr gibi dāra çekildim resenim yok
Yā Rab bu kuyūdāt-ı nihānı kesenim yok

1. Ağardı rîş-i siyâhım civân arar gezerim
 Bu kış gününde ‘aceb gülsitân arar gezerim
 Ümîd-i vaşl ile oldum şafağ resîde-i hicr
 Açıldı tañ yeri ben şem ‘dân arar gezerim
2. O şâh-ı nâza ‘acebdir ki gâmzesi var iken
 Raķîb sözünü ‘uşşâka gösterir çü diken
 O Avrupalı zülf-i yâr iken fütâde-şiken
 Beyân-ı hâl edecek tercemân arar gezerim
3. O kendi kendine kalmış şikenc-i zülfünü cây
 Ne cây-ı cân-zede cânâ ki cân-sipâre be-cây
 Eder o sünbül arasında güllere hây vay
 Ben ise murğ-ı dile âşiyân arar gezerim
4. Hemîşe kûy-ı nigârı dolaşmadan ğarażım
 Budur ki zerresiyim belki verilir ‘ivażım
 O yâr cevher-i nâ-süfte ben aña ğarażım
 Nişâr-ı cân edecek bir zamân arar gezerim
5. Kemend-i ‘aşkıını taķmış dolaştırır şehri
 O hâl-i hindî zülf-i çîni mâ-ħaşal dehri
 Bıraktım ‘âlem-i Gîv anda aħter u mihri
 O meh-likâyı keşân-ber-keşân arar gezerim
6. Ne var ki yok yere maħv-i vücûd edersem eger
 Bu bâbda nice Aristo-nihâde çekdi keder
 Ki cüz’-i lâ-yetecezzâ’ya cüz’ imiş o meger
 Cemâl-i yârda şekl-i dehân arar gezerim
7. Senîh ümîd-i nazîre ile nükte-sencândan¹⁰⁵

¹⁰⁵ Bu bendin son tef’ilesi vezne uygunluk göstermemektedir.

Çıkardı gevher-i nādidesin yine kandan
 Niyāzī şahın-ı sūhanda zemīn-şinās andan
 Bu nev-zemīnde bir hem-zebān arar gezerim

23

ḤAMDĪ PAŞA DĪVĀN EFENDĪSĪ TECELLĪ EFENDĪYE

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Ḥayfā bize keşf olmadı esrār-ı Tecellī
 Dil etmiş iken tā ezel ikrār-ı Tecellī
 Tevfik-i Ḥudā yāver olup hāne-i dilde
 Doğmaz mı 'aceb ni'met-i envār-ı Tecellī
2. Ol āşaf-ı zī-şān ki seniñ yāveriñ olmuş
 Hoş aḥter-i ṭab'ın dolaşır burcunu bulmuş
 Hep cilve-i Ḥaqq ṭali'in iqbāl ile dolmuş
 Açmış saña ol rüyunu dīdār-ı Tecellī
3. Zātında olan nīk-hıṣāl şaddini fā'ik
 İ'tā kılmınan aḥsen-i hāl haddini fā'ik
 Sende bulunan faẓl u kemāl haddini fā'ik
 Her vech ile Ḥaqq eylemiş ezhār-ı Tecellī
4. Dil eyleyemez vaşf-ı belāğatıñı tağyır
 Elde bulunan hāme-[i] kemālātıñı taḥrīr
 Ṭavr [u] şiyemiñ doğrusu şāyeste-i taḥdīr
 Cebheñde bedīd cümle-i āşār-ı Tecellī
5. Bezmiñ ferī her gıbtaveri tābiş-i cāndır
 Her bir sūhan-res-i nükte-künāndır¹⁰⁶

¹⁰⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

İcrā-yı leṭāfetde diliñ kaṭre-feṣāndır
Hakḳā bu reviş zātıña ıṣār-ı Tecellī

6. Ben ṭālī '-i nā-kām ile āteşlere yandım
Nā-çār olup yolda kalıp cāndan uşandım
Ümmīd ile dīvān-ı tecellīme dayandım
Yapmaz mı ki āyā dil-i āzār-ı Tecellī
7. Ey dil nice bir şekve-i ahvāl yeter oldu
Bu gītī-i pejmürdede āmāl beter oldu
Bī-fā'ide nā-puḥte-i ef'āl yeter oldu
Gel eyleyelim dem-be-dem-i efkār-ı Tecellī
8. Yokdur reh-i 'ālemde Niyāzīye tesellī
Çün derd ü miḥen māye-i zātında temellī
Ümmīdini kaṭ' eylemez Allāh mütecellī
Ber-vech ile dil eylemez inkār-ı Tecellī

24

TAḤMĪS BE-ĠAZEL-İ MĪR TAḤSĪN

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. 'Arūs-ı haclegāh-ı ḥazrete meftündür gönlüm
Ḥarīm-i lī-ma'allāhi¹⁰⁷de hem me'zündür gönlüm
O kenz içre ḥarīş-i dürre-i ma'dündür gönlüm
Ma'ārifgāh-ı feyż-i aḳdes-i bī-çündür gönlüm
Maḳām-ı ḳudsiyān-ı lā-mekān-ı çündür gönlüm
2. Veren varını maḥviyyetde hestī zümresindendir
Bu hestī bīñ olan elbetde nistī zümresindendir

¹⁰⁷ lī-ma'allāhi: Allah benimledir.

O bezmiñ mey-perest sāgar ŧikestī zümresindendir
 Hābāb-ı cām ser-mest-i elestī zümresindendir
 Tecerrüd ‘āleminde devr eder memnūndur göñlüm

3. Fezā-yı gītī-i ‘aşkıñ münīri māh-āvīzi
 O deŧtiñ ŧu ‘le-ħīzi sūd-rīzi feyż-engīzi
 Semā-yı vaħdetiñ hem-reh-i nūrdu necm-i ser-tīzi
 Budur māhiyyet-i te’şīri mihr-i ħikmet-āmīzi
 Görür ‘ayn-ı başiret ğayb ile maħzūndur göñlüm
4. Rehā bulmağ ne mümkün selsel-i teşhīre bağlandı
 Tıtuldu nāvek-i ħūn-rīze gūyā tīre bağlandı
 Nigāh-ı ğamze-i cādū bile teşhīre bağlandı
 Hārīm-i ħālını dūr eylesin zencīre bağlandı
 Hayāl-i tār-ı zūlf-i yār ile mecnūndur göñlüm
5. Ta’ayyünde görür ‘ayn-ı ħaķīķat ‘uķde-i temkīn
 Olur bī-perde nāsūt içire eşyāda ħaķķāķ-bīn
 Niyāzī tekye-i tecrīdde ecr eyleyip ānīn
 Tefekkür eyledikçe ‘ālem-i āzādeyi Taħsīn
 Dolup endīşe-i ŧahbā ile meşhūndur göñlüm

25

MEDĦ-İ DER-ĦAĦĦ-I CĀNĀN

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Güzelim sen gibi bir serv-i semen-sā olamaz
 Bāğ-ı ħüsnüñ gibi bir cāy-ı temāşā olamaz
 Reng-i ruħsārīña beñzer gül-i ħamrā olamaz
 Göz olur gözleriñe nergis-i ŧehlā olamaz
 Ol nigār ħāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz

Olsa da ʔab‘ima Őayeste dil-ārā olamaz

2. Görmemiş hayli cihān dīde saña mişl ü nazīr

Yūsuf-ı Őānīde bu hūsnuñe kılmıŐ ta‘bīr

Rūy-ı gül-gūnıñ eder verd-i teri hor u haķīr

Nigehiñ Őīvesi āzāde-i kayd u taŐvīr

[Ol nigār hāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ima Őayeste dil-ārā olamaz]

3. Hāl-i hindūlarıña cān-zede Hīndī vü HābeŐ

Çīn-i çīn zūlfūñe ‘uŐŐāk verirler pīŐ-keŐ

Hıttā-i lehcede haıtıñ ise gāyet ser-keş

Āsumān pāyesiñ ey pertev-i raŐŐān mehveŐ

[Ol nigār hāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ima Őayeste dil-ārā olamaz]

4. Ğabğabiñ ğıbtaveri būy-ı benefŐe sūnbül

Ezherān zehre-zede ʔavrı ki her ān hele gül

Oldu tebb-reng leb-i la‘liñe leb-ā-leb mey ü mül

Nev-civānān cihān iÇre dūŐürdüñ ğulğul

[Ol nigār hāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ima Őayeste dil-ārā olamaz]

5. Avrupa k[ıt]‘aların vālih u hayrān gezsem

Kışver-i ũlke-i KeŐmīr u Őıfāhān gezsem

Çīn ü Hind ü Yemen [ü] ‘Adeni hezārān gezsem

Mā-haŐal bu küre-i hākda hezārān gezsem

[Ol nigār hāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]

[Olsa da ʔab‘ima Őayeste dil-ārā olamaz]

6. Göz aÇıp gördüğüm ‘ālemde efendīm sensiñ

Dem-be-dem çāre-resim Őāh-ı levendim sensiñ

Țakdığım Țavķ-1 derūnumda kemendim sensiñ
 Arada nāz u Niyāz olsa kemendim sensiñ
 [Ol nigār ḥāne-i ‘ālemde bu zībā olamaz]
 [Olsa da Țab‘ima ŧāyeste dil-ārā olamaz]

26

MÜSEDDDES

fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilūn
(fā ‘ilātūn) (fā ‘lūn)

1. El-amān fitne-i cān dīde-i fettāniñ imiş
 Ḥūb u ā᧔ūb-1 cihān beste-i dāmāniñ imiş
 Serv-i ā᧔ūfte-i reftār u ḥirāmāniñ imiş
 Naķd-i cevri vū sitem ŧervet ü sāmāniñ imiş
 Bilmedim bu dil-i bī-ĉārede ķurbāniñ imiş
 ĉāre-cūy-1 keremiñ bende-i fermāniñ imiş
2. Gök᧔uda gömgök olan ‘ā᧔ıķ-1 dem-besteleriñ
 Ya ‘ni ŧūrīdeleriñ derd ile i᧔kesteleriñ
 Mārve᧔ ḥāk-1 mezelletde gezer ḥasteleriñ
 Va ‘d-1 va᧔lında ķatı isteleriñ besteleriñ
 Yalıñız kīse-i cūduñ fem-i i᧔sāniñ imiş
 ‘Ā᧔ıķ öldürme meger fāḥire-i cāniñ imiş
3. Dūn ĉubuķluda ‘aceb dāĝ bıraķdıñ dilime
 Eridip yaĝımı ķoyduñ yine bu ķandīlime
 Dāmen-i va᧔lı teferrūcde geĉerse elime
 Mendīlim baĝlıyayım aĝlayayım mendīlime
 Bileler ḥalk-1 cihān ŧīfte [vū] ḥirāmāniñ imiş
 Acıdıp da diyeler sīne-i sūzāniñ imiş
4. Pertev-i lehcesi re᧔k-āver-i ŧems-i tābān

Eldevān elde devān gerdeni mihr-i cihān¹⁰⁸
 Tāvus-ı üşkūfe başında belāhā-yı nihān
 Nıgeh-ı ğamze-i ğammāze be-ğāyetle yamān
 Yalıda gülleri gördüm heme hayrānıñ imiş
 Çın-i sünbül ser-i zülfünde nıgehbānıñ imiş

5. Kara bahtım gibi ebrū-yı dü-tā simsiyāh
 Hāl-i hindūlar ise noқта-i cevvalē-i āh
 Eyledi işveleriñ kāmēt-i ‘uşşākı kūtāh
 Bu ne āfet ne kıyāmet ne ‘alāmet Allāh
 Güldüren ğonceleri reng-i zenaḥdānıñ imiş
 Öldüren bendeleri la‘l-i Bedaḥşānıñ imiş
6. El-ḥazer dilde beyān sūz u güdāzı gözle
 Çözme bāğ içre olan ‘uḳde-i rāzı gözle
 Hadd-i ifrātı güzār eyleme nāzı gözle
 Hele Allāhı severseñ bu Niyāzı gözle
 Yine her hālde kerem Hāzret-i zī-şānıñ imiş
 Bize ser-māye-i cān nuṭṭ-ı dürr-efşānıñ imiş

27

ṬARAF-I CĀNĀNDAN ‘UŞŞĀKA
 HİṬĀB OLARAK KAŞĪDE
fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. ‘Aşıķıñ bāğrındaki dāğı nişānımdır benim
 Dūd-ı āhı daḥme-i āteş-feşānımdır benim
2. Taḥt-ı istiġnāda şeh-nāz-ı cihānım şübhesiz
 Şān veren kāşāne-i dehre o şānımdır benim

¹⁰⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3. Hem şehen-şāh-1 Habeş hem Mısr-1 nāza mālīkim
Yūsufum mu‘ciz-edā hep bendegānımdır benim
4. Dest kemer-beste rikābım zīn eder reftār ile
Şeh-levendān-1 cihān hayret-keşānımdır benim
5. Hüb-1 rüyān-1 zamān ri‘fatde gelmez ka‘beme
Zirve-i a‘lāda illiyīn mekānımdır [benim]
6. Ey şabā-reftār-kānım söyle gelsin gülşene
Gönce-i nev-resteyim tāze zamānımdır benim
7. Öyle bir gülşen ki her rüşen dile cān-bağş eder
Sünbül ü‘iṭr u semen üftādegānımdır benim
8. Her zamān bir cilve īmā etmede gül-çinlerim
‘İşve-i bād-1 şabā çün bağbānımdır benim
9. Gönceler olmaz güşāde görmedikçe rüyumu
Gülşen içre ān veren ruhsār-1 ānımdır benim
10. Birbirine göz kulağ olmuş benefşedir çemen
Zülfümüñ h̄‘āhīş-keri hem na‘t-h̄‘ānımdır benim¹⁰⁹
11. Pâyeme ruḥ-südedir fersüde-h̄ātır ‘ar‘arān
Kāmetim reşk-āver-i serv-i revānımdır benim
12. İşte şahrāhā-yı cilve gelsin ehl-i şīve hep
Şahn-1 nāz u ‘işvede kim hem-‘inānımdır benim
13. Her deminde bezm-i ‘uşşāka neşāt-āver olan

¹⁰⁹ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

- Pertev-i hulyā-yı ruhsār-ı nihānımdır benim
14. Cevr ile terkīb olunmuş hilkat-ı zātım ki luṭf
Ān-ı ğayr-ı münkasımda mihmānımdır benim
15. Dem-be-dem şad-dāğdār etsem becā biñ ‘āşıkı
Muḳtezā-yı fiṭrat-ı tīr-i kemānımdır benim
16. Titredip şūrīdeniñ berg-i nihāl-i ‘ömrünü
Zerd eden ol ḍarbe-i bād-ı ḥazānımdır benim
17. Her biri bir kūşede ‘arz-ı ta‘aşşuḳ etmede
Melce’-i üftāde ancak āsitānımdır [benim]
18. Kaḅı ‘āşıkdır görüp de dil-firīfte olmaya
Sāḥir-i sīnā-yı ān çeşm-i fettān¹¹⁰ımdır benim
19. Evc-i ḥüsn ü nāzda mihr-i mücellādır yüzüm
Āsumān-ı lehcede ḥaṭṭ keh-keşānımdır benim
20. Öyle bir pertev-res-i iklīm-i dildir ruḥlarım
Ḳurs-ı ḥurşīd-i cihān-tāb āsumānımdır benim
21. ‘Aḳl-ı pūr-kārī-i Bihzādı tebekār eyleyen
Şun’-ı cism u vaż’-ı resm-i nev-civānımdır benim
22. Kimdir eyā ḥışm-ı müjgānımdan etsin cān rehā
Her dü-çeşmim ferri mirrīḥ-i ḳırānımdır benim
23. Bir muṭalsam genc-i ḥavf-endāz-ı kūy-ı vuşlatım
Zülf-i ser-pīçide mārveş cānsitānımdır benim

¹¹⁰ fettān kelimesi, vezne uydurulmak için fetān diye okunmuştur.

24. Her ŧeb-i hicrimde görsünler ne ŧanlar dkdgm
Görünen srġ-1 ŧafaġ bir ŧatre ŧanımdır benim
25. Merġabā bād-1 ŧabā-yı müjde bir taġġıġ-i ġaber
By-1 gl āsār-1 vaŧl-1 zevġ-rānımdır benim
26. ‘Ucb olunmaz bezmim ārz etse bülbül naġmeler
Murg-1 tt-i ŧeker-ġā hem-zebānımdır benim
27. Va‘d-1 vaŧlımda ŧabl etmem drg-1 klfe[te]
Nāġıġ-1 ġaġġ-gy ancak bu lisānımdır benim
28. Künc-i hicr-i firġat-ārā-yı ŧerernākim hemān
Dil-fiġarānım iġin dārü’l-emānımdır benim
29. Görsün ‘uŧŧāġım ne rütbe luġ u iġsān etdiġim
Zevġ-i vaŧlıma raġbān kām-rānımdır benim
30. Taġ’ıma bir āferīniŧdir bu ŧefġat merġamet
Yek-be-yek bī-ġāreler bār-1 girānımdır benim
31. Āteŧin āh-1 ŧeġer-ġız-i dil-i ŧrīdegān
Āsumān-1 raġmet iġin ddmānımdır benim
32. Bir semender-meŧrebim görmek muġāl ehl-i hevā
Her dil-i szende güyā āŧiyānımdır benim
33. Yana yana dāne dāne eŧk-i ġeŧmim cevherin
Bezler eder rāhımda ‘uŧŧāġ cāndanımdır benim
34. ġekdi keġġāl-1 ezel ġaġġā mkaġġal gözlerim
ġoġġa-i ġudret ġaġġıġat srmedānımdır benim

35. Dīde-i ehl-i Şifāhān dīdeme ğamm-dīdedir
Dīde-i āhū nedīde dīdebānımdır benim
36. ‘Āşıkā ḥasret-keşā ey bāğrı yanık efkarā
Ey dü-çeşmimi ḥūn-çegā[n] gel vaşl-ı ānımdır benim
37. Kırmuşum bir bezm-i vaşl-ārā-yı vālā menķabet
Her demim cān-baḥş-ı cān u cāvidānımdır benim
38. Doldu mīnālar mey-i la‘l-i Bedaḥşānımla hep
Rengānım-çün leb-ā-leb armağanımdır benim
39. Yok bize aşlā bize kıldım müheyyā her meze
Zevk alınsa biz bize faḥr-ı cenānımdır benim
40. Penbe-i sīb-i zenaḥdān pūsehā-yı ğabğabān
Ān-be-ān eğlence müşg-i ğīsūvānımdır benim
41. Meclisimdir ğıbtā-fermā-yı cihān her ins ü cān
Çün dü-dest-i dem-perestim sākīyānımdır benim
42. Pūselikden bī-nevā ‘uşşāka etmem nağmeler
Pey-rev-i dil-sūz miyān-ı ısfahānımdır benim
43. ‘Āşıkān tāb-āver olmaz tār-ı bezmim tābına
Her dem ağyār hem-dem ü hem-bezm-i cānımdır benim
44. Nezdimiz muḥtāc deff ü nāy değildir muḥribā
Çünkü āh-ı ‘āşıkān sīne kemānımdır benim
45. Gāh gāh bir āh-ı cāngāh cān verir endişeme
Her biri ārāyiş-i beytü’l-ḥazānımdır benim

46. Vaşla şāyeste raḳībān cevre aḥrā ‘āşıkān
Böylece meşūr destūr-ı ‘ayānımdır benim
47. Zevḳimiñ ser-māyesidir dānehā-yı eşkbār
Gönlümüñ eğlencesi zār-ı fiğānımdır benim
48. Ḥande etdikçe raḳībān sızladıḳça bendegān
Ba‘iṣ-i şād-ı neşāt-ı ḥüsrevānımdır benim
49. İşte ez-cümle Niyāzī bende-i āşüftemiz
Müstemendim ‘āşıkım āteş-zebānımdır benim
50. Levḫa-i i‘cāze kilik-i ṭab‘ı verdi zīb ü fer
Ḥall-i vaşḫ ṭal‘atım mu‘ciz-beyānımdır benim
51. Pertev-i endişesi rüy-ı māle verdi tāb¹¹¹
Çünkü zülfümveş daḳıḳ bir nüktedānımdır benim
52. Ruḳye-i etvārı yazdı ṭaḳdı ceyb-i faḥrime
Mān‘i-i efsānedir çün ḥırz-ı cānımdır benim
53. Böyle bir taḳdīmiyye cā‘iz değıldir cā‘ize
Nār-ı hicrānıma yansın şādmānımdır benim

28

DER-SİTĀYİŞ-İ ḤĀCI FEYZULLĀH EFENDĪ

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ey mühim-sāz-ı füyūzāt-ı cenāb-ı serveri
Vey ki şaḥrā-yı ma‘āni esb-rān-ı ecderi

¹¹¹ Mısra eksikliğinden dolayı vezin bozukluğu bulunmaktadır.

Zāt-ı pākîndir hemān āyīne-i peygemberi
 Bezm-i cezmiñde merāyā ‘ayn-ı sırr-ı Haydarı
 Mazhariyet etmededir bendegānın her biri
 Bāz-ı geşt-serinde gūn-ā-gūn leṭā’ if mazharı

2. Halka-i feyziñ temāşāgāh-ı sādāt-ı güzīn
 Nisbetiñ reşk-āver-i ‘ıtr u meşāmm-ı yāsemīn
 Cem’-i cem’ü’l-cem’ eyler cem’ olup aşhāb-ı dīn
 Hūşdur dem künc-i zevkiñde eder āh u enīn
 Ey mühim-sāz-ı füyūzāt-ı cenāb-ı serveri
 Ey ki merdān-ı Hudāniñ neş’edār u mefharı
3. Meclisiñ ārāyiş-i nisbet-fezā-yı nakş-bend
 Her sözüñdür ğıbṭa-fermā-yı ‘uḳūl u ercemend
 Bendegane bend-i ihlāşıñ ‘aceb zerrīn kemend
 Hem-‘ināniñ var mıdır āşār zamānda çend çend
 Vey ki şahrā-yı ma‘āni esb-rān-ı ecderi
 Muḥlişāniñ melce’ ey ḳudsiyān-ı ḥāhiş-keri
4. Bī-ḥuzūr gelsin ḥuzūra rāhı görsün gözlesin
 ‘Ayn-ı hāşşe’l-hāşş u zevḳ şāhı görsün gözlesin
 Yek nazarda neş’e-i cāngāhı görsün gözlesin
 Çeşm-i ihlāşı [i]le Feyzullāhı görsün gözlesin
 Zāt-ı pākîndir hemān āyīne-i peygemberi
 Sırr-ı zātıñdır bu yolda ‘āşīḳāniñ rehberi
5. Olmuş ihvān gülşen-i kūyuñda sūnbül ser-nigūn
 Kimi bülbül kimisi pervāneveş sūz-ı derūn
 Vecde gelmiş kimine ḥānende sırr-ı kāf u nūn
 Mā-ḥaşal bir neş’e bulmuş her ki hüşyār u cūnun
 Bezm-i cezmiñde merāyā ‘ayn-ı sırr-ı Haydarı
 Dergehiñ peş ‘ārifāne neylesin dīger deri

6. Şīve-i icād-ı hestī şun´-ı naḳkaş ḳadar
 Gösterip naḳş-i şanavberde nuḳūş-ı mu´teber
 Nokṫa-i sevdā nüvişte lü´lü´-i vālā güher
 İltifātūñ şafḫa-i ma´nāya böyle verdi fer
 Mazhariyyet etmededir bendegānın her biri
 Taḫtgāh-ı intibāhıñ şāh-ı zerrīn-efseri
7. Çünkü Ḥaḳḳdır nām-ı Feyzullāh vermişdir saña
 ‘Āşīḳān dergāh-ı feyziñde olurlar cebhe-sā
 Her mezidānıñ Niyāzī maḳşadı celb-i rızā
 İstikāmetle dem-ā-dem sa´y edip şubḫ u mesā
 Bāz-ı geşt-sırrında gūn-ā-gūn leṫā´if mazhari
 Eylesin Ḥaḳḳ her birin vuşlat-sezā cevlangeri

29

İFĀDE-İ HĀL DER-MEHMED RÜŞDĪ PAŞA

fe´ilātün fe´ilātün fe´ilātün fe´ilün
(fā´ilātün) (fā´lün)

1. Āşafā çāre-resā menba´-ı ser-şār-ı ni´am
 Ey himem-sāz u ser-efrāz¹¹²-ı ümem ferḫundem
 Yemm-şiyem dem-be-dem[ī] Cem ki Felāṫūn-ı ḫikem
 Ayak altında bırakma beni ey kān-ı kerem
2. Sū-be-sū şu gibi taşdan taşta çarpmakda felek
 Yek-be-yek işledi ḫār-ı sitemi cānıma dek
 Şükrullāh ‘alī ‘abdiñ fe lehümtehe lek¹¹³
 Ayak altında bırakma beni ey kān-ı kerem
3. Kām alıp gitdi nice sāyede Afğanlı vü Kürd

¹¹² Metinde ser-firāz olarak geçen bu kelime aruz venine uymadığı için ser-efrāz olarak değiştirilmiştir.

¹¹³ Allahın şükrü senin ulu kulluğuna ilham versin.

Kayrılıp her biri bir vech ile kalmadı zügürd
 Hâşılı kesb-i refâh etdi hezârân türd mürd
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

4. Nâme-i nâme siyeh gibi büküldüm kaldım
 Hem-çü şîrâze-i bed-baht söküldüm kaldım
 Her cihet darmadağan işte döküldüm kaldım
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

5. 'Ukde-i tâli' -i nâ-sâz ise hîç olmadı hal
 Çürüdü kûy-ı mezelletde vücüd nâ-be-maḥal
 Fenn-i teşrîhe ten-i teb-zede gûyâ ki model
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

6. Bâgbân yok bürüdü bahçemizi ballıbaba
 Nağme-i bülbülü zâğ-ı siyeh eyler îcrâ
 Dikeni dil-figene geçdi efendim ser u pâ
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

7. Sebze-i ni' metiñ ile onulur dil beresi
 Yaramaz mi' de-i ihlâşa yabânıñ teresi
 Şefkatiñ cânıma açmışdır ümîd penceresi
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

8. Kalmışım bende o bâğ içre çü işkeste sifâl
 Çarpıla çarpıla kalmadı döküldü per ü bâl
 Nâleden ğayrı yedimde ne olur başka nevâl
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

9. Yanarım lîk sefeh bezmine fânüs olamam
 'Ayş için kâse-şiken fitne vü cāsūs olamam
 Cânımı terk ederim tarîk-i nāmūs olamam
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

10. Rüz [u] şeb eylediğim nāle-i cāngāh için
 Kūşe-i şabr u kânā'atde olan āh için
 Zāt-ı baht u şamed u sevgili Allāh için
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem
11. Bendegān rāz-ı Hudā sāye-i ihsān toyī¹¹⁴
 Āb-ı rüy u hem-sāz-ı işān toyī
 Ber-Niyāz-ı heme-rā şāhib-i fermān toyī
 Ayak altında bırakma beni ey kân-ı kerem

30

DER-HAĞK-I MUŞTAFĀ FĀZIL PAŞA

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Bārekallāh zihī mertebe ihsān-feşā[n]
 Ey bihīn menzilet-āyīn-i hāzāyā-yı cihān
2. Sensin ol kân-ı kerem menba'-ı ser-şār-ı ni'am
 Kemterīn rişte-i cūduñ ki meşīyyet bī-'ummān
3. Hāk-pāyiñdir o iksīr-i rübā-yı her kār
 Dergeh-i 'āṭifetiñ maḡsim-i zerḡ u melevān
4. Sen o ser-defter-i mecmū'a-ı raḡm u şefḡat
 Eylemiş luṭfunu Hāḡḡ zāt u şifātiñdan 'ayān
5. Reşehāt-ı kef-i seyl-ābe-i ebr-i keremiñ
 Maḡv eder sūz-ı derūn-ı fuḡarāyı her ān
6. Leb-i cān-baḡşiñ eder feyz-i şīt-i cāvid

¹¹⁴ Toyī: seni

Her kim olsa 'ilel-i fakr ile sîne süzân

7. Âb-ı cüy-ı keremiñ etdi cihânı sîr-âb
Kalmadı şüre-i naqr içre dilâ huşk-dehân
8. Mâl-ı dünyâ bir içim şu fem-i ihsânında
Baħr-ı zehhâr kerem kaṭre-i cūduñda 'ayân
9. Būy-ı in'âmıñı çün bād-ı şabâ hoş-vezân
Etmede kârgēh-i 'āleme i'lân u beyân
10. Pers ü Fars u 'Arab u Hind ü ÇİN ehl-i zemîn
Eyledi nağme-i cūd u keremiñ şād-künân
11. Muştafâ 'ayn-ı şafâ Ḥazret-i Fāzıl Paşa
Ey ki bî-çārelere mevhibe-i zaħr u amân
12. Müdde'ā-yı keremi sünnet ile sâbit iken
İşbu mebhāşda 'aceb var mı ola mu 'terizân
13. Öyle cem'iyet-i hayriyye ki icrâ etdi
Kim eder daħl u ta'rîz ile 'aceb fekk-i zebân
14. Sūr değıl her nefesi mūcib-i şādī vü sürūr
Görmedi çeşm-i felek böylece bir sūr ḥaṭṭân
15. Etdi mihmân-serāyını ser-â-ser tezyîn
Sūr değıl gulğule-endāz neşāṭi-i zamân
16. Her biri cāme-i faħr ile mübāhāt eyler
Cem' edip yek dü hezār-zāde-i ehl-i imân

17. Bermekî giydi meserretle külâh-ı bereñi
Ser-te-ser ğıbtaveri kisve-i nîk-i buhtân
18. Etdi dârâtına ser-beste müdâra Dârâ
Dâr-ı dâdârına Cemşîd-i müşeyyed nigerân
19. Nâm-ı eflâke çıkıp bâkiñ sitâyiş el-Ĥaqq
Güş-ı Kerrübî tebâh etdi şadâ-yı sıbyân
20. Sofra-i ni‘meti dîger küre-i rûy-ı zemîn
Ĥâtemîler olamaz çîde-i nân ĥurde-i nân
21. Etdi dil-sîr Sitanbulu seĥâb-ı keremi
Germî-i ni‘meti Ĥandîllide oldu süzân
22. Şaff-derân çâre-resâ melce’-i her bay u gedâ
Kâr-güzâr-ı büleğâ fazl u belâgat ‘unvân

31

NĀ-TAMĀM BAHĀRĪYYE

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Göz açdı kırtulup güller şitânıñ berd ü bārından
Nem aldı ğâlibâ çeşm-i rebî‘iñ eşkbārından
2. Açıl ey kilik-i ter-i ğonce gibi fekk-dehân eyle
Beyân ile bahârıñ büy-ı bihbüdu nişārından
3. Gül-i şad-berg dem-â-dem [pertev] âh almağda tarâvetde
Rağam gibi her ân şıfr alıp eşk-i hezārından

4. Hevā sünbül güneş mül tavr-ı yār-ı şeng meh gül gül
Felek-i reng-āver bir zemīn-i şermsārından
5. Suyuñ buldu şarı gül jāle-i zerrīn kadeh içre
Kānarya şarısı şarındı başında mesārından
6. Bahār bir hālet-efzā-yı tarab ki hīç fark olmaz
Behiştīñ kehgili leybinden enhārı nehārından
7. Ne kıdretdir siyeh bir hākdānda reng-i ezhārı
Kebūd u zerd sefid ü sürh olmuş Kirdgārından
8. Sitiğnā¹¹⁵ gülşeninde hīç reng vermez iken ol şūh
Firībāne alışdır la‘l-i rengin gül-‘izārından
9. Uyandırdı çerāğın dilde bülbül aḥker-i gülden
Becādır dāne-i āteş şaçarsa āh u zārından
10. Ne şāndır gül kızarmış aḥzar içre nārveş ammā
Nişāndır lāleniñ rüyunda ḥumret dāgbārından
11. Edip luṭf-ı şabā rüy-ı zemīni dāḥilī ihyā
Zehār-ı dāḥiliyye feyz alıpdır çeşmesārından

32

NAZİRE-İ ĞAZEL-İ SELİM

*fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün**(fā ‘ilātün)**(fā ‘lün)*

1. Ṭal‘atı maṭla‘-ı zībāyiş-i ḥüb-ı ‘ālem
Hālet-i dāne-i ḥālī ki füsūn-ı ādem

¹¹⁵ İstiğna kelimesi aruza uymadığı için adı geçen kelimedede kasr yapılmıştır.

2. Sünbüle rûha saçar gonce-feminden fem açar
Reşk eder rüyuna gülzâr semen-sâ-yı irem
3. Haşr eder sâha-ı ‘aşkında hezâr uşşâkı
Nefhası ‘İsâ-yı dem gamzeleri ‘ayn-ı ‘adem
4. Pertev-i rüyunu gîsü arasından göricek
Şaşırip mihr-i cihân doğdu şanır çarh-ı herem
5. Zülf-i pîçide çü işrdir ser-i ser-i hıfzında gezer
Çü odur kenz-i mu’talsam dür[r] ü yâkûtdur hem
6. Çeşm-i hûn-hûârına kan dökse de âhû yâ hû
Bü verir turre-i tarrâr ile olmaz hem-dem
7. Böyle tanzîr kabûl eyleyemez tab‘-ı Selîm
Var iken dîlde Niyâzî nece şî‘r-i eslem

İBTİDÂ-YI ĞAZELLİYÂT

ĦARFÜ’L-ELİF

1

mefâ ‘lün mefâ ‘lün mefâ ‘lün mefâ ‘lün

1. Göñül bir yâre maḥv olmuş ki şânı maḥzar-ı Tâhâ
İmâm-ı mescid-i Akşâ *fe sübhânellezî esrâ*¹¹⁶
2. Münevver eyledi eflâkı nûr-ı vech-i Levlâk¹¹⁷i
Dayandı *kâbe kavseyne*¹¹⁸ mekânı oldu *ev ednâ*¹¹⁹

¹¹⁶ Sözcük anlamı: İşte o kulunu gece yürüten Allah’tır. İsrâ Suresi 1.ayet: “işte o yürüten Allah, Sübhan’dır”. Ayetin özgün şekli: “Subhânellezî esrâ bi abdihi leylen”dir. (Kurân-ı Kerîm, 17/1)

¹¹⁷ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratamazdım.

3. Olunca nūr-ı pāki ‘illet-i icād-ı mevcūdāt
Tefahhūr eyler elbet hestī-i dūnyā vü mā-fihā
4. ‘ Aceb bir zāt-ı pāk-ı ıṣṭifā kim mahrem-i Mevlā
Sürerler maḳdemine yüzlerin ehl-i behişt ḫālā
5. Şaḳım beñzetme kendiñ nūr-ı vechine eyā ḫurşīd
Bu Allāha ḫiṭā[b]dır ḫüsnüne yokdur zevāl aṣlā
6. Olunca zerre-i imkân-ı aḫkāmına fermān-ber
Sezādır kâ’inātın ḫükmü destinde olursa tā
7. Yamāndır rüz-ı maḫşerde Niyāzī mücrimiñ ḫālī
Nigāh-ı raḫm u şefḳatle eger etmez iseñ imā

2

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ey elif-ḳadd ḳaşları tuḡrā-yı fermān-ı Ḥudā
Vey cemāl-i muşḫaf-ı ārāyiş-i zīb ü semā
2. Nuṭḳuña dil-bestedir her ferd-i nefis-i nāṭıḳa
Ey leb-i saḫbā-yı şīrīn cebhesi beyt-i ‘alā
3. Bāğ-ı ḫüsnüñ na‘t-ı ḫābıdır lisān-ı rūḫ-ı ḳuds
Ni‘metiñ gül-bāngıdır her bir nevā-yı bī-nevā

¹¹⁸ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

¹¹⁹ Necm Suresi 9. ayet: “İki yay aralığı kadar yakın oldu”. Ayetin özgün şekli: “Fe kāne kābe kavseyni ev ednā” dır. (Kurân-ı Kerîm, 53/9)

4. Böyle ahsen-tavr-ı halk-ı hüsn ile ey meh-cebîn
Var ise mānende ‘ālemde desinler merḥabā
5. Saçları leylā ki leylā lebleri şīrīniñe
Kāffe-i şīrīn leb-ā-leb saña olmuş mübtelā
6. Kūy-ı feyziñden nesīm aldıkça gerd-i luṭfuñu
Dīde-i nādīde-i ‘uşşāk bahş eyler cilā
7. Ḥall-i vaşf-ı tal‘atında ḥāme-sūzen-ı kıbāl
Āb-ı rūlar ‘arz eder sana Niyāzī dā’imā

3

DİĞER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Görse gül-ruḥsār-ı yārı şermsār olmaz mı yā
Tār-ı zülfe çīn-i sünbül pür-mesār olmaz mı yā
2. Ğoncedir bāğ-ı tarāvetde şabā perverdesi
Ān-be-ān bulalar elbet ‘işvekār olmaz mı yā
3. Öyle ḥūn-ḥ‘ār-ı ceng-i şeh-bāz nigāhı aşikār
Murğ-ı cānlar deşt-i nāzında şikār olmaz mı yā
4. Kisve-pūş u merd-i meydān u maḥabbet erleri
Sīnesi çāk u şikāf u ḥāksār olmaz mı yā
5. Terk edip nāzı Niyāzī bezm-i nāz-ı ‘işvede
Sen niyāz etseñ saña nāz etse yār olmaz mı yā

4

DĪGER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Pes o şeh-nāz-ı serīr-i dile dārā mārā
 Āşaf-ı cāndır uşandırma ne pīrā mīrā
2. Tıfl-ı dil mekteb-i 'aşkıñ olup ebced-ḥ'ānı
 Okudu muşhaf-ı ḥüsnüñde ne ra'nā ma'nā
3. Rāne-rā ḥālike zü'l-ḥāl vefiḳi haḳḳıñ ḳāl¹²⁰
 Akseme Allāh 'alā şuni'a hāzā māzā
4. Neş'e-i lezzet-i şahbā-yı ezel nolduḡunu
 Fehm eder meykede-i 'aşḳda bīnā mīnā
5. Ta'ab çekme ne ḳadar teng ise de şahn-ı sūhan
 Ey Niyāzī saña her ḥālde ūlā mūlā

5

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Bir gün ey dil yār-ı cānıñ saña yār olmaz mı yā
 Etdiḡi cevri-cefāyā şermsār olmaz mı yā
2. 'Aḳl-ı fertüt olduḡun ḡamm etme ey bī-çāresin
 Meyl eden o zülf-i pīçe tārūmār olmaz mı yā
3. Dil veren ol ḡonce-i nev-reste-i nāzik tere

¹²⁰ Yaratan Allah için söz verdim. Bu doymamış nefis örtüğü halde ilmin sözü doğrudur.

Rüz [u] şebkâr mâdem âh [u] zâr olmaz mı yâ

4. Kisve-püş olan bu meydân-ı maḥabbetde dilâ

Sîne-i çāk çāk kendi ḥâksâr olmaz mı yâ

5. Bir güle bâğ-ı cemâlde bâğbân etse nazâr

Ey Niyâzî ser-te-ser pür-şîvekâr olmaz mı yâ

6¹²¹

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Kân döker bu iki dîdem el-amân yazık baña

Başıma tār oldu bu kevn u mekân yazık baña

Şu 'ledâr-ı meh-cebîni olmuş iken rüz [u] şeb

Ayrı düşdüm mâh-tâbımdan hemân yazık baña

2. Çāk çāk olsa sezâdır cism-i bî-ṭâkıım benim

İstemem sensiz efendîm dağlar olsun meskenim

Çürüsün firqat şebinde ba 'dezâ cân u benim

Ḥasretiñle her zamân ḥâlim yamân yazık baña

3. Dem-be-dem âh eyledikçe âsumân ağlar baña

Cânım içre inleyipde üstüḥ'ân ağlar baña

Çâre olmaz derde düşdüm añlayan ağlar baña

Ser-te-ser yanmağda âhımla cihân yazık baña

4. Ḥasret-i çeşm-i gâzâlım bir yaña gamm bir yaña

Çeşm-i ağıyâr bir yaña cân ise sersem bir yaña

Nâr-ı firqat bir yaña ağlar dü-dîdem bir yaña

¹²¹ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

Şāhid ol kim çıkmada bu tatlı cān yazık baña

5. Ey Niyāzī hālīme cümle tabībān ağlasın

Haşre varınca dem-ā-dem dīde al kıan ağlasın

Bir ‘aceb ‘aşka giriftārim ki dermān ağlasın

Yakdı cānım şimdi bir derd-i nihān yazık baña

7

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Şıçradı nār-ı taḥassür cānıma vā-ḥasretā

Dostlar ‘ayb etmeñiz efgānıma vā-ḥasretā

2. Kıanğı derd-i miḥnete şabr eylesin dil ba‘deza

Çünkü ḥasret kıalmışım sultānıma vā-ḥasretā

3. Ağlasın gözler dem-ā-dem hicr-i fikr-i ḥüzn ile

Cümle cān yansın benim al kıanıma vā-ḥasretā

4. Esdi bād-ı firķat-i şarşar mişāl[i] nā-gehān

Verdi ḥayret gonce-i gülşānıma vā-ḥasretā

5. İşte ayrıldım kerem-kānı penāhımdan hemān

Ey Niyāzī kim baķar hicrānıma vā-ḥasretā

8

DĪGER

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. Hezārān perdeler gösterdi cāna nā-yı Mevlānā
Bize bezm-i elestde verdi Mevlānā-yı Mevlānā
2. Bu bir şūret-i ledünnīdir ki īmā-yı vişāl eyler
Bulur andan bilā-ḥarf-ı gönül ma‘nā-yı Mevlānā
3. Külāhın gūşe-i ‘arş [u] berīn[i] ser-resīd etdi
Füyūzāt-ı ta‘ayyün ile her ednā-yı Mevlānā
4. Anıñ her bir deminde dem-be-dem baş pāreler neyler
Vücūdun büsbütün etmekdedir efnā-yı Mevlānā
5. Tutarken nāz u Niyāzī bāğ-ı ‘aşkında¹²²
Hezārān perdeler gösterdi cānā nā-yı Mevlānā

ḤARFÜ’L BĀ’

9

mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. ‘Aşk ‘ilmini üstād-ı ledünden okudum hep
Dil tıflına fetḥ oldu ezel ayrıca mekteb
2. İ‘rāb ederek muşḥaf-ı ḥüsnünü o yārīñ
‘Aşk bahşini görmeğe ‘aceb başkaca maṭlab
3. Bir ḥüb-liḳā gönümü āşūb ile aldı
Vechine anıñ mihr-i cihān dense de enseb
4. Sevdi anı ādāb ile dil buldu ‘alāḳa
Bu ḥālīme āḥ ‘aşk sebeb yār müsebbeb

¹²² Bu beyitte yer alan ilk mısra eksiktir.

5. Gül-güster-i vaşlıñı revā ile baña çün
Cān olmadadır dūzaḡ-ı hicrānda mu‘azzeb
6. Vaşlıñdan anıñ kaṭ‘-ı ümmīd etmezem ammā
Aḡyāra o yār yārimiñ eṭvār-ı mücerreb
7. Şükr eyleyerek derd-i ḡam[m]a bu dil-i şākir
Olmaz mı Niyāzī ‘acebā yāre muḡarreb

10

DĪGER

mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. Dād-ı dilimi cāy-ı miḡen eyleme yā Rab
Bir sūziş-i teşvīş-i fiten eyleme yā Rab
2. Ben ni‘met-i ‘aşkıñ ile oldum mütelezziz
Dāreynde şūrīde-dehen eyleme yā Rab
3. Āmāl-i ‘arūsumla beni hem-dem-i cem‘ et
Miḡnetle emān pīr-i kühen eyleme yā Rab
4. Dil olmuş iken bāde-i feyziñ ile ālūd
Künc-i der-i mey-ḡāneden eyleme yā Rab
5. Aḡyāre verip yār-ı Niyāzīyi dem-ā-dem
Me‘vālarını dürr-i ‘Aden eyleme yā Rab

11

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey şehā sevdā-yı 'aşkıñla meded hālim hārāb
Nār-ı hicriñle yanıp cān u dilim oldu kebāb
2. Cennetāsā bezm-i vaşlıñdan beni dūr eyleyip
Dūzah-ı firqatde eylersiñ baña türlü 'azāb
3. Zevk ederken 'ālem-i vaşlıñda dil ez-her cihet
Olmadı bir vech ile fānī-cihānda kām-yāb
4. El uzatsam cevher-i yek-tāya bir kez ez-każā
Bilirim kendi tecellīm der-'aķab olur türāb
5. Tāli'imden mi sitem yağdı dem-ā-dem başıma
Eşk-i çeşmim olmasa vermez felek bir kaṭre āb
6. Ey Niyāzī menzil-i maķşūda isterseñ vüşül
Sālik-i rāh-ı sa'ādet [ol] saña ni'am el-me'āb

12

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Hāmil-i esrār-ı 'aşk-ı nev-civānıdır kitāb
Ma'nā-yı 'ilm-i ledünniñiñ nişānıdır kitāb
2. Baḡs eder im'ān-ı ma'nā-yı elestden müdām¹²³
Sırr-ı vahdet h'āce-i mi'cer beyānıdır kitāb

¹²³ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3. ‘Āşık u ma‘şūk miyānında mübeşşir-nāmedir
Ehl-i hālīñ şūret-i kāl-i lisānıdır kitāb
4. Hāme-i dil-bestedir zerrīn-müjeniñ maşdarı
Cevher-i fenn-i hurūfuñ kenz-i kāmıdır kitāb
5. Kāşif-i her hālidir hāme debīr-i kudretiñ
Ey Niyāzī sırr-ı ‘aşkıñ nüktedānıdır kitāb

ḤARFÜ’T-TĀ’

13

MÜSTEZĀD

mef‘ülü mefā‘ilü mefū‘ilü fe‘ülün

1. Etdi bize Ḥaqq tā ezel īmā-yı maḥabbet
Ez-şāh-ı vilāyet
Kıldı kerem u luṭfunu icrā-yı maḥabbet
Bir bā‘iṣ-i cennet
2. Pey urmuş edem bende o pāzār-ı ezelde
Dīdār-ı güzelde
Verdi baña zībende-i kālā-yı maḥabbet
Dellāl-ı ḥaqqat
3. Bir ‘iṣve ile meykede-i ‘aşka girildi
İḥsānı verildi
Sākī-i elestden bize mīnā-yı maḥabbet
Allāh ne sa‘ādet
4. Ser-mestliğimiz ta‘n ile daḥl eyleme zāhid
Ey mübṭil-i fāsīd

Bî-şübhe kırup meclis-i kübrâ-yı maḥabbet
Biz eyledik 'işret

5. Bir bende-i efgende deriñde bu Niyâzî

Gel eyleme nâzı
Hem-dem olarak ol şeref-ārâ-yı maḥabbet
Ey sâķî-i vaḥdet

14

ĠAZEL-İ DİĠER

mefâ 'lün mefâ 'lün mefâ 'lün mefâ 'lün

1. Gören dîdârîñi ey meh-liķâ ḥayrân olur elbet
Mey-i leb-rîziñi nûş eyleyen mestân olur elbet
2. Hemân deryâ-yı 'irfân-ı ḥakîkatde olan ğavvâş
Kerem-kân-ı kelâmı lü'lü' [ü] mercân olur elbet
3. Bugün eyyâm-ı teşrîfde gezen pâzâr-ı 'aşķ içre
Yarın vaşl 'îdine biñ cân ile ķurbân olur elbet
4. Müheyyâ ile ey dil kendiñi her rûz [u] şeb durma
Ķarîben sūy-ı sulṫândan bize fermân olur elbet
5. Güşâyiş ver Niyâzî dîde-i ķalbe bu 'âlemde
Varıp bir gün ğubâr-ı Ḥazreti seyrân olur elbet

15

MÜSTEZÂD

mef'ülü mefâ 'lū mefâ 'lū fe 'ülün

1. Bir dilber-i nev-resteye dil etdi maḥabbet
Verdi baña ḥayret
Zātında anıñ zerre kadar yoğ ki mürüvvet
Etsin bize ŧefkat
2. Ebrūları bir yāre eder sīne-i ḥākim
Bu dilde ki bākim
Bir gün eder ol cānıma ḥaylice ḥasāret
Allāha emānet
3. Olmuŧ ruḥ-ı gül-goncesi hem-reng-i ‘aķıķı
Lā-reyb-i taḥķıķı
Ḥaķķdan dil-i ŧūrīdelere ‘ayn-ı ‘ināyet
Luḥf oldu be-gāyet
4. Ya ‘ķūb gibi etdi firāķ ile ḥazīni
Vermekde enīni
Ken ‘ān-ı dile taḥt ķurup geldi o devlet
Bir Yūsuf-ı ḥaŧlet
5. Etdikçe sitemķār güzel cevr ile nāzı
Yanmaķda Niyāzı
Verdi dil-i pūr-zārıma eḥvārı meŧaķķat
Her ḥālde zaḥmet

ḤARFÜ’Ş-ŞĀ’

16

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Gül-ruḥlarıdır āteŧ-i sūzānıma bā‘iŧ
Bülbül gibi bu nāle-i efgānıma bā‘iŧ

2. Pervāz ederek geşt ediyor murğ-ı gönül āh
‘Aşk ‘illetidir her biri cevlānıma bā‘iş
3. Kahr ile çatıp tīg-i müjin bağrımı deldi
Bilmem ki nedir girmeğe bu şanıma bā‘iş
4. Ğamm çekmez idim bī-hüde verdiğime āh
Olsaydım eger neş’e-i cānānıma bā‘iş
5. Na‘im nigeħ-i luşfunu görünce Niyāzī
Oldu hele bir tesliyet-i cānıma bā‘iş

ĦARFÜ’L-CĪM

17

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Sırr-ı ‘aşkı ey gönül keşf u ‘ayān etmekde güç
Şaklayıp bu cāne-i dilde nihān etmekde güç
2. Tīz-per pervāz iken ħall-i hevā-yı yārda
‘İkd-ı tārūmār-ı zülfün āřiyān etmekde güç
3. Mebĥař-i hicr-i bedī‘inden nigeħ ‘atf eyleyip
Faşl-ı vaşlı pīř-i nā-dāna beyān etmekde güç
4. Kām-rān etmek için bu řālī‘-i nā-sāzımı
Tīre meřreb deħr-i dūne el-amān etmekde güç
5. Ger hedef etmiş ise elbet kemāndār řadar¹²⁴
Şiddet-i tūr-i řazādan ħırz-ı cān etmekde güç

¹²⁴ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

18

MURĀDĪ

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Ey bād-ı şabā semt-i dil-ārāya doğun geç
Ey lebleri mül ruḥları ḥamrāya doğun geç
2. Ādāb ile gir bāğçe-i cānānı tavāf et
Aḥvāl-i dili 'arz et ol ārāya doğun geç
3. Var ise eger kābilgīr pāye yüzün sür
Tebliğ-i selām et gül-i zībāya doğun geç
4. 'Aşk bahşine gir sü[r]ç-i lisān etmeyerekden
Ḥātır şorarak bir nece ma'nāya doğun geç
5. Deyyāre benim 'aşkıma yak cism ile cānıñ
Dil şayd edici fitne-i dünyāya doğun geç
6. Dür etmeye dilden bu Murādī kulu bir dem
Sen daḥi ricā ile kaşı yaya doğun geç

19

NAZĪRE

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Ey feyz-i nesīm dilde ki esmāya doğun geç
Ḥaḥḥ manzarası nokta-i sevdāya doğun geç
2. Ta'zīm ederek gülşen-i 'irfāna duḥül et
Her şām u seḥer neş'e-i şahbāya doğun geç

3. Ünsiyyet edip gonce-i feyyāz ile her dem
Gönlümdeki bu bülbül-i şeydāya doğun geç
4. Zikr eyle hemān halka-i tevḥīd-i çemende
İllāda karar eyleyerek lāya doğun geç
5. Baş pāreleyip dergah-i ‘aşkıında nevā kııl
Peyrevlik edip dem tutarak nāya doğun geç
6. Bir kūdek-i nev-sālesi var māder-i kalbiñ
İsterseñ eger rü’yet anı māye doğun geç
7. Mażmūn-ı dili almağa kaşd ise Murādī
Durma a Niyāzī reh-i inşāya doğun geç

ḤARFÜ’D-DĀL

20

mef‘ülü mefā’lū mefā’lū fe‘ülün

1. Pertev-res olan cānıma envār-ı Muḥammed
Yağmā ediyor ‘aqlımı efkār-ı Muḥammed
2. Bu gülşen-i ‘ālemde diğeri yok dūr[r]-i enīs
Dil bülbülünüñ dem-be-dem ezkār-ı Muḥammed
3. Her ān u zamān eyleyeyem seyr-i temāşā
Açıldı füyüzāt-ı çemenzār-ı Muḥammed
4. Eşyā fem açıp her biri bir vech ile söyler
O rād-ı zebān eyledi her bār-ı Muḥammed

5. Cem'iyet edip mekteb-i 'irfân-ı elestde
Keşf oldu ezel dillere esrâr-ı Muḥammed
6. Destiñde anîñ olsa sezâ kâffe-i 'âlem
Çün zât-ı Hudâ'îye sene yâr-ı Muḥammed
7. Hicriñle müdâm yanmada bî-çâre Niyâzî
Yâ Aḥmed u Maḥmûd mededkâr-ı Muḥammed

21

DİĞER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Ey tebâr- 'âlî-ı nev-bâde-i vâlâ-nijâd
Vey cilâ-baḥş-ı nebîl-i neyl ıķşâ-yı murâd
2. 'Âşık-ı dil-bestegâne manzarı revnaķ-fezâ
Zâtıdır üftâdegâne hoş merâḥim i 'tiyâd
3. Şîve-i nev-res edâsı ḥıyre-i ehl-i 'uķûl
Mânî vü Bihzâda üstâd bir muşavverdir şâd¹²⁵
4. Çeşm-i inşâfâne çeşmi çeşme-i ḥayret revân
Ķâmet-i mevzûnuna serv-i zârûrî el-fu'âd
5. Hâmemiz eşk-i midâdın bezl eder evşâfına
Eyleyip Hâķķa dehânında Niyâzî ictihâd

¹²⁵ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

HARFÜ'Z-ZĀL

22

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Var mıdır ey meh-liķā rūyuñ temāşādan lezīz
Lebleriñ keyfiyyeti ol la'l-i ħamrādan lezīz
2. Cennet-i rūhsārıñı seyr eylemek 'āşıqlara
Özge bir ni'met durer firdevs-i a'lādan lezīz
3. Kāffe-i eşyā vü mā-fihā görünmez 'aynıma
Muşhaf-ı ħüsnünde ki bir tatlı ma'nādan lezīz
4. Bezm-i mahviyyetde hoş geldi dimāğ-ı ħalbime
'Aşkıñıñ bir kaçresi şehd-i muşaffādan lezīz
5. Gezdi Ferhād-ı dil-i aħkar Niyāzī 'ālemi
Görmedi la'liñ gibi şirīn-i aşlādan lezīz

HARFÜ'R-RĀ'

23

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Her ki lāhūtīde seyr-i vuşlat-ı cānān eder
Ĥāl-i nāsūtīde ser-mestī-i ser ü cān eder
2. Bāde-i bezm-i hüviyyet nüş eden zāt tā ebed
Neş'esin Ṭāhā vü Yāsīn sırrın er-Raħmān eder
3. Sünbül-i gīsū-yı ve'l-leyl verd-rüy meh ve'd-đuħā
Mā-ħaşal kendisini memdūħ-ı bi'l-Ḳur'ān eder

4. Nūr-ı ser-dībāce-i imkân olunca şüphesiz
Nüh revākger zamānı her zamān seyrān eder¹²⁶
5. Fenn-i üstād-ı ledünniden eden kesb-i hüner
Bāhş-i maḥviyyetde her a' rāzını a' yān eder
6. Fıtratında naḳş-bend-i ḥaclegāh-ı ḳurb olan
Her cihetden kā' inātın naḳşını iz' ān eder
7. Ḳābiliyyetde başiretde Niyāzī fā' iḳ ol
Çeşm-i endişeñ güşād eyle Ḥudā iḥsān eder
8. Āsitān-ı Ḥazretiñ ol köhne-i çārüb-keş
Ādemi her zerresi çün şāh-ı 'ālī-şān eder

24

ĠAZEL-İ TANZİR MİR FĀ' İḲ

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Her nedem dīdem nigāh-ı la' l-ı ḥün-ı cān eder
Zergeridir gūyiyā her ḳatre-i mercān eder
2. Şöyle dursun mihr ü meh nezdinde titrer mümkünāt
Şāh-ı mülk-i nāz olan fermān-revi ekvān eder
3. Ser verir şūrīde sönmez ḥāl-i mestīde çü şem'
Kesseler de şu' le-i 'aşḳ pertevin raḥşān eder
4. Bāri hem-reng olmasın mı sırr-ı dili āhū-çeşm
Ḥayret üzre ḳara baḥtım ḥayliden seyrān eder

¹²⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

5. Bīm-i tīr-i ḥaṭṭ ile zūlf şimdi ser-pīçidedir
Mūrlar çün ḥār zaḥm-ı ḥurde-i yeksān eder
6. La'1-i bār şorsañ ki 'ayn-ı āb-ı Hızır olduğuna
İki hindū-yı zeneḥdāmı güvāh ityān eder
7. Mīr Fā' iḳ nazmını bir ḥālete etmiş resīd
'Arz-ı tanzīre Niyāzī 'acziñi i'lān eder
8. Bāde-i maḡmūmını nūş etse bir aḥḳar gedā
Neş'esi anı ṭabī'i ḥüsrev-i ḥāḳān eder
9. Feyz edip ḥaşşiyeti nazm-ı derūn-ı 'āleme
Nüşā-i kübrā gibi her cān ḥırz-ı cān eder

25

DİĞER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Yār her müjgān ile 'uşşāḳ-ı 'arz-ı şān eder
Ḳabza-i mirrīḥde gūyā sehm-i cān raḥşān eder
2. Gözleri varken lebinde bir peyām almak muḥal
Sende ey dil el-ḥazer şorma şaḳın bir ḳan eder
3. Ḳandasın ey ḳand-ı çeşme-ḳand āmālim benim
Ṭūṭi-i dil ḳande 'ıdiyyem deyip efḡān eder
4. Ān-ı veche tābını pūşīde etmiş zūlf-i yār
Öyle bir kāfir ki be's-i pertev-i imān eder

5. Felsefiden iki al sīb firībā ḥatt u ḥāl¹²⁷
Keyf u kemm-i ‘ārız[1] baḥşinde çün küfrān eder
6. Bir cihetden cāmi‘a yokken nigh ‘atf eyleyip
Şād-ı aġyār etmesi ‘uşşākı bī-sāmān eder
7. İşledip cevrin çalar sâ‘at gibi rakḳāş-ı çarḥ
Durmayıp hīç bir daḳıka her zamān her ān eder
8. Var iken elmas gibi nazmı cenāb-ı Fā’iḳiñ
Böyle tanzīr-i Niyāzī kimler istiḥsān eder

26

DİGER

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

1. Göñülde zabt-ı arzū büküm büküm bükülür
Amān ne ‘uḳde-i çīn-bū büküm büküm bükülür
2. Görünce nāvek-i ḥūn-rīzi rüy-ı ḳahrkede
Fütāde dest-be-zānū büküm büküm bükülür
3. Ḥayāl-i sāye-i ḳaddiñ olunsa gülşene ‘arz
Edip o serv-i ser-fürū büküm büküm bükülür
4. Ne dem ki ‘āşıka gösterse ġazūbāne nigh
Yüzünde ḥançer-i ebrū büküm büküm bükülür
5. Bu sihr-i nazm-ı Fā’iḳe deġil Niyāzī hemān
Hezār ḥāme-i cādū büküm büküm bükülür

¹²⁷ Mısrada hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

27

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. 'Āşıka ol mäh-ı rev kaşı hilâlin gösterir
Güyyâ çeşm-i ümîde hadd u hâlin gösterir
2. Jâle-i kahrı 'izârında 'arak-rîz olduğu
Silk-i istiğnâda ne şehvâr-ı lâlin gösterir
3. Ebrveş gîsü miyânından felek-meşreb o meh
Gâh cemâlin gâhide vech-i celâlin gösterir
4. Mûcib-i teşvîş iken Çîne nizâm-ı Avrupa
Şimdi fes başdan çıkipda ihtilâlin gösterir
5. Şahfe-i rüyunda her bir nokta-i hâlini göz
Zülf ile hattıñ miyânında maķâlin gösterir
6. Leb kıızıl ruhlar kıızıl ol çeşm-i hûn-h'ârı kıızıl
Nâvek-i ser tîz-i sürhün iştiğâlin gösterir
7. Vâkı'â her nev-heves üstâda 'arz eyler gâzel
Maķşadı âgâh olup küh-i me'âlin gösterir
8. Müdde'âsın bezm-i 'aşk içre hemân işbât için
Her dü çeşminden Niyâzî eşk-i alın gösterir

28

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Müstaķırr olmaz dil-i ‘uṣṣāķda her bār yār
Müstaķilvār yārim ammā gāh olur aġyār yār
2. Ey gönül kām-ı cihān ister iseñ maṭlab-res ol
Ĥāk-pāy-ı yāre ‘azm et durma çok yalvār var
3. Pekde ķurbıyyet tedārik eyleme cānıñ yaķar
Āteṣhın-meṣreb yedinde dā’imā oynar¹²⁸ nār
4. Ĥāṭır-ı aġyār-ı ābād eylemekden ķıl ḥazer
İncidirmiş dārını ta’mır eden mi’mār mār
5. Bāġ-ı ta’bıñda Niyāzı naẓm ile etme fiġān
Bād-ı ṣarṣarveṣ ḥarāb eyler imiş gülvār zār

29

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Öyle rengin la‘l-i yār yāķūt-ı aḥmer bir bu bir
Söylese ṣorsam leb-i ḥālını sükker bir bu bir
2. Ṣev-i ḥur ne sāl-ṭıfl-ı dil-rübā rengin edā
Re’s-i ‘uṣṣāķda hemān ol tāc-ı efser bir bu bir
3. Ḥavz-ı ḥüsnü leblerin pür eylemiş ḥālī ķadeḥ
Dediler ehl-i vuķūf cennetde kevṣer bir bu bir
4. Būy-ı zülf sünbül-i ṣem etse der ehl-i meṣāmm
Nāfe-i Ćinindeki müṣg-i mu‘aṭṭar bir bu bir

¹²⁸ Oynar kelimesinde -nar hecesi vezne uydurulmak için bir buçuk hece şeklinde okunmuştur.

5. Ebr-i gīsūsı ne mümkün meh-cebīni eylesin
Gökde pertev vermede mihr-i münevver bir bu bir
6. Sūy-ı hasretde Niyāzī ağla Ya'kūb gibi çün
Mısr-ı dilde ol meh-i Ken'ān-ı dilber bir bu bir

30

NAZİRE-İ ĞAZEL-İ RAHMİ

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Bu gönüm tahtgāhında hayāl-i şāh-ı şevket var
Anıñ [i]çin kişver-i cismimde yā hū başka hālet var
2. Çekip tīg-i kemān ebrūların o çeşm-i hūn-ı'arım
Der 'uşşākım buyursun bezmgāha vaşla da'vet var
3. Gel ey dil baş u cān terk eyleyip cānān-ı cān ile
Bu meydān-ı maḥabbetde ezel bir böyle 'ādet var
4. Nühüfte eylemek emr-i muḥāldir ḥıbb-i dildārı
Dü dīdem eşk-i hūn-rīzinde 'aşka hoş şehādet [var]
5. O fitne gīsūvānı ḥaşr eder aşüftesin cānā
Ki şimdi serv-i ḳaddinde ḳıyāmetden 'alāmet var
6. Fedā etme hemān bāb-ı Niyāzī ey sūḥan dīde
Belāgatgāh-ı şı'rde Rahmī zīrā çok nedāmet var

31

ĞAZEL-İ ŞEYHÜ'L-İSLĀM HİKMET BEG

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Leb-i mey-gün-ı yār nūş-ı cām 'işret etmişdir
Sorulduqça anıñ [i]çin keşf-i rāza haclet etmişdir
2. Ğazāl-ı vādī-i vahşet iken o çeşm-i bīgāne
Nigāh-ı şūh-ı merdümle 'aceb ünsiyyet etmişdir
3. Mişāl-i rūh olur hıffet ile bezm-i aḥbāya
Miyān-i ülfetinde kimiñe terk külfet etmiştir
4. Değildir çeşm-i sīretle ḥaḳāyık-bīn-i mevzū'āt
O kim āyīnesin meşgūl ḥüsn-i şüret etmişdir
5. Füyūzāt-ı bahār-ı şun' ile ḥallāk-ı bī-hemtān
Gül-i ruhsāra ḥatṭı reng-i müşg-i nükhet etmişdir
6. Temāşil-i ḥavādiş şahfa-ı mi'rāt-ı gerdünda
Nece Ḥikmet-şinās-ı mübtelā-yı ḥayret etmişdir

32

NAZİRE VAḲ' A-NÜVİS AḤMED CEVDET EFENDİ

BERĀY-I ĞAZEL-İ MÜŞĀRÜ'N-İLEYH

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. O şūhuñ dīde-i mey-gün şanma 'işret etmişdir
Hemān 'uşşāk ḳanıñ içmeği bir 'ādet etmişdir
2. Göñül eğlencesi tıfl-ı sirişkimden olup dilgīr
O āhū-[peçe] merdüm-zādelerden vahşet etmişdir

3. Olur şebnem gibi revnak tırāz-ı gülşen-i meclis
O kim aḥbāb içinde terk-i vaż'-ı külfet etmiştir
4. Bu şüret 'āleminde kevşer-i timşāle aldanmaz
O kim dil-hānesin mir'āt-ı sırr-ı vaḥdet etmiştir
5. Ğubār-ı ḥatt gelip āyīne-i ruḥsār-ı dildāre
Siyeh rüzān-ı 'aşka dīde-düz-ı ḥayret etmiştir
6. Tenezzül 'ayn-ı rif'at olduğun seyr et ki şun'-ı Ḥaḳḳ
Ser-i kākülleri bālā-yı çeşm-i 'izzet etmiştir
7. Ğurūr-ı 'afv-ı 'ālī-i Ḥudāvendī ile Cevdet
Reh-i Ḥikmetde küstāḥāne nazma cür'et etmiştir
8. Cenāb-ı Şeyḫü'l-İslām 'Arif esrār-ı Ḥikmet ki
Hüner-perverliği kendiye vaż'-ı 'ādet etmiştir

33

NAZİRE ĞAZEL-İ MÜŞĀRÜ'N-İLEYH
mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Denilmez lehce-i pür-tāb-ı yāre 'işret etmiştir
Ki çün gül-reng-i la'lden iḳtibās-ı ḥumret etmiştir
2. Süzüp çeşm-i ğazāl fettānını bir vech-i ünsiyyet
Gürüh-ı 'āşık-ı kūh-ı cefāya da'vet etmiştir
3. Ḥabīb-i cānını bezm-i vişāle eyleyen teşvīḳ
Miyāna külfetin her ḥālde cāna minnet etmiştir

4. Hākīkat-bīn olur her hūsn-i şūretde gören maḫşūd
Ezel bu luṭf-ı erbābına zāt-ı ʿizzet etmişdir
5. Huṭūṭ-ı haṭṭ-ı müşgīn gül-ʿizārda başka hālet var
Çün ol neşʿetinde yād-ı kudret gayret etmişdir
6. Hüner-revlik reh-i ʿālemde Hikmet ʿĀrife maḫşūs
O nükte cevdet-i ṭabʿ-ı dilīrden neşʿet etmişdir
7. Değildi ḥadd-ı hāmem eylesin tanzīre çābük-rev
Hıdīvā bu Niyāzī ʿafvıña emniyyet etmişdir

34

DİĞER ĞAZEL

fā ʿilātün fā ʿilātün fā ʿilātün fā ʿilün

1. Zülf-i sevdāsı cigergāhımda etdi bir eşer
Tābıñı feryād-ı dil ʿayyūḫʿa çekdi ser-te-ser
2. Her ne denli olsa endūh-ı elem ḥaddin füzün
Rāh-ı ʿaşḫda ḡamm ḥamūl olmaḫda bir başka hüner
3. Bir leb-i şīrīn serv-i nāz u eṭvāre düşüp
Tīşe-i cevrin[e] Ferhād-ı gönül ser tutdu ser
4. Şaçları leylāsına Mecnūn-şıfat bend olmuşum
Kūh-be-kūh müstaḡraḫ-ı endūh olup etdim gezer
5. Görmedi çeşm-i Niyāzī böyle bir hūsn-i kemāl
Ey begim dād-ı kerem vʿallāhi pek cāndan sever

35

MURĀDĪ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. H'āb-ı gâfletden açılmaz gözlerim uyhu çeker
Bu nedāmetle gönül her rüz [u] şeb gaygu çeker
2. Pençe-i şeh-bāz-ı nefse şayd olalı murğ-ı dil
Gözlerim imdād-ı pīri her nefes ārzü çeker
3. Bir değil 'ālemde sāde mübtelā-yı 'aşk olan
Çile-i 'aşkı hele nā-çār hep şu bu çeker
4. Kalmadı cem'iyet-i hātır derün-ı dilde hīç
Hayli demdir pīç-tābı dehr-i dil yā hū çeker
5. 'Aşk ola bir 'aşıka maḥbūbunuñ bār-ı gam[m]ın
O Murādī şabr edip ma'şūkuna karşı çeker

36

NAZĪRE

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Sevdiğim bu sīne-i bīmārıma dārū çeker
Bezm-i vaşlında üftādegāndan rü çeker
2. Gülsitān-i ḥüsn-i dildārında revnaqdār olup
Gonce-i ruḥsārımñ zevķin hemān şebbū çeker
3. Murğ-ı 'aql u cān[1] cānān şad hezār āşūb ile
Dām-ı zülfe şayd edip āh nīze-i ebrū çeker

4. Şahn-ı şahrâ-yı ta'aşşukda dururlar bendegân
Ey cefâ-cû gel yetiş her biri Allâh hû çeker
5. Luţf kıl bezm-i Murâda eyle ruḥ-sûde hemân
Reh-güzârında Niyâzî ḥasret-i dil-cû çeker

37

DER-TANZİR-İ ĞAZEL-İ NEDİM

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Bilirsiñ hâl-i 'aşkı menba'-ı 'irfân mısıñ kâfir
Yâhüd bu 'aql ile sînâ-yı vaqt-ı ân mısıñ kâfir
2. Kızıl kana boyanmış gözleriñ gül-ruḥlarıñ cânâ
Mesîhâ 'îdine bilmem ki bir qurbân mısıñ kâfir
3. Görüp üftâdegâniñ tîğ-i qahrîñla helak etdiñ
Baş-ı şâhib-ķırân-ı kahramân-ı ķân mısıñ kâfir
4. Kırup ez-her cihet bir salţanat gösterdiñ 'âlemde
Bu tavrı ile serper ḥüsnesin ḥâķân mısıñ kâfir
5. Semen-bû ğabğabîñ büy-ı mu'aţtar etdi dünyâya
'İzârîñla şeref-baḥşâyîş gülsitân mısıñ kâfir
6. Düşürdüñ âh-ı feryâda dil-bestegâniñ hep
Yâ sende mübtelâ-[y1] ğuşîş-i eğğân mısıñ kâfir
7. Kırarıñ kat kat olmuş ḥâtır-ı zencîr-i 'uşşâķı
Bu şavletle 'aceb ser-'asker-i şîrân mısıñ kâfir

8. Cesāret verdi tanzīr-i Nedīme ḥāhiş-i ‘aşkıñ
Niyāzīye a zālīm yoḥsa zī-fermān mısıñ kāfir

38¹²⁹

DİGER

1. Her ne yazılmışsa ezel yazılmış
Gelişmez ‘ālemde taḡbīre taḡdīr
İrāde olunmuş güzel yazılmış
Söylenemez gelmez ta‘bīre taḡdīr
2. Müdebbir hū Allāh çarḥ-ı lengerde¹³⁰
Gūyā tedbīr ile gezdiñ her yerde
Yamāndır ḥālımız rüz-ı maḥşerde
Muvāfiḡ gelmezse tedbīre taḡdīr
3. Kāffe-i eşyāyı mine’l-bedāyet
Gene ḥaḡīḡatle ilā nihāyet
İşāret eyleyip ḥāmīye ḡudret
Alınmış her türlü taḡrīre taḡdīr
4. ‘Ālem-i taḡdīrden su’āl ederler
Cevāb verilmece celāl ederler
Anıñla ezḡār-ı kemāl ederler
Gelir mi Niyāzī tefsīre taḡdīr

39

DİGER

¹²⁹ Bu manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹³⁰ Bu dizeler dīvānçe metninde 3 numaralı dörtlükte yer almakta olup kafiye düzenine uymadığından yeri değiştirilerek 2 numaralı dörtlüğün başında getirilmiştir.

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Gülşen-i hüsnüñde ruhsarıñ hab̄bim güllenir
Anıñ için bu dil-i şeyd[ā] aña bülbülendir
2. Nice pervāz eyleyip cān murğ-ı efgān etmesin
Güllenir ol ruhlarıñ her mūlar sünbülendir
3. Olmasın mı bu gönül ser-geşte hayrān zār u zār
Beñleriñ ol rüy-ı garrāda şehā fülfüllenir
4. Ğonce-i ruhsarıñıñ büy-ı dil-āvīzin alıp
Bu dil-i dīvāne her şubh u şām ğulgüllenir
5. Zü'l-fikārāsā çekip ğamzeñ raķībin üstüne
Ħaml edersiñ bu Niyāzī ol zamān düldülendir

40

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey şehā 'aşkıñ dil u āzār yıkdı ser-te-ser
Şanıña yazık dilā yandı ser-ā-ser gel yeter
2. Tā ezel geldi dil-i şeydāya sırr-ı aşınā
Aşınalık eyle ey cānān cānda kıl eşer
3. Cāh-ı istignādesin şāh-ı cihānsın şān ile
Çāresiz her 'aşıkān derdiñle yandırdı ciger
4. Taķdılar zencīr-i 'aşkıñ şandılar şeydā-yı dil

Ey saçı leylā yetiş gel ‘aql u cān çekdi gider

5. Yazdı kilik-i āşinālıqla Niyāzī yek gazel
Ehl-i dil añlarsa añlar adrini ey dādger

41¹³¹

DİGER

1. Her ne deñli ‘iřyān etdimse yā hū
İstinādem řāhib-i řefā‘ atinđir ¹³²
ur‘anında dediñ sen *lā taknetū* ¹³³
Beni maħrem eden ol ‘ināyetiñdir¹³⁴

2. şaqlardım ‘ařkıñı cānda cān gibi
Bu şeb fāř eyledim ben ĥayrān gibi
an aqladı gzlerim bir ‘ummān gibi¹³⁵
Byle eden beni leāfetiñdir

3. Ey gñl yandıđıñ nār-ı ĥasrete
Gece gndz byle hicr u firate
Dřdđñ cihānda sy-ı ĥayrete
Zann etme nihāyet bedāyetiñdir

4. Meydān-ı ‘ařkıñda cān fedā etsem
anā‘at eylemem neylesem netsem
Niyāzī o mudur ol rāha gitsem
Hccetim sre-i ‘Ādiyātıñdır

¹³¹ Manzume 6+5=11’li hece lçs ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹³² Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan lçye uygunluk gstermemektedir.

¹³³ Szck anlamı: (Allah’ın rahmetinden) mit kesmeyin. Zumer Suresi 53. ayet: “Kendi aleyhlerine haddi aşmış kullarım, Allah’ın rahmetinden midinizi kesmeyin. Ayetin zgn şekli: “Kul yā ibādiyellezne esref alā enfusihim lā taknet min rahmetillāhi”. (Kurān-ı Kerm, 39/53)

¹³⁴ Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan lçye uygunluk gstermemektedir.

¹³⁵ 7+5=12’li hece bulunduğundan lçye uygunluk gstermemektedir.

42

DİGER

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. FÜRÜ' -1 feyz-i hestî pertevinden yâda gelmiştir
Yüzünden mihr-i 'âlem aḥz-i isti'dâda gelmiştir
2. Ne mümkün ol perîniñ resmin alsın ḥâme-i Bihzâd
Modeldir destgâh-ı nûrdan icâda gelmiştir
3. Görünce şiddet-i tîr-i nigâhın çeşm-i ḥûn-rîziñ
Dökülmüş turreler ebrûdan istimdâda gelmiştir
4. O 'ârsız kıadd-i 'ar'ar etmesin bîhûde reftârı
Bu 'işve fıtratında kâmet-i şimşâda gelmiştir
5. Görüp kânûn-ı dilde dūd-ı cân-sūzumda isti'dâd
O âteş-pâre gūyâ rahm edip ikâda gelmiştir
6. Geçirmişdi geçen cāngâhıma müjgânların lutfen
Bu gün çeşm eyleyip tekrâr-ı istirdâda gelmiştir
7. Bu 'aşk ile kimi rüşen-dil olmuş kimi gök kıandîl
Niyâz ehli rızâ-cüyâne hep irşâda gelmiştir

ḤARFÜ'Z-ZĀ'

43

ĠAZEL-İ BEHCET

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Şubḥveş çeşm-i ümîdi ki açar ki kıaparız

Bir gün ey meh-rūsunu dest-i felekden aparız

2. Reh-revī midat-ı hūsnūñ olıca mādih-i kilik
Madar-ı vafda vermez aña hatūñ aparız
3. ‘Al-ı hem-reh olamaz ba-i nigāhıñda seniñ
Reh-i nā-refte-i ma‘nā-yı hafāya aparız
4. Dilde sevdā bir olur ‘aı-ı Hā-cū olana
anma her bir büt-i nev-reste-i nāza taparız
5. Behcetā bir gūneh eder āh dem-ā-dem-i te’ir
Tā-ı gerdūn yıar alb-i harābī yaparız

44

DĪGER

fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilātūn fe ‘ilūn
(fā ‘ilātūn) (fā ‘lūn)

1. Yār ile afe-i hūsnū ki aar ki aparız
Meba-ı rāzda her rūzda bir harf aparız
2. ‘Adden olma rehā-yāfte mūekkel ey dil
Zūlf-i pī-ā-pīe pī oldu gōñūl pek aparız
3. Seyr iin hāl-i ru-ı zūlf-i ‘izārıñ cānā
Dolaıp Avrupadan in ü Hindū aparız
4. Beyt-i ulyā-yı cemālinde gōrūp mihrābı
Zāhidā dorusu ol zāt-ı ‘alāya taparız
5. Behcet-i tab‘ ile bir bāb-ı Niyāzda oluruz

Lā'übāli gezeriz alb ne yıkar ne yaparız

45

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Zevk-i yār ile nişin-i kūşe-i mey-hāneyiz
Naqş olaldan dilde naqş-ı şüret-i büt-hāneyiz
2. İntizār-ı çeşm-i hasretle şebāngāh-ı seher
Reh-güzār vaşlına üftāde değil cānāneyiz
3. Āteşin la'ı-i Bedaħşānında gördük bir eşer
Ol zamānda küy-ı 'aşkıında anıñ sūzāneyiz
4. Hāne-i dilde nühüfte oldu sırr-ı 'aşk-ı Hakk
Hakk bu kim 'ālemde bir gencine-i pinhāneyiz
5. Ārzü-yı raħm ile tā raħm-ı māderden beri
Eyleriz 'arz-ı Niyāzı güyiyā dīvāneyiz

46

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Çile-i 'aşkı çeker bī-çāre ister istemez
Küh-ı şahrāda gezer āvāre ister istemez
2. Bülbülāsā dil veren bir ğonce-i nāziktere
Mınnet eyler çāresiz biñ hāre ister istemez

3. Tā ezel bir dilde yansa nūr-ı Hakk pervâneveş
‘Ālem içre cān verir ol nāre ister istemez
4. Halka-i vuşlatda lezzet-yāb olan dervīş-i dil
Tā seher mecbūr olur ezkāre ister istemez
5. Ey Niyāzī nūş eden cām-ı mey-i zevk-i müdām
Çile-i ‘aşkı çeker bī-çāre ister istemez

ḤARFÜ’S-SİN

47

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Mān’i olmaz mācerā-yı ‘aşk-ı Hakkā hīç kes
Çünkü deryā-yı muhīti bağlamaz biñ hār u has
2. Doğdu burc-ı dilde bir mihr-i mücellā yok zevāl
Nūr-ı vechinden sehī Levlāk¹³⁶’iñ olmuş muktebes
3. Şaff kıl mir’āt-ı kalbi Hakk ile Hakk ol müdām
Her nefes Allāha bes gel lāf kes ey bu el-heves
4. Pāre pāre etmedikçe tavr-ı cismiñ ser-te-ser
Sūy-ı Hakkdan olamazsıñ bir tecelliyāta res
5. Çeşm-i nā-bīnā ile şeh-rāh-ı ‘aşk-ı Hakkda sen
Zāhidā rakş etme bīhūde gezersıñ her nefes
6. Gül açılısın bülbülān olsun seher nağme-tırāz
Ey şabā-yı cān-fezā gel gülşen-i kalbimde es

¹³⁶ Hadis-i Şerif: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

7. Kıl kerem dāmānıña olsun Niyāzī cebhe-sā
Zāt-ı pākiñden seniñ budur dem-ā-dem mültemes

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

48

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Dil fiğān eyler bahār eyyām olmuş olmamış
Gül benefşe sünbülüñ hengām olmuş olmamış
2. Şayd eder çeşm-i ğazālī 'āşıkıñ cān u dil
Bend-i ğīsū-yı şikārıñ dām olmuş olmamış
3. Fıstıķī reng-i 'izārı gönümüz eğlendirir
Neyleyem ol dīde-i bādām olmuş olmamış
4. Bāde-i bezm-i elestle olmuşuz mest ü müdām
Ġamm deĝil 'ayş u şāl encām olmuş olmamış
5. Şu 'le-i 'aşķ-ı habīb ile ziyālansın gönül
Ey Niyāzī sākī-i Cem cām olmuş olmamış

49¹³⁷

DİĞER

1. Sākī-i vahdetden hengām-ı elest
Bāde-i 'aşķ-ı Ḥaķķ eyledim ben nūş
Oldu hicābāt-ı mā-sivā şikest
Şahrā-yı nāzda gezerim medhūş¹³⁸

¹³⁷ Manzume 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

2. Ey gönül terk eyle h̄'āb u h̄uzūru
 'Arz et bāb-ı 'afve cümle kuşūru
 Çün ezā ba's-i mā-fi'l-ķubūru¹³⁹
 Fıkr eyle olmadan ke'l- 'ahn-ı menfūş
3. Bildirme esrār-ı dili nā-dāna
 Sırr-ı seyrān ile sūy-ı rahmāna
 Raşaddār ol pinhan vaşla cānāna
 Gören bu 'āleme bir h̄āne ber-dūş
4. Nakş etdi ķalbime nakķāş-ı ķudret
 Gözükdüm Niyāzī nakş-ı kıyāfet
 Bülendī nakķāş-ı sırr-ı h̄aķīķat
 Nakşīden alındı kaffe-i menķūş

50¹⁴⁰

DİGER

1. H̄āme-i ķudretle sırr-ı h̄ikmetle
 Rızķım 'adāletle ezel yazılmış
*Nahnü ķasemnā*¹⁴¹ da ol temāşādan
 Defter-i Mevlāda güzel yazılmış
2. Keşf oldu sırr-ı H̄aķķ cāna muh̄aķķaķ
 Eğlencemiz ancak Feyyāz-ı Muṭlaķ
 Olmuşdur muvaffaķ bu 'aşķa aḫaķ
 Taķdīre ancak milel yazılmış¹⁴²

¹³⁸ Dizede 5+5=10'lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹³⁹ Dizede 5+5=10'lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁴⁰ Manzume 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹⁴¹Sözcük anlamı: Kısımlara ayırdık. Zuhruf Suresi 32. ayet: “Biz onların dünya hayatında maişetlerini geçimlerini bölüştürdük. Ayetin özgün şekli: “Nahnü kasemnā beynehum maīşetehum fil hayātid dunyā” (Kurān-ı Kerīm, 43/32)

3. Ol sūy-ı hūnkāra cān-ı naşlvāra
 Çün oldum āvāre bir kalb-i kara
 Çekdim kemendim dāra böyle bī-çāre¹⁴³
 Tā ezel ne çāre zilel yazılmış

4. Bu Niyāzī nā-çār derde giriftār
 Ezhār edip esrār yazdı çok eş'ār
 Bir қоşma ile her bār etmez iftihār
 Çün deftere hezār gāzel yazılmış

51

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Yāri ağıyār dūn gece rām eylemişmiş gelmemiş
 Bezm-i vaşla hayli ibrām eylemişmiş gelmemiş
2. Eyleyip bir meclis-i rindān mürettib zevk ile
 Gel amān gel deyi aqdām eylemişmiş gelmemiş
3. Her cihet 'anķā-şıfat yār-ı vefādārıma āh
 Şad hezār āşüb ile dām eylemişmiş gelmemiş
4. Cümlevārın reh-güzārında müheyyā eyleyip
 Cān u dilden nice ikrām eylemişmiş gelmemiş
5. Hāmd ola şordum Niyāzī yāre oldum müsterīh
 Öyle bir bīhūde peygām eylemişmiş gelmemiş

¹⁴² Dizede 5+5=10'lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁴³ Dizede 7+5=12'lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

HARFÜ'Ş-ŞĀD

52

mef'ülü mefā 'ilü mefū 'ilü fe 'ülün

1. Hāllāk-ı cihān küheni 'irfān saña maḥşūş
Çün mu'cize-i nükte-i Qur'ān saña maḥşūş
2. Zātınā müfevvez reh-i iqlīm-i nübüvvet
Ey taht-ı rüsül hüsrev-i fermān saña maḥşūş
3. Sen hātīme-i nūr-ı risāletsīñ efendīm
Kevneynde ol raḥmet-i Raḥmān saña maḥşūş
4. Hāḫḫ nağme-tırāz bülbülüsün bāğ-ı vişāliñ
Tā rüz-ı ezel çünkü [o] gülistān saña maḥşūş
5. Bu 'ālem-i nāsütde iken ey şeh-i Baḥḥā
Lāhūt ilini 'aşḫ ile seyrān saña maḥşūş
6. İster keremiñ 'arşa-ı maḥşerde Niyāzī
Mücrimlere çün eylemek iḥsān saña maḥşūş

HARFÜ'Z-ŻĀD

53

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Zātım tefhīmidir tekvīn-i eşyādan ğaraż
Bir ta'ayyündür hemān dillerde esmādan ğaraż
2. Cāh-ı maḥviyyetde teşrīf-i Muḥammed 'arzdır
Nuḫḫ-ı sübhānellezide sırr-ı İsrādan ğaraż

3. Taht-1 ğaybūbetini temlīk edip ūāh olmadır
Tālībīñ maṭlūb muḥıkkı zıkr-i ihfādan ğaraż
4. Burc-1 esmāya ‘urūc et ki müsem mā bulasıñ
İşte bu mi‘rāc-1 sūy-1 ‘arş-1 a‘lādan ğaraż
5. Şaklamak esrār-1 cānān-1 Niyāzī ğayriden
Maqşadımdır böyle bir müşkil mu‘ammādan ğaraż

54

DİGER

mef‘ülü mefā‘lū mefā‘lū fe‘ülün

1. Vicdān-1 ūühūd ‘aşk ile ikrāra müfevvez
Tā vaqt-1 seher ūıdk ile ezkāra müfevvez
2. Feyyāz-1 cihān gönül ile feyz eder ammā
Bu nükte hemān kühnünü efkāra müfevvez
3. Bi‘z-zāt bilā-perde olur mazhar-1 rü‘yet
Ancak bu kemāl Aḥmed-i muḥtāra müfevvez
4. Pertev-res-i envār-1 füyüzāt olur el-ḥakk
Ḥakkā bu reviş vākıf-1 esrāra müfevvez
5. Tefvīz-i umūr ile o feyyāza Niyāzī
Ğufrān-1 künh Ḥazret-i Ğaffāre müfevvez

HARFÜ’T-TĀ

55

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şāh-ı hüsnüñle habībā başladı gavgāya hatt
Korkarım bir gün verirler mülkünü yağmāya hatt
2. Her biri bir tīgveş baş gösterir 'aşıklara
Kāffesin şalmış kara zülfüñ gibi sevdāya hatt
3. Rūz [u] şeb kanlar döküp āh yandığım 'ayb etmeñiz
Çıkdı çün ben dil-figendiñ katline imāya hatt
4. Pūs mümkün mü leb-i la'l-i dil-ārā-yı şehā
Bildirir hālim o zülf-i meclis-i vālāya hatt
5. Nev-zemīn hattdan Niyāzī hāme ta'līm eylesin
Gāyet elzem hāl ü hüsn-i yek-be-yek imlāya hatt

ḤARFÜ'Z-ZĀ

56

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. Ruhuñdan ey şabā-meşreb meşāmm-ı gülsitān maḥzūz
Ki vakt-i nev-bahārdır her deminden cümle cān maḥzūz
2. Ne sāye sāye-i sā-pāş-ı kaddi tavır-ı şimşādñ
Olur hem-sāye olsa 'ar'arān serv-i revān maḥzūz
3. Sen ol zülf-i mu'aṭtar 'anber-efşānsñ ki bu yañdan
Çemen hem yāsemen süsen nihāl-ı arguvān maḥzūz
4. Nesīm-i iltifātñla olur her demde reng-ā-reng

Riyāz-ı ‘ālem içre deste deste ezherān maḥzūz

5. Semā-yı himmetiñden jāle-rīz oldukça olmaz mı

Leṭāfet-baḥşış-i nev-bāve-i bāğ-ı cihān maḥzūz

6. Nolur hem-bezm-i cān olsañda cānā olsa ‘ālemde

Göñül maḥzūz u mül maḥzūz dimāğ-ı teşnegān maḥzūz

7. Niyāzī naḥl-i tab‘iñdan taḳātur eylesin mażmūn

Me‘āli remz-i bālinden nihād nüktedān maḥzūz

ḤARFÜ’L-‘AYN

57

mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün mefā ‘lün

1. ‘Aceb seyrān eder mi burc-ı vaşla kevkeb-i ṭālī‘

Olur mu yoḥsa rāhında ḥusūf-ı bed-liḳā māni‘

2. Dolaşır dem-be-dem süy-ı güzel seyyāre-i göñlüm

Doğup tenvīr eder mi māh-rüy-ı vuşlat-ı lāmi‘

3. Olurdum neş‘e-yāb-ı vaşl-ı dildār ile ‘ālemde

Eger ki olmasaydı lafz-ı ağıyār yār mı cāmi‘

4. Ne mümkündür ferāğat eylemek şīt-i dil-ārāyı

Göñül oldu ḥayāt-ı āb-ı vaşla tā ezel cāyi‘

5. Ḥurūş etdi bu güne ṭab‘ Niyāzī eylemez ārām

Dilā tā şubḥa dek eş‘ār yazsam olmazam ḳāni‘

HARFÜ'L-ĞAYN

58

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Eyledik rindāne bezm-i vuşlatı şevki yesāğ
Sū-be-sū feryād eder bī-çāreler teşne dimāğ
2. Vādī-i ḥasretde Mecnūnvār eder geşt [ü] güzār
Gözlerinden eyleyip eşk-i taḥazzün çāğ çāğ
3. Ey saçı leylī-kıyāfet vey leb-i şīrīn-şıfat
Yok mu Ferhād-ı dile sūy-ı vişāle hīç mesāğ
4. Raḥm kııl üftādegāne nolduñ ey kaşı kemān
Sīne-i sūzānıma tīr-i firākıñ urdu dāğ
5. Murğ-ı aḥkar bu Niyāzī var iken ey gül-beden
Bāğ-ı vaşlıñda raķībān gezmesin mānend-i zāğ

HARFÜ'L-FĀ'

59

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Etdiñ elmās-ı dili tīr-i sitem zīre hedef
Raķbime kaldı bir sevād raḥne mānend-i Necef
2. Hūn-çekīn oldu gözüm bezm-i raķībānda görüp
La'ıveş-i leb lāle-reng ruḥsār-ı şahbādır be-kef
3. Reh-güzārıñ bekleyip böyle şabāḥ-ı ḥaşre dek
İntizār-ı vuşlatıñla eylerim cānım telef

4. Bende ifşâ eyleyem zâr-ı dili nâzik gibi
Yetdi ğayrı ‘âlem içre çekdiğim tavr-ı esef
5. Ey Niyâzî nâz u istignâyı terk etmezse yâr
Eylerem dîvânçeye böyle hezâr eşâr-ı leff

ḤARFÜ’L-ḲĀF

60

fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilâtün fâ ‘ilün

1. Mülk-i dilde tâzelendi nâr-ı ‘aşk u iştiyâk
Tâ seher ez-kârım oldu hüsrevâ âh el-firâk
2. Her biri nûr-ı rikâbînda temâşâ etdiler
Mihr ü meh pervîn hep seyyâre ‘arş u nüh tabâk
3. İşidip bi’z-zât-ı teşrîfiñ eyâ nûr-ı ehad
Rağsa girdi şevkiñ ile nüh revâk-ı tımturâk
4. Ey şeh-i Levlâk¹⁴⁴ u şeh-râh-ı kurb-ı ma‘nevî
Etdi per-i Cibrîli iftirâkıñ ihtirâk¹⁴⁵
5. Sâ‘ilim muhtâcîñim pek ahğar u bî-çârenim
El-amân çeşm-i şefâ‘atle rehi bî-çâre bak
6. Râh-ı vaşlında Niyâzî kalmasın a‘mâ-şıfat
Şem‘a feyz-i tecelliyâtıñı cânımda yâk

¹⁴⁴ Hadis-i Şerîf: Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.

¹⁴⁵ Mısradâ hece eksikliğınden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

ḤARFÜ'L-KĀF

61

mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

1. Tekdir o yār tāze melek tek ufaḵ tefek
Yandırdı 'ālemi 'işvesi pek ufaḵ tefek
2. Bāğ-ı melāhatiñ ser-firāzı bir āfeti
'Uşşāka āh neler eyleyecek ufaḵ tefek
3. Dün gece bezm-i ağıyarde mi 'işret eylemiş
Eyler nevā o nağme-i dem tek ufaḵ tefek
4. Sünbüller arasında görüp zülf-i sünbülü
Derd-i firākı yāri hemān çek ufaḵ tefek
5. Bādī-i [vuş]lat olursa Niyāzī neticesi
Derd-i firākı yāri hemān çek ufaḵ tefek

62

ĠAZEL-İ RIZĀ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Muşhaf-ı hüsne beyāz ābād kāğad-rūlarıñ
Süre-i Nūr üzre güyā besmele ebrūlarıñ
2. H'āb-ı ārāmı harām etmekde çeşm-i 'āşıka
'Ayn ile sihri helāldir nergis-i cādūlarıñ
3. Mülk-i fes çıkmazsa başdan tār[u]mār olmazdı çin
O Avrupayı ihtilāle vermese gīsūlarıñ

4. Āşināsın ‘aşıka bīgānesin bīgāneye
Tıfl-ı nāzım bir güzelsin kim güzeldir çūlarıñ
5. Ehl-i sevdā şām-ı sevdāna deġişmez dānesin
Kışver-i Keşmır ile Hind dıger hindūlarıñ
6. La‘l-i gül-nār-ı lebinden mi şorup almalıyız
Pūse-i zekān-ı tırfanda şeftālūlarıñ
7. Pış-i erbāb-ı kemāle şı‘rıñı ‘arz et Rızā
Kābil-i taşsın olur şāyed bu güft u gūlarıñ

63

NAZİRE-İ NİYAZİ

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Dāğdır şırāze-i ‘aqlım müşevveş mūlarıñ
Dāl eder kadem elifveş kāmety dil-cūlarıñ
2. Şemmedār olsa şekim rencid ederdi şübhesiz
Nāfe-i Çini o çini zūlf-i şāh-ı būlarıñ
3. Cilvegāh-ı ‘azm-ı reftār eylesiñ yek-dem begim
Sū-be-sū peyveste-i gerdün olur hū hūlarıñ
4. ‘Aşıkıñ ārām gehi bezm-i vişāliñ ver müdām
Ser-resid olmaz şehā ‘ālemde cüst [ü] cūlarıñ
5. Haşr eder ‘uşşāk-ı meydān-ı taşassürde dilā
Fitne-engiz-i kıyāmet dide-i āhūlarıñ

6. Dāğım üz[e]re dāğ urup dil-i pür-dāğımda
Cān tir tir titredir tūr-i kemān tūrularıñ
7. Tab´-ı nef´iñ ey Niyāzī fehm edip tab´-ı fehīm
Nazm eder silk-i belāgatde hemān lü´lü´leriñ

64¹⁴⁶

DİGER

mefā´ilün mefā´ilün mefā´ilün mefā´ilün

1. Açılmış gül gülü gül-ruhları al āl reng-ā-reng
Semen-bū sünbülü ez-lāfınıñ her dāl reng-ā-reng
2. Göz açmış nergis-i çeşmine çeşm-i nergis-i şehlā
Leb-i la´li eder v´allāhi la´l-i lāl reng-ā-reng
3. Hilāli meh-cebīni māh-ı dārātı hilāl etmiş
Cilā vermiş şabā ruhsārına her hāl reng-ā-reng
4. Bahār-ı gülsitānı pertev-i hüsne görüp her ān
Şüküfe olmuş āşüfte çemen etfāl reng-ā-reng
5. O kāfir simsiyāh zülfü dökülmüş ğırre-i rüyā
Zenaḥdān[1] gören der bu kıızıl elmāl¹⁴⁷ reng-ā-reng
6. Çıxınca leşker-i ḥaṭṭ kişveri vechi edip teşvīş
Şeh-i hüsnu rehinde noḳṭaveşdir hāl reng-ā-reng
7. Ne rengdir reng rengi rengini vermezse o gül-reng
Niyāzī ber-dīvānçe eylesin ikmāl reng-ā-reng

¹⁴⁶ Vezne uydurulmak için al, dal, elmal sözcüklerinde –a sesi uzun okunmuştur.

¹⁴⁷ Kafiye uydurulmak için elma sözcüğü metinde elmal olarak geçmektedir.

65

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Dā'imā erbāb-ı 'aşkı hāksār eyler felek
Her birin bir künc-i ğamma sengsār eyler felek
2. Nice bülbül dilleriñ gül ğoncesin elden alıp
Hem-nişīn-i süy-ı ğurbetlerde hār eyler felek
3. Kıt'a-i seng-i siyāhī cevhere hem-pā eder
Bulsa bir tārāfı bahşış-i nişār eyler felek
4. Çünkü her şey'i varıp ezdāda eyler ibtilā
Bülbülü ıġrāb-ı zişte yār-ı ğar eyler felek
5. Ey Niyāzī kıl tevekkül bağla Hāķķa ğönlüñü
Bir ğün olur kendi kendin tār[u]mār eyler felek

HARFÜ'L-LĀM

66

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Cām-ı bezm-i vuşlatıñ 'atşānesidir bu ğöñül
Şem'-i nūr-ı maṭla'ıñ pervānesidir bu ğöñül
2. Zāhirā bu 'ālem-i nāsūtda ammā ma'nide
Merġ-ı lāhūtuñ 'aceb ğülşānesidir bu ğöñül
3. Perver eyler her birin şīr-i lezīz-i 'aşķ ile
Tıfl-ı 'aķl u fikr ķalbiñ ānesidir bu ğöñül

4. Kevnde bir gūnā taşarruf eyler iqlīm-i dili
Çünkü mülk-i cismimiñ şāhānesidir bu göñül
5. Ey Niyāzī gelsin erbāb-ı hüner etsin tavāf
Nazm u şi‘r-i cevherin kār-ḥānesidir bu göñül

67

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Bülbüle cevr ü cefādır ser-te-ser efkār-ı gül
Ḥall-i ğamm etmez yine murġuñ hemān ez-kār-ı gül
2. Vakı‘ā her bir şükūfātda ‘aceb aḥvāl var
Muḳtezā-yı ḥilḳatinde başkadır āşār-ı gül
3. Gül gül olmazdı tecellī gülmeseydi rüyuna
Vardı yağmā etdi feyz-i Aḥmed-i muḥtār-ı gül
4. Ḳaplamış her yanını reng-i ‘ırāḳ-ı ḥumret-āb
Baḥş eder vicdān-ı Ḥālīkden ‘aceb her bār-ı gül
5. Ey Niyāzī gülşen-i feyz-i Ḥudāda bülbül ol
‘Andelīb ṭab‘iña açılsın yüzü ısrar-ı gül

68

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ḳıl ü ḳālım ‘ārız-ı la‘linde buldu reng-i lāl

- Her sühan bahş-ı lebinde gūyiyā āb-ı zülāl
2. Revnağ-efzā-yı cihān bedr-i nehār-ı hīnidir
Pertev-i ruḥsārīña āh reşk eder māh-ı hilāl
3. Yek nazarda selsel-i teşhīr eylediñ¹⁴⁸
Sihr-i ‘aynıñ ‘ayn-ı sürmede şehā ‘ayn-ı hilāl
4. Ka‘be-i rüyunda her cāh-ı zenaḥdānında ḥāl
Ḥavz-ı kevşer içre düşmüş gūyiyā ‘aks-i belāl
5. Cilve-i ḥüsn-i cemālīñle mücellā ve’ḍ-ḍuhā
Gīsūvānıñ ma‘nī-[i] ve’l-leyle verdi iḥtilāl
6. Ey Niyāzī ism-i zātı her nedem yād eylesem
Titredir cāngāhımı hey[e]cāne-i naqş celāl¹⁴⁹

ḤARFÜ’L-MĪM

69

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Tār-ı zülfün müceb-i dāğ-ı deründür sevdiğim
Çün bu sevdā ile diltār u zebündür sevdiğim
2. Şāh-ı ḥüsnün şevketi işbātına ey şeh-levend
Safḥa-ı ruḥsārīñ üzre ḥaṭṭ-nümündür sevdiğim
3. Āh olaldan nāmımız ser-defter-i ‘aşka keşīd
Kenz-i dil bir mecma ‘-ı reybü’l-menündür sevdiğim

¹⁴⁸ Mısradaki hece eksikliğinden kaynaklanan vezin bozukluğu bulunmaktadır.

¹⁴⁹ Vezin gereği heyecan sözcüğündeki –e sesi okunmamış, bu yüzden köşeli paranteze alınmıştır.

4. add mje ru arız u ebrlarını vaşşafım
Mekteb-i medhiinde dil dr'l-fnndur sevdiğim
5. Ukde-i zlf-i siyhıında ttuldu murđveř
Bu Niyz bend-i aşkıında cnndur sevdiğim

70

DİGER

f iltn f iltn f iltn f iln

1. Reh-gzrnı şan-ı şarda cinnım beklerim
Bu emenzrda seni serv-i revnım beklerim
2. Bezmgha va d-ı teşrfnı duyuldu sevdiğim
eşm-i şasretle dem--dem nev-civnım beklerim
3. Vd-i hicriinde terk-i cn edip aldım ğarb
Durma gel bu sne-i b-re cnım beklerim
4. Dr-ı firatde elifveş ademi dl eyleyip
İntizrnda seniğ aşı kemnım beklerim
5. Dest-res olmazsa lemde Niyz maşada
almanınca ddede eşk-i revnım beklerim

71

DİGER

f iltn f iltn f iltn f iln

1. Ağlasam her dem sez yarımle bayramlaşmadım

Ḳadd-i ‘ar‘ar çeşm-i sehḫārimle bayramlaşmadım

2. Āsitān-ı devletin döndüm dolaşdım ağladım
Yüz sürüp pā-būse ḫünkārımla bayramlaşmadım
3. Kimisi resm-i te‘affūf kimi ḡıbb ḡıbb pūs eder
Bende bir vech ile dildārımla bayramlaşmadım
4. Vaşlını ‘īd-i şerīfe eyledi va‘d [u] va‘īd
Ḫalf edip āḫir o ḡaddārımla bayramlaşmadım
5. Ey Niyāzī bende ḫurbān gibi cān-baḫş eyler[i]dim
Neyleyem yār-i vefādārımla bayramlaşmadım

72¹⁵⁰

DİGER

1. Aḫvāl-i ka‘be-i cemālīñ cānā
Güzel taḫḫīḳ etdim ḫuccāca şordum
Leb-i şīrīniñde kemālin cānā
Lezzet-i ihlā-yı gülāca şordum
2. Te’şīr etdi ‘aşkıñ bu ben nā-çāra
Vaşlıñdan başka yok ḡayrı çāre¹⁵¹
Cān verirsem ne ḡamdār-ı ber-dāra
İntihā-yı ‘aşkıñ Ḫallāca şordum
3. Devr eder nüh felek olup ser-nigün
Sidre-i mu‘allā pāyīña meftūn
Zātına zātıñı eyledi maḫrūn

¹⁵⁰ Manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹⁵¹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

Şehā şāniñ şeb-i mi' rāca şordum

4. Zātın beyān eder Tāhā ile Kāf

Şıfatın baħş eder sūre-i Ahkāf

Ne nūkteler verir *hā mīm*¹⁵² ['ayn] *sīn kāf*¹⁵³

Niyāzī fehm etdim emvāca şordum

73

ĠAZEL-İ MİR TAHSİN

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Ma' ārifgāh-ı feyz-i aqdes-i bī-çündür gönlüm

Maķām-ı kudsiyān-ı lā-mekān-ı çündür gönlüm

2. Hāyāt-ı cām-ı ser-mestī elestī zümresindendir

Tecerrüd 'āleminde devr eder memnūndur gönlüm

3. Nedir māhiyyet-i te' şīr-i mihr-i hikmet-āmīzi

Bilir māh-ı başiret ğayb ile maħzūndur gönlüm

4. Hārīm-i hāleti devr eylesin zencīre bağlandı

Hāyāl-i tār-ı zūlf-i yār ile mecnūndur gönlüm

5. Tefekkür eyledikçe 'ālem-i āzāde-i Tahsīn

Dalar endīşe-i şahbā ile meşhūndur gönlüm

¹⁵² Şura Suresi 1. ayet (Kurān-ı Kerīm, 42/1)

¹⁵³ Şura Suresi 1. ayet (Kurān-ı Kerīm, 42/1)

74

NAZİRE-İ NİYAZİ BE-ĞAZEL-İ MİR TAHSİN

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. Ben-i deryā-yı vecd-i 'aşk-ı Haqqda nündür gönlüm
Ki anda dāne çin-i lü'lü'-i meknündür gönlüm
2. Fürūğı bāde-i bezm-i elestiñ mest u medhūşu
Anıñ için 'ālem-i keşretde gūn-ā-gündür gönlüm
3. Ziyā-pāş-ı meh-i çeşm-i haqīkat mihr-i hikmetdir
Bu te'sir-i hüviyyetde aña maqründür gönlüm
4. Bulur tārīk-i 'ālemde zülāl-i maṭlabın encām
Hayāl-i yār-ı Yūsufvār ile mescündür gönlüm
5. Dokunduqça kemān-ebrūlarından tīg-i kahr-ı yār
Ciger-süz sine-efrüz menba'-ı pür-hündür gönlüm
6. Kuşuruñ 'afv eder elbetde her ṭab' hüsn-i Taḥsīn
Niyāzī gerdiş-i eyyām ile maḥzündür gönlüm

75

DİGER

mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. Lebinde neş'e-i şahbā-yı cān arar gezerim
Yüzünde noқта-ı sebü'l-meşān arar gezerim
2. Çekildi tekye-i 'aşkıñ simāt-ı gül-bāngıñı
Dirīg-i sifle-i 'ālemde hūñ arar gezerim

3. Sebeb müsebbibini buldu ben ise hālā¹⁵⁴
‘Alāka mes’ele sende beyān arar gezerim
4. Bu ‘aşk dedikleri bilmem ki serde mi nerede
O kevn-i muṭlaqa el’ān mekān arar gezerim
5. Ne hıyre tīre dilim ki bu deşt-i ‘irfānda
Harūn-ı esb-i ṭab‘a hem-‘inān arar gezerim
6. Niyāzī dergeh-i Ḥazretde sende bende iken
Denir mi başkaca dārü’l-emān arar gezerim

76

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Lāleveş bağrımda dāğ urdu yine sevdā benim
Mevsim-i leyl [ü] nehār feryād-ı vā-veylā benim
2. Yek-be-yek müjgānlarıñ şad-pāre eyler sīnemi
Göz ucundan geldi şimdi katlime īmā benim
3. Görmesem bir ān ān-ı rüyunu kıalmaz qarār
Fikr-i yār eyler hemān efkārımı yağmā benim
4. Rīze rīze çeşm-i hūn-rīzesi kıanım döker
Her nazarda çekdiğim zaḥmı bilir Mevlā benim
5. Görse her şeb dökdüğüm hūn-ābe-i giryānemi
Hālime raḥm eylemez mi luṭf ile cānā benim

¹⁵⁴ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

6. Nāliş-i dūd-ı figānım ey Niyāzī ‘aybım [i]ken
Cilve-i bezm-i ezeldir çekdiğim hālā benim

77

DİGER

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

1. Cān [u] dilimi ben saña verdim idi zālīm
Cevriñi seniñ çekmeğe qalması mecālim
2. Sīnemdeki ‘aşk ‘illetine etmedi tīmār
Gıtdikçe helāk rütbesine varmada hālīm
3. Sevdimse seni cürm [ü] günāh etmedim eyvāh
Āyā saña ne eyledim ey qaşı hilālīm
4. Bir nuḡkla dil-i taḡt-ı harāb oldu a şāhım
Eṡrāfımı āh aldı yine kendi vebālīm
5. Gül-ruḡlu güzel yıqtı henüz qalb-i hazīnim
Bī-çāre Niyāzī bu gibi cümle maḡālīm

78

DİGER

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Göründü gül gül-i rüyunda gül-ruḡsār-ı İbrāhim
Açılmış āteş içre gūyiyā gülzār-ı İbrāhim
2. Hırāmı ‘ar ‘ara qaddi o serve cilveler vermiş

Ki kıadd kāmēt kıyāmet hāşılı reftār-ı İbrāhim

3. Ne ğamm Nemrūd-ı hicri sūziş-i ‘aşķ ile yandırır
Haķıķatde vişālinde nişāndır nār-ı İbrāhim
4. Nuķūd u ħanmān yā cānımı ķurbān eylesem bilmem
Ne germiyyetle germā-germ olur pāzār-ı İbrāhim
5. Görüp rüyunda ebrū-yı hilāl ‘id oldu zann etdiñ
Yañıldı ey Niyāzī ṭab‘ıñı dīdār-ı İbrāhim

79

DİGER

mefā ‘lün mefā ‘lün fe ‘ülün

1. Eyā zīşān muṭarrā şeh-levendim
Bu ṭavr ile cihānda bī-minendim
2. Göñül dīvānesin dīvāne çekdik
Mücedded boynuma ṭaķdıñ kemendim
3. Taḥalluş mümkün olmaz ğayr andan
‘Aceb muḥkem kavī bağlandı bendim
4. Ne ḥikmetdir görüp ey mecma‘-ı nāz
Beğendim her cihet şāhım beğendim
5. Każā-yı āsumānīdir bu maḥzā
Aradım yok yedimde ṭut bu pendim
6. Niçin raḥm eylemezsiñ şāh-ı nāzım

Ki sende yok mu inşâf dil-pesendim

7. Baña lutf-ı nigâhıñla nazar kı1

Ki zîrâ çâre olmaz derdmendim

8. Muḥâl oldu Niyâzî şaklamak ḥâl

Efendîmsin efendîmsin efendîm

80¹⁵⁵

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Serv gibi şalınıp geldikçe cānānım benim

Tār[u]mār eyler hemān 'aql-ı perîşānım benim

Leşker-i 'aşk-ı hüçüm etdi vücūdum şehrine

Ġālibā sultān-ı 'aşkdan çıkdı fermānım benim

2. Bülbül-i dil uçdu gitdi ḥüsnünüñ gülzārına

Āşiyān yapıdı nihāl-i ḡonce-i ruḥsārına

Bir nigāh-ı raḥm ile gördükde ben bīmārına

Ḥamd ola 'arz etdi rüyün verd-i ḥandānım benim

3. Kesdi mikrāş-ı maḥabbetle vücūd kaftānını

Dikdi muḥkem-i rişte-i zülf ile her yanını

'Aşq otusun urdu icrā eyledi 'irfānını

Çünkü üstād-ı cemāldir çeşm-i mestānım benim

4. Mīve-i bāğ-ı cemāliñ yār 'aceb pek tāzesi

Zî 'adālet lutfunuñ yok vezne-i endāzesi

Ey Niyāzî berçemidir 'aşkımiñ yel-pāzesi

¹⁵⁵ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

Her kaçan urduçça artar nār-ı sūzānım benim

81¹⁵⁶

DİĞER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Bu gönülüm murgunu bir tazece şayyāda aldurdım
Bu tatlı cānımı bir ğamzesi cellāda aldurdım
Nece demdir gezerdim emn ü rāhat sūziş-i 'aşğdan
Henüz 'aqlım[1] varıp tarz-ı nev-icāda aldurdım
2. Müceddid bād-ı fırkat esdi şimdi re's-i bī-tāba
Teveccüh eyledim durdum kıyāma kaşı mihrāba
Gönül fülkü dayandı baħr-ı 'aşğda sūy-ı girdāba
Meded ey rūzgār-ı vaşl-ı yār imdāda aldurdım
3. Bu deşt-i 'ālem içre rāh-ı cānāne sefer tıtdım
Yine āyine-i dilde henüz jeng-i keder tıtdım
Varıp bir tūşe-i 'aşğ-ı leb-i şīrīne ser tıtdım
Hikāye eylesiñ hālim benim Ferhāda aldurdım
4. Niyāzī sırr-ı 'aşğı setr ederdim köhne-i cānda
Nazar etdim vefā yok ben kuluna tab'-ı cānānda
Hemān ezhār etdim āh çemenzār-ı şebistānda
Mu'atṭar gonce-i aħmer kad[d]-i şimşāda aldurdım

ḤARFÜ'N-NŪN

82

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

¹⁵⁶ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

1. Murg-ı dili 'âlem-i fânîde tutmaz bir mekân
Yapdı şâh-ı gönçe-i maflûba a'lâ aşiyân
2. Reh-revî bîhüdeyiz zann etme zâhid bizleri
Mâcerâ-yı fikrimiz süy-ı cinâna her zamân
3. Bâg-ı 'aşk içre güvâh isterseñ ehl-i 'aşkıdan
Lâleveş cisminde dâgım 'aşkıma oldu nişân
4. Kıl nazâr çeşm-i haķıķatle dil-i mecrûhuma
Dem-be-dem sūzân olur dilde şerernâk-ı nihân
5. Olmadı pāzâr-ı 'aşkıda sâhte-i dād u s[it]ed
Verdiler kâlâ-yı 'aşka cümle 'uşşâķ naķd-ı cān
6. Bir sitemkârıñ Niyāzî oldu zülfünde esîr
Dest-i cevrinden dem-â-dem çağır rāh-ı el-amān

83¹⁵⁷

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Birbiri ile dīde-i mirrîh etmekte kırân
Her naşılse eylesin üftāde elbet hırz-ı cān
Lā'übālî gezmesin şūrīdeler hıçbir zamân
Ĝamzesi tīg-i teĝāfildir o şūhuñ el-amān
2. Rūz [u] şeb dilde enīs-i nā-lihā-yı zārdır
'Aşık-ı zār-ı zebūnuñ çekdiĝi āzārdır
Dest-i zulmünden hālāş olmak ne müşkil kārdır

¹⁵⁷ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba' dır.

Pençe-i cevrinde kalmış dil esîr-i nâ-tüvân

3. Sûziş u derd u firâk ile dü-çeşmim ağlasın
 Çağlayanlar gibi hûn-ı eşkbârım çağlasın
 Sîne-i bîmârımı bî-çâre 'âşık dâğlasın
 Yârdan ağyârdan yok tesliyet eyler hemân

84

DİĞER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Tıfl-ı dil gehvâre-i firkatde her dem ağlasın
 Kesdiler şîr-i vişâli dem-be-dem dem ağlasın
2. Öyle şad-çâk oldu bu sînem ki dostlar ba' de-zâ
 Şerha şerha yâre-i mecrûha merhem ağlasın
3. Bir 'azîm küfr etdi zülf-i rûy-ı yârı şakladı
 Gökde 'İsâ bir yüzünde Meryem ağlasın
4. Kurretü'l-'aynı cihânı hâksâr etdi felek
 Tâ-şabâh-ı haşre dek her cân-ı mâtem ağlasın
5. Künc-i gammda cân-ı hüznü şundu sâkî-i dühûr
 Bezm-i vuşlatda Niyâzî kanlı dîdem ağlasın

85

DİĞER

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün
(fâ 'ilâtün) (fâ 'lün)

1. Olalı t̄a ezeli ḥall-i mu‘ammā-yı vaṭan
İşte dāğım eṣeri dilde o sevdā-yı vaṭan
2. Kimi[ni] lā kimini maḥzar-ı illā etdi
‘Arz edip mes’elesin ḥāce-i dānā-yı vaṭan
3. Tekye-i ‘ālem-i fānīde semā‘-ı ḳalbe
Dem urur vuṣlat-ı dildārdan ol nā-yı vaṭan
4. Ğurbetiñ meṣ‘alesinden ne esef ol rinde
Ola her ḥālde ser-mestī-i ṣahbā-yı vaṭan
5. Titremez mi ḳafesinde heme an tūtī-i cān
Yāde geldikçe nedem sükker-i iclā-yı vaṭan
6. Kıpkızıl ḳan eden ol çeşm-i hezār ‘uṣṣāḳı
Ḥālet-i menḳıbe-i gonce-i ḥamrā-yı vaṭan
7. Ey gönül gel cān atalım dā’ire-i firḳatden
Başḳaca neṣ’e-i zevḳinde ser-ā-pā-yı vaṭan
8. Encümāsā fekiñ ṭā‘ata cem‘iyyet edip
Bulalım pertev-i raḥşende-i esmā-yı vaṭan
9. Pek daḳıḳa ne te’emmüle gel āgāh olalım
Çünkü ḡayr-ı mütenāhīdir ‘aṭāyā-yı vaṭan
10. Çile-i ‘aşḳı Niyāzī çekeriz tābe-ebed
Bu imiş mā-ḥaşal-ı meclis-i kübrā-yı vaṭan

86

DİGER

mef'ülü fā 'ilātü mefā 'lü fā 'ilün

1. Eyler o meh derūnu münevver bütün bütün
Pertev veren bīrüne o enver bütün bütün
2. Bilmem ki būy-ı gīsuları haṭāyā semen
Etdi meşāmm-ı zevk-i mu'atṭar bütün bütün
3. La 'l-i lebinden almış cilāsını Bedaḥşān¹⁵⁸
Şāhiddir iki ruḥlar muḥammar bütün bütün
4. Gördükde nokṭa-i ḥālī rūyunda rūşenā
Dil etdi muşḥaf-ı ḥüsnü ez-ber bütün bütün
5. Yandırdı cümle varını Niyāzī āteşe
Ba 'iş odur ki vuşlatıñ ister bütün bütün

87

ĠAZEL-İ FĀRSĪ

(EZ FEM-İ CĀNĀN MĪ-GÜYED Kİ NĀMEŞ NÜRĪST)¹⁵⁹*fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün*

1. Ez-berā-yı 'āşıkā nīst māye-i icād-ı men¹⁶⁰
Vādī-i bī-reng dāred meyl-i isti 'dād-ı men
2. Ḥūn berīzed der dil-i üftādegān-rā dem-be-dem¹⁶¹

¹⁵⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.¹⁵⁹ Işıklı isminin ağzından sevgili söylüyor.¹⁶⁰ Benim anlayışımın meylî renksiz yolsa ey aşık (senin) için benim ortaya çıkışımın özü yoktur.¹⁶¹ Sakın, benim celladımın gamzesi mızraklardan daima aşıkların (düşkünlerin) gönlüne kan dökse.

Zīnhār ez-nīzehā-yı ğamze-i cellād-ı men

3. Nūr-ı rüyem pertev-res-i revnağ-dih şahrā-yı ‘aşk¹⁶²¹⁶³

Sāye endāzed zi-‘aks-i kāmēt-i şimşād-ı men

4. Ger be-porsī ez-lebem keyfiyyet la‘l-i müzāb¹⁶⁴

Tā ser-ā-ser Kāndehār idād baḥşed yād-ı men¹⁶⁵

5. Ve‘r be-bendīd¹⁶⁶ ‘arīzem der-cevherem ehl-i Niyāz¹⁶⁷

Dest-feşānd-ı na‘ra zedāz cevdet-i üstād-ı men

ḤARFÜ’L-VĀV

88

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Sūziş-i ‘aşkıñ dolandırdı beni ey mäh-rū

Bu cihānda küh-ı ḥasret deşt-i ḥayret sū-be-sū

2. Ez-ezel bezm-i elest ikrār verdim ‘aşkıña

Zāt-ı pākiñ tā ebed eyler bu cānım cüst [ü] cū

3. Ğonce-i ḥüsnüñ görüp dem-beste oldu derd ile

Gülşen-i ‘ālemde dil murġu arar bir ḥoşca bū

4. Şaçlarıñ ve‘l-leyl ‘izārıñ ve‘d-ḍuḥā Tāhā gözün

Kāmetiñ tūbā yüzün firdevs ederler ārzū

¹⁶² Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁶³ Aşk çölüne güzellik veren ışık ulaştırın yüzümün nuru benim şimşadımın boyunun yansımasından gölgemi ölçse.

¹⁶⁴ Eğer benim hatırım, Kandehar’ın tamamına kadar kuvvet bağışlarsa şarabın keyfiyetini dudağımdan sorsun.

¹⁶⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁶⁶ Be-bendīd: be-benīd

¹⁶⁷ Ve eğer benim üstadımın kusursuzluğu nara atarak elini serpse Niyaz ehli cevherimde yanağımı bağlar.

5. Gizle cānında Niyāzī 'işve-i cānānıñı
Keşf-i esrār eyleme ağıyāre ey şīrīn-gū

89

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Evc-i hüsn ü nāzda gördüm seni ey mäh-rū
İktibās-ı nūr için biñ aḡter eyler ārzū
2. Çeşm-i mirrīhiñ kırān etmiş çekip ebrūları
Elde ḡançer firça-i 'uşşākı eyler cüst [ü] cū
3. Fes muḡavves ṡurre üstünde hemān arar ṡarar
Gīsūvānıñ ḡaddi mi var iḡtilāle mū-be-mū
4. Ḳāmetiñ reşk-āver-i ṡübā fe ṡübā¹⁶⁸ sevdiğim
Serviler şaḡn-ı cihānda eyler elbet ser-fürū
5. Cevdet-i fikriñ ḡayret-i şahāda¹⁶⁹ Risto-yı 'aḡl
Feylesofān bezmgāhiñda dōkerler āb-ı rū
6. El-amān ḡaldır nikāb-ı mihr-i hüsnüñ aradan
Etme erbāb-ı Niyāzī bī-nevā artıḡ ne bu

90

DĪGER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

¹⁶⁸ fe ṡübā: müjdeler olsun

¹⁶⁹ şahāda: şahādet

1. Lā-bekâdır sözüümüz çün u çirâdır yâ hû
İrtifâda gözümüz ‘ayn-ı bekâdır yâ hû
2. Nüş edip bezm-i elestde mey-i neşve-i ‘aşk
Kayd-ı hestî bize ser-māye-i lādır yâ hû
3. Dilde her vesvese-i dāne-i hālî hālî
Ādemiñ başına püsküllü belâdır yâ hû
4. Rüyudur bâriķa meş‘al-keş-i beyt-i ‘izzet
Şeref ü müntaħab-ı her dü serâdır yâ hû
5. Çarħ-ı dāver ser u pā dönse sözünden dönmez
Vech-i yâr ‘āşıkā bir kıble-nümâdır yâ hû
6. Bū verir bād-ı şabā turre-i tarrārından
Denmesin müşg-i Hoten belki ħaṭâdır yâ hû
7. Göze aldım o kadar naķd-i sirişk-i ser-şār
Cā-be-cā cāy-ı temennāda becâdır yâ hû
8. Uzadır sūziş-i zencīr-i fiğānı ‘āşık
Halkā-i dūd-ı dili tavķ-ı recâdır yâ hû
9. Fāris-i eşheb-i faħr olmalıdır vāķı‘da
Kim ki vādī-rev-i dervīş-i rızâdır yâ hû
10. Gel gel ‘arz edelim bāb-ı Niyāze ħamdī
Çünkü ser kāfilesār-ı urefâdır yâ hû
11. Cāme-i ‘abd ile faħr eylemez ehl-i şervet
Çün o ħaşlet heme-kār-ı bülehâdır yâ hû

12. Hāme-i şūy-ı zenī haclegeh-i taḥrīrde
Oynamak nengī-i merd-i zürefādır yā hū

13. Şabrı dāmān-ı Niyāzī saña kāfī vafī
Baḥr-ı zehḥār ḥaḳīḳat-ı şī ‘rādır yā hū

ḤARFÜ’L-HĀ

91¹⁷⁰

mefā ‘ilün fe ‘ilātün mefā ‘ilün fe ‘ilün

1. Görüp ‘izārını düşdü ‘aceb kelāle lāle
Nihānı dāğ-ı derūna sebep celāle lāle
2. O lāle rengi[ñi] gördüm aldı destine lāle
Ki lāl olup nazar eyler leb-i zülāle lāle
3. Dil etdi nāle-be-nāle dedi ki ey ruḥ-ı al
Şarardı şoldu ne oldu düşüp melāle lāle
4. Dedi ki lāle-i ‘aşkı takıldı gerdenine
O ser-fürü ki beñzedi ḳad[d]-i hilāle lāle
5. Niyāzī dīde-i ‘ibret ile gülşeni seyr et
Yanan derūnu āteş-i celāle lāle lāle

92

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

¹⁷⁰ Lāle redifli bu gazelde son tef’ilede yer alan lāle sözcüğündeki uzun ses vezne uydurulmak için kısa okunmuştur.

1. Gitmiyor çeşm-i terimden meh-liķāsı göz göre
Cāna geçdi nīze-i cevr ü cefāsı göz göre
2. Göz eder aġyāre söz vermez gürūh-ı ‘āşıkā
Hāşılı bitmez tükenmez mācerāsı göz göre
3. Gözlerim hayli zamāndır gözleriniñ gözleri
Görmedi gözler ki görsün mübtelāsı göz göre
4. Tīr-i müjgāna hedef kılsañ nola üftādeñi
Rūşenā olsa bu yüzden āşināsı göz göre
5. Göz göz oldu göz ucundan ey Niyāzī gözlerim
Gözlerim gözler gözünde göz edāsı göz göre

93

DĪGER

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Maķşadıñ hātır-ı vīrānemi yapmak deġil a
Bu revişle dil-i āşüfsemi almak deġil a
2. Dem-be-dem āhen-i cevrīñle şikest eylersiñ
Göñlüm ey şūh-ı sitemkār[a] çaķmak deġil a
3. Niġeh-i ġamzede-i hūn-ı cefā-rīziñ ile
Niteķ[im] cānımı yakmak baña bakmak deġil a
4. Sūz ile derġeh-i luţfuñda fiġān u zārım
‘Arz-ı hālim saña hāşā başa kaķmak deġil a

5. Ruḳabā manzarası oldu mücellā rūyuñ
A gözüm ḳan ṣaçalım sādece yanmaḳ değil a
6. Ba‘de-zā ben seni sevmem dedi ise zālim
Dil-i ūrīdeleriñ lāfi muḥaḳḳaḳ deęil a
7. Ey Niyāzī sūḥan-endāzsīñ ammā sözde
Ŗi‘r-i Vāsıf gibi maẓmūnları yapmaḳ deęil a

94

DİGER

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. Muṭarrā ṭurre-i ṭarrārveŖ-ı dil Ŗimdi pūr-çīne
Bu nev derd nev-be-nev raḥmet oḳutdu derd-i dīrīne
2. O ḥāl-i hindī Ḥindī vū leb-i la‘l-i BedaḥŖānı
DolaŖdırdı belā-yı Avrupa dil düŖdü tā Çīne
3. TemāŖā eyleyelden reng-i rūy-ı yāri reng-ā-reng
Ben ol gūyā ki İskender-nihādım gönłüm āyīne
4. DemiŖ ol nūktedānım terk-i ‘iŖret etdim ‘uŖŖāḳa
MeŖeldir Ḥıṭṭa-ı Rūmda baḳılmaz noḳṭa-ı Ŗīne
5. Tükense çeŖm-i seḥḥāri benimde Ŗabr u sāmānım
Bıraḳmam sā‘ilim bāb-ı Niyāzī rüz u Ŗeb yine

95

ŖARḲI

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Gülme bīgāne güle bād-ı şabā gel gülme
Atma yābāna kerem eyle 'atā gel gülme
2. Ağız açdırmaz o gül gonce-i leb-bestelere
Gül yüzüne güler iken güle yā gel gülme
3. Utanıp dürr dökülür şanma felekden nem alır
Kızarıp kaldı hacāetle becā gel gülme
4. Tāze haţtlar görünür sünbülü altında çemen
Ey nesīm-i seheri etme cefā gel gülme
5. Bāgbān köşküne girmez mi Niyāzī bülbül
Hāk-pāye ediyor 'arz-ı recā gel gülme

96

DİGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ey gönül hiç rahm eden var mı seniñ efgānıña
Denmedik sözler mi kaldı nık [ü] bed hep şanıña
2. Dem-be-dem gülmektedir ta'n kulleri dil kühene
Cān taħammül eylemez bu şabr-ı küstaħāneñe
3. Hālını bir āh ile Allāha ibrāz eylesiñ
Luţf-ı Yezdān erişir elbetde hāl 'uryānıña
4. Bir nefesde kaffe-i 'aşkıñı aldım gönlüme

Zālimā āh eyleyip terk eylerim her yanıña

5. Ey Niyāzī ṭālī ‘iñdendir seniñ ‘ālemde āh
Denmedik sözler mi ıaldı nīk [ü] bed hep şānıña

97¹⁷¹

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Dīde-i seyyāle vālih nāle-i hem-vāreme
Ey ṭabībim raḥm kıl zaḥm-ı dil-i āvāreme
Yoğ mu bir dārū-yı cān-baḥşıñ o gülmez yāreme
Yār tāze yāre açdı sīne-i şad-yāreme
2. Evc-i istiğnāda devr eyler iken ol mehveşān
Āsumān-ı lehcede gösterdi ḥuṭūṭ keh-keşān
Verdi tār-ı zülfü āh kara ḥaberlerden nişān
Ġayrı el çek ey felek vāḳıf değılsin çāreme
3. İktibās-ı mihr edip ol tāb-ı rüy-ı nūrdan
‘Aynı ‘aynımda göründü cebhe-i billūrdan
İncizāb-ı cezbesei cezb etdi dūrā-dūrdan
Kalmadı tedbīr-i ḥikmet gerdiş-i seyyāreme
4. Dil değıldir sāde şevk-engīz o māha müşteri
Hāle-i mirrīḥ-i çeşmim maḥv eder biñ aḥteri
İşte bende bī-Niyāz oldum anıñ cevlangeri
Ağlasınlar şābit u seyyāre baḥt-ı karama

¹⁷¹ Manzume gazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli murabba’ dır.

98

NAZİRE-İ NÜZHET

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Lisân-ı 'aşka maḥrem gül-femi buldum mizâcımca
Arandım mû-be-mû zülf-i ḥâmı buldum mizâcımca
2. O Leylî şüretiñ Mecnûn gibi leyl-i firâkıında
Enîs çeşm-i ümîd-i şebnemi buldum mizâcımca
3. Dü dîde cām u mey-i ḥûn-ciger sîne kemânımdır
Gel ey dil neş'e-yâb ol hem-demi buldum mizâcımca
4. Kümeyt-i tab' ile etdim tekâpü deşt-i 'irfânda
O nüzhetgehde ki geh ḥaremi buldum mizâcımca
5. Edip bād-ı muḥâlif bâdbân-ı tâli'im berbâd
Ne maḥv u ne murâd-ı kılzumu buldum mizâcımca
6. Niyâzî semt-i lâ-ḳaydîda bir aşḥab-ı Nüzhetden
Lisân-ı 'aşka maḥrem gül-femi buldum mizâcımca

99

DİGER

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Şanki bir gül-destedir ruḥsâr ruḥsâr üstüne
Bâğ-ı ḥüsnünde hezâr ezhâr ezhâr üstüne
2. Gül-'izâr olmuş güşâde zülf-i sünbül bû verir
Eylesin murğ-ı seḥer-ḥîz zâr biñ zâr üstüne

3. Zülf-i hattı hatt daği ruhsârsârı kaplamış
Mülk-i hüsne haml eder küffâr küffâr üstüne
4. Kişver-i dilden sivâyı sür çıkar kâfidir ‘aşk
Var mı bir iklîmde hünkâr hünkâr üstüne
5. Bu dem-i hestîde ol bezm-i elestde âşikâr
Cân u dilden eylerim ikrâr ikrâr üstüne
6. Bir tecellîdir Niyâzî eylediñ eş‘âr-ı yâr
Çok mudur yazsa kalem eş‘âr eş‘âr üstüne

100

DİĞER

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. Yüzünde hâl u haddime reng-[i] al başka ben başka
Lebinde pertev-i ‘aynü’l-le’âli başka ben başka
2. Desem her noқта-ı hüsünde bir nükte muhallîdir
‘İzârı üzre zülfüñ i‘tidâli başka ben başka
3. İştîdim ki bizim için mülk-i hüsne tâze hatt gelmiş
Gel ey dil verelim sen ‘arz-ı hâli başka ben başka
4. Denilse rüyunuñ her cüz’-i ferdi muntazam ammâ
Huţût-ı feylesofuñ i‘tizâli başka ben başka
5. Çıkıp ol mülk-i fes başdan düşürmüş çîn-i teşvîşe
Demiş ki Avrupanıñ ihtilâli başka ben başka

6. Kimi rūḥ-ı muşavver dedi ḥaḳḳıñda kimi peyker
Bu bābda herkesiñ baḥş-ı cidāli başḳa ben başḳa
7. Cemāliñ başlıca bir fenn-i aḥsen resm ü hey'etde
Mühendis zann eder şekl-i hilāli başḳa ben başḳa
8. Ne mümkündür Niyāzī Rāşid ile hem- 'inān olmak
Bu meydānda o zāt-ı ḳadr-ı 'ālī başḳa ben başḳa
9. Ḥarūn-ı esb-i ṭab' ile çıḳılmaz deşt-i maẓmūna
O at oynatmış işte lā'übāli başḳa ben başḳa

101

MURĀDĪ

mef'ūlü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

1. Yaḳma beni bu āteş-i sūzānına böyle
Düşmez seniñ ol cevr ü cefā şānına böyle
2. Sen raḥm edici dilber-i ra'nāsın a şāhım
Bu işleri ben vermedim 'irfānına böyle
3. Feryād u fiğānım benim ol 'arşa erişdi
'Āşık olalı ol gül-i ḥandānına böyle
4. Sen bir şeh-i yek-tā-yı cihānsiñ güzelim ki
Ben düşmedeyim pūse-i dāmānına böyle
5. Nā-çār olup 'aşḳ ile bī-çāre Murādī
Yazmaḳda seniñ vaşfiñi dīvānına böyle

102

NAZİRE BE-ĞAZEL-İ MURĀDĪ

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

1. Düşdüm reh-i nā-refte-i hicrānına böyle
Bülbül-i tek ol nāle-i efgānına böyle
2. Ya 'küb gözüm kan dökerek beyt-i hazende
Hasret-zededir Yūsuf-ı Ken'ânına böyle
3. Mecnūn diliñ saçları leylāsı ucundan
Biñ silsile bend eyledi gerdānına böyle
4. Kan dökmek ise 'id-i vişālinde Murādī
Etmezler ezā zebħa-i kurbānına böyle
5. Şad-derd-i derūn ṭab'-ı rekīk ile Niyāzī
Kādir dilimiz biñ ğazel ityānına böyle

103

MUṬARRAF ĞAZEL 'ĀLİM EFENDĪ¹⁷²*mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün*

1. Bir bendeñi ey bār-ı Hūdā pāye düşürme
Luṭf et reh-i nā-refte-i dünyāya düşürme
Zātıñ yetişir ğayr bir ednāya düşürme
Muhtāc kılip dergeh-i Dārāya düşürme
2. Bī-dād olanıñ dādı mı olur fuķarāya
Etdirme tekāpū bize ol kalb-i kırāba

¹⁷² Manzume ğazel bölümünde yer almasına karşın nazım şekli terbî' dir.

Sensiñ verici ni‘meti her şāh u gedāya
Min ‘abdi meded mīr ile paşaya düşürme

3. Māre şarılr gerçi düşen şuya meseldir
Bir kaçre şuyu kāse ile zehre bedeldir
Sāhilde döner revnaķ-ı ıķşā-yı emeldir
Üftāde edip bendeñi deryāya düşürme
4. Dil meş‘ale-i nūr-ı müsem mā ile yaķsın
Ol ğā‘ile-i zıll-ı hayālātdan uşansın
Varsın o maķāmāt-ı şühūda oyalansın
Tā dağdağa-ı varṭa-ı esmāya düşürme
5. Yā Rab meded et ‘āleme ezhār-ı kerem kıll
Müstağraķ-ı deryā-yı füyüzāt-ı ni‘am kıll
Kaçre ise de luṭf eyle mānende-i yemm kıll
Bilmez nerede kısmetin ihfāya düşürme

ḤARFÜ’L-YĀ’

104

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Kūy-ı vaşlñ mu‘tekif sübḥa-şümār-ı ‘ābidi
Oldu dil mihrāb-ı ḥüsn-i meh-cebīniñ ḥāmidi
2. Kaçdiniñ reşk-āveri tūbā fe tūbā¹⁷³ kāmēti
Pūte-i kudretde maşnū‘ sāķ-ı sīmīn sā‘idi
3. Öyle bir sihr-āferīn efkār-şikendir gözleri
Yek nazarda simsiyāh eyler hezārān zāhidi

¹⁷³ Fe tūbā: müjdeler olsun

4. İhtirāk-ı müşteri eyler o gīsū-yı zühāl
Hāle-i müjgānınıñ müjgān-ı mirrīḥ ḥāsidi
5. Hātır-ı ‘uṣṣākı tağyīr eylediñ ey kilik-i ter
Sen mi yazdıñ şāḥfe-i yāre ḥuṭūṭ-ı zā’idi
6. Verdim ikrār dönmezem bir laḥza kūy-ı yārdan
Deyi sīret zāhidā terk eyle fikr-i fāsidi
7. ‘Ārife bir şāniye hoşdur vişāl-i nīk-i ter
Ḥāmide besdir Niyāzī şāḥ-bāz-ı mācidi

105

DİGER

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Sünbül-i zülfüñü gül rūyuña cānān dükeli
Bülbülān anda niyāz ile şenā-ḥān dükeli
2. Ser-fürü şerm be-mū kaldı benefşe yā hū
Gīsū-yı būy-ı semen-sā ile cānān bükeli
3. Müjde eyler müje-i çeşm-i sirişk-i serşār
Sīneme nīze-i müjgān ile eyvāḥ çökeli
4. Şīr-i şīrāzene şīrāze dayanmaz şanma
Sen ol āfet-nigehiñ¹⁷⁴ bend-i belāsiñ sökeli
5. Dolma bāğçe içine ey meniş-i zāğ-ı siyeh
Bülbülān anda Niyāz ile şenā-ḥān dükeli

¹⁷⁴ Nigehiñ: nigehsiñ

106

DĪGER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Harām etdi gözümde kalmadı ārām uyķusu
'Aceb sihr-i helāldir 'ayn ile ol çeşm-i cādūsu
2. Şorulsa leblerinden 'arızıñ hāli şeker-rīzi
Temiz olmaz mı āyā çāşnī-yi ālū-yı bālūsu
3. Değişmez ehl-i sevdā dānesin her şām u sevdāna
Değer Allāh için Keşmīr Hindī hāli hindūsu
4. Çıķınca mülk-i fesden Avrupa hey[e]cān¹⁷⁵ cān oldum
Hilāl-i ihtilāle verdi 'aķlım bend-i gīsūsu
5. Eyā bād-ı şabā her şubḥ-dem cānānı yād eyle
Getir cāna peyām-ı turre-i müşgīn-i hoş-būsu
6. Derūn[u] yandırır ehl-i Niyāzıñ nāz-ı meh-rūsu
Göñül dil-bestedir besdir ne lāzım ğayrı şu busu

107

DĪGER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Ey perī şanma ki çarpıldı da sākān kanadı
Kanadı kanlı kara çeşmiñ ile kan kanadı
2. Çok güzeller o güzel gözleri gözleri güzel

¹⁷⁵ Heyecan sözcüğü vezne uydurulmak için -e sesi düşürülerek okunmuştur.

- Gözedi göz göz olup çeşm-i ğazālān k̄anadı
3. Sünbül-i kehgili gül-ruḥları güldürdükçe
Oldu işkeste hümā-yı şeh-i sāmān k̄anadı
4. O füsun fitne-i ğīsūları tūġlar dīger
Şāḥ-ı zülfünde nice murġ-ı hirāsān k̄anadı
5. Yāre yār olmaya yāre yaralı yār olmaz
Yardı yār yāreli bī-çāre fütādān k̄anadı
6. Derken ol şūḥ-ı perī cān k̄anatmam k̄anamam
Bāz-vān-ı nigeḥi kırdı hezārān k̄anadı
7. Nazmını ḥālet-i i' cāze getirmiş Fā'ik
Nükte-i mu'cizine 'ayn-ı ğazel-ḥ'ān k̄anadı
8. Böyle maẓmūnu 'aceb kim uçurur 'anḳāveş
Kırılır ṭab'-ı Niyāzī gibi biñ cān k̄anadı

108

DĪGER

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Yakıp gencīne-i sīnemde 'aşḳ-ı nār-ı sūzānı
Anıñ üstüne zālīm dökdü eşḳ-i çeşm-i giryānı
2. Mey-i leb-rīz-i nūş etmesem iṭfā'-ı nār olmaz
K̄anar mı teşnegān mi' rātda görse āb-ı ḥayvānı
3. Rehinde 'āşıkı ṭa'n ile men' etmek dīger sūfī

Nazar kı1 şüphesiz hıç görmedim zann etme şeytānı

4. Hārāmī çeşm-i hūn-h̄ārī ederdi var mı yağmā¹⁷⁶
Hārāmīveş ihāta eylemiş haṭṭ rūy-ı cānānı
5. ‘Aceb hūsn-i leṭāfet var ise cem‘ eyleyip anı
Bulup hālī mekān tutmuş hemān çāh-ı zenaḥdānı
6. Erişmezsem Niyāzī ‘ālem içre sūy-ı maḫşūda
Çeker çāk eyleyem ta‘ciz edem dergāh-ı Raḥmānı

109

DİGER

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. Rehiñde ey begim dāğ-ı derūnu çekdiğim kaldı
Vişāl ümmīd edip hicr-i füzūnu çekdiğim kaldı
2. Düşüp hūn-h̄ār-ı çeşmiñ rüyuna ey ğamzesi cādū
Dem-ā-dem āh ile hūn-ı ‘uyūnu çekdiğim kaldı
3. Yoluñda bezl edip naḫd-ı hayātı cānımı zālim
Tehī dest olarak zār-ı zebūnu çekdiğim kaldı
4. Düşüp her rüz [u] şeb sevdā-yı vaşl-ı cān sürūruna
Hırāş-ı cān ile reybū’l-menūnu çekdiğim kaldı
5. Niyāzī biñ niyāz ile düşüp pā-būs-ı dildāre
Hemān bī-hūde fikr ile cūnūnu çekdiğim kaldı

¹⁷⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

110

DĪGER

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. Bi-ḥamdilillāh bu gün cism-i derūna özge cān geldi
Gülistān-ı tarāfından 'aceb serv-i revān geldi
2. Çeker dem dem-be-dem çok intizārı reh-güzārında
Hemān taht-ı dile teşrīf edip ḥüsn içre cān geldi
3. Kālıp Ya 'kūb-ı dil ol külbe-i aḥzān-ı ḥasretde
Terakḫub eyler iken Yūsufāsā ol cenān geldi
4. Hemān üftādesin biñ nāz ile yar neş' evār etdi
Ḥayāt-baḫş eyleyip ol tūtī-i sükker-zebān geldi
5. Serāy-ı kalb-i tezyīn ile tavşīfi güzel birle
Niyāzī çünkü iklīm-i dile şāhib-ķırān geldi

111

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Destgīri ehl-i ḥācet Ḥācı Bektāşī Velī
Melce' -i şāh-ı 'ināyet Ḥācı Bektāşī Velī
2. Tutsa mānend kendiyi zerre düşer şems-i cihān
Nūr-ı āşārına nisbet Ḥācı Bektāşī Velī
3. Ḥaḫḫ müheyyā eyleyip dār-ı cinānda meskeniñ
Etdi Rıdvān ile ḥalvet Ḥācı Bektāşī Velī

4. İn se'eltüm eyyühe'l ihvân metey zātühü¹⁷⁷
Vâriş-i nûr-ı nübüvvet Hâcı Bektâşî Velî
5. Dâmen-i feyziñ komaz elden Niyâzî dâ'imâ
İlticâ eyler şefâ'at Hâcı Bektâşî Velî

112

DİGER

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Dest-i luţfu ile dil-âzâr-ı ma'mûr eyledi
Kendine biñ nâz ile âşüfte mecbûr eyledi
2. Ğonce-i ruhsârı içdi bâğbân-ı vuşlatı
'Andelîb-i dil-figendin şâd u mesrûr eyledi
3. 'Âşık-ı dem-besteniñ bezm-i hârâm u nâzda
Cür'a-i vaşlın dehanzârına maqtûr eyledi
4. Zülf-i sevdâsı cigerde lâleveş bir dâğ idi
Şimdi cân ber-dâr edip mânend-i Manşûr eyledi
5. Dûdmân-ı âhımız eflâke oldu ser-keşîd
Añladıp 'aşk cismimiz emşâl-i vapur eyledi
6. Bir tecellîdir Niyâzî yâre ezhâr etdi Hâkık
Kim bu gün güyâ o cân teşrîfini Tûr eyledi

¹⁷⁷ Kendisi ey kardeşler diye (insanlara) seslendiğinde

113¹⁷⁸

DİGER

1. Ey şabā görürseñ ol nāzenīnim
Hemān ḥasretiñle der-be-der derdi
Şorarsa Ferhād-ı dilden Şīrīnim
Tīşe-i ‘aşkıñla raḥne ser derdi
2. Bekler reh-güzārīñ eyvāh ederek
Hemīşe ezkārı Allāh diyerek
Boynun büküp gezer āh vāh ederek
Gūşe-i gurbetde mükedder derdi
3. Gel söyle evşāf-ı dildār elbet¹⁷⁹
Ṭübādır kāmēti cemāl-i cennet
Şüphesiz kaçları mihrāb-ı vaḥdet
Cebhe-i ‘ulyāsı bir minber derdi
4. Bāğ-ı vişālīñe eyler pervāzı
Erişir tā sāk-ı ‘arşa āvāzı
Āteş-i hicriñle aḥḳar Niyāzı
Yoluñda cān vermek muḳadder derdi

114

DİGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Nā-gehānī gördüğüm anda perī rü-peykeri
Yandı āteşlerde cism u cānım oldu serserī

¹⁷⁸ Manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup nazım şekli koşmadır.

¹⁷⁹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

2. Şem ‘-i hüsn-i yāre pervāne-şifat verdim seri
Ser-te-ser dil-ḥānesi buldu anıñla incilā
3. Baña bu sūz u ʔarab tā kısmet-i rūz-ı belā
Şu ‘le-i āhım görüpde şanma şimdi mübtelā
4. Şevkveş bu āteşe yanmaḳdayım çoḳdan beri
Hañcer-i ebrū emānım kesdi āh ey bī-emān
5. Girmedi zerre Niyāzım kūşeñe ey nev-civān
Raḥm ile yansın yaḳılsın çeşm-i inşāf-ı cihān
6. Hāl-i sūz u dāḡ-ı hicrānım görüp şimden geri
Aḡla derd u firḳat ile ey dü-çeşmim demleri
7. Çaḡla ḥūn-ı eşkbārı seyle ver ‘ālemleri
Baḡla kendi sīne-i bī-çārıña merhemleri

1

SER-GÜZEŞT-İ DER-RAMAŻĀN

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fā ‘lün)

1. Ḥamd [o]la ki şerāfet ile geldi ramażān
Müjde ey ehl-i ‘uşāt bā ‘iş-i ‘afv u gufrān
2. Zevḳ-i rūḥānī u cismāni bize ḳalmışdır
Nā-becā ʔavrı ferāmūş edelim ez-dil u cān
3. Ne şerāfet ne luḳfdur bu ki min indallāh¹⁸⁰
Baḡlanıp silsile bend oldu le’im-i şeyṫān

¹⁸⁰ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

4. Diyerek şükür ederek külbe-i aḥzānımda
Ḥakk için fetḥ u kırā'at eder iken Kur'ān
5. Resm-i tebrīk hele [ki] 'aşkıımı taḥrīk için
Daḳḳ-ı bāb eyledi geldi içeri bir iḥvān
6. Öyle iḥvān ki leṭāfetde hemān rūḥ-ı revān
Zātı reşk-āver-i sāmī-i semiyi-i 'irfān
7. Nice maẓmūnlar ile 'arz-ı muvālāt etdi
Doğrusu cān u gönül oldu ser-ā-pā ḥandān
8. Dedi 'afv eyle baba ben saña ifṭāra kadar
Nā-şinīde edelim zātıña bir kışşa beyān
9. Nā-gehān vaḳt-ı şitā 'ayn-ı bahārdan görünür
Bāyezidde ne çiçekler ile dolmuş meydān
10. Cānlı güller gülüyor bülbülünü güldürüyor
Hele sünbül gibi gīsūlara herkes nigerān
11. Şarı ferāce şarınmış ser-u-pā zerrīnler
Şararır [yer] şerm ile gördükçe 'izār-ı ḥübān
12. 'Ayn-ı cennet gibi mescidle cevāmi' dolmuş
Ḳarışıp birbirine ḥūrīler ile ḡilmān
13. Bāyezid cāmi'ini mevḳi'-i ḥübān diyerek
Çār-ı etrāfını bī-çāre dil etdi seyrān
14. Tīr-i müjgānları görmeğe kemāndan çıkmış
Bī-muḥābā hedef-i sīne-i 'uşşāka revān

15. Yek-be-yek mu‘tekif-i hâfız-ı hâl-i Habeşî
Muşhaf-ı hüsn ü cemâlinde okur er-Rahmân
16. Şavm hâl ile amân bir perî ruhsâr gördüm
Ğabğabı çifte lebi çifteli öksüz doyuran
17. Bir iki sâniye maşşürede sâ‘at önüne
Oturup rakşî derûn ile gönül pür-heyecân
18. Hele ma‘bed diyemem belki riyâz-ı cennet
Şâ‘imîne verilen başş-ı ‘amîm-i Sübhân
19. Görerek gâh u gehî her niğehi fetâtı
Bilmeyip ‘âlemi ‘âlem baña derken hayrân
20. Nâ-gehân fitne reviş tahtlı gülmüş bir âfet
Doğdu karşımıza mânende-i mâh-ı tâbân
21. Allâh Allâh göricek kâşî hilâlini anıñ
Rûzedârâna dedim işte hilâl-i ramazân
22. Lîk bir ahter-i bedter ki görüp nezdinde
Dedim eyvâh ‘acebâ geldi mi hengâm-ı kırân
23. Kadd-[i] dü-tâ ol bûdalâ heykel-i u‘cûbe ile
Çıkıldılar havlu güzergâhına âyân beyân
24. Bende bî-çâre harîf gibi yerimden kalkdım
Ugradım taşraya dîvâne gibi bî-iz‘ân
25. Sergide o mehi gördükde serildim kaldım
Acıdı hem harîfe hem baña cümle insân

26. Yāver oldu beni kaldırdı elimden tutdu
Var imiş anda müheyyā hele cāndan ihvān
27. Dedim Allāhı severseñ nereli bu meh-i nāz
Dedi bu gonce-i nev-reste-i Bulğaristān
28. El-amān kimlere mensüb dedi Şemsi Paşalı
Bu sebebden aña hürşid denilmiş çesbān
29. Ben su'al üzre iken bir de ne görsem yā hū
Kara bahtım gibi hep simsiyāh oldu cihān
30. Hareket eylemiş evcine meger ol hürşid
O nuhūsetli harif yanına olmuş yārān
31. Bırakıp sergide ser-māye-i 'aqlım 'acele
Bende bende gibi ardınca olup rāha revān
32. Yolda gördüm ki müdām kol kola olmuş kāfir
Güyyā deyr-i kenīsāye giderler el'an
33. Durdular āh göricek Vezneciler hamāmın
Oldular bir peçe dellāk ile hayli kūbān
34. Taqvıyyet verdiler anda Kemeraltı yoluna
Güyyā bende efendisi efendī oğlan
35. Der-'aķab peçe-i dellāke şıkışdım şordum
Bu diremsiz perī kimdir baña gül ile 'ayān
36. Bir çekirdek iki dirhem dedi biz vezn etdik
Şemsi Paşa gülüdür gonce-i nev-reste fidān

37. Bildim ol dem ki harîf Hazret-i Şemşi Paşa
Dîn u dünyâsı yazık işte bu Bulğar-ı zamân
38. Ba‘dezâ her küşede şordum arandım hâlin
Saña icmâl edelim bir iki bâbın ityân
39. Dedim Allâhı severseñ tîr-i itnâb-ı maķâl
Hele iftâr edelim gel yetişir ğayrı amân
40. Aşlahallâh du‘â eyle ki Hakk kurtarsın
‘İllet-i mühlikedir çâresi ğayetde girân
41. Âmin âmin bu du‘â ile anı terk etse
Ey baba bârî nolur bizlere kılsa oğlan
42. Böyle biñ türlü leṭâ’if hele ba‘de’l-iftâr
Revnaķ-ı meclis ile hâmemiz oldu cünbân
43. Bunu tesvîdde olup el ile sâ’at üçde
Semt-i şeh-zâdeye dil eyledi erhâ-yı ‘inân
44. Aranır iken odur güller arasında hûbân
Bizde var gel buyuruñ der çağırıp çây-ı cüşân
45. Şıkışıp bir güşede hayli temâşâ etdik
Birbirine neler etmiş orada maḥbûbân
46. Hâme ser-keşlik edip şahn-ı süḥanda ol ân
Üç ğazel oldu şehâ anda ne hoşdur dîvân
47. Sâ’at altı yediyi buldu bu zevķ üstünde
Dedim artık gidelim ey meniş-i gevherĝân

48. O sühanverle edip resm-i vedā'ı icrā
 Ḥamd ola semtime geldim ki be-'avn-ı Sübhān
49. Bu tuhaf fıkra tuhafcılar içinde bu kadar
 Bu sebebden anı dil eyledi yā hū i'lān

İBTİDÂ-YI TEVÂRİḤ

1

TÂRİḤ-İ VELÂDET -İ 'ABDÜ'L-MECİD
 İBN-İ 'ABDÜ'L-'AZİZ ḤÂN
fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şehr-i yār ma'delet-i kişver-güşā-yı āferīd
 Ya'ni Ḥān 'Abdü'l-'aziz ḥākān-ı yek-tā-yı (ferīd)
2. Zāt-ı pāki ğıbta-fermā-yı ciḥān her ins ü cān
 Reşk eder zīb-şifātında şifāt-ı heft-dīd
3. Mesned-ārā-yı ḥilāfetdir vücūd-ı cūd-ı Ḥaḳḳ
 Taḥtındır hem-sāye-i 'arş-ı 'alā keyf-i medīd
4. Ser-te-ser münḳād-ı fermānı zemīn elṭāf-bīn
 Mā-ḥaşal 'adl-āferīn bir şeh-süvār-ı nā-şinīd
5. Ḳuvvet-i 'irfān-ı (fehmi) ḥayret-efzā-yı 'uḳūl
 Pīşekār-ı bahş-ı fikrinde Felātün dāne-çīd
6. Pāygāh-ı saṭvetinde sa'y eder rūḥ (el-emīn)
 Şīme-i ṭavr-ı (cemīl) inde felek cāme-derīd

7. Cümle-i girdâridir ‘ayn-ı (rızâ-yı) Kirdgâr
(Murtażâ) -yı (şevket) u iclâli zâtında (sa‘îd)
8. Hîbredir tab‘-ı (hâlîm)-i devletinde ‘aql-ı küll
Re‘y-i (muhtâr)ında dil-beste o Hârûn Reşîd¹⁸¹
9. Baħr u berr dest-i ‘aţâsında kef-i mizâmıdır
Çarħ-ı zerrîn-kâse mâl-â-mâl ‘adlidir berîd
10. Fıtratında luţf u şefkat merhamet bir rütbe kim
Nezd-i aħseninde tev‘emdir hemân sürħ u sefid
11. Luţf-ı muħikden Hudâ etdi ħazâyâ bî-bahâ
Kıldı bir ferzend-i şevket ercümend luţf-ı cedîd
12. Āsumân pāye şeh-i ħāver-güşā-yı a‘zamîñ
Doğdu bir şeh-zāde şulb-ı tal‘atında hem-çü şîd
13. Öyle bir dürr-dāne-i yek-tā-yı ħāşşe‘l-ħāşşdır
Derc-i tevfiķ-i Hudādan ni‘met-i Rabbü‘l-mecîd
14. Bu sipih-i encümün gehvāre zehre dānesi
Olsa pervîn taķsa başında deĝildir pek ba‘îd
15. ‘Arz ederdim dergeh-i şeh-zāde-i şān-dādeye
Olmasaydı köhne-i kār-i kadîm çarħ-ı ‘anîd
16. Deh ‘uķûlda uhde-i vaşfında yokdur iķtidār
Bîhüde deşt-i süħanda her ki pūyān-ı devîd
17. Zırve-i ed‘iyede raħş-i rikāb etsin kalem

¹⁸¹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Oldur erbāb-ı niyāza cadde-i rāh-ı sedīd

18. Zāt-ı baht için Hudāya bu Niyāzī kıl revā

Dergeh-i luṭfuñda etme mültecā-yı nā-ümīd

19. Pertev-i (‘izz) u (celāle’ d-dīni) olsun pür-cilā

Taht-ı iclālinde ‘ömr ü şevketi ola mezīd

20. Zādegān ile şeh-i devrān u fermān-berānımız

Taht-ı ‘adlinde sa‘īd olsun şey’i her rūzu ‘īd

21. Düşmānı tūr-i ḳahhāra hedef olsun telef¹⁸²

Dürre-i maḳşad be-kef firūz lef-i tevḳīḳ resīd

22. Çār edā tārīḥ mā-āyā ki ne-būd şeh-r vā

Fī’l-tālī ‘ Rabbenā keyfe yurīdu enbetet el-merīd¹⁸³

23. Tāḳ-ı tehniyyetde her bir ḳudsiyān ferrūḥ-zebān

Ünsiyān birbirine bu beyt ile güft ü şinīd

24. Tālī’iñ āh dīde-i gülşān-ı dehre verdi fer

Ṭal‘atıñ ‘izz u celāl-i devlete ‘Abdü’l-Mecīd

Mu‘cem Beyt
1285

Mühmel Beyt
1285

Mıṣra‘-ı Evvel Tāmm
1285

Mıṣra‘ı Şānī Tāmm
1285

2

TĀRĪḤ-İ SEYĀHAT-I HÜMĀYŪN BE-CĀNĪB-İ AVRUPA

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

¹⁸² Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁸³ Rabbimiz çok inatçı talihin ortaya çıkmasını nasıl isterse

1. Şāh-ı devrān eyledi teşrīfe meyl u raġbeti
Çeşm-i 'ālem göz açıp görsün celāl-i şevketi
2. Zāt-ı pāki bir muraşşa'-efser-i 'Oşmāniyān
Sergi-i Paris sezā bulsa ser-ā-pā kıymeti
3. Fıtrat-ı ser-māye-i 'izz ü 'azīz-i ma'delet
Cem'-i ezdād etmede luţf-ı 'amīm-i şevkati
4. Öyle bir Dārā haşem dādāverān-ı muhteşem
Kıt'a-i Paris kudūm ile kazandı devleti
5. Mevkibinde çarġ-ı vapur çarġa fahr etse becā
Çün alır kānūn-ı satvetden dem-ā-dem kuvveti
6. Hāme-beste dil-şikeste terk-i itnāb eylerim
Lāl etdi tūī-i tab'im o şāhın hasreti
7. Dem-be-dem budur Niyāzī ilticā-yı bendegān
Ey kerīmā luţf-ı fermā mā-be-baġşā vuşlatı
8. Bir de tārīġ-i mücevher söyledim teşrīfine
Mağdem-i qadr ile Paris buldu şān u şöhreti

1284

3

TEŞEKKÜR U MAĤMİDET RÜ'ŪS U MA'İŞET
HŪMAYŪN TĀRİĤ-İ MEŞĤĤAT

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Ey ŧehen-ŧāh-1 felek meretebe fermān fermā
Mihr-1 gerdūn ni‘am-1 māh mürebbiye’l-fuzalā
2. Bārekallāh tebār-1 ŧeref-i ‘Oŧmāniyān
Zātıdır kārgeh-i āleme iħsān-i Ğudā
3. ŧeh-süvār-1 reh-i meydān-1 ŧecā‘at elbet
Feyz alır raħŧ-1 rikābında hemān berķ-i semā
4. Öyle bir pādiŧeh-i ħān-1 ‘azīz-i ħākān
Nām-1 ser-nāme-i i‘zāza e‘azzü’l-esmā
5. Etdi ħāŧŧiyeti āfāķa ser-ā-ser te’ŧīr
‘İzz ü iclāl ile doldurdu cihānı ser u pā
6. Ğāmī-i ŧer‘-i mübīn cāmī‘-i erbāb-1 yakīn
Oldu ‘aŧrında biħīn ri‘fat u ķadr-1 ‘ulemā
7. Eyledi ħ‘āce-i ŧehvārını ŧeyħü’l-İslām
Parladı ez-ser-i nev-ŧafħa-1 ŧadr-1 fetvā
8. Oķu tārīħ-i meŧħat ki tamām ķıķdı sezā
*Enbetet Allāħü mine’l-ilmi nebāten ħasanen*¹²⁸⁵¹⁸⁴ ¹⁸⁵
9. Öyle bir fāzıl-1 yek-tā ki hemān bī-hem-tā
Ğaydar-1 seyf-i ķazā ŧaff-der-i ŧaħn-1 da‘vā
10. Eyledi ħavza-1 aħķāmı ser-ā-ser ‘ālī
Nazar-1 diķķat-i ŧāhānesi iksīr-i rübā

¹⁸⁴ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁸⁵ Sözcük anlamı: Allah ilmi ile onu güzelce yetiŧtirdi. Âl-i İmran Suresi 37. ayet: “Rabbi onu kabul edip güzel bir ŧekilde yetiŧtirdi.” Ayetin özgün ŧekli: “rabbuhā bi kabūlin hasenin ve enbetehā nebāten hasenen...” (Kurān-ı Kerīm, 3/17)

11. Çeşm-i eltafla yem[m]-i luḫfuna etdikçe nazār
Reng alır ğayret ile lehce-i çarḫ-ı mīnā
12. Bermekī merdümünü görse bir ednā ḫulunu
Ḳul olurlardı hemān yek-sere pīr u bernā
13. Ser-te-ser cūşış-i seyl-ābe-i ebr-i keremi
‘Arşā-ı ‘ālemini etdi nev-ā-nev irvā
14. Ḳuvvet-i dāniş-i fehmi ki muḫīṭ-i ‘ālem
Gördü āşārını ‘ilmiyyede ednā a‘lā
15. Ref‘ edip pāyınā ḫadr-ı ‘ulūm u şer‘ī
Hele iḫsān-ı ma‘īşet ne ḫazāyā ne ‘aṭā
16. Ba‘dezā ḫātimi destine ṭaḫar mı gerdūn
Var iken cevher-i zātı gibi bir faşş-ı saḫā
17. Ān-be-ān ‘āleme etmede iken luḫf-vezān
Ḳanĝı dildir ki eder ‘uhde-i şükrün ifā
18. Ḳadd-i imkānda mı sāḫil-res-i şükrāniyyet
Baḫr-ı cūd u keremi ḫaṭresi iken deryā
19. Sen hemān ey dil-i bī-çāre Niyāzī gözle
Dil olup her ser-i mū eyleye her ān du‘ā
20. Ṭavr-ı itnābı berrāḫ¹⁸⁶ ey ḫalem-i işkeste
Nezd-i destūrda taḫsīn buyursun büleĝā
21. Her dile vācibe-i üss-i sitāyiş el-Ḥaḫḫ

¹⁸⁶ Berrāḫ kelimesi vezne uydurulmak için berāḫ olarak okunmuştur.

Farz-ı ‘ayn bildiğimiz hayr-ı du‘adır zīrā

22. Ey Hudāvend-i cihān-baḥş-ı ‘aṭāhā-yı nihān
Kirdgārā kerem-efzā-yı dü-gītī-ārā

23. Sen o bī-çün aḥad-ferd ü şamedsiñ bi’z-zāt
Rabbenā bende seniñ sende seniñdir maḥzā

24. Tā ki devr eyleye elde kütüb-i İslāmī
Oḡunup ḥükm oluna şer‘-i şerīf-i ğarrā

25. Ān verdikçe bu kāşāne-i dehre Qur‘ān
Şān versin ṭabaḳāt-ı ümeme ser-tā-pā

26. Eyleyip nāmını mecmū‘a-i ser-saṭr-ı cihān
Tār[u]mār eyleye tūmār-ı ‘adūyı ḳat‘ā

27. Nisbeti tām olaraḳ cümle-i efkārında
Vere her şafḫa-i āmāline ṭaṭlı ma‘nā

28. Her taşavvurda becā müntic-i taşdıḳ olsun
Bu ḳıyās üzre şeref-yāb ola şuġrā kübrā

29. Feyz-i Haḳḳ kār-ı heyūlāsına olsun şūret
Cevher-i zātı ola māye-i şād-ı fuḳarā

30. Ḥānedān-ı şeref ü devleti ile maḥfūz
Olalar ḫıfz-ı ilāhide be-cāh-ı Ṭāhā

4

EYÜB ŞABRİ EFENDİNİN TE'LİFİNE MUVAFFAĞ
 OLDUĞU MAHMÜD[Ü'S]-SİYER NÂM KİTÂBINA
 TAQRİZ OLARAK TÂRİH¹⁸⁷

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Ey Şabri-i zîbinde edâ işbu kitâbın
 Maḥmūd[ü's]-siyer denmeğe şâyân-ı ter oldu
2. Çünkü kıssaş-ı Aḥmed-i muhtârı cemī'an
 Cem' eyleyici bir eşer-i mu'teber oldu
3. İnşâ-yı belîğinde olan ḥüsn-i selâset
 Ḥaḳḳâ ki neşât-âver-i ehl-i hüner oldu
4. Meşkür olur elbetde mesâ'î-i cemîlîñ
 Sen şanma anı 'ind-i nebîde heder oldu
5. Bir bir arayıp söyledi târîḥ-i Niyâzî
 (Maḥmūdü's-siyer) 'âleme zîbâ eşer oldu

5

BERĀY-I TĀRĪḤ ḤAFĪD ŞADR-I 'ĀLĪ FU'ĀD PAŞA
fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

1. Zihî şadr-ı 'ālî vālâ-nijād
 Aristo-yı ḥikmet Felâṭün reşād
2. Henüz gördü çeşm-i cihân böyle bir
 Mufahḥam mükerrerrem mükemmel Fu'ād

¹⁸⁷ Tarihin ne olduğunu ifade eden bir husus eserde bulunamamıştır.

3. Becâdır ne söylense çün kân 'izzet
Hünerver ne server o 'ālî-nihād
4. Umūr-ı cihāna verip intizām
Huşūsen nizām-ı 'asākir ciyād
5. Demiş nām-ı cān-pāresin Mîr Nāzım
Bu tanzīm hem ilhām-ı Rab-i 'ibād
6. Ne evlād-ı zātı hemān 'ayn-ı dād
Muşaffā mücellā mu'allā vedād
7. Anıñ şulb-i pāk güher māyesinden¹⁸⁸
'Aṭā-yı Hudādır ki nev-zāde dād
8. Ferāḥ-pāş-ı kalb heme-bendegān
Cilā-baḥş-i çeşm-i sefid u sevād
9. Gel kilik-i pā-beste durma ḥazīn
Açıldı bize böyle rāh-ı sedād
10. Edip sırr fer ü táb-ı dergāh-ı Ḥaḳḳ
Du 'ā-yı Niyāzī olsun 'idād
11. Hudāyā bi-ḥaḳḳın tecellī a'zam
Be-cāh-ı güzīn cümle-i āl u evlād¹⁸⁹
12. Bu nesl-i kibārı şıgār u kibār
Serīr-i sürürunda kıl bir murād
13. Hoşā mecd ü iḳbālî durdukça dursun¹⁹⁰

¹⁸⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁸⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Bu ne tāk-ı keyvān zemīn hāk u bād

14. Gel ey tab‘-ı pür-hūn āsārīñ olsun
Mücevher bu bir beyt-i tārīḥ nev-zād

15. Gelip kıldı mihr-i cihānı fūrūğ
Bu meh çehre[de] Mīr ‘AlīMurād

1280

6

KAABA TÜRKÇE GEVHERİ TARZINDA
TĀRĪḤ-İ MEŞĪḤAT MONLĀ BEG¹⁹¹

1. Bu ‘aşk dedikleri dil bucağında¹⁹²
O ‘aşkıñ düşkünü cümle-i eşyā
Tañrınıñ tā ezel bir kazāsıdır
Berāber katında şāh ile gedā
Kıgılcımlar şaçan cān ocağında
Kim kime ‘aşıkdır bilinmez hālā
Uyanık kullarıñ hoş rızāsıdır
Yaradaniñ bu da bir mū‘ammāsıdır¹⁹³

2. Dağlar arasında yüce iñleyen
Nūra cemāl nāza celāl oğudu
Gökqubbe içinde çıñ çıñlayan¹⁹⁴
Dedi ikisine birden ‘aşk odu
Añlar ne olduğun güzel diñleyen

¹⁹⁰ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

¹⁹¹ Bu manzume 6+5=11’li hece ölçüsü ile yazılmış olup yapmış olduğumuz tespitler sonucunda nazım şekli bulunamamıştır.

¹⁹² Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹³ Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁴ Dizede 6+4=10’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

Nūru sevindirdi nār-ı Nemrūdu
 Derdlileriñ hemān o şadāsıdır
 Nārınıñ tamular bir cefāsıdır

3. Bu bir derddir çekmek çekilmek muḥāl¹⁹⁵

Uruldum çarpıldım bir şāh-bāza
 Öyle bir ma‘nādır sökmek kıl ü kāl
 Gösterir kendini gāh çeker nāza
 Şabr u sāmānları yandırdı celāl
 El-amān dedikçe ol oyunbāza
 Cemāl ise cānlar rüşenāsıdır
 Der ki dehā işiñ ibtidāsıdır

4. Aldanıp anıñla verip el ele

Çün kemān kaşları bir çifte ḥançer
 Girişilmiş idi bu derse hele
 Āşıkıñ çifteli bağına şancar
 Apañsız düşürdü beni ceng ile
 İñledir her cānı bir tabur mancar
 Çekdiceğim şimdi cān çabasıdır
 Beñler iki taraf kolağasıdır

5. Nergisler göz açmış baygın gözüne

Amān mülk-i fes başından çıkarmış
 Beñzer dudakları şirīn sözüne
 Şimdi sevdāsını tā Çīne şarmış
 Gül gül olmuş gönce güler yüzüne
 Karışık Avrupa fırsat ararmış¹⁹⁶
 Eğlencesi her gün şeb şafāsıdır
 ‘Uşşākı öldüren āh burasıdır

¹⁹⁵ Dizede 6+4=12’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁶ Dizede hece sayısı tam olmasına karşın 5+6=11’li durak yapısına sahiptir.

6. Serviler boyuna olup iki kat

Cünün şahrāsına kurup otağı
 Şahrā-yı Habeşde hep oldular māt
 Şenlendirem yakıp dilimde ocağı¹⁹⁷
 Gel gönül bu zevke külāhıñı at
 Issız çöller içre taş ile dağı
 Yoşmam zamāneniñ pek a' lāsıdır
 Dolandıran beni yār hevāsıdır

7. Aygın baygın gezer iken serserī

Añlamaz eyesin gel bu kelāmıñ
 Göründü añsızın bir perī¹⁹⁸
 Müjdeler bu 'aşr-ı feraḥ-encāmıñ
 Dedi 'āşık yeter gezme dön geri
 Hep ḥalk-ı cihāñıñ cümle İslāmıñ
 Çileniñ bitmez māverāsıdır¹⁹⁹
 Ḥamd ola Monlā Beg muḳtedāsıdır

8. Vekīl-i peygember şāh-ı ğazanfer

Ma' nā ile şüret taḫlı be-ġāyet
 Şeyḫü'l-İslām edip icrāsın ister
 Zātı ile millet eyler meḫaret
 Ḥaḳḳā muḳtedirdir gösterdi eşer
 Başkasıdır elbet şān-ı āşālet
 Ḥaydār-ı zamāñıñ murtażāsıdır
 Babası bu kavmiñ bir paşasıdır

9. Nāmı gibi ḫāli muḫtārımızdır

Baġışlamış aña Ḥazret-i Ma' būd
 Cān gibi vāḳıf-ı esrārımızdır

¹⁹⁷ Dizede 6+6=12'li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁸ Dizede 6+3=9'lu hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

¹⁹⁹ Dizede 5+5=10'lu hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

‘İrfân-ı tecellîsi zâtında mevcûd²⁰⁰
 Tâ ezel böylece ikrârımızdır
 Mükemmeldir şadr-ı maķâm-ı Maħmûd
 Milletiñ melce’-i fuķarâsıdır
 Elinde şerî‘at ol livâsıdır

10. Taşdıķ eder Şiddiķ şadâķatini

Yardımcıdır aña feyz-i ilâhî
 ‘Adle Fârûķ Zü’n-nûr saķâvetini
 Gör yek-câzibe-i baħt-ı âgâhı
 Sever Esedullâh şecâ‘atini
 Şer’i taħkîm eder bî-iştibâhî
 Doğrusu bu şer’iñ pek becâsıdır
 Tâli‘iñ bu da iķtizâsıdır²⁰¹

11. Pek çokdur bilgisi fazlı âşikâr

Bir efsûn ‘allâme gitsin Şirâzî
 Dâmında ğazâlî tutulmuş şikâr
 Eylemesin artık faħrini râzı
 Söyleyiñ Riştoya amân tell ķarâr
 Görsünler zamânda bu şâh-bâzı²⁰²
 Hıķmet hıķmetiñde Bû Sînâsıdır
 Ne deñli fûnunuñ âşinâsıdır

12. ‘Adliniñ pertevi her yeksârı²⁰³

Güller leţâfetin i‘lân edemez
 ‘Ayn-ı şerî‘atdır ķul-ı muħtârı
 Bûlbûl talâķatın ityân edemez
 İctihâdı güzel verir ķarârı

²⁰⁰ Dizede 6+6=12’li hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

²⁰¹ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

²⁰² Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

²⁰³ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

Diller feşâhâtin beyân edemez
 Vaktiniñ uf[u]ka fuḫahâsıdır
 Ma‘ârifiñ daḫi ağniyâsıdır

13. Ey kân-ı ḫaḫîḫat rükn-ı salṭanat
 Duyunca nâ-gehân bu ḫaberleri
 Ḥâmî-i şerî‘at yenbû‘-ı ḫikmet
 Az ḫaldı ki verem cân ile seri
 Bu şân u ḫayşiyet bu rütbe ḫürmet
 Alḫışlayıp hemân o müjde-beri
 ‘İrfânınıñ elbet müntehâsıdır
 Dedim ki cā‘ize ne evlâsıdır

14. Dedi ki sevincim iḫsândır baña
 Şükr ile berâber yüz yere ḫoyup
 Du‘âlar etmekde elzemdir saña
 Tanıyıpda kendi kendimi bulup
 Ḥudâ tevfiḫini yâr etsin aña
 Özümü sözümü tertemîz şulayıp
 Bu ‘Oşmânlıların pîşvâsıdır²⁰⁴
 Dedim ki vâḫı‘â pek şırasıdır

15. Bizlere kendisin aradan Tañrım
 Erkân ile ulu ḫünkârımızı
 Ey benim sevgili yaradan Tañrım
 O maḫmûdü’ş-şiyem serdârımızı
 ḫaldır ḫicâbıñı aradan Tañrım
 Şadr-ı şerî‘atde muḫtârımızı
 Düşkün Niyâziniñ ilticâsıdır
 Cümleye bağışladın binâsıdır

²⁰⁴ Dizede 5+5=10’lü hece bulunduğundan ölçüye uygunluk göstermemektedir.

16. Rabbim bu devlete zevāl vermesin

Edep perdesini gözet kemāhī

Ġayret-i hey'ete melāl vermesin

Dā'imā 'arz eyle hāl-i tebāhī

Düşmeni yok etsin melāl vermesin

Açıktır Tanrınıñ ulu dergāhı

İşte hep kullarıñ bu du'āsıdır

Herkesiñ ümīdi hep orasıdır

17. Bu nūr-ı 'irfānı bozar 'ān ile

Bir bir çıkarıpda oğurlar kamu

Āşālet-i şānı bu ihsān ile

Derler tārīhinde tamām işte bu

(Çerāğ-ı meşīhat beg) 'unvān ile

Şeyhü'l-İslām oldu Monlā Beg yā hū

Başkaca tārīh-i dü-bālāsıdır

Budin derneğiniñ bir Monlāsıdır

1288

7

ŞĀHĪB-İ DĪVĀNÇENİÑ KERĪMESİNE

SĀLİM EFENDĪNİÑ SÖYLEDİĞİ TĀRĪHDİR

mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün mefā 'lün

1. Niyāzī-i ser-efrāz-ı cihān kim haqqına derler

Kemāl-i 'aql ile bezm-i zarīfāne re'is oldu

2. Mecdidir tarīk-i Mevlevī vü Naqşibendīniñ

Erenler himmeti zāt-ı şerīf ile enīs oldu

3. Cenāb-ı māhir revnaḳ-tırāz-ı nükte-perdāzān
Sözü cevher-nişār-ı māye-i ṭab‘-ı selis oldu
4. Zihī erbāb-ı hıkmət nīk-i ḥaşlet tā ki şāndır
Denilse ibn-i ḥācib zātına midḥat-nüvīs oldu
5. O zāt-ı nükte-fermāniñ bu kerre şulb-ı pākinden
Olup bir duḡter-i ra‘nāsı āḡūşa celīs oldu
6. Ḥudāyā maẓhar-ı feyz-i ḥicāb-ı ber-devām olsun
Desinler Rābi‘a anıñ yanında kāse-līs oldu
7. Kılınca şeş cihāta Sālimā i‘lān-ı tārīḥin
Dü dīde şevḳ ile ārāyiş-i mehd-nefis oldu

1276

8

BERĀY-I TEŞEKKÜR-İ İN TĀRİḤ

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
(fā‘ilātün) (fā‘lün)

1. Ey berīde dehen ey ḥuşḡ nihād-ı ebter
Vey bürehne vü şikeste vü muḥaḳḳar serser
2. Ya‘ni ey ḥāme-i pā-māl-i endūh-ı cihān
Ey tebehkār siyeh-rūy-ı reviş raḡne-i ser
3. Nice demler ki ḳurutmuşdu zemistān-ı felek
Ḥāre yār olmuş idiñ şāḡ-ı gülāsā ekşer
4. Öyle efsürde-i endīşe bālām oldun

Ki ḥas u ḥār ile renc-beste idiñ ser-tā-ser

5. Ḥamdla ufḳ-ı mevhibeden meshar-i bahār²⁰⁵

Lāmi ‘a-pāş olarak cān u dile verdi fer

6. Gülşen-i ḥātıra bārīk-i nesīm-i himmet

Nā-gehān esdi ḥayāt-baḥş-ı dil oldu ezhār

7. Ne durursuñ bu dem-i tehniye şevḳ-engīzde

Vaḳtdir göz açalım biz de mişāl-i ez-her

8. Şükr-i bisyār ederek ref‘-i ḥicāb eyleyelim

İbn-i ḥācib dedi çün şāniña bir ehl-i hüner

9. Doğdu çün ḡonce-i nev-bāve-i bāḡ-ı ‘ömrüm

Görmeye bād-ı ḥazān sehm-i kazāhāy u keder

10. Nāmına denmiş idi Ā‘işe ammā maḥlaş

Dedi bir lāmi ‘i endīşeverīde ḥoşter

11. Ey keremkārī vü baḥşende-i āmāl-i cihān

Ey ‘atā-pāş ḥatā-pūş Ḥudā-yı ber-ter

12. Kaḡı bir ni‘met-i ‘uzmāya teşekkür edeyim

Bu meserretle zuhūr etdi meserrāt-ı dīger

13. Ya‘ni bir kenz-i hünerden dūr[r]-i beyzām nezzām

Geldi tāriḥ-i vilādet ki ser-ā-pā cevher

14. Şad-hezārān-ı fem ādāb ile aldım oḡudum

Levḥa-i ḥātırı zeyn eyleyip etdim ez-ber

²⁰⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

15. Öyle bir nazm-ı selīs maṭla‘ı gāyetde nefīs
Görmemiş çeşm-i enīs böyle belāgat-güster
16. Maḳta‘ vü maḥlaş[1] vü ma‘nī vü mezāyā Sālim
Eylemiş Ḥaḳḳ anı bir genc-i hünerden perver
17. Öyle bir nükte-şinās u meniş-i dūr-endīş
Zer olur zerreye ger eylese im‘ān-ı nazār
18. ‘Üd-ı mażmūnu koyup micmer-i endīşesine
Bū verir bezm-i zarīfāne mişāl-i ‘anber
19. Ğarḳ olmuş dil u tenvīre hemān meydānda
Nisbet-i sırrı olup Ḥazret-i pīre mażhar
20. Rāh-ı āyīn-i şerīfnde vü baş pāreleyip
Dem urur sırr-ı ḥafāyā-yı Ḥudādan neyler
21. Şaḳlasın maḥfaẓa-ı ḥaşş-ı füyūzātında
Cevherīn zātını Allāh be-cāh-ı Ḥaydar
22. Fer verip neş‘e-i ṭab‘-ı hüner o ferine
Eylesin zātına āmāl-i ‘arūsun hem-ser
23. Sende ey der-be-der-i zerre-i ḥāk-ı Ḥazret
Müstemend o siyeh-i baḥt-ı Niyāzī kemter
24. Bu ḥazef-pāre ile cevherāne gİtmek
Ṭavr-ı küstāḥ ise de ḥoş görüp ‘afv eyler
25. Dāmen-i feyż-i füyūzāt-ı cenāb-ı pīri
Ṭotalım dest-i ümīd ile odur luṭf eder

26. Edelim haber du‘ā ile hemān hatm-i kelām
Ki odur çāre-res-i kār şıgār u ekber

27. Kendi bāb-ı kerem-i ni‘metini yār etsin
Gezmesin ehl-i dilān der-be-der-i dīgerdir

İBTİDĀ-YI MU‘AMMĀ VÜ LUĞAZ VESĀ’İRE

1

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün
(fā ‘ilātün) (fū ‘lün)

1. Nedir ol lafz-ı seḥābe mevzūn
He‘yet ü şekl ğurābe maḳrūn

2. Çār eczā ile olmuş terkīb
Munşarifdir olunur hem ta‘rīb

3. İkişerdir ḥareke ile sükūn
Ba‘zı ma‘nāsına ‘ālem meftūn

4. Müceb-i ḥayret olur her beşere
Dālldır ma‘nī-i ihdā ‘aşere

5. Mecd ü şān u şeref-i mevrūşe
Belki de ‘ayn ile bu mebhūşe

6. Birisi rüy-ı zemīnde evtād
Biri vādī-i sitāre reh-i dād

7. Cān verir birisi reh-i ‘abese
Hışn-ı ḥāşş bunlara biri var ise

8. Hadd-i k̄ā' a biri kend-i akreb
Bir içim şu biri gammāzede hep
9. D̄amre bin D̄amreye biri Fars²⁰⁶
Biride nām-1 şahāb-1 enfes
10. Bir maḥalldir beriki ma'nāda
Pek yakın bāğçe-i 'āmir-zāde
11. 'Arabī hīç 'Arabda yoḡdur
Şülle-i Fārise var pek çoḡdur
12. Evveliyye vasat-1 şānī bir
Vasat-1 evveli şānī seridir
13. Āḡiri ola olmuş āḡir
Evvelī evvel-i evvel bāhir
14. Yek dü heft-ād lafzen-i ma'nā dü
Bulunur ebced ḡesāb ile bu
15. Birdir evsat şānī ile evlāsı²⁰⁷
Fārīsī āḡiridir ma'nāsı
16. Gezse de kıt'a-i oḡyānūsı
Bulamaz belki muḡıkk-1 Ṭūsī
17. Nīm-bākī luḡaza çārelenip
Vasat-1 evveli biñ pārelenip
18. Bulur elbetde Niyāzī encām

²⁰⁶Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

²⁰⁷Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Şāhib-i genc-i hüner zī-efhām

2

LUGAZ-I DĪGER

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

(fā 'ilātün) (fā 'lün)

1. Nedir ol lafz-ı hoş āyende raqam

Oldu dü-ḥarf ile şeş çīze 'ilm

2. Biri ārāyiş-i bāğ u būstān

Biri melzūme-i ḥammām-ı zenān

3. Birisi da'vet eyler işrāb²⁰⁸

Birisi şāhibine şerm u ḥicāb

4. Birisi 'āşıkā maqşūr olmuş

Biri āteş ile memzūc olmuş

5. Eyledi kilik-i hüner bir imā

İki pencāh 'aded ile ifşā

3

MU'AMMĀ

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Cāh u iclālīñ şehā her vech ile olsun sa'īd

İbtidā-yı salṭanat birleşdi nāmıñ oldu 'īd

²⁰⁸ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

4

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. 'İd eder ibkâ-yı nāmıñ ser-te-ser her bir yeri
Luṭf u iḥsân eyleyip de geri verse serserî

5

MÜFRED-İ BERĀY-I TEŞRĪF-İ HÜMĀYŪN

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şanma қандіller donanmış zeyn eder baḥr vü ber[r]i
Ṭālî '-i mihr-i cihānı seyre gelmiş müşterî

6

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Şanmañız қанділ ile zeyn oldu bu kevn ü mekân
Muntazır teşrîfine yandı göz açdı bendegân

7

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Қанла doldurmuş sebū-yı қalb erbāb-ı dili
Nāk-ı gerdün çeşme-i ḥurşîd-rîzân eylemiş

8

BEYT-İ MÜŞKİL

mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün

1. Ço āf-tāb ber-āyed miyāne-i do hilāl²⁰⁹
Şafağ fūrū ne-reved şubḥ mī-şevēd peydā

9

DİĞER

mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ilün

1. Be-deryā der-füted 'aks-i balarāk²¹⁰
Be-māhī kāv gūyed keyfe ḥālek

10

MÜFRED

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. Menem ma'lūl bū 'illet ki 'illet geşt-peyvenden²¹¹
Ezel ferzend-i men āmad ebed ferzend-i ferzendem

11

FĀ'İK

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ārzū gerded ne dem rav mā'y-i pāyet şevēd²¹²

²⁰⁹ Günün ilk saati sabah ortaya çıktığında şafağın arkasına iki hilalin ortası gibi gidemez.

²¹⁰ Denizaltı, deryaya dağılarak balığa korkusuzca nasılsın dese.

²¹¹ Babamın hastalığı dolanan hastalığın acısıdır. Büyük oğlum ezeli oğlumun oğlu sonsuzdur.

²¹² Hasret halının dokuması gibi aşğın alınının kıvrımı yayılmış ayaklarına giderek zamansız arzuya dönüşse.

Çīn-i peşhānī-i ‘āşık hem-ço naqş-i būriyā

12

CEVĀBEŞ²¹³

fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilātūn fā ‘ilūn

1. Hem-ço naqş-i būriyā rīzed sirişk-i çeşm-i mā²¹⁴

Zeyn gereded der-ümīd-i ḥāk-pāyet ḥāk-rā

13

KİT‘A-İ BERĀY-I NÜVİŞTEN-İ RŪY-I ĀYĪNE

mef‘ülū mefā ‘lū mefā ‘lū fe ‘ülūn

1. Ey rūy-ı fiten-cūy ço ebrū-yı Skender²¹⁵

Veh veh çi konedhā nigh-i bā-bīned nigh kon²¹⁶

2. Tā tābeş-i āyīn-i cebīnet heme-niger²¹⁷

Bes bes be-to āyīne her āyīne nigh kon

14

DĪGER

mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn mefā ‘lūn

1. Nazar kıl mū-be-mū gīsūda mūda resm ü āyīne

Ne şānlar verdi pīşāne o şāne görsün āyīne

²¹³ Cevap olarak

²¹⁴ Gözümün yaşı ayaklarının toprağının ümidinde dokunmuş halı gibi dökülerek toprağı süslese

²¹⁵ Ey İskender’in kaşı gibi fitne arayan yüz, vah vah ne yapsalar da göz ile bakar.

²¹⁶ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

²¹⁷ Alnının güzel parlaklığına kadar bütün aynalar sana hep bakar.

2. Şafâ zülfü görüp āyīne-i ruhsārīñ üstünde
O yüzden ‘aks eder āyīne āyīne her āyīne

15

ŞARKI

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Çeşmiñe nisbetle nergis dūn olur
Reng vermez āh gūn-ā-gūn olur
Her nigāhı başkaca kânūn olur

Naķarat

Zülf-i leylāsın gören meftūn olur
Bağlanıp biñ cān ile Mecnūn olur

2. Şafha-i hüsñüñ okudum bāb bāb
Nokta-ı hālīñ imiş fazle’l-hiṭāb
Nüşa-i kübrāsīñ āh bī-irtiyāb

[Zülf-i leylāsın gören meftūn olur]

[Bağlanıp biñ cān ile Mecnūn olur]

3. Cāna cānlar baḥş eder her şoḥbetiñ
Maḥv eder ‘uşşākıñı maḥviyyetiñ
Feylesofān bilmedi māhiyyetiñ

[Zülf-i leylāsın gören meftūn olur]

[Bağlanıp biñ cān ile Mecnūn olur]

4. Biñ Niyāzla gelmedi bir şefkate

Düşmüş ağıyār ile ‘ayş u ‘işrete
İşte gitdim bende kūh-1 Һasrete

Zülf-i leylāsın gören meftūn olur
Bağlanıp biñ cān ile mecnūn olur

16

DĪGER

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Gül müdür sünbül müdür ol ğabğabiñ
Yā şükr yā kevşer-i cennet lebiñ
Kağı cāy-1 dil-fezādır mektebiñ

Naķarat

Bilmedim ey şāh-1 Һüsnüm meşrebiñ

2. Kaşlarıñ kavsi belim бүkdü benim
Bā-Һuşuş nāzik behī sīmīn tenim
Kūy-1 vaşlıñ oldu ğayrı meskenim

[Bilmedim ey şāh-1 Һüsnüm meşrebiñ]

3. Ol bakış ol uyanış hem o gülüş
Başka cünbiş ol lewendāne geliş
‘Āşıka luţf etmeğe gel sen alış

Bilmedim ey şāh-1 Һüsnüm meşrebin

17

MÜŞEBBEH-İ 'AQLİ VÜ HİSSİ VE MÜŞEBBEHÜ'N-BİH

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Kaynayıp çıkmaktadır ka' r-ı dil-i mecrūhdan
Dūd-ı āhım gūyiyā şiddetde bir volkandır²¹⁸

18

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Etme zālīm-perestiş āteş-i cāngāhıma
Dil değıldir el-ħazer bir vādī-i nīrāndır

19

DĪGER

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Çehre-i mazlūm gibi zālīm qarartmış ruħların
Çeşm-i dil döksün evrenge eşk-i terin²¹⁹

20

ŞARKI

*fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün**(fā 'ilātün) (fā 'lün)*

1. Madmazelle baloya gel gidelim

²¹⁸ Volkan kelimesi, Latince kökenli bir kelime olmasına karşın –kan sesi bir buçuk okunup vezne uydurulmuştur.

²¹⁹ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

Vuşlatıñ şoĥbetini perk edelim
Verelim ol ola bir dans edelim

[Naarat]

Suvare var bu gece geldi ĥaber
Gidelim eĝlenelim tbe-seer
Anda sevdiceĝim varsa eĝer²²⁰
Verelim ol ola bir dans edelim

2. Semt-i onordiyeden gel geelim
Zevine bir iki bde ielim
Sıĥatiñ stune fistn bielim

[Suvare var bu gece geldi ĥaber]
[Gidelim eĝlenelim tbe-seer]
[Anda sevdiceĝim varsa eĝer]
[Verelim ol ola bir dans edelim]

21

NEV-ZEMN- FRS V TRK²²¹

f 'iltn f 'iltn f 'iltn f 'iln

1. Şubh-1 devlet m demed k cm hem-o ftb
Şubh-1 devlet zhir oldu anda cm-1 ftb

2. Hne b-teŐvŐ  s yr u murib bezle-gy
Hne ĥli yr s murib- cn ĥoŐ-n

²²⁰ Mısra vezne uygunluk gstermemektedir.

²²¹ Bu manzumede yer alan msraların ilki Farsa olup ikinci msrada Trke aıklaması verildiĝinden msraların ayrıca aıklaması yapılmayacaktır.

3. Ārā-yı tefrīḥ ṭab‘ u zīver ḥüsn-i ṭarab
Zīver-i ḥüsn-i tefrīḥ ṭab‘ u cān için
4. Şāhid u muṭrib be-dest-efşān u mestān pāy-küb
Muṭrib u sākīler olsun dest-efşān²²² raqş uran
5. Ḥalvet-i ḥāşşet u cāy-ı emn ü nüzhetgāh-ı üns
Cāy-ı nüzhetgāh-ı ünsde ‘ayş-ı ḥāşşe’l-ḥāşş var
6. Ez-ḥayāl-ı luṭf-ı mey meşşāta-i çālāk-ṭab‘
Ṭab‘-ı meşşāta ḥayāl-ı luṭf-ı meyden felsefā
7. Nāşidān meh müşterī dūrhā-yı Ḥāfız-rā be-cān
Dūrhā-yı Ḥāfıza ol meh olal[ı]dan müşterī
8. Furşatī zīn be-kocā bāşed be-deh cām-ı şarāb
Bundan özge furşat olmaz ver hemān cām-ı şarāb
9. Mevsim-i ‘ayşest u devr-i sāğar u ‘ahd-i şebāb
Vaqt-i ‘işret [u] devr-i sāğardır şehā ‘ahd-i şebāb
10. Hoş būd terkīb-i zerrīn cām-ı bā-la‘l-i müzāb
Hoş olur terkīb-i zerrīn cām-ı bā-la‘l-i müzāb
11. Ğamze-i sākī çeşm-i mey-perestān borde ḥ‘āb
Ğamze-i yār çünkü çeşm-i mey-perestden aldı ḥ‘āb
12. Her ki ĩn şöḥbet be-bāyed yābed ü şad fetḥ-i bāb
Kim bulur bu şöḥbeti buldu hezārān fetḥ-i bāb
13. Der-ḥamīr-i berg-i gül hoş mī koned pinhān gül-āb

²²² Metinde feşān olarak geçen bu kelime vezne uydurulmak için efşān olarak okunmuştur.

Berg-i gülde etdi aḡmer reng ü bŷy-1 āb u nāb

14. Mī resed her dem be-gŷ-1 zehre gül-bāng-1 rebāb
Erişir hem-vāre gŷ-1 zehreye bāng-1 rebāb

ḲIṬA'ĀT

1

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Gāh ḡurřid perde-i ebr iḡre mestŷr olmasa
Baña her şebde nŷhŷfte etmese ruřsārını
2. Zŷlmetiñ āřārı şalmazdı cihānda āřikār
Kimse medḡ etmez 'abeş mihr-i cihān eřvārını

2

DĪGER

fe 'ŷlün fe 'ŷlün fe 'ŷlün fe 'ŷlün

1. Ḳul oldu ise ġāfil Ḥudā ni' metiñden
Aña gönderir Ḥaḡḡ belā-yı 'ažim²²³
2. Belāsın daḡi başka ni' met bilirsñ
Ki 'āḡil olan der hemān Ḥaḡḡa kerim

²²³ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

3

DĪGER

mef'ülü mefā 'lū mefū 'lū fe 'ülün

1. Ey dil geçelim bādiye-i 'aks-i emelden
Tā ki görelim neş'e-i iklīm-i selāmet
2. Ten bār-ı girāndır ki berrāk²²⁴ sāde hafif ol
Tā çekmeyelim haşre kadar bār-ı nedāmet

4

DĪGER

*fe 'ilātün mefā 'lün fe 'ilün
(fā 'ilātün) (fū 'lün)*

1. İster iseñ cemāl-i şāhid-i cān
Cān nihān zīr-perde-i tende
2. Bu cihānı cihānda görmelisiñ
Bir muṭalsım-ı fitnessiñ sende
3. Bir mu 'ammā ararsıñ elfāzdan²²⁵
Bir müsem mā isminde tābende

Temmet

²²⁴ Berrāk kelimesi vezne uydurulmak için berāk olarak okunmuştur.

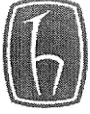
²²⁵ Mısra vezne uygunluk göstermemektedir.

KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet, Gökalp, Haluk, Kocakaplan, İsa. (2011). *Başlangıçtan Günümüze Edebiyatımızda Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Altınsu, Abdülkadir. (1972). *Osmanlı Şeyhülislâmları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Artun, Erman. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Cengiz, Halil Erdoğan. (1986), Divan Şiirinde Musammatlar. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi: Türk Şiiri Özel Sayısı II/ Divan Şiiri*. Sayı: 415-416-417. (s. 291-429). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çiçekler, Mustafa, Saraç Mehmet Ali Yekta. (hızl.) (2015). Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. C.2. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Devellioğlu, Ferit. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, Cem. (1986). Divan Şiirinde Gazel. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi: Türk Şiiri Özel Sayısı II/ Divan Şiiri*. Sayı: 415-416-417. (s. 78-247) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, Cem (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, Cem (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elçin, Şükrü. (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdem, Sadık. (hızl.) (2014). Arif Hikmet. *Tezkire-i Şu'ara: inceleme-çeviriyazı-indeksli ıtkıbasım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Fatîn Dâvud. (1271). *Hâtimetü'l-Eş'âr*. İstanbul: İstihkâm Alayları Litografya Destgâhı.
- Gönçer, Süleyman. (1991). *Afyon İli Tarihi*. C.2. Afyon: İleri Ofset Matbaacılık.
- Gürel, Raşan. (1999). *Enderunlu Vâsıf Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- İpekten, Haluk. (2007). *Eski Türk Edebiyatı: Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İsen, Mustafa, Horata, Osman, Macit, Muhsin, Kılıç, Filiz, Aksoyak, İ. Hakkı. (2014). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- İsen, Mustafa, Kılıç, Filiz, Aksoyak, İ. Hakkı, Eyduran, Aysun, Durmuş, Mustafa. (2009). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kanar, Mehmet. (2000). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Deniz Kitabevi.

- Kızıltan, Mübeccel. (1994). Divan Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şairler. *Sombahar Dergisi*. Ocak-Nisan Özel Sayısı. (s. 106-160), İstanbul.
- Kocatürk, Vasfi Mahir. (1949). *Divan Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kurnaz, Cemal. (hızl.) (2000). Ahmet Talat Onay. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, Çeltik, Halil. (2010). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. Ankara: H Yayınları.
- Kurnaz, Cemal, İsen, Mustafa. (1998). *Türk Dünyası El Kitabı: Edebiyat (Türkiye), Üçüncü Cilt*. XVII. Yüzyıl Divan Edebiyatı içinde. (s.271-289). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kurnaz, Cemal, Tatçı, Mustafa. (hızl.) (2001). Mehmet Nâil Tuman. *Tuhfe-i Nâilî*. C. II. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Kutlu, Şemsettin. (hızl.) (1975) Fâik Reşât. *Eslâf: Eski Bilginler Düşünürler Şairler*. İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Levend, Agah Sırrı. (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Macit, Muhsin. (1997). *Nedîm Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mehmed Niyâzî. (1291). *Dîvânçe-i Niyâzî*. İstanbul.
- Mehmed Süreyyâ. (1311). *Sicill-i Osmânî*. C. IV. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Mengi, Mine. (2008). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mermer, Ahmet, Alıcı, Lütfü, Eflatun, Muvaffak, Bayram, Yavuz, Keskin, Koç, Neslihan. (2010). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muallim Naci. (1308). *Esâmi*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Nasrattinoğlu, İrfan Ünver. (1971). *Afyonkarahisarlı Şairler Yazarlar Hattatlar*. Ankara: İpek Matbaası.
- Oğuz, M. Öcal, Ekici, Mehmet, Aça, Mehmet, Düzgün, Dilaver, Akarpınar, R. Bahar, Arslan, Mustafa, Sever, Mustafa, Yılmaz, Aktan Müge, Eker, Gülin Öğüt, Özkan, Tuba. (2008). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Onan, Necmettin Halil. (1991). *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*. Ankara: Meb Yayınevi.
- Özcan, Hidayet. (hızl.) (2000). İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal. *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlî'ş-Şuarâ)*. C.III. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Özgül, M. Kayahan. (2012). *XIX. Asrın Özel Bir Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

- Öztekin, Özge. (2017). XIX. Yüzyıl Divan Edebiyatı Hakkında Bazı Tespitler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Sayı 26. (s. 253-280). Ankara.
- Pala, İslender. (2007). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pala, İskender. (2008). *Dîvân Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İsmail. (2000). XIX. Yüzyıl Osmanlı Türkçesi. *Yeni Türkiye Dergisi: Osmanlı Özel Sayısı IV Kültür ve Sanat*. Sayı 34. (s. 165-175).
- Redhouse James. (2011). *Redhouse Türkçe-Osmanlıca-İngilizce Sözlük*. İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Steingass, Francis Joseph. (1975), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beyrut: Librairie Du Liban (Tıpkı Basım).
- Süleymân Senîh. (1275). *Dîvân-ı Senîh-i Mevlevî*. İstanbul: Takvimhâne-i Âmire.
- Şem'î Aşık Ahmed b. Hüseyin Konyalı. (1290). *Dîvân-ı Şem'î*. İstanbul: İbrahim Efendi Destgâhı.
- Şemseddin, Sami. (2010). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şentürk, Ahmet Attilâ, Kartal, Ahmet. (2013). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2008). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1988-2001). *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu*. VI cilt. Ankara.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Uraz, Murad. (1940). *Divan Edebiyatı Nazım Şekilleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ünver, İsmail. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies*, Volume 3/6. (s. 1-46).
- Yazır, Muhammed Hamdi Elmalılı. (2015). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meali*. Ankara: Altınpost Yayınları.
- Yıldırım, Nimet. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 03/07/2018

Tez Başlığı : NİYÂZÎ DÎVÂNÇESİ (İnceleme-Metin)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 255... sayfalık kısmına ilişkin, 03./07./2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4. 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Tülay TUNÇ
Öğrenci No: N14224931
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: ESKİ TÜRK EDEBİYATI
Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

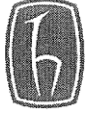
03/07/2018

Tunç

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

Fatma Kutlar Oğuz
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITARATURE TO DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 03/07/2018

Thesis Title : POETRY OF NİYÂZÎ (Examination-Text)

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 03/07/2018 for the total of 255..... pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 44.... %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes included
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Tülay TUNÇ
Student No: N14224931
Department: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Program: ESKİ TÜRK EDEBİYATI
Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

03/07/2018

Tunç

ADVISOR APPROVAL

APPROVED

Fatma Sabiha Kutlar Oğuz

Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 03/07/2018

Tez Başlığı: NİYÂZÎ DÎVÂNÇESİ (İnceleme-Metin)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Tülay TUNÇ

Öğrenci No: N14224931

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: ESKİ TÜRK EDEBİYATI

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

03/07/2018

Tunç

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

UYGUNDUR

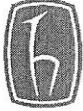
Fatma Sabiha Kutlar Oğuz
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TO DEPARTMENT PRESIDENCY**

Date: 03/07/2018

Thesis Title: POETRY OF NIYÂZÎ (Examination-Text)

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Tülay TUNÇ

Student No: N14224931

Department: TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

Program: CLASSICAL TURKISH LITERATURE

Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

Date and Signature

03/07/2018

Tunç

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

APPROVED

Fatma Sabiha Kutlar Oğuz
Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ